

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI
2022-YL-040

**YOKSULLUĞU AZALTMA STRATEJİSİ KAPSAMINDA
ŞARTLI NAKİT TRANSFERİ VE KADINLARIN SOSYO-
EKONOMİK DÜZEYLERİNE ETKİSİ: NAZİLLİ ÖRNEĞİ**

HAZIRLAYAN
Selin CANDAN

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Sema OĞLAK

AYDIN-2022

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Yüksek Lisans Programı öğrencisi Selin CANDAN tarafından hazırlanan “Yoksulluğu Azaltma Stratejisi Kapsamında Şartlı Nakit Transferi ve Kadınların Sosyo-Ekonomik Düzeylerine Etkisi: Nazilli Örneği” başlıklı tez, 05/04/2022 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

	Ünvanı, Adı ve Soyadı	Kurumu	İmzası
Başkan	Prof. Dr. Sema OĞLAK	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	
Üye	Doç. Dr. Banu METİN	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Atilla GÜLER	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun sayılı kararıyla tarihinde onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ahmet Can BAKKALCI
Enstitü Müdürü

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

.../.../2022

Selin CANDAN

ÖZET

YOKSULLUĞU AZALTMA STRATEJİSİ KAPSAMINDA ŞARTLI NAKİT TRANSFERİ VE KADINLARIN SOSYO-EKONOMİK DÜZEYLERİNE ETKİSİ: NAZILLI ÖRNEĞİ

Selin CANDAN

Yüksek Lisans Tezi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Sema Oğlak

2022, XIX+167 Sayfa

Yoksulluk küresel bir çapta yaşanan, bireyler, toplum ve ülkeler açısından ekonomik ve sosyal eşitsizliğe yol açan önemli bir sosyal sorundur. Ülkeler yoksullukla mücadele de birçok program ve stratejiler geliştirmektedir. Bunlardan biri de şartlı nakit transferleridir. Şartlı nakit transferleri ile çocukların eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimi sağlanarak onların geleceğine yatırım yapılması dolayısıyla yoksulluğun kuşaklararası taşınmasının engellenmesi amaçlanmaktadır. Klasik burs yaklaşımlarından farklı olarak bünyesinde şartlılık ilkesi bulunduran ve yardımların anne esaslı olmasını benimseyen bu uygulama bir ilk niteliğindedir.

Bu çalışmanın amacı Aydın İli Nazilli İlçesinde yaşayan şartlı nakit transferinden yararlanan kadınların sosyo-ekonomik durumlarına etkisini değerlendirmektir. Araştırmanın evrenini Aydın- Nazilli ilçesinde yaşayan Şartlı nakit transferinden yararlanan kadınlar oluşturmuştur. Araştırmanın örnekleme ise Nazilli İlçesinde yaşayan şartlı nakit transferinden yararlanan 20 kadın oluşturmuştur. Örneklem belirlemede, olasılığa dayalı olmayan örnekleme yöntemlerinden biri olan kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile derinlemesine mülakat yöntemiyle bir nitel çalışma yapılmıştır. Görüşme sonunda elde edilen veriler analiz edilerek, yorumlanmıştır.

Çalışmada elde edilen bulgulara göre, şartlı eğitim yardımından faydalanan kadınların çocuklarının eğitimi için olumlu düşüncelere sahip olması ve bunu davranışlarına da yansıtarak çocuklarını düzenli olarak okula gönderme eğilimi içinde oldukları gözlemlenmiştir. Şartlı sağlık yardımından yararlanan ailelerin çocuklarını rutin sağlık kontrollerine gönderme konusunda hassas davrandıkları gözlemlenmiştir. Fakat ailelerin şartlı sağlık yardımından yardımından yararlanıyor olmasa da çocuklarını aile hekimlerine

götüreceği tespiti yapılmıştır. Bu doğrultuda maddi yardım miktarının artırılması ve ailelerin eğitim ve sağlık hizmetlerine yönelik fikirlerinin farkındalık kazanmasının gerekli olduğu anlaşılmıştır. Araştırma sonucundan elde edilen çıkarıma ailelerin çocuklarını okula gönderme şartı ile aldıkları bu para onların sosyo-ekonomik durumlarına olumlu etki yarattığı için ailelerin çocuklarını okula gönderme konusunda daha özenli davrandığı tespiti yapılmıştır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Yoksulluk, şartlı Nakit Transferi, Kadın, Eğitim, Sağlık.

ABSTRACT

CONDITIONAL CASH TRANSFER WITHIN THE EVALUATION OF POVERTY REDUCTION STRATEGY AND ITS IMPACT ON WOMEN'S SOCIO-ECONOMIC STATUS: NAZILLI EXAMPLE

Selin CANDAN

Master's Thesis,

Department of Labor Economics and Industrial Relations Thesis

Advisor: Prof. Dr. Sema OĞLAK

2022, XIX + 167 pages

Poverty is an important social problem that is experienced on a global scale and causes economic and social inequality in terms of individuals, society and countries. Countries are developing many programs and strategies in the fight against poverty. One of them is conditional cash transfers. With conditional cash assistance, it is aimed to prevent the intergenerational transfer of poverty by providing children with access to education and health services and investing in their future. Unlike classical scholarship approaches, this practice, which includes the principle of conditionality and adopts mother-based aid, is a first. The aim of this study is to evaluate the effect of conditional cash assistance on the socio-economic status of women living in Aydın Province Nazilli District. The aim of the study is to investigate the effect of conditional cash aids in reducing poverty.

The population of the study consisted of women living in Aydın- Nazilli district who benefited from conditional cash assistance. The sample of the study consisted of 20 women living in Nazilli District who benefited from conditional cash assistance. Snowball sampling method, which is one of the non-probabilistic sampling methods, was used in sampling. A qualitative study was conducted with the semi-structured interview form and in-depth interview method. The data obtained at the end of the interview were analyzed and interpreted. According to the findings obtained in the study, it has been observed that women who benefit from conditional education assistance tend to have positive thoughts about the education of their children and to send their children to school regularly by reflecting this on their behavior. It has been observed that families benefiting from Conditional Health Assistance are sensitive about sending their children to routine health checks. However, it has been determined that families will take their children to family

physicians even if they do not benefit from conditional health assistance. In this direction, it has been understood that it is necessary to increase the amount of financial aid and to raise awareness of families' ideas about education and health services. As a result of the research, it has been determined that families are more attentive to sending their children to school, since this money they receive on the condition of sending their children to school has a positive effect on their socio-economic status.

KEYWORDS: Poverty, Conditional Cash Transfers, Women, Education, Health.

ÖNSÖZ

Bu çalışmaya başlamamı sağlayan, bu süreçte bilgi ve tecrübelerini paylaşmaktan kaçınmayan, her zaman destekleyici konuşmalar yapan Sayın çok değerli hocam Prof. Dr. Sema OĞLAK'a teşekkürü bir borç bilirim. Bu çalışma süresince karşılaştığım en büyük zorluklardan biri de nitel araştırmalarım için görüşmecilerin evlerini ziyaret ettiğim sırada Kovid-19'a yakalanmam oldu. Zor bir süreç olan bu dönemde görüşmelerimin yarısını telefonda ses kaydı alarak ilerlemek durumunda kaldım. Özellikle görüşmecilere ulaşmak için Nazilli Kaymakamlığından danışman hocam Prof. Dr. Sema OĞLAK ile bizzat izin aldığımız takdirde pandemi sürecinin araya girmesiyle birlikte, tekrar Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'na gittiğimde çalışmam için yardımcı olunamayacağı söylendi. Özellikle kişilere ulaşmak için bizzat mahalle muhtarlarını tek tek ziyaret ederek, kişileri tespit edebildim. Pandemi süreci tezimin yavaş ilerlemesine yol açsa da bu sürede desteğini hiç esirgemeyen, benimle birlikte görüşmelere gelen Çağlar Çetin'e teşekkürü borç bilirim. Aynı zamanda ailem ve arkadaşlarıma da destek ve inançları için teşekkürlerimi sunarım.

Selin CANDAN

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiv
TABLolar DİZİNİ.....	xv
GRAFİKLER DİZİNİ	xvi
EKLER DİZİNİ	xvii
KISALTMALAR DİZİNİ	xviii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM	4
1. YOKSULLUK İLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE	4
1.1. Yoksulluk Kavramı.....	4
1.2. Yoksulluk Türleri.....	6
1.2.1. Mutlak Yoksulluk	6
1.2.2. Göreli Yoksulluk	10
1.2.3. İnsani Yoksulluk.....	11
1.2.4. Çok Boyutlu Yoksulluk	13
1.2.5. Dünya Bankası Toplumsal Yoksulluk Sınırı	14
1.3. Yoksulluğun Nedenleri	15
1.3.1. Ekonomik Nedenler	15
1.3.1.1. Büyüme ve gelir dağılımındaki eşitsizlik.....	15
1.3.1.2. Enflasyon.....	17
1.3.1.3. Ekonomik krizler.....	18
1.3.2. İşgücü Piyasasından Kaynaklı Nedenler	18

1.3.3. Sosyal ve Demografik Nedenler:.....	21
1.3.3.1. Eğitim.....	21
1.3.3.2. Sosyal dışlanma.....	22
1.3.3.3. Ayrımcılık.....	24
1.3.3.4. Göç.....	27
2. BÖLÜM	29
2. YOKSULLUĞUN BOYUTLARI	29
2.1. Dünyada Yoksulluğun Boyutları.....	29
2.2. Türkiye’de Yoksulluğun Boyutları.....	34
2.2.1. Kırsal Yoksulluk:.....	34
2.2.2. Kentsel Yoksulluk.....	37
2.2.3. Bölgesel Yoksulluk Dağılımı.....	42
2.3. Yoksullukla Mücadele Stratejileri.....	45
2.3.1. Dolaylı Yaklaşımlar.....	46
2.3.2. Doğrudan Yaklaşımlar.....	47
2.3.2.1. Sosyal yardımlar.....	47
2.3.2.2. Sosyal hizmetler.....	50
2.3.2.3. Mikrokredi uygulamaları.....	52
2.3.2.4. Şartlı Nakit Transferi.....	56
3. BÖLÜM	57
3. SOSYAL RİSKİ AZALTMA PROJESİ KAPSAMINDA ŞARTLI NAKİT TRANSFERİ	57
3.1. Şartlı Nakit Transferi Tanımı.....	57
3.2. Şartlı Nakit Transferinin Tarihsel Gelişimi.....	62
3.3. Şartlı Nakit Transferi Amacı.....	65
3.3.1. Kısa Dönemli Amaçlar.....	66
3.3.1.1. Tüketim miktarını artırma.....	66
3.3.1.2. Çocuk iş gücünü azaltma.....	68

3.3.1.3. Sağlık alanında olumlu gelişmeler sağlama	70
3.3.2. Uzun Dönemli Amaç: Nesiller Arası Yoksulluk Döngüsünün Önüne Geçmek.....	71
3.4. Şartlı Nakit Transferinin Özellikleri	73
3.4.1. Transfere Hak Kazanma Şartları ve Hak Sahipleri.....	73
3.4.2. Nakit Transferler.....	76
3.4.3. Şartlı Nakit Transferi Programlarından Çıkış Stratejileri	79
3.5. Şartlı Nakit Transferinin Başarısı	81
3.6. Dünya’da Şartlı Nakit Transferi Uygulaması	86
3.6.1. Brezilya (Bolsa Familia);.....	87
3.6.2. Meksika; Progresa	89
3.6.3. Bangladeş;.....	91
3.6.4. Endonezya.....	93
3.6.5. Amerika Birleşik Devletleri (New York)	95
3.6.6. Filipinler	96
3.6.7. Şili Yardım Programı (Chile Solidario).....	97
3.6.8. Nikaragua.....	97
3.7. Türkiye’de Şartlı Nakit Transferi Uygulaması	98
3.7.1. Şartlı Eğitim Yardımı	101
3.7.2. Şartlı Sağlık Yardımı	104
3.8. Şartlı Nakit Transferine Dair Literatür Araştırması.....	106
4. BÖLÜM	125
4. YÖNTEM	125
4.1. Araştırmanın Amacı.....	125
4.2. Araştırmanın Yöntemi	125
4.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	126
4.4. Araştırma Veri Toplama Araçları	126
4.5. Verilerin Analizi	127

4.6. Sosyo-Demografik Değişkenlere Ait Bulgular	128
4.7. Başvuru Sürecine Nasıl Ulaşıldığına Dair Bulgular	129
4.8. Şartlı Eğitim Yardımının Okul Başarısına- Okul Devamlılığına Etkisine Ait Bulgular	130
4.9. Şartlı Sağlık Yardımının Çocuk ve Aile Sağlığına Etkisine Dair Bulgular.....	133
4.10. Şartlı Nakit Transferleri Hakkında Genel Düşünceye Dair Bulgular	138
4.11. Tartışma	140
5. TARTIŞMA VE SONUÇ	142
6. KAYNAKLAR.....	144
7. EKLER	164
ÖZGEÇMİŞ	167

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1. Dünya’da ŞNT’den Yararlanan Ülkeler (2014) 87

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1.1. Toplumsal Yoksulluk Sınırı US\$3.20 ve US\$5.50 (2011 PP) Nüfus (%)	15
Tablo 2.1. Şehir ve Köy Nüfusunun Toplam Nüfus İçindeki Oranı (%), 1927-1980).....	37
Tablo 2.3. Kent Hanehalkı Fertlerinin İsteki Durumuna ve Çalıştığı Sektöre Göre Yoksulluk Oranları (%)	39
Tablo 2.4. Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Planlanan Yoksul Sayıları, Yoksulluk Oranı ve Yoksulluk Açığı.....	40
Tablo 2.5. Satın Alma Gücü (SGP) Kullanılarak Oluşturulan Gelire Dayalı Görelî Yoksulluk Sınırı, Yoksulluk Oranı ve Yoksulluk Açığı, 2014-2019	41
Tablo 2.6. Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine (TL) Göre Yoksulluk Oranı ve Yoksulluk Sınırı, 2020)	41
Tablo 2.7. Fert Geliri ve Eğitim Durumuna Yoksulluk Oranı.....	42
Tablo 2.8. İBBS 1.Düzye Eşdeğer Hanehalkı Fert Geliri (TL).....	43
Tablo 2.9. Düzye 1 Bölgeleri- Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre P80/P20 Oranı.....	44
Tablo 2.10. Düzye 2 Bölgeleri: Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre	45
Tablo 2.11. Sosyal Yardım Programları ve Yardım Türü	49
Tablo 2.12. Sosyal Koruma Harcamalarının GSYH'ye Oranı (2019-2020)	51
Tablo 2.13. Türkiye Grameen Mikrofinans Programına Göre Mikro kredi Çeşitleri	55
Tablo 3.1. Ülkelere Göre Transfere Hak Kazanma Şartları	74
Tablo 3.2. Bazı Programlar İçin Nakit Transferi Sıklığı ve Miktarı	78
Tablo 3.3. Bazı Şartlı Nakit Transferi Programlarındaki Çıkış Stratejileri	80
Tablo 3.4. Şartlı Eğitim Yardımlarının Okul Derecelerine Göre ve Cinsiyete Göre Hak Sahibi / Hane Sayısı Dağılımı	102
Tablo 3.5. 2018-2020 Yılları Şartlı Sağlık Yardımı Miktarı.....	106
Tablo 4.1. Kadınların Sosyo- Demografik Değişkenlerinin Dağılımı.....	128
Tablo 4.2. Şartlı Nakit Transferlerinin Başvuru Sürecine Ait Bulguları.....	129
Tablo 4.3. Şartlı Nakit Transferlerinin Okul Başarısına ve Devamsızlığına Etkisi	130
Tablo 4.4. Şartlı Nakit Transferine Ait Genel Düşünce	138

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1.1. OECD Ülkelerinde Yoksulluk Açığı	9
Grafik 1.2. Ülkelere Göre Şirketlerin Yönetim Kurulunda Kadınların Yüzdesi (%).....	27
Grafik 2.1. 1990-2018 Yılları Arasında Günde 1.90\$ Bölgesel Eğilimleri (%).....	31
Grafik 2.2. 1.90\$, 3.20\$ ve 5.50\$ Dünya’da Eğilimleri (1990-2017).....	32
Grafik 3.1. 2004-2015 Döneminde Bolsa Familia Programından Yararlanıcı Aile Sayısı (Milyon).....	89

EKLER DİZİNİ

Ek 1. Yarı Yapılandırılmış Mülakat Soruları	164
Ek 2. Bilimsel Etik Onay Sayfası	166

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AÇSHB	: Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
BFP	: Bolsa Familia Programı
BMKP-UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Program
BM-UN	: Birleşmiş Milletler
BRL	: Brezilya Reali
BSYHP	: Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmet Projesi
BYKH	: Binyıl Kalkınma Hedefleri
ÇBYE	: Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi
DB	: Dünya Bankası
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
IFSW	: Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu
İGE	: İnsani Gelişim Endeksi
İGR	: İnsani Gelişme Raporu
İYE	: İnsani Yoksulluk Endeksi
LAU	: Türkiye'de Mahalli İdareler
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
NUTS	: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması
OECD	: Uluslararası Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
PISA	: Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı
SAGP	: Satın Alma Gücü Paritesi
SRAP	: Sosyal Riski Azaltma Projesi
SYDTF	: Sosyal Yardımlaşmayı ve Dayanışmayı Teşvik Fonu
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
SYGM	: Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü
SYV	: Sosyal Yardımlaşma Vakfı

ŞEY	: Şarhlı Eğitim Yardımı
ŞEYM	: Şarhlı Eğitim Yardımı Modülü
ŞNT	: Şarhlı Nakit Transferi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRK-İŞ	: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
UNDP	: United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNICEF	: United Nations International Children's Emergency Fund (Birleşmiş Milletler Çocuklar Yardım Fonu)

GİRİŞ

Yoksulluk insanlık tarihinden bu yana var olan, zamana ve mekana göre değişen, çok boyutlu bir kavramdır (Şener, 2012:54). Yoksullar, eğitim, sağlık, sosyal ve kültürel hizmetlere ulaşmada, toplumda bulunan diğer bireylere göre daha zor ulaşmaktadır. Yoksullar içinde buldukları bu zorlu yaşam koşullarıyla kimi zaman kendi başlarına mücadele etmekte, kimi zamanda devletten yardım alarak hayatlarını devam ettirmektedir. Devletler vatandaşlarını yoksulluk durumlarından koruyabilmek için sosyal programları uygulamaktadır. Uygulanan sosyal programlar yoksulluğun kuşaklararası taşınmasını engellemez iken, sadece kişileri o an ki yoksulluk durumundan kurtarmaktadır. Yoksullukla mücadelede dolaylı yaklaşımların tek başına yetersiz kaldığı düşünüldüğü için devletler ek olarak doğrudan yaklaşımları da kullanarak sağlık, eğitim gibi belirli politikaları araç olarak kullanarak yoksullukla mücadele etmektedir (Yılmaztürk, 2019:150). Dünya Bankası öncülüğünde ülkemizde de 2003 yılından itibaren uygulanmaya başlayan Sosyal Riski Azaltma doğrultusunda belirlenen yoksullukla mücadele politikalarından biri de Şartlı Nakit Transferleridir. Dünya’da 1990’ların sonunda yoksulluk ve yüksek eşitsizlik oranlarına sahip Latin Amerika’da başlayan şartlı nakit transferleri birçok gelişmekte olan ülkede tercih edilen yoksullukla mücadele stratejilerinden biridir (Sarıpek, 2017:95).

Yoksullukla mücadele programları olarak uygulanan şartlı nakit transferleri ile önceden belirlenmiş şartlar doğrultusunda, devletlerin eğitim ve sağlık gibi araçları birer politika olarak benimsemesi, kişilerin insani sermayesine yapılan bir yatırım ve nitelikli insana dönüşen her birey için de zenginlik ve refahtır (Toksöz, Özkanç ve Poyraz, 2001:9). Şartlı nakit transferi ile eğitimde fırsat eşitliğinin yaratılması ile çocukların okula devamlılığının sağlanması, bebek ve çocukların düzenli sağlık kontrollerinin yapılması, aşılanmalarının eksiksiz yapılması, gelişim kontrollerinin yapılması, annelerin gebelik öncesi ve sonrası düzenli kontrollerinin yapılması ve annenin bilinçlenmesi doğrultusunda eğitimlerin verilmesi ile gelecek nesillere eğitilmiş ve sağlıklı bireyler taşınarak, yoksulluğunda nesiller arası taşınmasının önüne geçilmesi amaçlanmaktadır. Şartlı nakit transferlerinde şartlılık ilkesinin bulunması onları klasik sosyal yardım yaklaşımlarından ayırmakta iken yardımların anne esaslı olması cinsiyet temelli pozitif ayrımcılığı da ortaya koymaktadır (Ekinci Hamamcı ve Anık, 2020:109). Ayrıca verilen yardım miktarının erkek çocuklara göre kız çocuklarında daha fazla olması, kız çocuklara uygulanan pozitif ayrımcılık ile toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlaması hedeflemektedir (Kaya, 2008:4).

Sallan Gül ve Kahraman (2015:362) yılında Gaziantep’te yaptığı çalışmaya göre çocukların eğitimden uzak, barınma ve temel ihtiyaçlara erişiminin uzak olduğu belirtilirken, şartlı nakit transferi programları içinde en çok beğenilen yardımın eğitim yardımı olduğu vurgulanmaktadır. Aynı çalışmada varılan sonuca göre kadınların çoğu okuma yazmayı bilmemekte, kadınların ve çocukların eğitime erişimlerinin önündeki engellerin kaldırılarak yoksulluk zincirinin kırılacağı belirtilmektedir. Kaya (2008:128) yılında yaptığı çalışmada ise programın kadınlara gelir getirmesi sebebiyle kadınların aile içinde ve çocuklarının üzerinde söz sahibi olmasını güçlendirdiği vurgulanmaktadır. Çalışmada kadınlar verdikleri cevaplar ile yardımları daha çok eğitim, kira, ilaç masrafları, elektrik ve su faturaları için kullandığını belirtmektedir.

Bu çalışma yoksulluğu azaltma stratejilerinden biri olan şartlı nakit transferinin yoksullukla mücadele etkililiğini ve kadınların sosyo-ekonomik düzeylerine etkisini değerlendirmeyi hedeflemektedir. Bu çalışmanın amacı şartlı nakit transferinden yararlanan Nazilli İlçesinde yaşayan kadınların sosyo-ekonomik durumlarına etkisini değerlendirmektir. Şartlı nakit transferinden yararlanan kadınların aile yaşamına ne yönde etkisi olduğunu araştırmaktır.

Nazilli ilçesinde yapılan şartlı nakit transferinden yararlanan kadınlarla yapılan nitel çalışma ile kadınların sosyo-ekonomik durumlarına etkisi tartışılmıştır. Bu çalışmanın ile elde edilen bulgular şartlı nakit transferinden yararlanan kadınların konu hakkındaki görüşlerini analiz etmek ve sosyo-ekonomik durumlarına etkisini araştırmak, şartlı nakit transferinin eksik bırakılan yönlerini görmemize ışık tutacaktır. Bu çalışmanın aynı zamanda şartlı eğitim, şartlı sağlık ve gebelik yardımlarının uygulamalarına katkı sağlanması beklenmektedir. Bu çalışma için belirlenen araştırma soruları ise şunlardır:

1) Şartlı nakit transferleri, okul çağındaki çocukların okula devamının sağlanmasında önemli bir etki yapmakta mıdır?

2)Şartlı sağlık yardımları, kadınların doğum öncesi ve doğum sonrası sağlık kuruluşlarından yararlanmasında etkili olmakta mıdır?

Araştırmanın evrenini Aydın İli Nazilli İlçesinde yaşayan şartlı nakit transferinden yararlanan kadınlar oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Aydın İli Nazilli İlçesi Arslanlı, Sümer, Karaçay, Ocaklı, Aydoğdu, Yeni Mahalle, Çapahasan Mahallesinde yaşayan yararlanan şartlı nakit transferinden yararlanan 20 kadın oluşturmaktadır. Örneklem

belirleme de olasılığa dayalı olmayan örnekleme yöntemlerinden biri olan kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

Araştırma için öncelikle Nazilli Kaymakamlığından izin alınmıştır ancak, pandemi süreci nedeni ile verilen izni geçersiz kılmıştır. Bundan dolayı Nazilli’de seçilmiş bazı mahalle muhtarlarından alınan kişi adresleri ve bilgileri doğrultusunda araştırma yapılandırılmıştır. Aynı zamanda Covid-19 ve karantina süreci nedeniyle yapılan görüşmeler, telefon yoluyla ve görüşmecilerin onayı ile ses kaydı alınarak gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yoksulluk kavramı, yoksulluk çeşitleri, yoksulluğun nedenleri incelenmiştir. İkinci bölümde; yoksulluğun Türkiye’de kırsal-kentsel boyutları ve dünyada yoksulluğun boyutları karşılaştırılarak değerlendirilmiş, yoksullukla mücadele için geliştirilen stratejilerden biri dolaylı uygulanan yaklaşımların yoksulluğa etkisi açıklanmıştır. Üçüncü bölümde şartlı nakit transferinin tanımı, tarihsel gelişimi, uzun ve kısa dönemli amaçları, şartlı nakit transferinden yararlanma şartları, hedef kitlesi, şartlı nakit transferinin özellikleri Türkiye’de ve Dünya’da uygulanan şartlı nakit uygulamasının karşılaştırılması yapılmıştır. Çalışmanın dördüncü bölümü yöntem kısmının verildiği, çalışmanın verilerinin değerlendirilip, yorumlandığı, bulguların ortaya konulduğu bölümdür.

1. BÖLÜM

1. YOKSULLUK İLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Yoksulluk Kavramı

Yoksulluk insanlık tarihinin başlangıcından bu yana var olan ve insanlık tarihinin başlı başına en büyük problemlerinden biridir. Toplumsal, ekonomik, tarihsel gelişmelerin sonucunda yoksulluk, farklı algı ve farklı boyutlarla ortaya konularak çeşitlilik kazanmıştır (Topgöl, 2013:278). Yoksulluk kavramı tek boyutlu bir kavramdan ziyade ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel bir kavramı içinde barındırması nedeniyle çok boyutlu bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Aydın ve Öztürk, 2021:143). Bireylerin sosyo - ekonomik durumlarına göre ortaya çıkan, kişiden kişiye farklılık gösteren, göreceli bir kavram olduğundan dolayı kavram tanımlanması açısından literatüre göre de net bir tanım yapılamamaktadır. Yoksulluk tanımında farklılıkların oluşması ve klasik bir yoksulluk tanımlaması yapılamamasının nedenleri ise; az gelişmiş ve gelişmiş ülkelerdeki gelir dağılımı farklılıkları, kültürel farklılıklar, göçmen nüfus ve gelişmiş ülkelerde bulunan yoksul kesimin yetkililerce önemsenmemesidir.

Herkesin kabul ettiği bir yoksulluk tanımlanmaması bulunmamasına rağmen, yoksulluk; eğitim ve sağlık hizmetlerinden yoksunluk, temiz içme suyuna ulaşamama, yeterli beslenememe, barınacak bir yerinin olmaması, yaşamını devam ettirecek koşullarından mahrum olma hali olarak tasvir edilmektedir (Güneş, 2013:27). Yoksulluk, insanların eğitim, sağlık ve temel gereksinimlerini karşılayamaması, fiziki ve maddi açıdan zayıflık yaşaması hali olarak tanımlanmaktadır (Aktan ve Vural, 2002:39).

Yoksulluk kelimesinin Türkçe sözlükte yer alan tanımına göre ‘‘sefillik, fakirlik, yoksuzluk ‘’ geçinmekte zorlanan, temel ihtiyaçları da dahil birçok ihtiyacını karşılamaya maddi gücü yetmeyen, sıkıntı çeken fakir kişi olarak tanımlanmaktadır.

Literatürde ortaya çıkan yoksulluk çalışmalarında parasal tanımlamalara gidilmiş ve yoksulluk; kişilerin kaynaklara erişmek için yeterli miktarda gelire sahip olamama hali olarak tanımlanmaktadır (Kızıler, 2016:78). Kavram ilk başlarda sadece gıda ihtiyacına ulaşamama hali olarak ifade edilirken daha sonraları gıda dışı ihtiyaçlar da dahil edilerek ifade edilmektedir. Yoksulluk ve açlık kavramı denk sayılamayacak kavramlardır. Yoksulluğun ortaya çıkardığı kötü yaşam koşulları, salgın hastalıklar, eğitimsizlik,

toplumdaki bağların zayıflaması yüksek miktarda protein içeren besinlerle çözümlenemeyecek kadar ciddi konulardır. Yoksulluk ve açlık konularının denk sayılması yoksulluğun arkasındaki nedenleri gizlemektedir.

Yoksulluk 17.yy' dan beri hayatımızda var olan fakat kitleleştirilmesi 18.yy da başlayan ve 19.yy Sanayileşme dönemine dayanan, tarihlerin getirdiği olaylar ile kendine sürekli yeni bir boyut kazandıran bir süreçtir (As, 2017:33). Rowntree yoksulluk kavramını 1901 yılında ilk ele alan bilim insanıdır. Rowntree göre yoksulluk tanımı, kişinin gelirinin, yaşamını idame ettirmek için gerekli olan gereksinimlerini karşılamaya yetmemesi veya karşılayamamasıdır. 1980'li yıllar ise küreselleşmenin ortaya çıktığı yıllardır. Yoksulluk tanımı buna bağlı olarak milletlerden ve uluslardan ziyade daha küresel bir boyut kazanmıştır. Tüketim çılgınlığını başlatan bir küreselleşme yoksulluğun boyutlarını ciddi anlamda artırmaktadır. Küreselleşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkan neo-liberal politikalar, yoksulluğun kuşaktan kuşağa aktarılmasını kalıcı bir hale getirmektedir (Sarıkoça ve Daşlı, 2016:1298).

Küresel bir sorun haline gelen yoksulluk kavramına farklı gruplar farklı çerçevelerden bakmışlardır. Yoksulluk Dünya Bankası'nın yayınladığı 1990 yılı raporunda büyük tartışmalara neden olan bir olgudur. Dünya Kalkınma Raporu ile yoksulluk sorunu, ekonomik boyutlarının yanında sosyo-kültürel, siyasi teknolojik boyutlarının da incelendiği, uluslararası kuruluşların dikkatini çekerek daha çok gündeme taşıdığı, yoksullukla mücadeleye önem verdiği bir hal kazanmıştır (Güneş, 2008:154). 1980'li yıllar Dünya Bankası'nın yoksulluğu azaltmak için ekonomik yönden büyümeyi ortaya koyduğu, 1990'lı yıllar ekonomik ve bunun yanında sosyal politikaların uygulandığı, 2000'li yıllar ise yoksullukla mücadele politikalarının ve sosyal kalkınma politikalarının ekonomik büyümeyi gerçekleştirdiği yıllardır (Metin, 2013:223). Özellikle 2000'li yıllar Dünya Bankası'nın geçmiş düşünceleri temelinde oluşturulmuş, yoksulluğu azaltma kapsamındaki faaliyetleri daha da genişlettiği bir yıl olmuştur.

Dünya Bankası yoksulluk kavramını maddi açıdan bir kalıp içinde bulundurmakta ve belirli bir gelir seviyesinin altında kalan gruplarla özleşmektedir. Dünya Bankası yoksulluk tanımını daha maddi olarak şekillendirirken, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) insani yoksulluk kavramından bahsetmekte, ekonomik olarak gelir eşitsizliğini kabul ederken aynı zamanda da gelirin ötesinde insani eşitsizliği ele alarak insan odaklı yaklaşımla kavramı çok boyutlu olarak ele almaktadır (İnsani Gelişme Raporu, 2019:5).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'a göre yoksulluk; gelir ve tüketim arasındaki dengedeki eşitsizlik ve standardın altında kalma hali olarak tanımlanmaktadır (Akt. Spiker, 1999:233). Koşullara göre değişen yoksulluk tanımlaması ile ILO Avrupa ve Orta Asya'da İnsana Yakışır İşin Geleceği Raporunda (2017: 4) yoksulluk tanımlamasında çalışma koşullarının iyileştirilmesinden, eksik istihdam ve kayıt dışı istihdamın karşısında durarak “*insana yakışır iş (decent work)*” koşullarını savunmaktadır.

1.2. Yoksulluk Türleri

İnsanların ihtiyaçlarındaki farklılıklardan dolayı yoksulluk tanımı kişiden kişiye değişen göreceli bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Yoksulluk tanımlamasının ortaya konulabilmesi için nicel ve nitel göstergelerin ölçümü ortaya farklı yoksulluk türlerini koymaktadır.

1.2.1. Mutlak Yoksulluk

Yoksulluk türleri içinde genel geçerliliğe sahip bir kavramdır. Kişilerin biyolojik olarak yaşamlarını devam ettirebilmek için gerekli temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek gelire sahip olmama halidir (Özsoy, 2019:8). Kişilerin ve hanelerin gıda ihtiyacını ve temel ihtiyaçlarını karşılayamaması ile ortaya çıkan açlık sınırı ve yoksulluk sınırı mutlak yoksulluk kavramının bir belirleyicisidir. Aile büyüklüğüne bağlı olarak kişilerin harcadıkları mal miktarı ve kişilerin ihtiyaçlarını karşılamak için aldıkları malların fiyatları mutlak yoksulluk kavramının birer belirleyicisidir (Yaşar ve Taşar, 2019:121).

Mutlak yoksulluk kavramı insana psikolojik bir varlık olarak yaklaşmasından ziyade biyolojik bir varlık olarak yaklaşmaktadır (Kahraman, 2019:50). Bireylerin günlük yaşamlarını devam ettirebilmek amacıyla alması gereken bir kalori miktarı ve buna bağlı olarak alması gereken besinler vardır. Kişilerin alması gereken asgari düzeydeki kalori miktarı minimum gıda sepetini oluşturmaktadır. Kişilerin alması gereken kalori miktarı onların gıda yoksulluklarını ölçerken, gıda dışındaki temel ihtiyaçlarının hesaplanmasıyla beraber yoksulluk sınırı belirlenmektedir (Kabaş, 2013:70). Kişilerin alması gereken kalori miktarı her bir canlı mekanizma için standarttır fakat insanların yaptıkları işe ve ülkelerin az gelişmiş veya gelişmiş olmamalarına bağlı olarak bu miktara duyulan ihtiyaç değişebilmektedir. Mutlak yoksulluk kavramı en sade anlamıyla, kişilerin gelirlerinin minimum gıda ihtiyaçlarını karşılamaya yeterli olması ve geniş bir anlamıyla minimum gıda dışı temel ihtiyaçlarını karşılamaya yetmemesidir (Erdem, 2003:24). Mutlak yoksulluk

savunucularına göre insanlardan biri yoksul diğeri de zengin bir ülkede yaşasa da aynı şekilde değerlendirilmeli, ülkeler arasındaki sınırlar dikkate alınmamalıdır (Çetin, 2020:515).

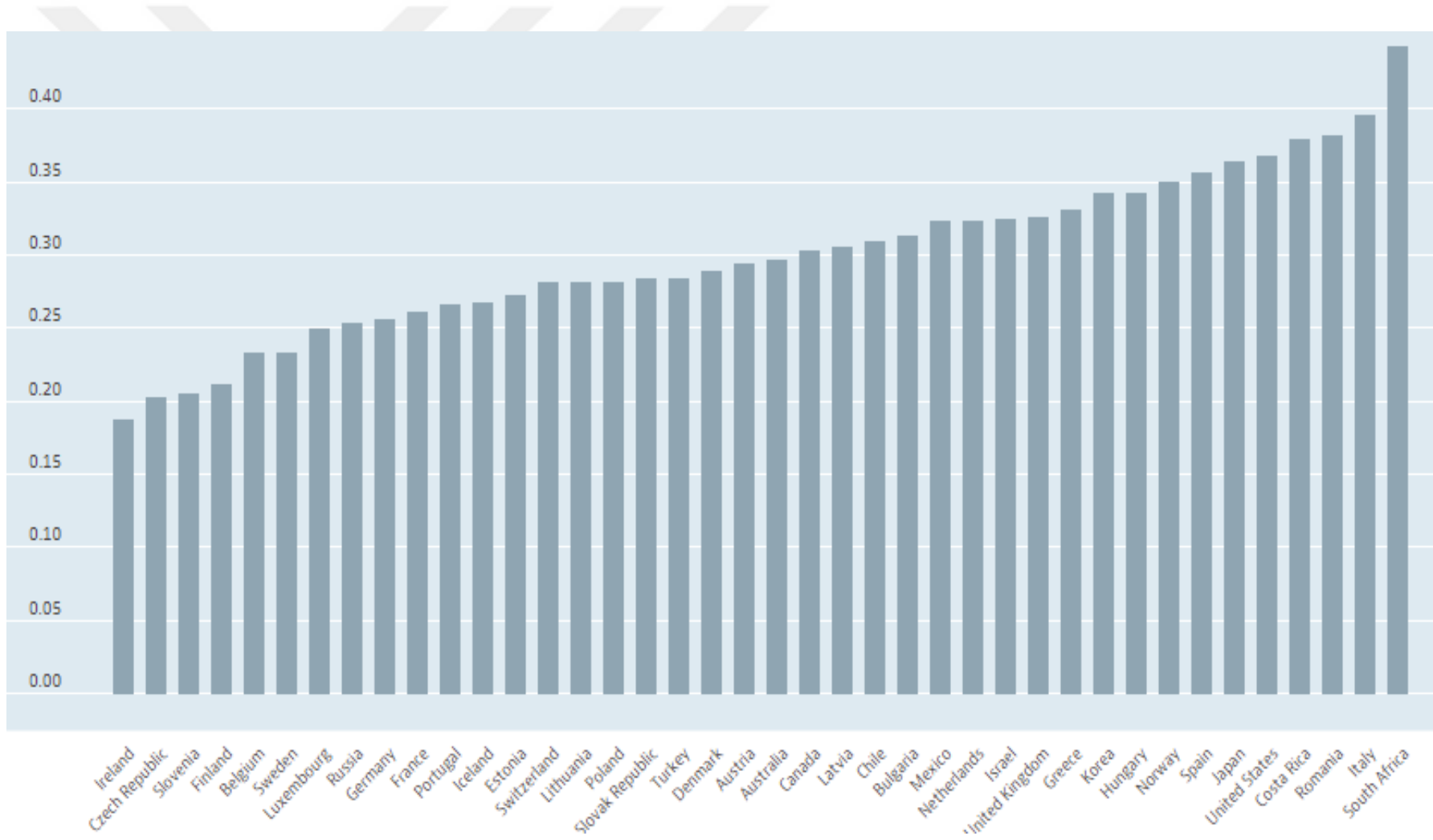
Dünya Bankası tarafından 2005 yılı itibariyle 1\$ dolar olan en düşük yoksulluk sınırı oranı değişen satın alma gücü paritesine göre günlük 1.90\$ olarak belirlenmiş ve kişilerin yaşamlarını devam ettirebilmek için gerekli en temel ihtiyaçlarının karşılanabileceği bir düzey olarak belirlenmiştir. Özellikle yoksulluğu küresel açıdan tanımlayan uluslararası yoksulluk sınırı olan 1.90\$ olarak kullanılan değer en yaygın kullanılan kriterdir. Bu tanımlamaya göre kişiler günlük 1.90\$ altında bir gelire sahip ise çok yoksul olarak adlandırılmakta ve bu kişilerin ikinci bir kişinin yardımı olmadan yaşamlarını devam ettirmeleri imkansız olduğu savunulmaktadır (Yüksel Arabacı, 2019:129). 2018 yılında ise uluslararası yoksulluk sınırına ek olarak kullanılan yüksek gelir seviyesine sahip toplumlara yansıtan göreceli ve mutlak yoksulluk sınırları ile beraber, çok boyutlu yoksulluk endeksi geliştirilerek Dünya Bankası yeni yoksulluk sınırları tanımlamaktadır (Yüksel Arabacı, 2019:129).

Daha önceki yıllarda yoksulluk sınırının belirlenmesinde gelişmekte olan ülkeler baz alınmakta iken, göç, mülteci gibi durumlar yoksulluğun küresel bir boyut kazanmasına neden olmakta ve yoksulluk sınırı bu şekilde belirlenmektedir. Yoksulluk sınırı hesaplanırken, dünyada en yoksul ülkeler baz alınmaktadır. Satın alma gücü paritesinin (SAGP) ülkeden ülkeye farklılık göstermesinin altındaki neden de budur. Gelişmiş ülkeler hayat kalitesinin de yüksek olduğu ülkeler olduğu için yapılan harcamalar o kaliteye ulaşmak ve o kaliteyi sağlamak amacıyla olacaktır. Bundan dolayı da yoksulluk sınırı olarak belirlenen 1.90\$ gelişmiş ülkelerdeki yoksulluk algısını tanımlamak için uygun değildir.

Dünya Bankası yoksul ülkeler için yaptığı yoksulluk sınırının tanımlamasının eksikliğinden dolayı ortaya ‘‘alt orta gelirli’’ ve ‘‘üst orta gelirli’’ kavramlarını çıkarmıştır. Alt orta gelir yoksulluk sınırını 2011 satın alma gücü paritelerine göre 3.20 \$ belirlerken, üst orta gelir yoksulluk sınırını 5.50 \$ belirlemektedir. Dünya Bankası ‘‘Yoksulluk ve Paylaşılan Refah (Poverty And Shared Prosperity) Raporuna’’ (2018:7) göre ise dünyanın %46’sı günlük 5.50 \$ altında bir yaşam sürerken, 4/1 ‘i ise günlük 3.2 \$ altında bir yaşam sürmektedir. Dünya’da satın alma gücü paritelerine göre belirlenen 1.90 \$ yoksulluk sınırında yaşayan kişi sayısı oranı 2000’li yıllarda %8.8 iken 2017 yılında %2.2’ye düşmektedir. Güney Sudan (%40.8), Madagaskar (%40.3),Kongo (%39.33), Orta Afrika

(%32.8)'dir. Dünya'da 3.20\$ yoksulluk sınırı altında yaşayan kişi sayısı da yıllara göre azalmaktadır.

Mutlak yoksulluğun ortaya konulmasında önemli bir kavram olan yoksulluk açığı, yoksulluk sınırı altında kalan kişilerin bu sınırın üstüne çıkması için sahip olması gereken geliri ortaya koymaktadır (Çetin, 2020:517). Yoksulluk açığı, yoksul kişilerin yoksulluk sınırının üstünde bir yaşam sürmesi için sahip olması gereken ortalama gelir seviyesini göstermektedir. Endeksin 0 ile 1 arasında bir değer almaktadır. Endeksin 1'e doğru yaklaşması kişilerin yoksulluk sınırının çok altında bir gelire sahip olduğunu, 0'a yaklaşması ise yoksulların yoksulluk riskinin ortadan kalkabileceğine bir işarettir. Grafik 1'de 2015 verilerine göre OECD ülkelerinde yoksulluk açığı verileri bulunmaktadır. Grafiğe göre en yüksek yoksulluk açığına sahip ülke Güney Afrika (0,443) iken en düşük yoksulluk açığına sahip ülke ise (0,187) İrlanda'dır. Türkiye bu sıralamada (0,284) oranıyla yer almaktadır.

Kaynak: OECD (2020c), Poverty GAP <https://data.oecd.org/inequality/poverty-gap.htm>

Grafik 1.1. OECD Ülkelerinde Yoksulluk Açığı

1.2.2. Göreli Yoksulluk

Hayatını devam ettirebilmek için temel ihtiyaçlarını karşılayabilen fakat temel ihtiyaçları dışındaki ihtiyaçlarını karşılayamayan, hayat standartlarının altında bir yaşam süren nispeten yoksulluk yaşayan kişiler olarak tanımlanmaktadır. Karayılmazlar' a göre (2006:218) göreli yoksulluk kavramı birey ya da hane halklarının hayat standartlarının altında kalması ile belirlenen bir kavramdır. Bir başka tanımlamaya göre göreli yoksulluk kişinin sahip olduğu gelir ve buna bağlı olarak yaptığı harcamaların, toplumda yaşayan hane halklarının gelir ve harcamalarının altında kalmasıdır (Kulaksız, 2014:94). Demir Şeker'e göre (2008:10) kişinin gelirinin ve harcamalarının ortalama refah düzeyinin altında kalması sonucu ortaya çıkan göreli yoksulluk, kişilerin yoksul olduğunu değil de yoksulluk riski taşıdığını göstermektedir. Bu kişileri tanımlarken yoksul kelimesi yerine düşük gelirli olarak tanımlama yapılmaktadır. Göreli olarak yoksulluğa sahip olan gruplar temel gereksinimlerini karşılamakta iken hayatlarını kolaylaştırabilecek belirli teknolojik araçlardan yararlanamamakta, toplumun genel refah seviyesinin altında toplumdaki engellenen bir yaşam sürmektedir (Kabaş, 2013:70)..

Amartya Sen (1992:40) kapasite yaklaşımında temel insani ihtiyaçların çoğunun ya da tamamının giderilmesinin, belirli bir gelire sahip olmaktan daha önemli olduğunu belirtmektedir. Aynı zamanda kişinin istediği hayat tarzını seçmek için sahip olması gereken işlevselliklerden (sağlıklı bir yaşam, okur yazar olma, toplumun içinde bulunma gibi) ve bu işlevsellikleri yapabilme özgürlüğünden bahsetmektedir (Amartya Sen, 1992:42). Amartya Sen aynı zamanda göreli yoksulluğun sonucu olarak ortaya mutlak bir yoksulluk çıkacağını savunmuştur (Boz, 2012:89). Örneğin gelişmiş ülkelerde bireyler yaşamını sürdürebilecek asgari bir gelirle hayatına devam ederken, yaşadığı ülkenin yaşam standartlarına tam olarak ulaşmayabilir. Bu bağlamda göreli yoksulluk kavramı gelişmiş ülkelerde kendini gösteren bir kavramdır (Tokol ve Alper, 2018:187). Gelişmiş ülkelerdeki yoksulluk sorunu, hane halklarının temel ihtiyaçlarını karşılayamama değil, belirli bir refah seviyesinin altında kalma ve o refah seviyesine ulaşamamaktır. Gelişmiş ülkelerdeki yoksul kişilerle, yoksulluktan göreli olarak etkilenen gruplar arasındaki fark ülkedeki gelir dağılımındaki eşitsizliği gözler önüne sermektedir.

1.2.3. İnsani Yoksulluk

1976 yılında Amartya Sen tarafından ortaya konulan çalışmada yoksulluğun ölçülebilmesi için ilk olarak yoksul olanların tespitinin, ikinci olarak da yoksul olanların tek bir gösterge ile nasıl nitelendirdiği soruları üzerinde durulmuştur (Kabaş, 2007:377). Bunların cevabı olarak da yoksulluk sınırı altında kalan kişileri yoksul olarak nitelendirmiş, kafa sayım oranı ile de yoksulluk sınırının altında kalan kişilerin sayısının, yoksulluk sınırının altında kalan kişilerin gelire oranı olarak öneri sunmaktadır (Özcan, 2016:298). Bu çalışması sonucunda yoksulların gelir dağılımına duyarlı olan daha iyimser bir endeks olan Sen Endeksini ortaya koyarak, yoksulluğun tek boyutlu olarak incelenmemesi gerektiğini belirtmektedir (Kabaş, 2007:378). Kavramın temeli Amartya Sen'in ele aldığı ‘‘Yapabilirlik Yaklaşımına’’ dayandırılmaktadır. Yapabilirlik yaklaşımı bireylerin istediği bir yaşamı seçmek için sahip olması gereken özgürlükleri, kapasite ve işlevsellikleri yani kişinin bir şeyi başarmasına ve kişinin bir şeyi yapabilme özgürlüğüne sahip olmayı ifade etmektedir (Aca, 2018:3). Yapabilirlik yaklaşımına göre kişilerin yaşam standartları gelire ilişkilendirilmekten ziyade, toplumda yaşamını sağlayabilecek makul seviyede yapabilirliklere sahip olmaktır (Sen, 1981:345). Bireylerin eğitimsiz olması, açlık, yaşam standartlarının altında kötü bir yaşam sürmesi, kişileri kısıtlayan yapabilirliklerinden yoksun bırakan hallerdir. Kişinin yapabilirliklerine erişebilmesi, kişiyi yoksulluktan kurtarmaktadır (Buz ve Aygüler, 2017:178).

Birleşmiş Milletlerin kuruluş amacında insani gelişme kavramına yer vermesi, 1950 ve 1970’li yılların sorunları olarak (kadın, çevre, yoksulluk) gibi sorunlara karşı daha fazla gelir ve daha fazla zaman ayırması ile birlikte, 1990 yılında yayınladığı İnsani Gelişme Raporu ile daha iyi eğitim alan, sağlık imkanlarını daha iyi kullanan, refah seviyesi yüksek toplumları işaret ederek bu konulara dikkat çekmiştir (İnsani Gelişme Raporu, 1997:3). 1997 yılında yayınlanan İnsani Gelişme Raporunda insani yoksulluk kavramından ilk kez bahsedilmektedir. İnsani yoksulluk yoksulluğun sadece gelir ile ilişkilendirilmemesi gerektiğini vurgulamak için ortaya konulan bir kavramdır. Kişilerin yaşamlarını devam ettirmek için gerekli temel gıda ihtiyaçlarının yanı sıra bireyin yaşam standardını belirleyen insani ölçütlerden (sağlık, eğitim, sosyal ve ekonomik durumlar gibi) durumlardan mahrum olma halidir (Çakmak, 2019:5). İnsani gelişmeyi gösteren en yaygın kullanılan ölçek IGE’dir.

IGE Būnyesinde 3 bileşeni bulundurmaktadır, bunlar:

- Sağlıklı ve uzun bir yaşam ile ölçülen doğumda beklenen yaşam
- Okuryazar oranı ve beklenen okullaşma yılı ile ölçülen bilgi
- kişi başına düşen gelir ile ölçülen yaşam standardıdır (Yıldız, 2015:45).

Bu 3 durum insani yoksulluk tespiti için kullanılmaktadır. Tireli' ye göre (2019:106) 40 yaşına gelmeden ölenlerin oranı, yetişkin bireylerin okuryazarlık yüzdesi, temiz su kaynaklarına ulaşamayanların oranı ve 5 yaşın altında bulunan çocuklarda yeterli besin alamamalarından kaynaklı kilo düşüklüğü oranı gibi ekonomik ve sosyal göstergeler az gelişmiş ülkelerde insani yoksulluğun belirlenmesinde kullanılan ölçütlerdir. Ele aldığı konuları sadece gelir ile ilişkilendirmekten öte, insani açıdan nitelendirmektedir. Kriterlerin gelirin ötesinde kullanılmasının ve çok boyutlu olarak ele alınmasının altındaki neden ise örneğin; kişi sağlıklı olsa da eğitim almamış olabilir, eğitim alsa da sağlığı yerinde olmayabilir bu gibi durumlar karşısında bireyler tek bir kritere bakılarak değerlendirilmemelidir, çünkü bu durumda yoksulluğun karmaşık yapısı ortaya konulmaz (Kabaş, 2007:379).

İnsani Gelişme Raporuna (2020) göre ilk zamanlar IGE' nin bileşenlerinden biri olan sağlıklı bir yaşam ve iyi bir eğitim birer araç değil, amaç olarak görülmekte, insani gelişme temel ihtiyaçların karşılanmasından ziyade temel özgürlükleri artırmaya yönelik bir amaç edinmektedir. İnsani yoksulluk sorunu gelişmiş ülkeler içinde bir sorun teşkil etmektedir. Aktan'a göre (2002:40) gelişmiş ülkelerde 60 yaşına kadar yaşayamayan insanların oranı, işlevsel olarak okuma yazma bilmeyen insanların oranı, 12 aydan fazla süredir iş arayan kişilerin oranı, yoksulluk sınırının altında yaşam süren insanların oranı gelişmiş ülkeler için belirlenen insani yoksulluk ölçütleridir. İnsanların yaşam kalitelerini ölçmek için kullanılan yöntemlerden biri olan İnsani Gelişme Endeksi (IGE), ülkeler arasındaki farkları ortaya net bir şekilde koyan geçerli bir ölçüm aracıdır (Günsoy, 2005:49). İnsani gelişmeyi ölçen çok sayıda endeks bulunsa da bunların içinde Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından geliştirilmiş olan IGE insani gelişmeyi gösteren en yaygın ve kapsamlı endekstir.

UNDP' e göre (2019a:24) Norveç (1.) sıra ile çok yüksek insani gelişmişlik oranına sahip iken, Nijer (189.) sıra ile düşük insani gelişmişlik göstermektedir. Türkiye bu sıralamada (59.) sırada yer almakta ve çok yüksek insani gelişmeye sahip ülkeler kategorisinde bulunmaktadır.

1.2.4. Çok Boyutlu Yoksulluk

İnsanların maruz kaldığı önemli yoksunluklarını ortaya çıkarmak için tasarlanmış bir endekstir. UNDP insani yoksulluğun ölçümü için IGE' yi kullanırken, 2010 yılında yayınladığı rapor ile Çok Boyutlu Yoksulluk kavramından bahsetmiştir (Doğan ve Tatlı, 2014:118). İnsani Yoksulluk Endeksinin (IYE) ölçümlerinde ülkeler baz alımp ülke ortalamasından bahsedilmesi, belirli grup ve hanelerin yoksunluklarını belirleme de yetersiz kalması nedeniyle 2010 yılından itibaren Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (ÇBYE) kullanılmaya başlanmıştır (Halisçelik, 2015:41). Gelir ile ilişkili ölçümlerinin ötesinde insanların, çok sayıda ve aynı zamanlı yaşadıkları yoksunlukları tanımlamak için kullanılan bir kavramdır. Çok boyutlu yoksulluk farklı açılardan yoksunluk durumunu ifade eder. Çok boyutlu yoksulluk ta bulunan 3 boyut ve 10 alt bileşen eşit ağırlıkta ve aynı eşitlikte önemlidir.

UNDP' e göre (2019b:2) Küresel Çok boyutlu yoksulluk endeksini oluştururken 10 gösterge ile tanımlamış ve 3 boyuta ayırmıştır. Bunlar ise:

- a) Sağlık; Yetersiz beslenme ve çocuk ölüm oranları.
- b) Eğitim; okullaşma yılı, okula devamlılık

c)Yaşam standartları; konut (barınma), içme suyuna erişim (su),elektrik ve yaşam standartları içinde bulunan belirli imkanlardan (beyaz eşya, iletişim araçları gibi) yararlanabilme), pişirme yakıtı, kendine ait kanalizasyona sahip olmaması.

Bir ailede yetersiz beslenmek zorunda kalan en az bir bireyin olması, bir aile içinde bir veya birden fazla çocuk ölümünün olması, aile bireyleri içinde kimsenin 5 yıllık eğitim almamış olması, okul çağındaki kişilerin bir tanesinin bile okula gitmemesi veya devamsızlık yapması, aile içinde temiz içme suyuna erişimin bulunmaması, evde elektrik, su, yakacak bulunmaması, aile bulunan bir bireyin beyaz eşya, herhangi bir taşıta sahip olmaması gibi göstergeler çok boyutlu yoksulluğu ifade etmektedir (Gökçek Karaca, 2014:9).

107 ülke için hesaplanan endekste yer alan ülkelerin %76'sı orta gelire sahipken, %28'i düşük gelire, %3 yüksek gelire sahiptir (UNDP, 2020:5). Gelirden ayrı olarak yaşam standartları ile ilgilenen küresel çok boyutlu yoksulluk endeksi tamamlayıcı bir niteliğe sahiptir. Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksinin değer aralığı 0 -1'dir. Endekste

değerin 1'e yaklaşması güçlü bir yoksulluğu gösterir (Tunçsiper ve Günay, 2020:9). ÇBYE'de düşük değerler alınması yoksulluğun ne kadar az olduğunu gösterirken, IGE'de bir ülkenin yüksek değerlere sahip olması o ülkenin gelişmişlik seviyesini ortaya koymaktadır. Çok boyutlu yoksulluk içinde yaşamlarını sürdüren insanlar bu 3 ölçütün en az birinden mahrum kalmaktadır. UNDP tarafından yayınlanan 109 ülkeyi kapsayan Küresel Çok Boyutluluk Raporu'na (2021:12) göre dünyada 5.9 milyar arasında 1,3 milyar insan çok boyutlu yoksulluk yaşamaktadır. Bu nüfusun yaklaşık olarak 556 milyonu Sahra altı Afrika'da, 532 milyonu ise Güney Asya'da bulunmaktadır. Çok boyutlu yoksulluk yaşayan 788 milyon insan bir kişinin açlık yaşadığı bir ailede yaşamakta iken, 568 milyonu temiz içme suyuna sahip değildir. Türkiye 2021 yılında yapılan Çok boyutlu yoksulluk endeksine eksik veriye sahip olduğundan dolayı dahil edilememiştir.

1.2.5. Dünya Bankası Toplumsal Yoksulluk Sınırı

Satın alma gücü paritelerine göre belirlenen 1.90 \$ yoksulluk sınırı yoksul ülkeler için uygun bir ölçüm yöntemi olsa da ekonomik olarak gelişmiş ülkelerde temel minimum ihtiyaçları karşılamak için gerekli maliyetin daha yüksek olması nedeniyle uygun bir yöntem görülmemiştir (Yüksel Arabacı, 2019:124). Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinden biri olan '*Yoksulluğa Son*' (UNDP, 2022a) başlığı altında yoksulluğun her çeşidine son amacı benimsenerek Dünya Bankası tarafından 2018 yılında yayınlanan Yoksulluk ve Paylaşılan Refah raporunda (World Bank, 2018) alt-orta gelir ve üst-orta gelir kavramları gelişmiş ülkeler için kullanılan bir ölçüm aracı olarak ortaya sunulmuştur. 20 yıl öncesinde dünya nüfusunun %60'ı düşük gelirli ülkelerde yaşarken, 2015 yılında bu oran %6'lara düşmektedir. Günümüz dünyasında yoksullar orta gelirli ülkelerde yaşamakta bundan dolayı da Dünya Bankası temel minimum ihtiyaçların karşılanması için kişi başı 3.20\$ ve 5.50\$ sınırını belirlemektedir.

Tablo 1.1. Toplumsal Yoksulluk Sınırı US\$3.20 ve US\$5.50 (2011 PP) Nüfus (%)

Bölgelere Göre Yoksulluk Oranı 3.20 ABD Doları	1990	1999	2008	2013	2015	2018
Doğu Asya ve Pasifik	85.3	67.1	37.4	17.5	12.5	6
Avrupa ve Orta Asya	9.9	21.1	7.5	5.7	5.4	4
Latin Amerika ve Karayipler	28.3	27.0	15.7	11.4	10.8	9
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	26.8	21.7	16.7	14.4	16.3	20
Sahra- Altı Afrika	74.9	78.3	72.2	67.8	66.3	67
Dünya	55.1	50.6	38.2	28.8	26.3	24.3
Bölgelere Göre Yoksulluk Oranı Günlük 5.50 ABD Doları	1990	1999	2008	2013	2015	2018
Doğu Asya ve Pasifik	95.2	87.0	63.6	42.4	34.9	23
Avrupa ve Orta Asya	25.3	44.5	17.1	14.1	14.0	12
Latin Amerika ve Karayipler	48.6	47.0	33.3	27.2	26.4	23
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	58.8	54.5	46.6	42.3	42.5	44
Sahra- Altı Afrika	88.5	90.5	88.1	85.4	84.5	86
Dünya	67.0	66.8	56.5	48.7	46.0	43.5

Kaynak: World Bank (2018), PovcalNet (<http://iresearch.worldbank.org/PovcalNet/>) Note: PPP = purchasing power parity

Dünya’ da 1.90\$’ dan daha az yaşayan aşırı yoksulların sayısı bir azalma gösterse de, 3.20\$ sınırında yaşayanların sayısı özellikle Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkeleri için %27’den %16’lara kadar gerilemiştir. Dünyanın dörtte birinin ise 3.20\$ sınırının altında yaşadığı, 5.50\$ çizgisinde yaşayanların sayısı dünyanın neredeyse yarısını (%46) oluşturduğu ifade edilmektedir (World Bank, 2018:7). Satın alma gücü paritesi değeri ülkeler zenginleştikçe artmaktadır.

1.3. Yoksulluğun Nedenleri

Yoksulluk çok boyutlu bir kavram olduğundan dolayı yoksulluğun nedenleri de tek boyutlu değildir. Ekonomik, siyasal, kültürel nedenleri bulunmaktadır. Bu noktada ana nedenler üzerinde durularak yoksulluğun nedenlerine geniş bir perspektiften bakılacaktır.

1.3.1. Ekonomik Nedenler

Yoksulluğa neden olan ekonomik unsurlar büyüme ve gelir dağılımında yaşanan eşitsizlikler, ekonomik krizler ve enflasyon olmak üzere 3 başlıkta toplanmaktadır.

1.3.1.1. Büyüme ve gelir dağılımındaki eşitsizlik

Toplumda bulunan zengin ve fakir kişilerin var oluşu aslında üretim ilişkilerinin bir sonucu olduğu varsayılırsa da zenginlerin sayısının daha az olması milli gelirden aldıkları oranın daha yüksek olmasına yol açarken, fakirlerin sayısının daha çok olması milli gelirden aldıkları payın daha az olmasına yol açmaktadır (Çalışkan, 2010:96). Bir ülke içinde

Üretilen mal ve hizmetlerin üretiminin belli gruplar tarafından adil ve eşit olmayan paylaşımı gelir dağılımindaki eşitsizliği göstermektedir.. Bir başka ifadeyle gelir dağılımı, belirli bir zamanda elde edilen milli gelirin üretimde yer alan üretim unsurları, bölge, sektör, kişiler arasındaki paylaşımını ifade etmektedir. Bir ülkenin gelir dağılımının eşit ve adil paylaılamaması o ülkenin yoksulluk problemini ortaya koymaktadır. Fakat çok yoksul ülkeler rneğin Afrika lkeleri gibi ülkelerde gelir dağılımı yoksulluğun birinci önemli nedeni olarak değerlendirilmemektedir nk bu ülkeler üretim yapamayan, temel ihtiyaçlarını dahi karılayamayan ülkelerdir.

Gelir dağılımının adil paylaşımı ülkelerin ekonomik, siyasi, sosyal yönden gelişimlerine katkı sağlamaktadır. Gelir dağılımı adaletsizliğinin yaşandığı ülkelerde sadece ekonomik bir sorun oluşturmaktan ziyade aynı zamanda kişilerin temel ihtiyaçlarının (eğitim, barınma, beslenme, sağlık...) karşılanmasında yaşanan güçlük ile sosyal bir sorun da oluşturmaktadır (Eker, 2021:3).

Üretim faktörlerinden emek, sermaye, toprak, girişimcinin milli gelirden ne kadar pay aldığı fonksiyonel gelir dağılımı türünü ortaya koyarken, milli sınırlar içinde yer alan sektörlerin (tarım-hizmet-sanayi) milli gelirden aldıkları payın incelenmesi sonucunda ülkelerin gelimilikleri hakkında çıkarım yapılabilir. Kişilerin milli gelirden aldıkları pay da aynı zamanda gelir dağılımını göstermektedir. Kişiler arası gelir dağılımı hesaplamasında toplum be gruba ayrılarak en az gelire sahip olanlardan en çok gelire sahip olanlara doğru sıralanmaktadır. Böylelikle toplumdaki tüm bireyler eşit sayılmakta, en alt grup ile en üst grup arasındaki fark gelir dağılımindaki eşitsizliği ortaya koymaktadır (Eker, 2021,75). Gelir dağılımında yaşanan adaletsizlik buna paralel olarak yoksulluk oranını da artıracaktır. Dünyada gelir oranı artmaktayken, yoksulluk oranlarının da artması gelirin paylaımındaki adaletsizliği ortaya koymaktadır. Gelir dağılımında yaşanan eşitsizlikler toplumun dengesini de bozarak temel sosyal ihtiyaçların karşılanmasını engellemekte, toplumda adil olmayan bir hayat koşullarına sebep olmaktadır. Toplumda temel ihtiyaçlarını dahi karılayamayan kişilerin yasa dışı faaliyetlerle para kazanma güdüsü toplumun yapısını sadece ekonomik yönden değil, siyasi, kültürel olarak tehdit eden bir oluşum içine sokmaktadır (Evcim vd., 2019:146). Yoksulluğu sadece ekonomik bir sorun olmasından ziyade çok boyutlu olarak topluma yansıtın bir yapıya dönüştürmektedir.

Dünya Eşitsizlik 2022 Raporu'na (2021:217) göre gelir eşitsizliğinin en çok yaşandığı bölge Orta Doğu ve Kuzey Afrika olmaktadır, Avrupa gelir eşitsizliğinin en az

hissedildiği bölge olmaktadır. Türkiye’ de ise gelir eşitsizliği son 15 yılda gittikçe artmakta, en zengin %10, gelirin %54.5’ ini almaktayken, en yoksul %50, gelirin sadece %12’lik kısmına sahip olabilmektedir. Dünya’da ekonomik anlamda bir büyüme gerçekleşse de, gelir dağılımının adil paylaşılmaması ekonomik kalkınmanın tam olarak gerçekleşmediğini göstermektedir (Takım vd., 2020:229) Toplumlarda yaşanan ekonomik büyüme sonucunda toplumsal refahın sağlanması için birey/bölge/sektör her bir birimin eşit faydalanmasını sağlayarak sosyal dışlanmanın da önüne geçilmelidir.

1.3.1.2. Enflasyon

Enflasyon kelimesi iktisadi tanıma göre; fiyatların yüksek ve sürekli olarak artmasına rağmen, paranın satın alma gücünün azalması olarak ifade edilmektedir. Enflasyon tanımının iki temel kriteri vardır (Bilge, 2009:20). Bunlar fiyatların tek bir kez değil sürekli olarak artması ve tüm mallara yapılan yüksek oranlı artışlardır. Enflasyon yükselmelerinin en önemli etkisi ücretler üzerindedir.

Yoksulluğu dolaylı olarak etkileyen olaylardan biri de enflasyondur. Fiyatların yükselmesi yoksul halkın daha da yoksul olmasına neden olmaktadır. Enflasyon özellikle satın alma gücünü azaltarak toplumda geliri düşük kişilerle, gelir durumu daha iyi olan kişiler arasındaki milli gelirden alınan pay dengesini bozarak, toplumda kutuplaşmalara neden olmaktadır. Ücret istikrarını bozan, yatırımların yapılmasını engelleyen, yoksullar için risk oluşturan ve olumsuz durumların oluşmasına özellikle de gelir eşitsizliğine sebep olan bir süreçtir (Emek, 2020:8). Ücretlerdeki dengenin bozulması ekonomik bir yıkıma da neden olmaktadır. Temel ihtiyaçları için bütün gelirini harcayan hane halkları, fiyatlar genel seviyesinin artması ile temel ihtiyaçlarını dahi harcayamayacak duruma düşmektedir.

TÜİK (2022) ocak ayı verilerine göre enflasyon oranı bir önceki yılın ocak ayına göre %48.69 artış gösterirken, yıl içinde en yüksek artışın olduğu gruplar ise ulaşım (68.89), gıda ve alkollü içecekler (%55.61)’dir. Enflasyon Raporu (TCMB, 2022:5)’e göre Türkiye’de yüksek enflasyonun nedenleri olarak; döviz kurundaki hareketlilikler, Türk lirasında yaşanan büyük bir değer kaybı, tarımsal kuraklık ve buna paralel olarak yurtdışından alınan gıda ücretlerindeki artış ifade edilmektedir.

1.3.1.3. Ekonomik krizler

Ekonomik krizler ücretlerin istikrarsızlaştığı, üretimin dengesinin bozulduğu, ülkenin iç ve dış borçlarının arttığı kısa veya uzun dönemde ortaya çıkan bir yapıdır. Ekonomik krizler toplumda en çok risk altında kalan kişileri, yoksulları etkilemektedir. Fiyatlar, istihdam, üretimde meydana gelen dalgalanmalar, ekonomiye dıştan müdahalenin yapılması, merkeziyetçi bir yönetim modeli ile birlikte teknolojik gelişmelerin takip edilememesi ekonomik krizlerin nedenleridir (Darıcan, 2005:45). Ekonomik krizler zıt yönlü bir büyüme oranına yol açarken, kişi başına düşen milli gelirin düşüşüne yol açmaktadır. Kişi başına düşen milli gelirin düşüşü özellikle yoksul ve yardıma muhtaçların durumlarını doğrudan etkilemektedir. Krizler kişilerin hayat standartlarını olumsuz etkilemenin yanında, yoksulluktan kurtulma yönünde verilen çabaları olumsuz etkilemektedir. Yoksul kişiler var olan kaynakları ile yeterli beslenememekte, yeterli eğitim ve sağlık hizmetlerinden faydalanamamaktayken, krizlerin yaşattığı mevcut durum onların yoksulluktan kurtulmasını daha da içinden çıkılmaz bir hale dönüştürmekte ve yoksulluğun kalıcı hale gelmesine neden olmaktadır.

Ülkemiz tarih boyunca 15 kriz ile karşı karşıya kalmış, ekonomi politikalarının kırılabilirliği ve uygulanan politikaların siyasi menfaatler çerçevesinde yapılması ülkemizi sürekli krizle müdahale halinde olmaya itmiştir.

1.3.2. İşgücü Piyasasından Kaynaklı Nedenler

1980'li yıllar işgücü piyasalarında yapısal bir dönüşümün meydana geldiği, sanayi sektörünün etkisini yitirerek yerine hizmet sektörünün verimliliğinin yüksek olduğu fakat buna rağmen ücretlerin düşük olduğu enformel ikili bir yapı görünümü veren bir duruma dönüşmüştür (Korukçuoğlu, 2012:8).

Elverişsiz olmayan koşullarda yüksek olmayan bir ücretle, uzun saatler çalışma işgücü piyasalarında yoksulluğu meydana getirirken, bu sorunlardan dolayı oluşan işsizlikte göz önünde bulundurulması gereken bir konu olmak zorundadır.

İşsizler: (İşgücü piyasasında iş arayışı içerisinde olanlar) İşsiz kişi işgücü piyasasında çalışmak isteyen fakat iş bulamayan kişidir. İşsizlik kelimesinin Türk Dil Kurumuna göre anlamı ise '*iş bulamama, işsiz kalma*' şeklinde ifade edilmektedir. TDK'nın işsizlik tanımına ek olarak getirdiği ifadeye göre bireysel işsizlik kişinin çalışma isteği

içinde olup emeğine uygun işi bulamaması veya emeğinin karşısında hak ettiği ücreti alamaması durumunda işsiz kalması olarak tanımlanmaktayken, toplumsal olarak işsizlik ise üretim araçları ve insan emeğinin belirli bir düzeyinin üretimde bulunmaması olarak tanımlanmaktadır (Akyıldız, 2019:96). Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nun yaptığı işsiz tanımına göre, bir işi olmayan, belirli bir yaşa gelen, aktif olarak iş arayışı içinde bulunan, çalıştığı işteki iş akdinin belirli nedenle feshedilmesi sonucunda işsiz kalan, emeklilik yaşının dolmasına rağmen çalışmak zorunda olan veya çalışacak güce sahip olan, daha önce hiçbir iş tecrübesi olmayan kişilerdir (Akyıldız, 2019:97).

Kişilerin istihdam içinde olmaması düzenli bir gelire sahip olmamasına neden olmakta ve kişiler kendi başlarına ihtiyaçlarını karşılayamaz duruma gelerek başkalarına muhtaç bir yaşam sürmektedir (Odabaşı, 2009:29). Bireylerin bu durum içinde olması onları yoksulluğa iterek, toplumdan uzak olmalarına, kendilerine olan saygılarının azalmasına yol açmaktadır. İnsanların birçoğu, yaşamlarını devam ettirebilmek için çalışmaya ve bu emeklerinin karşılığında aldığı gelir ile yaşamlarını devam ettirmektedir. Kişilerin veya hanelerin istihdamdaki durumları onların gelirlerini ve buna bağlı olarak da yoksulluk durumlarını belirlemektedir (Arslan, 2020:84).

Yoksulluk ve işgücü birbirleriyle ile bağlantılı kavramlardır. İstihdamda bulunmayan kişiler yoksulluk içindeyken, istihdam içinde olan kişiler de yoksulluk yaşayabilmektedir. İşgücü piyasasındaki yoksulluk bu bakımdan iki sınıflandırmaya ayrılmaktadır. Bunlardan ilki istihdam içinde bulunan kişilerin (*çalışan yoksulluğu*) yaşadığı yoksulluk, diğeri ise işsiz kişilerin (*işsiz yoksulluğu*) yaşadığı yoksulluktur (Bölükbaş, 2019:216).

Kırılgan İstihdamda Yer alan Yoksullar (İşgücü piyasasında çalışanlar)

Çalışan bireylerin hane içinde bakmakla yükümlü oldukları kişi sayısı arttıkça bireyin ve hanenin yoksulluk riski artmaktadır. Taşeron çalışma, sendikasız çalışma buna bağlı olarak pazarlık gücünün olmaması çalışan yoksulluğunu arttıran en önemli sebeplerdendir (Kutlu ve Erdoğan, 2014:73). Düşük gelire çalışmak her zaman çalışan yoksulluğunu ortaya koymamaktadır, çalışan yoksulluğu hanedeki kişi sayısı ve kişilerin kaç kişiye bakmakla yükümlü olduğu ile ilişkili bir kavramdır. Kişilerin istihdamda bulunmamaları, işsiz olması, eksik istihdam içinde olması onların yoksulluk riski ile karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır (Yüceol, 2005:505). Bir kişinin iş sahibi olmayı istemesi değil aktif olarak iş arayışı içinde olması onu işsiz kategorisine dahil etmektedir.

Uzun süredir iş arayan ve bir işte çalıştığı halde işin niteliğine göre ücretinin az olduğu, güvencesiz ve kayıt dışı bir iş yapan, istihdam imkanlarının azlığı nedeniyle elindekini kaybetmek istemeyen bundan dolayı da bazı şeylere razı olan kişiler yaşam standartlarının altında bir yaşam sürdürerek yoksulluk ile mücadele etmektedir (Işık ve Mert, 2011:54). İşsiz aileler aynı zamanda çocuklarını ya teknik iş öğrenmeleri için bir ustanın yanına ya da teknik bir bilgi gerektirmeyen, daha esnek çalıştıkları sokaklarda çalıştırarak, yaşam mücadelesine çocuklarını da dahil etmektedir (Gün, 2010:66). Toplum içinde kadınların eşit olmayan konumda olması, toplumda iş paylaşımının cinsiyete dayalı olması kadınların yoksullaşmasına yol açmaktadır (Ünlütürk Ulutaş, 2009:25).

İşsizliğin birey üzerinde ekonomik getirileri olduğu gibi psikolojik etkileri de mevcuttur. İşsiz bireyler toplumun yaşam standardının altında bir yaşam sürerek toplumdaki kendilerini dışlayacak ve içinde buldukları mevcut yoksulluk durumundan kurtulmak için çare bulmaya karşı bile umutsuz bir hale bürüneceklerdir (Adak, 2010:105). İşsizlik beraberinde yoksulluğu ve sosyal dışlanmayı meydana getiren birbiriyle ilişkili bir süreçtir.

TÜİK'e göre (2021) işsiz sayısı 3 milyon 842 iken bunların 2,295'i erkek, 1,547'si kadın iken işsizlik oranı 2021 üçüncü çeyreğine göre bir öncekine göre 57 bin kişi azalarak, %11,7 noktasına ulaşmıştır. Türkiye'de yaşanan kriz dönemlerinde çalışanların zorla ücretsiz izne çıkarılması, ücretteki artış miktarının az olması, işçilerin düşük ücrete işini kaybetmemek için razı olması ücretlerin esnek olması işsizliğe neden olmaktadır . Türkiye'de işsizliğin nedenleri; ekonomik durgunluklar sonucu işverenlerin işçi sayısında azalmaya gitmesi, nüfusun sayısının artması ve buna paralel olarak yeni iş imkanlarının olmaması, üniversite sayısındaki artışla beraber genç işsizliğin artmasıdır. Türkiye'de işsizliğin bir diğer nedeni de nüfusun çoğunun genç olmasından dolayı istihdam alanının yaratılmaması ve donanımlı eleman arayışıdır (Özbek ve Türkmen, 2020:2099). İşsizliğin en önemli nedenlerinden biri de kadınlar ve dezavantajlı grupta yer alanlar için yapılan ayrımcılıktır. Özellikle işverenler kadınların doğum izinleri, ev hayatı nedeniyle kendini işe adapte edemeyeceğini düşündüğünden dolayı kadın çalışanları erkek çalışanlara göre daha az tercih etmektedir. Türkiye'de yapılan özelleştirmeler, yurt dışından kaçak olarak gelen kişilerin düşük ücretle çalıştırılmaya razı olmaları nedeniyle istihdamda daha çok yer almaları, işgücü harcanan işlerin yerini teknolojik gelişmelerin alması işsizliğe neden olmaktadır (Carık, 2021:22).

1.3.3. Sosyal ve Demografik Nedenler:

Bu başlık altında eğitim, sosyal dışlanma, ayrımcılık ve göç konuları incelenecektir.

1.3.3.1. Eğitim

Eğitim seviyesi ile yoksulluk arasında doğru yönlü bir ilişki vardır. Eğitim seviyesinin düşük olması kişileri yoksullukla karşı karşıya bırakan durumlardan biridir. Bireylerin eğitimden yoksun bırakılmaları onların yoksullukla karşı karşıya kalma ihtimalini artırmaktadır. Kişilerin eğitim seviyeleri arttıkça daha nitelikli işlerde çalışmaya başlayacak ve daha iyi gelirler elde edecektir (Atmaca,2019:45). Okuma-yazma bilenler ve bilmeyenlerin yaptıkları işler aynı olsa da kişinin okuma-yazma bilmesi daha iyi bir ücret almasına neden olmaktadır. Eğitim, bireyleri yeni bilgiler ile daha donanımlı bir hale getirirken aynı zamanda bireylerin verimliliğini de artırmaktadır. Eğer bir kişinin verimliliği düşük ise düşük bir eğitim seviyesine sahip, bilgi ve beceriler açısından yeterli bir donanıma sahip değildir (Çalışkan, 2007:293). Eğitim seviyesi arttıkça kişilerin iş bulma ve iyi işlerde çalışma ihtimali artarken aynı zaman da yoksullukla karşılaşma riski de azalmaktadır (Bakırtaş ve Kandemir, 2012:3). Toplum tarafından kabul görmek, iyi bir işe sahip olmak, refah seviyesi yüksek bir hayata sahip olmak ve yoksulluğun önüne geçmek, eğitim ile olmaktadır (Oyuryüz Şenel, 2012:459).

Özellikle kırsal alanlarda eğitime ulaşmak hem mesafe açısından hem de maddiyat açısından daha zordur bu yüzden bu bölgelerde kız çocukları eğitim imkanlarından mahrum kalmak ta ya okula göndermemek ya da erken yaşta evliliğe mecbur bırakılmaktadır (Altay ve Aslanpay, 2016:12). Hem eğitim imkanlarından hem de istihdamdan uzak tutulan erken yaşta evlendirilen kadınlar, riskli doğumlar ile erken yaşlarda çocuk sahibi olmakta ve zaten var olan yoksullukları daha da kalıcı hale gelmektedir (Kocabacak, 2014:154). 17 yaş altı doğum (adölesan anne) oranı, evlenmeden anne olma oranı, kadınların boşanma ve yeniden evlenme oranları yoksulluğun kadınlaşmasını ortaya koyan etmenlerdendir. Özellikle eğitim almamış, emek piyasasında yer almayan dul ya da boşanmış kadınların yoksullukla karşı karşıya kalma ihtimali daha yüksek iken bu durumda olan kadınların yoksulluklarını çocuklarına taşıyarak kalıcı hale getirme ihtimali de bir hayli yüksektir (Yarar, 2015:37).

Okuryazarlık oranı büyük oranda yoksulluğu etkilemektedir. TÜİK (2018) verilerine göre bir okul bitirmeyen kadınların yoksulluk oranı (%29.8) iken, lise altı eğitim gören kadınlar (%18.4), lise ve dengi okul mezunları (%10.3), yükseköğretim mezunları ise

(%3.7)'dir. Bu durumdan da anlaşılıyor ki kadınların eğitim düzeyleri arttıkça yoksulluk ile karşılaşma riskleri de azalmaktadır.

Ülkemizde okuryazar olmayanların işsizlik oranı (%13.0) iken, lise mezunlarının işsizlik oranları (%16.3), yükseköğretim mezunlarının ise (%11.9)'dur (TÜİK, 2020a). Okuryazar olmayan kişilerin çoğunun kayıt dışı işlerde çalıştığını göz önünde bulundurursak, eğitim seviyesi arttıkça kişilerin iş bulma oranlarının da arttığını söyleyebilmekteyiz. Kişilerin iş bulma oranlarının artması onları yoksulluktan kurtaran bir durumdur. Kişilerin ailelerinin sosyo-ekonomik durumlarının düşüklüğü ailedeki çocukların düşük eğitim almasına hatta kısmen de olsa hiç eğitim almamasına yol açmaktadır. Yoksulluğun sebep olduğu eğitimden mahrum kalma ile bireyler hem kendilerine hem de topluma düşük fayda sağlayarak ekonomik kalkınmanın önünde birer engel olmaktadır (Erikli, 2016:287). Bu durum ortaya eğitim ile yoksulluk arasındaki bağlantının tek yönlü olmadığını ortaya koymaktadır. Eğitimsizlik kişileri yoksulluk riski ile karşı karşıya getirirken, kişilerde yoksul olduğu için eğitim imkanlarından yararlanamamaktadır (Şantaş, 2016:13). Devlet kurumlarından ayrı olarak özel eğitim kurumlarının da devreye girmesi ile eğitimde eşitsizlikler artmakta örneğin; özel okula gitmek isteyen yoksul bir ailede büyüyen çocuğun bu okulun ücretini karşılayabilecek maddi bir gücü bulunmamaktadır (Tüğen ve Eroğlu, 2017:45). Eğitimde eşitsizliklerin kaldırılması sınıfların özel okullar gibi az mevcutlu olması, yazın kurslar düzenlenmesi, ek dersler yapılması kaliteli bir eğitimi ortaya koyarak yoksulluğun azaltılması hedeflenmektedir.

Yoksul durumda olan öğrencilerin eğitime ulaşması, eğitim sürecinde olan öğrencilerin barınma ve geçinme sorunlarına karşı bulunan neticeler çerçevesinde eğitime destek politikaları geliştirilerek yoksulluğun kuşaklar boyunca taşınması eğitimle önlenmeye çalışılmaktadır (Aygül, 2018:67). Aynı zamanda eğitimdeki eşitsizliklerin varlığı gelir dağılımının bir sonucudur. Yoksul kişilerin eğitimden eşit oranda ve yeterli düzeyde yararlanabilmesinin sağlanması yoksulluğun önlenmesi için sunulan çözümlerden biridir (Karayılmazlar, 2006:217).

1.3.3.2. Sosyal dışlanma

Sosyal dışlanma kavramı ilk kez Fransa Sosyal İşler Devlet Başkanı Rene Lenoir tarafından engellileri, yaşlı insanları, kabahatli çocukları, alkol ve uyuşturucuya olan bağımlılığı tanımlamak için kullanılmıştır (İmanlı, 2018:37). Sosyal dışlanma kavramı daha

dinamik ve geniş bir kavram olduğundan dolayı hem yoksulluğun bir nedeni hem de yoksulluğun bir sonucu olarak değerlendirilmektedir (Öztürk ve Çetin, 2009:2670). Sosyal dışlanma kavramı yoksulluk kavramını da içine alan daha geniş bir kavramdır çünkü dışlanmaya uğramış kişiler arasında yoksullar, göçmenler, azınlıklar, uyuşturucu bağımlıları, kadınlar vb. gruplar bulunmaktadır (Sapancalı, 2005:57). Kavram Fransa'da 1960'lı yıllarda ortaya çıkarken, kavramın Fransa'da ortaya çıkmasının nedeni olarak Fransa'nın sosyal refah modelini benimsemesi etkili olmaktadır. Fakat zamanla refah toplumunun sorunları çözmede yetersiz olduğu görülmüş, liberal politikalara hakim bir yapı tercih edilmiştir. Dünya'nın küresel bir pazar haline geldiği 1980'li yıllar adaletsizliğin, eşitsizliğin arttığı, bireyi toplumdaki uzaklaştıran nedenlerin ortaya çıktığı, sosyal dışlanmanın daha geniş alanlara ulaştığı bir dönemdir (Kalfa Topateş ve Topateş, 2017:45). Ayrıca toplumdaki dışlananlar kategorisine yoksul ve işsizlerinde dahil edildiği dönemdir.

Kişilerin gelir eksikliği yaşamaları neticesinde temel ihtiyaçlarını karşılayamamaları ile oluşan hayal kırıklığı onları toplumdaki uzaklaşmaya kadar götüren dinamik bir durumdur. Kişiler yoksulluk sınırının üstünde bir yaşam sürse dahi toplumdaki sosyal durumlardan, işgücü piyasasındaki rekabetlerden, dezavantajlı görülmelerinden dolayı dışlanmaya maruz kalabilmektedir. Topluma tam katılım gerçekleştiremeyen bireylerin sosyal kurumlarla sosyal bir bağ kurması ise imkansızdır (Silver, 2007:4). Sosyal dışlanma aynı zamanda kuşaklararası taşınan bir kavramdır (Şenol, 2010:66). Hatipler' e göre (2019:64) yoksulluk sanayi devriminin ortaya çıkardığı kötü iş koşullarında çalışan işçinin, işverenlerin sömürmesi karşısında kötü koşullarda çalışmaya zorlandığı veya çalışmadığı için gelir yoksunluğu yaşadığı bir süreçtir. Oysa sosyal dışlanma kavramı yoksulluk kavramına göre kıyaslandığında postmodern dönemde ortaya çıkan yeni bir kavramdır. Yoksulluk sadece gelirle ilişkilendirilen bir kavram iken, sosyal dışlanma kavramı çok boyutlu olarak ele alınan dinamik bir süreçtir. Gelir dağılımı adaletsizliğinin bir sonucu olan yoksulluk kişileri ilgilendiren bir süreç iken, sosyal dışlanma kavramı kişilerin topluma yeterli derece katılamamasını ve vatandaşlık haklarından mahrumiyetini içinde barındırır. Avrupa Ülkelerinde yoksullukla mücadele konusundaki geleneksel yöntemler bırakılarak kavramın yerine sosyal dışlanma çerçevesinde postmodern koruma ilkelerini kullanmayı tercih etmiştir (Erkul ve Koca, 2016: 618).

Bölükbaşı'na göre (2008: 58) sosyal dışlanma yoksulluğun meydana getirdiği bir durumdur. Yoksulluk, tüketim toplumunun bir sonucudur. Tüketim toplumunun bir gereği

olarak bireyler kendilerini toplumdan dışlamasalar da toplum onları dışlayacaktır çünkü tüketim toplumu lüksün, fazla harcamanın, düşünmeden harcamanın olduğu sınırsız bir toplumdur. ABD'nin sosyal dışlanmışları tanımlamak için kullandığı kavram "sınıf altı" kavramı; bir sınıfı bile olmayanları, sosyal ve ekonomik olarak topluma katılmayanları, kendi istek ve rızasıyla işsiz kalanları, dilencileri, çocuk suçlarını, alkol ve uyuşturucu bağımlılarını, evlenmeden genç yaşta çocuğu olanları, sokakta kalanları tanımlamak için kullanılmaktadır (Özgökçeler, 2006:8). Latin Amerika'nın sosyal dışlanmayı tanımlamak için tercih ettiği kavram 'kenardalık' kavramı; kişilerin kendi istekleri ile toplumsal, ekonomik ve diğer faaliyetlerin dışında kalmasını marjinalite çerçevesinde yapması ve kendilerine yeni çözümler üretmesi hali olarak tanımlanmaktadır. Sosyal dışlanma kavramı yoksulluğa neden olan bir durum iken, kişilerin yoksul olması kişileri sosyal dışlanmaya götüren bir neden de olabilir (Şahin, 2009:75).

Eurostat (2019) verilerine göre 36 Avrupa Ülkesini kapsayan yoksulluk ve sosyal dışlanma riskinin en yüksek olduğu ülke Türkiye'dir. Türkiye'de yaşayan nüfusun %33.2'si yoksulluk ve sosyal dışlanma riski ile altında yaşarken, Avrupa Birliği ülkelerinin ortalaması %21.9'dur. Yoksulluk ve sosyal dışlanma oranının en düşük olduğu ülke ise %11,3 ile İzlanda'dır.

1.3.3.3. Ayrımcılık

Kişilerin yoksul olması onları temel insani haklardan mahrum bırakmakta iken toplumdaki olay ve olguların sorumlusu da yoksul kişiler görüldüğü için toplum tarafından dışlanmaya maruz kalmaktadırlar (Şahyar Akdemir, 2015:10). Toplumun geneline nispeten daha az bir çoğunluğu oluşturan kişilerin, tabii oldukları etnik grup, göçmen ve mülteci olması dini kimlikleri, cinsel kimliklerinin farklı olması, siyasi görüşleri, kadın olması, engellilik hali içinde olması nedeniyle topluma karşı tehdit olarak sunulması, bu grupların iş hayatından, eğitim hayatından ve sosyal hayattan geri planda tutulması, toplum tarafından ayrımcılığa uğraması da aynı zamanda kişileri yoksullaştıran süreçlerden biridir. Ayrımcılık genelde 2 biçimde ortaya çıkmaktadır. Bunlar etnik kökenle alakalı durumlar ve toplumsal cinsiyet temelli durumlardır. Dünyada en büyük ayrımcılık Amerika'da siyahiler ve beyazlar arasında yaşansa da ayrımcılık sadece bu bölgeyle sınırlı kalmamış, dünyada birçok grup ve etnik ayrımcılık yaşamaktadır (Açıkgöz, 2017:52). Ülkemizde çalışma hayatında da kişiler etnik kimlikleri sebebiyle ayrımcılığa uğraması o etnik grubu daha da fakirleştirmektedir. Etnik kimliği kürt olduğu için işten çıkarılan kişiler veya ana dili Türkçe

olan bir kişi ile ana dili Kürtçe olan biri karşılaştırıldığında tercih edilen kişinin ana dili Türkçe olan kişi olması, kürt halkının ayrımcılık sebebiyle istihdamda daha az yer aldığını göstermektedir (Yılmaz, Günseli ve Yakut akar, 2010:83).

Ataerkil toplumsal yapı toplumlarda cinsiyet temelli eşitsizliklere yol açmaktadır (Tire, 2017:98). Özellikle cinsiyete bağlı olarak kadınların ayrımcılığa uğraması yoksulluğun en önemli nedenlerinden biridir. Kadınların erkeklerden daha fazla kapasite yoksunluğu (eğitim, sağlık, temel ihtiyaçlardan yoksunluk) yaşamasından dolayı, kadınların hayattan kayıp gittiğini vurgulamak için ‘‘*kayıp kadınlar*’’ kavramı literatürde kullanılmıştır (Durgun ve Oğuz Gök, 2017:23). Kadınlar tek tip bir varlık, bir bütün olmadığı için toplumda engelli, yaşlı, evli, dul, bekar, öğrenim görmüş, bir azınlığa ait şeklinde adlandırılmakta ve bu tanımlama onları bir ayrıştırma içine itmektedir (ztrk ve etin, 2009:2672). Toplumsal cinsiyet ayrımı kadınları daha çok yoksullaştırmakta iken kadınlar aynı zamanda yoksulluğu daha şiddetli yaşayan taraf olmaktadır. Kadın yoksulluğunun altındaki en önemli nedenlerden biri de kadınların annelik içgüdüsünün ağır basması ben yapamadım, çocuklarım yapsın, çocuklarım giysin anlayışı ile kendi istek ve arzularından vaz geçerek kendini çocuklara adamasıdır (Yusufoğlu, 2017:105). Kadınlar bir ekonomik güce sahip olduklarında, bunu ne için harcamaları konusunda ve neyin önceliği olduğu konusunda problemler yaşamaktadır (Dinoflaz, 2010:54). Kadınların kendinde olanları hiç düşünmeden vermesi, bir buğdayın kaderine benzemektedir. Kadınların ayrımcılığa maruz kalması onları eğitimden uzak tutarak iyi bir eğitim almasının önünde engel oluşturacak ve buna bağlı olarak da çalışma hayatında belirli bir yer edinemesine sebep olacaktır. Hem eğitim hem çalışma hayatından hem de toplumdan dışlanan kadınların artışı yoksulluğu artırmaktadır.

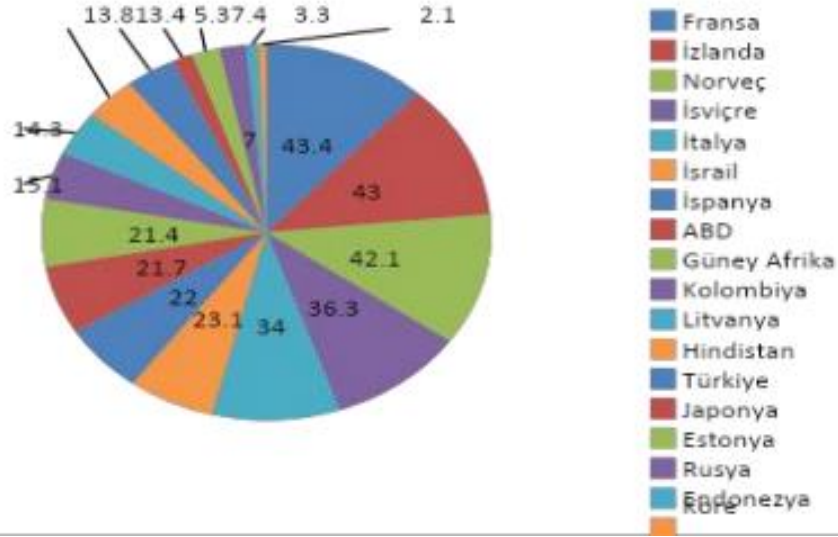
Ülkemizde alışma hayatında da kişiler etnik kimlikleri sebebiyle ayrımcılığa uğraması o etnik grubu daha da fakirleştirmektedir. Etnik kimliği kürt olduğu için işten çıkarılan kişiler veya ana dili Türkçe olan bir kişi ile ana dili Kürtçe olan biri karşılaştırıldığında tercih edilen kişinin ana dili Türkçe olan kişi olması, kürt halkının ayrımcılık sebebiyle istihdamda daha az yer aldığını göstermektedir (Yılmaz vd., 2010:83).

Kadınların istihdamda yer almaması aynı zamanda ülke ekonomisini de olumsuz anlamda etkilemektedir. Kadınların medeni durumları, eğitim düzeyi, ocuk durumu, düşük ücrete tabii tutulması gibi nedenler kadınları istihdamda bulunmaktan alıkoyan nedenlerdir (Yılmaztürk, 2016:782). .Eğitim imkanlarından yeterince faydalanamayan kadınların işgücü

piyahasına katılımının da düşük düzeyde olduğu, aile içi ekonomisine katkı sağlamak amacıyla gelir getirici bir işte çalışmak için zaman bulamaması ya da çalıştığı işlerin zamandan dolayı daha basit ve saatlik işler olması kadınların enformel sektörde yer alamamasına ve kadın yoksulluğunun artmasına yol açmaktadır (Şener, 2012:55). Kadınlar evde çocuklarını büyüterek, ev temizliği yaparak, ailesi ile ilgili sorumlulukları alarak yaşamlarını devam ettirirken, ev dışında çalıştığı işlerle de çocuk bakarak, ev temizleyerek ev içinde yaptığı işlerin benzeri, herhangi bir vasıf gerektirmeyen işleri yaparak hane içi gelire katkı sağlamaktadır. (Açıkgöz, 2017:57). Emek piyasasında kadınlara nitelik olarak daha üst pozisyonlarda görev verilmesinden kaçınmakta ve kadınlar daha niteliksiz, düşük ücretlere tabii tutulmaktadır (Yılmaztürk, 2016:777). Şirketler çalışanlarını genellikle erkek çalışanlar ve bekar çalışanlar seçmektedir. Kadın çalışanların evli olması ve doğum iznine çıkacağı ihtimalinin verimliliği düşüreceği öngörülerek kadınlar çalışma hayatında daha az tercih edilmektedir (TEPAV, 2011:58). Kadınların çalışma hayatında daha az tercih edilmesi, üst düzey konumlara gelmemesi onları yoksullaştıran nedenler arasındadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2019b) verilerine göre ülkemizde kadınların işgücüne katılma oranları 2011 yılında (%28,8) iken, işgücüne katılımları yıllara göre artış göstermekte ve 2019 yılında (%34,4) çıkmaktadır.

Cinsiyet farklılıkları ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Toplumsal cinsiyet farklılıklarının yüksek olduğu ülkeler gelişmemiş ülkeler kategorisinde yer almaktayken, cinsiyet eşitliğinin yüksek olduğu ülkeler ise refah devletleridir. Dünya cinsiyet eşitliği ile ciddi bir mücadele içindedir. Dünya Ekonomik Forumuna göre (2020) toplumsal cinsiyet eşitliği sıralamasında yer alan İskandinav ülkeleri İzlanda (%87.7), Norveç (%84.2), Finlandiya (%83.2) ve İsveç (%82.0) ile cinsiyet eşitliğinin yüksek olduğu öncü ülkeler sıralamasındadır. Kuzey Afrika bölgesinin ise cinsiyet eşitliği oranı (%61) ile sonuncu sırada yer almaktadır. Sahra altı ülkelerinin çoğunda kadınlar, kayıt dışı istihdam etmekte özellikle Kamerun, Gambiya, Zambiya kadın kayıt dışı istihdamının en yüksek olduğu ülke sıralamasında yer almaktadır (ILO, 2019:32).

Grafik 1.2’de ülkelere göre şirketlerin yönetim kurulundaki yüzdeleri verilmektedir. Fransa, İzlanda, Norveç kadınlara yönetim kurulunda en fazla yer veren ülkeler sıralamasındayken Kore, Endonezya ise kadınlara yönetim kurulunda daha az yer vermiştir. Türkiye’ nin ise bu sıralamada sonlarda yer alması kadınların özellikle üst düzey işlerde istenmemesi sebebiyle ayrımcılığa maruz kaldığını göstermektedir.

Kaynak: World Economic Forum, The Global Gender Gap Report, 2020)

Grafik 1.2. Ünelere Göre Şirketlerin Yönetim Kurulunda Kadınların Yüzdesi (%)

Çalışma hayatında yer alan kadınlar, daha üst konumlara gelmek isteseler bile oluşan ayrımcılık ile kadınların kendilerine duydukları özgüven ortadan kalkacak ve önlerinde bir engel olmasa bir engel varmış gibi gözükecektir (Akdemir ve Çalış Duman, 2017:522). Bazen de en üst konumda olan kadının, kendini ayrıcalıklı olarak görmesi sonucunda, kendinden alt konumda olan kadınlara mobbing uygulaması, kadınları buldukları konuma razı olmaya ya da razı olmayıp istifa etmeye zorlayan durum ‘‘pembe taciz’’ yani kraliçe arı sendromuna itmektedir (Öztürk, 2015:163).Kadınların erkekler ve aynı zamanda hemcinsleri tarafından ayrımcılığa uğraması, üst konumlara getirilmek istenmemesi yoksulluğun kadınlaşmasına yol açmaktadır.

1.3.3.4. Göç

Mekânsal olarak yer değiştirme hareketinin yanında sosyal, politik, siyasi ilişkilerin dönüşümüne de yol açan bir süreçtir. Bir alanda yaşayan insanların kendi iradeleri ile kendi yaşam alanlarını bırakarak bazen isteğe bağlı bazen de zorunlu olarak kalıcı veya uzun zamanlı olarak yaptığı yer değiştirme hareketini ifade etmektedir. Göç sadece demografik olarak incelenmesi gereken bir olgudan ziyade, toplumların göç alması ve göç vermesi ile onların kültürel, siyasal, politik, ekonomik değişim içine girmesine neden olmaktadır. Göç ile beraber taşınan olgular yoksulluk gibi birçok sosyal sorununda ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Göç hem yoksulluğun bir nedeni hem de bir sonucudur. Kırdan kente gelen göç ile kentlerde kırdakinden daha da kötü bir yaşam koşulları oluşmaktadır. Kırsal alanda bir

takım ihtiyaçlara ulaşmada yoksunluklar yaşansa da ihtiyaçlar az da olsa karşılanabilmektedir. Ama kentlerde bu ihtiyaçlar hiç karşılanmama boyutundadır. G ile yoksulluk kavramı birbiri ile bağlı kavramlardır. İnsanlar mekânsal olarak yer değiştirmeyi bazen savaşlar, terör, ekonomik zorluklar nedeniyle gerçekleştirse de bazen de yaptıkları bu g sonucunda yoksulluk yaşamaktadırlar (Tümtaş, Mim ve Ergun, 2014:2).

Türkiye hem i g hem dış g yaşamaktadır. Türkiye'nin konumu itibariyle ve Suriye'de yaşanan savaş ile birlikte savaştan kaçan sığınmacılar ülkemize yerleşmiş, güvencesiz ve düşük ücretli işlerde çalışarak yoksulluğa maruz kalmaktadır. Türkiye'de kırsal alanlardaki iş imkanlarının kısıtlılığı, kayıt dışı işlerin fazlalığı (mevsimlik tarım işçileri gibi), niteliksiz işgücünün fazlalığı, tarım alanlarının miras yolu bölünerek giderek klmesi ve eğitimden yararlanma oranının düşük olması kırsal yoksulluğa neden olmakta ve i g zorunlu kılmaktadır (Everest vd., 2012:475). Yoksulluk yüzünden kentlere gelen gençler ve aileler kentlerde güvencesiz, kayıt dışı işlerde çalışmakta kötü çalışma koşullarına razı olmak zorunda kalmaktadırlar. Bundan dolayı da daha fazla yoksulluk riskine maruz kalmaktadırlar.

2. BÖLÜM

2. YOKSULLUĞUN BOYUTLARI

2.1. Dünyada Yoksulluğun Boyutları

Dünya’da oluşan kapitalist sistemin inşası, savunucularının hayal ettiği gibi bir sonuçla son bulunmamakla birlikte, gelir dağılımı eşitsizliğinin giderek arttığı, işverenlerin ucuz ve güvencesiz emek talep arayışına yönelik işleyen piyasaların kurulmasına sebebiyet vermektedir (Beyazıt, 2020:2979). Dünya için 1990’lı yıllar; bir tarafın zenginliğine zenginlik kattığı, bir tarafında yoksullaştığı açlık ve savaşlarla mücadele ettiği yıllardır (Gürses, 2007:61). Yoksulluğun bölgesel değil, küresel bir sorun haline gelmesi sonucunda Dünya’da soruna yönelik çözümler aranmaya başlanmıştır. Dünya’da yoksulluğa karşı ilk mücadele gösteren Avrupa Topluluğu, Avrupa ülkelerinde yoksullukla mücadele programı hazırlamakta ve uygulamaktadır (Şenses, 2006:22). Dünya Bankası yoksulluğu tek gelir kavramı üzerinden açıklarken, UNDP yoksulluğu çok boyutlu olarak açıklamaktadır. Hem Dünya Bankası verileri hem de UNDP verilerinin kullanımı yoksulluğun boyutunu ortaya koymaktadır.

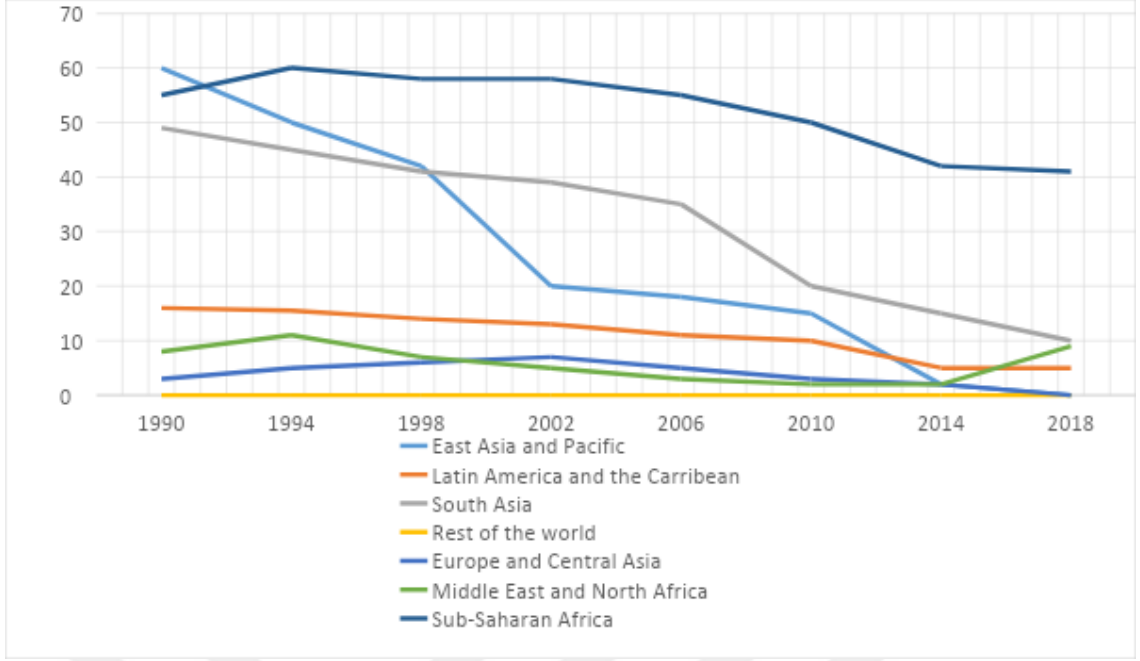
Dünya’da 2000 yılından bu yana SGP’ ne göre hesaplanan 1.90\$ altında yaşayan nüfusun yoksulluk oranı sürekli olarak bir azalma eğilimindedir. 2017 yılında dünya nüfusunun yaklaşık %9’u düşük gelirli ülkelerde yaşarken, %41’i düşük orta gelirli, %35’i üst orta gelirli ülkelerde bulunmaktadır. 2018 yılında Dünya Bankasının 2 tane ek olarak sunduğu yoksulluk sınırları olan (3.20\$ ve 5.50\$), 1.90\$ sınırının üstünde yaşayan ancak yoksulluk riskiyle karşı karşıya kalan savunmasız grupları değerlendirmek için geçerli olmaktadır. Yoksulluk pariteleri olarak kullanılan günlük 1.90\$, 3.20\$ ve 5.50\$ yoksulluğun boyutunu gözler önüne sermektedir (Çelik vd., 2017:59).

2000 yılında 1.90\$ altında yaşayanların oranı nüfusun (%27.7)’sini oluşturmakta iken, 2017’de bu oranın (%9.3)’ lere kadar düştüğü görülmektedir (World Bank, 2018). Dünya Bankası tarafından yayınlanan Yoksulluk ve Paylaşılan Refah (Poverty and Shared Prosperity) Raporuna (2020) göre dünyada aşırı yoksulların sayısı 650 milyon olarak ön görülse de, 2019 yılında yaşanan Covid-19 salgını işleri tersine çevirmiş, yoksulluk kazançlarını tam tersi bir hale çevirmiştir. Dünya’da Covid-19 salgınının etkisi küresel eşitsizlik sağlarken, küresel büyüme oranınının 2021 yılında %5.5’ lerden, %4.1 lere kadar

düşmesi beklenmektedir. Covid 19 salgını zenginlerin daha da zenginleştiği, yoksulların sayısının arttığı ve kalıcılaştığı milyonlarca insanın başına gelen bir ekonomik felaket olarak görülmektedir. Aşırı yoksulluktan kurtulanların salgınla beraber tekrar yoksulluk riski ile karşılaşmaları çok yüksek bir hal almıştır.

Dünya'da 1.90\$ altında yaşayan kişilerin oranı 2020 yılında %9.1- %9.4 aralığını oluşturmaktayken, salgın olmasaydı dünyada beklenen yoksulluk oranı nüfusun %7.9'unu oluşturacaktır. Dünya'da günlük 1.90 altında gelire sahip oranları neredeyse her 10 kişiden 1'ini oluşturmaktayken, günlük 5.50\$ gelire sahip olanlarının oranını ise dünyanın yaklaşık olarak yarısını oluşturmaktadır.

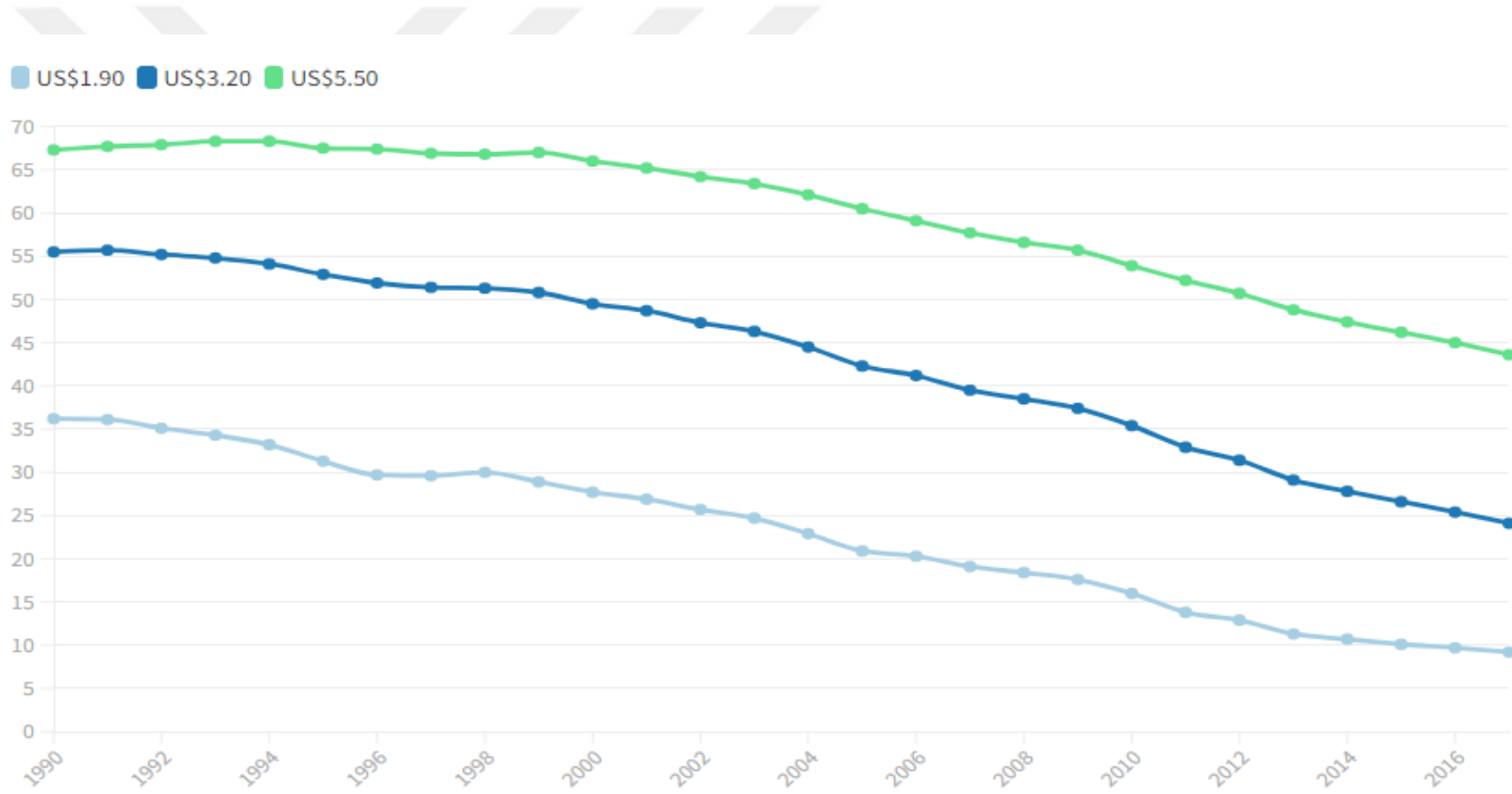
Grafik 2.1'de 1.90\$ sınırında kişi yüzdesi bölgesel olarak verilmektedir. Latin Amerika, Doğu Asya, Güney Asya ülkeleri ile Sahra altı ülkeleri arasındaki fark özellikle uçurum niteliğindedir. Grafik 2.1'de özellikle Sahra altı Afrika ülkelerinde 1.90\$ sınırının altında yaşayan kişi sayısı yüzdesinin yüksek oluşu, Asya ülkelerinde ise düşük olması aşırı yoksulların bölgesel dağılımını gözler önüne sermektedir. Sahra Altı Afrika ülkelerinde halkın yarısından fazlası temiz su kaynaklarına erişilememektedir. Ayrıca bu bölgedeki ülkelerdeki çok sayıda insan sıtma, salgın hastalık, temiz su kaynaklarına ulaşamama, eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanamama gibi büyük problemlerle karşı karşıya kalmaktadırlar (Koca, 2018:3861). 44 orta gelirli ülkenin ve 19 düşük gelirli ülkenin açlık düzeyleri yetersiz beslenmenin ne oranda olduğu ile ölçülerek ortaya konulmaktadır.

Kaynak: Povcalnet, World Bank and Poverty and Shared Prosperity (2020b).
<https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/34496/211602ov.pdf>

Grafik 2.1. 1990-2018 Yılları Arasında Günde 1.90\$ Bölgesel Eğilimleri (%)

Grafik 4'e göre dünya nüfusunun dörtte biri (%24.1)'i 3.20 \$ sınırının altında bir yaşam sürdürdüğü görülmektedir. Dünya nüfusunun yaklaşık yarısı (43.6)'sı 5.50\$ altında bir yaşam sürmektedir (Castaneda Aguilar vd., 2020:3).

Kaynak: World Bank (2020a). Global Poverty Monitoring Technical Note, <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/34451/September-2020-PovcalNet-Update-What-s-New.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Grafik 2.2. 1.90\$, 3.20\$ ve 5.50\$ Dünya'da Eğilimleri (1990-2017)

UNDP (2022b) her yıl düzenli olarak İnsani Gelişme Endeksi, Çok Boyutlu Yoksulluk, Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi, Eşitsizliğe Uyarlanmış İnsani Gelişme Endeksi, Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinden Oluşan İnsani Gelişme Raporunu yayınlamaktadır. İnsani Gelişme Endeksinde yer alan 189 ülkeden Türkiye 59. sırada yer almakta ve çok yüksek insani gelişme gösteren ülke kategorisine girmektedir. Türkiye (0.806) ile insani gelişme endeksi bakımından Dünya (0.731) ortalamasının üstünde yer almaktadır. Türkiye toplumsal cinsiyet eşitsizliği sıralamasında ise (0.305) ile 66. Sırada yer almaktadır (UNDP, 2019b:22). Çoğu az gelişmiş ülkelerde kırsal ve kentsel yoksulluğu karşılaştırdığımız zaman kırsal yoksulluğun daha fazla olduğu ortaya çıkmaktadır. Kırsal yoksulluğun fazla olduğu toplumlarda sektörler arasında tarım sektörü ön plandadır. Tarımsal alanların düzgün işlenememesi, sulanamaması tarımsal verimliliğin düşük olmasına neden olmaktadır (Doğan, 2009:27). Bu yüzden bu ülkeler yüksek derecede açlıkla mücadele etmektedirler.

İskandinav ülkelerinde gelir dağılımının adaletli olması yoksulluk oranını azaltırken, Afrika 'da gelir dağılımı eşitsizliği yoksulluğu artırmaktadır. Eşitsizlik sadece gelişmemiş ülkelerde değil gelişmiş ülkelerde de kendini göstermektedir. Örneğin ABD'de Gini endeksi 41,5'tir ve bu oran 2010 yılından sonra artış göstermektedir. Dünyanın en zengin ülkelerinden biri de olsa içinde bulundurduğu yoksul oranı ve açlıkla mücadele eden insan sayısı oldukça fazladır. Zenginliği açısından gelişmiş ülke statüsünde yer alsa da yoksulluk oranlarının yüksek olması sebebiyle gelişmekte olan ülke özelliklerini barındırmaktadır. Gelir eşitsizliği oranının yüksek olması ekonomik büyüme oranını azaltmak ve yoksulluk riskini düşürmek daha da zorlaşmaktadır. Ekonomik kalkınmanın ülkelere olabilmesi için, ekonomik büyüme sadece yeterli olmamakla birlikte, sektörler ve kişiler arasındaki kaynakların adil dağılımı önemli bir etkidir (Takım vd., 2020:229). Kaynakların adil dağılımı bir sektörün, bir bölgenin, bir kişinin daha zengin olmasının önüne geçerek tam anlamıyla bir ekonomik kalkınmaya zemin hazırlamaktadır. Devletlerin ekonomik büyümelerini gerçekleştirirken toplumdaki herkese aynı oranda bir büyüme sağlaması, yoksul kesimi de bulunduğu mevcut durumdan daha üst bir noktaya getirecektir (Yüceol, 2005:509). Az gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan yoksulluk ve açlık özellikle o ülkenin iç durumu ile alakalı bir süreçtir. Az gelişmiş bir ülkenin kendi kültür ve gelenekleri bir ülkenin gelişmesinin önündeki en önemli sebep olabilir (Polat Uluocak ve İçağasıoğlu Çoban, 2011:212). Bu tip ülkelerin yoksulluk oranlarını göz önünde bulundururken sorunun iç dinamiklerden de kaynaklı olduğu ortaya konulmalıdır. Uygulanan sosyal transfer

harcamaları, sosyal politika uygulamaları ve sosyal yardım kuruluşları yıllara göre yoksulluk oranında ki azalmayı sağlamaktadır (Arslan, 2016:1140).

Türkiye’de ise yoksulluk, neo-liberal politikalar ve küreselleşmenin de etkisi ile 1980’li yıllardan sonra kendini hissettirmektedir (Kızıler, 2016: 85). 1980’li yıllarda uygulanmaya başlanan 24 Ocak kararları ile Türkiye’nin ekonomi politikası değişim göstermiş ve 1990 yılında yaşanan krizlerin ekonomiyi olumsuz yönde etkilemesi yoksulluk adına çalışmaların başlangıç sebebi olmaktadır (Şentürk, 2009:209). Türkiye’nin yoksulluk tablosunu daha da derinleştiren 2001 krizi, Türkiye’yi alt üst gruplar arasındaki farkın daha da açıldığı bir döneme doğru itmektedir. Küreselleşme ve neo-liberal politikaların varlığı, enflasyon, gelirin dağılımındaki adaletsizlikler Türkiye ekonomisini etkileyen ve yoksulluğa götüren en önemli süreçlerdir (Yaşar ve Taşar, 2019:125).

2.2. Türkiye’de Yoksulluğun Boyutları

2.2.1. Kırsal Yoksulluk:

Kırsal alanda yaşayan insanların büyük bir çoğunluğu beslenme, eğitim, sağlık koşullarından yeterli düzeyde faydalanamamakta, açlık ve yoksullukla büyük bir mücadele vermekte ve yoksulluk sınırının altında bir yaşam sürmektedir (Öztürk, 2008:619). Kırsal alanda yüksek doğurganlık oranı hızlı bir nüfus artışına neden olmakta, geçimini tarımla sağlayan köylüye tarım alanları yetersiz gelmektedir. Hızlı nüfus artışının yaşanması ve tarımda değişimlere gidilmesi köylünün kırsal alanlarından kopuşuna neden olmaktadır (Altuntepe ve Öztürk, 2012:1595).

1923 ve 1950 arası dönemde belirli bir göç hareketi bulunmamaktadır özellikle Cumhuriyet dönemine hazırlık sürecinde köylülerin kente göç etmesi engellenmeye çalışılmakta, siyasilere göre köylüler köyde tutulmalı, kentlerde ise hayırseverlerin yardımları ile yoksulluk aşılmaya çalışılmalıdır (Buğra, 2016:99). İkinci Dünya Savaşı yıllarında ise köylüden alınan yol, hayvan ve arazi olmak üzere 3 çeşit vergi, köylü üzerinde büyük bir yük oluşturmakta, hatta bazı köylüler bu vergileri ödeyemedikleri için yol yapımında bile çalışmaktadır (Özensel, 2015:9). Ayrıca bu yıllarda aşardan sonra alınan ilk dolaysız vergi Toprak Mahsulleri Vergisi köylünün üzerinde büyük bir yük oluşturmaktadır (Boratav, 2018:94). Köylülerin ağır vergilerle karşı karşıya kalması ve geçim kaynağı olan tarım alanlarındaki üretimin verimliliğinin düşük olması, tarımda insan gücüne duyulan ihtiyacın yerine makinelerin bir işi daha hızlı ve kısa sürede bitirebilmek, kırsal alanlarda

işsizliğin ve buna bağlı olarak yoksulluğun artmasına neden olmakta, kırdan kente göçü zorunlu kılmaktadır.

Kente göç eden bireyler, kötü çalışma şartlarında ve daha düşük ücretlerle çalışmayı kabul ettiklerinden dolayı kent işsizleri tarafından birer rekabet unsuru olarak görülmektedir (Sevinç, Kantar Davran ve Sevinç, 2018:79). Kırsal yoksulluk çözüm bulunabilir bir durum iken kent yoksulluğu çözüm bulunamaz bir süreçtir. Kırdan yoksul olan kişi çareyi kente yerleşip çalışmakta bulurken, kentte yaşayan yoksul için bir alternatif bulunmamaktadır. Kırsal yoksulluk ve kentsel yoksulluk içinde bulunan bireylerin giyim, barınma, gıda, ısınma ihtiyaçlarına yönelik yoksunlukları aynı iken, eğitim koşullarından, sağlık hizmetlerinden, sosyal çevreden yoksunluk, kır yoksullarının yaşadığı diğer etmenlerdendir (Kartal ve Demirhan, 2014:142). Kırsal hanelerde tarım arazisi fazla olan ailelerdeki kadınlar kendi topraklarında çalışırken, tarım arazisi az olan veya bir arazisi olmayan kadınlar genelde mevsimlik işçi olarak çalışmaktadır (Yılmaztürk, 2016:788). Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan kadınların, işlerin oldukları bölgelere dönemsel olarak aileleriyle beraber gitmesi, hatta küçük çocuklarını da bu işlerde çalışmak için götürmesi, gittikleri yerlerde ise çadırlarda veya sağlıksız, harabe konutlarda kalması onların zor koşullarda yaşamlarını devam ettirdiklerini göstermektedir (Arslan, 2016:1139). Bundan dolayı da köyde çalışan aileler tarlada uzun saatler çalışmaktansa kentte çöp toplamanın ya da ayakkabı boyamanın daha hafif işler olduğunu düşünmekte ve onlar için kentler her zaman daha cazip gelmektedir (İlter, 2019:637).

Kırsal bölgelerde geçim kaynağı olarak, çiftçinin kendi tüketeceği şeyleri kendinin üretmesi ve artanını ise pazarda satarak hem ev ekonomisine destek olması hem de gelirinden harcama yapmaması çiftçinin ekonomisini kalkındırma yöntemlerinden biridir (Öztürk, 2008:615). Herhangi bir arazisi olmayan köylüler ise başkasının topraklarında işçi olarak çalışmaktadır. Kırdan kente göçü sağlayan en önemli etkenlerden biri de budur. Toprağı olmayan ve başkasının toprağında düşük bir ücretle çalışmak istemeyen köylü, kente göç etmeyi tercih etmektedir. Kırdan kente göçün nedenleri şunlardır:

1) Ataerkil sistemin baskınlığı, özellikle tarım alanlarında kadın çalışma oranının erkeklere göre daha fazla olması fakat söz sahibi ve karar verme aşamasında kadınların yerinin olmadığı bir sistemin varlığı (Ökten vd., 2017:385).

2) Ekonomik kalkınmanın zengin olan insanları daha zengin, fakiri ise mevcut durumun içinden çıkaramadığı bir sistemin kontrol altına alınamaması

3) Özellikle tek partili dönemi kapsayan süreçte köylünün sefalet ve açlıkla mücadelesine yöneticilerin sözde çözüm önerileri olarak onları köyde tutmaya çalışması, köylünün yoksullukla mücadelesinin önemsenmemesi onları şehirlere göç etmeye teşvik etmektedir (Buğra, 2016:105).

4) Daha önce köyden kente göç eden akrabalarının kendilerini köydeki yaşamlarından daha iyi ve daha mutlu görmesi, arsa ve iş sahibi olarak statü kazanması, kentin köyde kalanlar için çıkış yolu olarak görülmesine neden olmaktadır (Altuntepe ve Öztürk, 2012:1606).

5) Köylerde kaliteli eğitim imkanı sağlayacak okulların bulunmaması, okul olan köylerin yerleşim yerlerine uzaklığı ve ailelerin çocuklarının eğitim ile ekonomik durumlarını düzeltereklerine olan inançlarından doğan göçler.

6) Cumhuriyetin ilanı ile başlayan modernleşme adımları ile birlikte tarım arazilerinin işlenmesi insan eli ile değil de makineler ile yapılmakta ve makineleşme adımlarının başlaması insana duyulan işgücünü azaltmaktadır.

7) Kırlarda hâkim olan geleneksel normların yerini kentlerde kanunların alması (Güven, 2016:23).

8) Köylerdeki ulaşımın, haberleşmenin sınırlılığı, kentlere ulaşımında zorluk. Köylünün köyde kalmasını neden olan durumların ortadan kalkması sonucunda köyler çekiciliğini kaybetmekte ve kentler yoksulluğun çaresini bulmak için bir umut kapısı olarak görülmektedir.

TÜİK (2009s) verilerine göre kır yoksul fert oranı 2002 yılında (%34.48) iken bu oran 2009 yılında (%38.69)' a ulaşmaktadır. 2009 yılında 1-2 kişilik ailelerdeki yoksulluk fert oranı (%26.41) iken bu oran 3-4 kişilik ailelerde (%29.02), 5-6 kişilik ailelerde (%39.89), 7+ ailelerdeki oran ise (%54.6)'dır.

2.2.2. Kentsel Yoksulluk

Genel bir yoksulluk tanımlamasına göre farklılıklar içeren kentsel yoksulluk kavramı, küreselleşme gibi belirli durumlar sonucunda yoksul olmayan kitleleri de yoksullaştıran ve onların toplumsal çevreden dışlanmasına yol açan bir süreçtir (Saçlı, 2019:11). Türkiye için kentleşme kavramının ortaya çıktığı 1950’li yıllar, kırdan kente çözümlerin ivme kazandığı yıllardır (Güven, 2016:26).

Tablo 2.1. Şehir ve Köy Nüfusunun Toplam Nüfus İçindeki Oranı (%), 1927-1980)

Yıllar	Köy	Şehir
1927	%75.78	%24.22
1935	%76.47	%23.53
1940	%75.61	%24.39
1945	%75.36	%24.94
1950	%74.96	%25.94
1955	%71.21	%28.79
1960	%68.38	%31.92
1965	%65.58	%34.42
1970	%61.55	%38.45
1975	%58.19	%41.31
1980	%56.01	%43.91

Kaynak: TÜİK, (1927-2000) Genel Nüfus Sayımları [%20Genel%20N%C3%BCfus%20Say%C4%B1mlar%C4%B1](https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=1927-2000)

Tablo 2.1’e göre 1950’li yıllar kırdan kente göçün işlevselliğini arttırdığı, göçün farkedilebilirliğini ortaya koyduğu yıllar olmaktadır (Sevinç vd., 2018:74). 1950’li yıllardan sonra hızla azalan bir köylü nüfusu hakim iken, şehir nüfusu da hızlı bir artış göstermektedir. Keyder’e (1989:169) göre şehirlere sadece toprağı olmayan insanlar göç etmekteyken bu dönemde toprağı olan insanlarda göç etmektedir. Tarımda makineleşmeye geçilmesi, işlerin başında makine kullanan bir kişinin kalmasını yeterli kılmakta iken diğer hane üyeleri kentlere çalışmaya gitmek zorunda kalmakta ve böylece ailelerin yarısı köyde yarısı ise kentte hayatlarını bölünerek devam ettirmeye çalışmaktadır. Özellikle 1950’li yıllardan sonra yaşanan göçler büyük ve batıdaki kentlere göç şeklindedir (Koçak ve Terzi, 2012:177). 1980’li yıllarda göçün öncelikli nedeni, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde ortaya çıkan terör olaylarının, insanların can güvenliklerini koruyamayacak duruma getirmesidir (Işık, 2005:66).

Köylerden kentlere gelen kişiler ilk başlarda şehirde akrabalarının yanında kalmakta ve o şekilde iş bulup çalışmaktadır. Zamanla para kazanmaya başladıkça kendilerine arsa olarak köylerden bağlarını tamamen koparmaktadırlar. Kartal’ a göre, (1978:147) kente alışan köylü artık kışlık yiyeceklerini hazırlamak için köye gitmeyecek, köye gitme nedeni

sadece eşi ve dostu ziyaret amaçlı olacaktır. Kente yeni gelen köylü, köyden hemen bağını koparmaya cesaret edemez iken kentlerde yaşamlarını garanti aldıkları andan itibaren bunu yapmakta sıkıntı yaşamayacaklardır. Kente gelen köylülerin kalacakları yapıların çoğu güvenliksiz, sağlıksız, denetimsiz, izinsiz ve çok kısa sürede inşaatı biten, kentin merkezinde olan fakat kentin hiçbir imkanından yararlanmayan kişilerin oturduğu konutlardır. Yapıların güvenliksiz, sağlıksız olması ve içilebilir temiz suya ulaşmamaları gecekondulaşma kültürünün onlara getirdiği belli başlı sorunları oluşturmaktadır (Baloğlu, 2005:234). Ayrıca kente göç eden köylünün herhangi bir siyasi tarafının olmaması onları siyasal bir oluşuma daha hızlı bir şekilde alet etmektedir (Türkdoğan, 1974:4).

Zaten var olan kent yoksulluğuna birde köyden gelenlerin yoksullukların eklenmesi kentlerdeki suç oranının artmasına neden olmaktadır. Yeni kentli nüfus topluma uyum sağlayıcı bir politika benimsemek yerine toplumda en iyi seviyelere gelmek pahasına illegal bütün işlere de bulaşabilmektedir (Saçlı, 2019:18). Bu kişiler topluma aykırı davranışlar sergileyerek ya kendilerine ya da gasp, uyuşturucu ticareti, taciz, cinayet, şiddet uygulayarak başka insanların mallarına ve canlarına zarar vermektedir (Fırat, 2008:209).

Küreselleşmenin de etkisi ile 1980'li yıllar yoksulluğun kendini fazlasıyla hissettirdiği yıllar olarak tanımlanmakta ve tarım sektöründe çalışan insanların gelirlerinde ciddi bir azalma yaşanır iken sanayi ve hizmet sektöründe çalışanların gelirlerinde ciddi bir azalma gözlemlendiği yıllar olarak tanımlanmaktadır (Boratav, Keyder ve Pamuk, 1987:176). Önceden kırdan kente gelenler boş arsalar, konutlara rahatça yerleşirken 1980'li yıllardan sonra ortaya çıkan '*yeni kentli yoksulluk*' kavramı ile artık gecekondularda oturmak isteyenler buralara kira ödemek zorunda kalmaktadırlar. Öyle ki bu yıllar kırsal alanlardan bağını tamamen kopararak kentlere gelen hanelerin yoksulluklarını daha da görünür hale getirmektedir. 1980'li yıllardan itibaren başlayan üretim ilişkilerinin değişmesi ile birlikte kentler ve gecekonduların kentsel dönüşüme uğraması ile yıllardır görülmek istenmeyen yoksulluk sorununa da dolaylı da olsa el atılmaktadır (Engincan, 2015:108). Küreselleşen dünya ile birlikte insanlar sadece yaşamlarını sürdürmenin çaresini aramakta iken, bu çareyi bulanlar artık diğerlerinin yoksulluğu ile ilgilenmeyi tercih etmemektedir. Neo-liberalizm çalışan alt kesim yoksulluğunun üstünü örtmekte, yardım çılgınlıklarını duymamızı engellemekte başarılı bir yol izlemektedir (Kent Araştırmaları Enstitüsü, 2015:47).

Tablo 2.3. Kent Hanehalkı Fertlerinin İşteki Durumuna ve Çalıştığı Sektöre Göre Yoksulluk Oranları (%)

İşteki Durum ve Sektör	İşteki Durum	2002	2004	2006	2008	2009
	Ücretli Maaşlı	12.4	16,71	12.82	15.91	21.27
	İşveren	6.73	3.82	2.51	1.38	0.94
	Ücretsiz aile işçisi	27.94	11.30	22.22	6.45	7.67
	Kendi Hesabına	21.75	16.13	8.66	9.67	8.90
	Yevmiyeli	44.82	28.65	15.49	20.92	17.10
	Sektörler					
	Tarım	33.74	19.59	24.56	20.43	13.32
	Sanayi	18.75	11.886	6.04	6.25	6.43
	Hizmet	21.90	10.62	4.99	4.99	4.72

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı fertlerinin işteki durumuna ve çalıştığı sektöre göre yoksulluk oranları, 2002-2009 verilerinden derlenmiştir. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Gelir,-Yasam,-Tuketim-ve-Yoksulluk-107>

Tablo 2.3'e göre bir işte ücretli veya maaşlı çalışanların yoksulluk oranları 2002 yılında en az değeri almakta iken bu oran 2009 yılına geldiğimizde (21.27)'ye ulaşmaktadır. İşverenlerin ise yoksulluk oranı yıllara göre azalmaktadır. 2009 yılında ise en fazla yoksulluk oranına ücretli maaşlı bir işte çalışanlar sahip olmaktadır. Daha sonra yevmiyeli çalışanlar bu sıralamada yer almaktadır. En az yoksulluk yaşayanlar ise işverenlerdir. Kent hane halkı fertlerinin sektöre göre yoksulluk oranlarına baktığımızda ise 2002 yılında yoksulluk oranı en fazla tarım sektöründe yaşanmakta iken tarım sektöründeki yoksulluk 2009 yılında %13.32'ye düşmektedir. 2002 yılında Sanayi sektörü (%18.75) ile sektörler arasında en az yoksulluk oranına sahip iken, yıllar geçtikçe Sanayi sektörünün yerini Hizmet sektörünün alması ile 2009 yılında sanayi sektörünün yoksulluk oranı hizmetler arasında ikinci sıraya düşmektedir.

Kentsel yoksulluğun altındaki en önemli neden insanların gelirlerinin onların yaşamlarını devam ettirmeleri için yeterli olmaması veya hiç olmamasıdır (Es, Başkurt ve Zengin, 2013:29). Kentlerde temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamayan insanlar çalışmak zorunda oldukları için işin niteliğini, sürekli olup olmamasını, işin ücretini önemsemeden gelir elde etmek amacıyla çalışmaktadır. Küreselleşme süreci emek piyasasının esnekleştiği, uzun çalışma saatlerine karşılık düşük ücretlerin verildiği, insan emeğinin yanında insan psikolojisinin de hiçe sayıldığı bir yoksulluk kavramı ortaya çıkarmaktadır (Ofluoğlu ve Balcı, 2016:58). Kentsel yoksulluğu ortadan kaldırmak için sunulan kentsel dönüşüm planları kişilerin yoksulluklarını bitirmekten ziyade, yoksulluğu mevkisel olarak değiştirmektedir. Kentsel dönüşüm sonucu boşaltılan yapılar, sokakta kalanların, dilencilerin, dışlanmış bireylerin uğrak mekanı hatta evi olmaktadır (Engincan, 2015:110).

Kırdan kente göçün ilk başladığı zamanlar insanlar kentlere çabuk adapte olmakta ve çabuk iş bulmaktayken, göçün giderek artması gecekondulaşmadaki ailesel yapıyı bozmakta ve insanların adapte sürecini zorlaşmaktadır. Geleneksel toplum yapısına ters olarak ortaya çıkan yeni yoksulluk kavramı, aile ve akraba ilişkilerindeki kopukluk, toplumdan ve ekonomiden, siyasal, sosyal ve kültürel alanlardan dışlanmayı tasvir etmektedir. Türkiye’de özellikle genç kesimlerde yoğunlaşan bu kavram, yoksulluğun kuşaklararası aktarımı ile kalıcılık kazanmaktadır (Tunç, 2014:245).

Türkiye’de yoksulluğun sınırını ve oranını ölçmek için yapılan çalışmalar sınırlı derece de ve çok eskilere dayanmamaktadır. Hanehalkı Bütçe Anketi ile ülkemizde ilk kez yoksulluk sınırı ve yoksulluk oranı resmi bir biçimde açıklanmaktadır. Daha önceleri Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi sonucunda verilerden yararlanılmaktadır (Türk ve Ünlü, 2016:97). Türkiye’de gelire ve harcamaya bakılarak oluşturulan yoksulluk tabloları ile mevcut durum incelenmektedir.

Tablo 2.4. Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Planlanan Yoksul Sayıları, Yoksulluk Oranı ve Yoksulluk Açığı

%50-%50	Yoksulluk Sınırı (TL)	Yoksul Sayısı (Bin Kişi)	Yoksulluk Oranı (%)	Yoksulluk Açığı
2008	3.164	11.580	16.7	25.6
2009	3.522	12.09	17.1	28.0
2010	3.714	12.025	16.9	26.6
2011	4.069	11.670	16.1	26.3
2012	4.515	11.998	16.3	26.9
2013	5.007	11.137	15.0	26.0
2014	5.554	11,332	15.0	24.0
2015	6.246	11.219	14.7	25.3
2016	7.116	11.026	14.3	24.3
2017	7.944	10.622	13,5	22.6
2018	8.892	11. 091	13.9	23.7
2019	10.793	11.641	14.4	24.1

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (2019a) <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33820>

Tablo 2.4’te yoksulluk sınırı 2008 yılında 3.164 TL’den her geçen yıl artış göstererek 2019 yılında 10.793 TL’ye ulaşmaktadır. 2008 yılında olan yoksul sayısı 11.580 iken yıllar içinde yoksul sayısının en çok pik yaptığı yıl 12.097 ile 2009 yılıdır. Yoksulluk oranının 2017 yılında %13. 5’ lere kadar düştüğü de görülmektedir. Yoksulluk açığının 2009 yılında en fazla risk oluşturduğu yıllardan en az risk oluşturduğu 2017 yılına kadar ki süre de yoksulluk açığı sürekli olarak azalmaktadır. 2019 yılı itibariyle yoksulluk açığının tekrar yükselmesi yoksulluk riski ile daha fazla karşı karşıya kalındığında ortaya koymaktadır.

Tablo 2.5. Satın Alma Gücü (SGP) Kullanılarak Oluşturulan Gelire Dayalı Görelî Yoksulluk Sınırı, Yoksulluk Oranı ve Yoksulluk Açığı, 2014-2019

%50 - %50	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Yoksulluk Sınırı (TL)	5.389	6.032	6.896	7.707	8.647	10.442
Yoksulluk Oranı (%)	13.8	13.8	13.4	12.3	13.3	13.7
Yoksul Sayısı (Bin Kişi)	10.451	10.503	10.296	9.690	10.647	10.833

Kaynak: TÜİK, Gelire Dayalı Yoksulluk İstatistikleri (2019a)
https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1013

Tablo 2.5'e göre SGP verileri kullanılarak oluşturulan görelî yoksul sayısı 2014 yılından 2016 yılına kadar mevcut bir düşüş yakalanmaktadır. 2017 yılından sonra yoksul sayısı tekrar artışa geçmekte ve 2019 yılına kadar da artmaktadır. 2014 yılında yoksulluk sınırı 5.389 TL iken, 2019 yılında artış göstererek 10.442 TL olmaktadır. Türk-İş'e göre (2020:1) açlık sınırı 4 kişilik bir ailenin iyi ve sağlıklı beslenebilmesi için bir ayda yaptığı azami harcama miktarını belirlerken, yoksulluk sınırı insanların yaşamlarını devam ettirmek için sadece gıda değil eğitim, sağlık, ulaşım, yakıt, konut gibi zaruri ihtiyaçlarının da karşılanması için gereken harcama miktarını belirtmektedir. Türk-İş'e göre (2021) 2020 yılında 4 kişilik bir ailenin açlık sınırı 2.257,38 TL iken 2021 Aralık ayı sonucuna göre açlık sınırı 4.013 TL olarak belirlenmiştir. 2020 yoksulluk sınırı 7.353,04 TL'den, 2021 yılında 13.073 TL'ye çıkmıştır.

Tablo 2.6. Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine (TL) Göre Yoksulluk Oranı ve Yoksulluk Sınırı, 2020)

Meydan Gelirin %50'si (2020)	Yoksulluk Oranı	Yoksulluk Sınırı	Yoksul Sayısı
Tek Kişilik Hane Halkı	10.9	12.394	485
Tek Çekirdek Aileden Oluşan Hane Halkı	14.5	12.394	8.881
Sadece Eşlerden Oluşan Çekirdek Aile	7.5	12.394	607
Eşler ve Çocuklardan Oluşan Çekirdek	15.7	12.394	7.738
Tek Ebeveyn ve Çocuklardan Oluşan Çekirdek Aile	13.2	12.394	536
En Az Bir Çekirdek Aile ve Diğer Kişilerden Oluşan H.H	18.4	12.394	2.821
Çekirdek aile bulunmayan birden fazla kişiden oluşan hane halkı	9.5	12.394	81

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, (2020a) Gelirin referans dönemi bir önceki takvim yılına aittir.

Tablo 2.6'ya göre eşdeğer hanehalkı fert gelirine göre yoksulluk oranlarını incelendiğinde yoksulluk oranına en fazla sahip olan hane halkının en az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hane halkının (%18.4) olduğu görülmektedir. Eşdeğer Hanehalkı verilerine göre en az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hane halkının yoksulluk oranının (% 18.9)'dir. 2019 ve 2020 verileri karşılaştırıldığında (% 0.5) oranında bir azalma

eğilimi içinde olduğu görülmektedir. En az yoksulluk oranının ise sadece eşlerden oluşan (% 7.5) hane halkında görüldüğü ortaya konulmaktadır.

Eğitim seviyesi ile yoksulluk arasında da zıt yönlü bir ilişki vardır, eğitim seviyesi arttıkça yoksulluk oranı azalmaktadır. Tablo 2.7’ de 2019 ve 2020 yılı karşılaştırılması yapılarak eşdeğer hanehalkı fert gelirine ve eğitim durumuna göre yoksulluk oranına yer verilmektedir. 2019 yılında lise altı eğitilmişler en fazla yoksulluk sayısına sahip iken, 2020 yılında bu sayı daha da artarak güncelliğini korumaktadır. 2019 yılında okur yazar olmayan 1405 kişi yoksul iken, yükseköğretim mezunları 251 kişi ile yoksulluk oranına en az sahip kişilerdir. Ayrıca 2019 yılında 251 bin yükseköğretim mezunu yoksul iken, 2019 yılında bu oran 336 bin kişiye yükselmektedir. Bunun en büyük nedenlerinden biri olarak da ülkemizde yükseköğretim mezunlarının büyük bir işsizlik sorunu ile karşı karşıya kalması ve bunun sonucunda istihdam içinde bulunamayışıdır (Bayrakdar, 2020:105).

Tablo 2.7. Fert Geliri ve Eğitim Durumuna Yoksulluk Oranı

Yoksulluk Riski (%50-50)	Yoksul Sayısı (Bin Kişi)		Yoksulluk Oranı	
	2019	2020	2019	2020
Okur-yazar olmayanlar	1405	1386	26.1	26.7
Bir okul bitirmeyenler	840	928	22.4	25.7
Lise Altı Eğitilmişler	4214	4296	13.4	14.0
Lise ve Dengi Okul Mezunları	791	1042	6.9	8.3
Yükseköğretim Mezunları	251	336	2.5	3.2

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (2020a) <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33820> Bir önceki takvim yılı gelirin referans yılıdır.

Aydın ve Güloğlu’ ya göre (2011:94) Türkiye’de coğrafi bölgeler arasındaki tutarsızlıklar, bölgeler arası yoksulluk oranlarının farklılık göstermesine yol açmaktadır. Coğrafi bölgelerdeki iş olanakları, ulaşım, mevsimsel sebepler herkesin aynı oranda toplumdaki faydalanmasını engellemektedir. Türkiye’nin gelire dayalı göreceli yoksulluk (SGP hesaplanmış) oranına sahip en yoksul şehirleri Şanlıurfa, Diyarbakır (%16.9)’dur. Tekirdağ, Kırklareli ve Edirne (%1.2) ile en az yoksulluk oranına sahip şehirlerdir (TÜİK, 2019b).

2.2.3. Bölgesel Yoksulluk Dağılımı

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), gelir hesaplarını yaparken hane halkı büyüklüğü ile hanehalkı eşdeğer fert gelirini belirlemektedir. TÜİK (2022) verilerine göre Türkiye’de yıllık hanehalkı eşdeğer fert geliri 33 bin 428 TL’dir. TÜİK, ülkemizde bölgelerin sosyo-ekonomik durumlarını ölçmek için Avrupa seviyesinde bölgesel sınıflandırmalar yaparak ölçümler yapmaktadır. NUTS (nomenclature d’un ités territoriales statistiques)

sınıflandırılması olan bu sistem 3 aşamalı olarak ifade edilmektedir. İllerin nüfusu, sosyo-ekonomik durumları, coğrafi özellikleri, kalkınma planları göz önünde bulundurularak 12 adet Düzey 1, 26 adet Düzey 2 ve 81 adet Düzey 3 bölgeleri tanımlanmaktadır. Düzey 2'yi oluşturan illerin özellikleri birbirine yakınlıkları, kültürel ve ekonomik olarak birbirine en benzer olan illerin toplandığı, aynı zamanda Avrupa Birliği yardımlarından en çok yararlanacak merkezler olarak belirlenmiştir (Şengül vd., 2013:77). Kısaca aynı özelliklere sahip olanların bir araya gelerek bölge oluşturmasıdır. Avrupa Birliği ülkeleri NUTS sınıflandırmasında daha çok coğrafi bölgeleri dikkate alarak bir sınıflandırma yapmış olsa da Türkiye'de bu sınıflandırma ile ilgili tartışmalar halen devam etmektedir. Türkiye sınıflandırmayı yaparken nüfus ve bölgelerin kalkınmışlıklarını göz önünde bulundurarak yapmaktadır. LAU (mahalli alanların sınıflandırılması) Türkiye henüz böyle bir sınıflandırma yapmamakla birlikte NUTS sınıflandırılması da zamanla problemlerle karşılaşıldıkça revize edilebilir (Taş, 2006: 191).

Tablo 2.8'e göre İİBS (Türkiye İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması) 1.Düzeyde yer alan bölgeler eşdeğer hanehalkı fert gelirinin en yüksek olduğu bölge iken, İstanbul bu sıralamada 49 bin 239 TL ile en yüksek orana sahiptir. Batı Anadolu ve Ege bölgesi izlemektedir. İBB Düzey 2 Düzey bölgesinde hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin en düşük olduğu bölge 15 bin 198 TL ile TRB2 bölgesi (Van, Bitlis, Muş, Hakkari) olmuştur.

Tablo 2.8. İİBS 1.Düzey Eşdeğer Hanehalkı Fert Geliri (TL)

Anket Yılı 2020- Gelir Referans Yılı 2019	2020
TR Türkiye	33.428
TR1 İstanbul	49.239
TR2 Batı Marmara	33.141
TR3 Ege	35.785
TR4 Doğu Marmara	33.579
TR5 Batı Anadolu	38.022
TR6 Akdeniz	29.520
TR7 Orta Anadolu	27.564
TR8 Batı Karadeniz	28.369
TR9 Doğu Karadeniz	31.064
TRA Kuzeydoğu Anadolu	20.925
TRB Ortadoğu Anadolu	19.185
TRC Güneydoğu Anadolu	18.927

Kaynak: TÜİK (2020), Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-Bolgesel-Sonuclari-2020-37405>

Gelir dağılımı da bir ülkenin yoksulluğunu gösteren ölçütlerden biridir. Gelir dağılımının adaletsiz olduğunu gösteren değer gini katsayısıdır. Gini katsayısı 0 ile 1 arasında

bir değer almaktadır. Gini katsayısı oranı 0'a yaklařtıķça gelirin adil dağılımında eşitlik sağlanmakta iken 0'dan uzaklařtıķça gelir dağılımında eşitsizlikler ortaya çıkmaktadır. En yüksek gelire sahip olanların, en düşük gelire sahip olanlara oranı (P20/P80) şeklinde hesaplanmaktadır. Tablo 2.9'a g6re D6zey 1 b6lgelerinde en düşük değere sahip b6lge (4.6) ile Doğu Marmara gelir eşitsizliğinin en az yaşandığı b6lge olmaktadır. En yüksek oran ise (8.6) ile İstanbul olmaktadır. D6zey 2 b6lgelerinde TR81 b6lgesi (Zonguldak, Karab6k, Bartın) 4.4 gelir eşitsizliğinin en az yaşandığı b6lge olmaktadır.

Tablo 2.9. D6zey 1 B6lgeleri- Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine G6re P80/P20 Oranı

Anket Yılı 2020- Gelir Referans Yılı 2019	2020
TR T6rkiye	8.0
TR1 İstanbul	8.6
TR2 Batı Marmara	6.7
TR3 Ege	6.4
TR4 Doğu Marmara	4.6
TR5 Batı Anadolu	6.8
TR6 Akdeniz	7.2
TR7 Orta Anadolu	5.8
TR8 Batı Karadeniz	6.0
TR9 Doğu Karadeniz	5.8
TRA Kuzeydoğu Anadolu	6.7
TRB Ortadoğu Anadolu	6.4
TRC G6neydoğu Anadolu	6.5

Kaynak: T6İK (2020), Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-Bolgesel-Sonuclari-2020-37405>

Tablo 2.10'a g6re D6zey 2 b6lgelerinde TR81 b6lgesi (Zonguldak, Karab6k, Bartın) 4.2 ile gelir eşitsizliğinin en az yaşandığı b6lge olmaktadır. TR42 (Kocaeli, Sakarya, D6zce, Bolu, Yalova) ise 4.4 oran ile gelir eşitsizliğinin en az yaşandığı ikinci b6lge olmaktadır. TR10 (İstanbul) b6lgesi gelir eşitsizliği oranında T6rkiye oranının 6st6nde bir değere sahiptir. İstanbul'da ciddi anlamda bir gelir eşitsizliği yaşanmaktadır.

Tablo 2.10. Düzey 2 Bölgeleri: Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre

Gini Katsayısı ve P80/P20 Oranı	Gini Katsayısı		P80/P20 Oranı	
	2019	2020	2019	2020
TR Türkiye - Turkey	0,395	0,410	7,4	8,0
TR10 (İstanbul)	0,428	0,451	7,8	8,6
TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli)	0,358	0,335	6,2	5,5
TR22 (Balıkesir, Çanakkale)	0,376	0,396	6,6	7,9
TR31 (İzmir)	0,358	0,362	5,9	6,2
TR32 (Aydın, Denizli, Muğla)	0,317	0,357	5,1	6,0
TR33 (Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak)	0,337	0,368	5,3	6,2
TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik)	0,303	0,309	4,5	4,6
TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova)	0,306	0,293	4,6	4,4
TR51 (Ankara)	0,352	0,381	5,6	6,4
TR52 (Konya, Karaman)	0,354	0,370	5,8	6,6
TR61 (Antalya, Isparta, Burdur)	0,355	0,393	6,1	7,6
TR62 (Adana, Mersin)	0,376	0,384	6,6	7,0
TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)	0,361	0,359	6,2	5,9
TR71 (Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir)	0,339	0,353	5,4	6,1
TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat)	0,353	0,338	5,7	5,5
TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın)	0,281	0,283	4,2	4,2
TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop)	0,343	0,346	6,4	6,5
TR83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya)	0,349	0,360	5,7	6,3
TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane)	0,348	0,346	5,9	5,8
TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt)	0,323	0,334	5,2	5,6
TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan)	0,356	0,383	5,9	6,9
TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli)	0,301	0,310	4,3	4,7
TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari)	0,351	0,367	5,5	6,3
TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis)	0,341	0,347	4,9	5,5
TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır)	0,391	0,387	6,8	6,3
TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt)	0,364	0,387	5,9	6,6

Kaynak: TÜİK (2020b), Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması

2.3. Yoksullukla Mücadele Stratejileri

Yoksulluğun çok boyutlu bir kavram olmasından hareketle yoksulluğa karşı mücadele yöntemleri de çok yönlü olmaktadır. Türkiye yoksullukla mücadelede 2 yaklaşımı benimsemektedir. Bunlar dolaylı yaklaşımlar ve doğrudan yaklaşımlardır. Yoksullukla mücadelede benimsenen ilk yaklaşım 1945-1980 dönemini kapsayan yoksullukla doğrudan mücadeleyi öngören, sosyal güvenliği benimseyen bir politika bütünü iken, ikinci yaklaşım ise küreselleşme döneminde ortaya çıkan işsizlik ile mücadele sonucunda ekonomik büyümenin sağlanması hedeflenen dolaylı politikalar. Doğrudan ve dolaylı yaklaşımların bir arada kullanılması başarılı bir mücadele politikasını etkin kılmaktadır (Yaşar ve Taşar, 2019:133). Özellikle Türkiye’de son zamanlara kadar dolaylı yaklaşımlar benimsenirken, doğrudan yaklaşımların gerekliliğini anlayarak bu yaklaşımı da benimsemiştir.

2.3.1. Dolaylı Yaklaşımlar

Yoksullukla mücadelede dolaylı olarak ekonomik büyümenin artması hedeflenmiş, enflasyon oranlarının düşmesi ile beraber gelirden yaşanan artış ve istihdam oranlarının artırılarak yoksulluğun azalması bunlara ek olarak kişi başı düşen gelirin artması hedeflenmektedir (Korkmaz, 2019:88). Dolaylı mücadele politikalarında kişilere nakdi olarak yardım yapılmasından ziyade ekonomik unsurların yoksulluk sorununu çözmesi beklenmektedir (Yaşar ve Gürbüz, 2021:275). Neo-liberal iktisatçılara göre yoksulluk uzun vadede ekonomik büyümeyle azaltılacağı için kısa vadeli olaylar için herhangi bir çözüm arayışına girmenin gereksiz olduğu görülmektedir. Yoksullukla mücadelede benimsenen dolaylı yaklaşımların hedefleri şunlardır:

1. Gelir Dağılımı Paylaşımındaki Adaletsizliği Önlemek

Gelir dağılımında yaşanan adaletsizlik yoksulluğun en önemli nedenlerinden biridir. Gelir dağılımı paylaşımında adaletin sağlanması için geliri az olanların geliri artırılarak, geliri az olan kişiden daha az oranlı vergi alınması veya açlık ve yoksulluk sınırına paralel olarak artan oranlı gelir uygulaması benimsenmektedir. Vergiler özellikle yoksulların temel tüketim ihtiyaçlarına uygulanmamalıdır.

Gelir dağılımında yaşanan adaletsizliği önleyecek bir diğer unsur da tarım sektörüne yönelik yapılan katkılardır. Tarımsal üretimin desteklenmesi, tarımsal çeşitliliğin artmasına bağlı olarak emek piyasalarından dışlanan niteliksiz işgücünün önüne geçmektedir (Erol, 2006:88).

2. Ekonomik Büyüme ve Gelir Artışını Sağlamak

Ekonomik büyüme ve yoksulluk birbirleriyle bağlantılı unsurlardır. Ekonomik büyümenin kısa dönemli etkilerinde büyümenin istihdam oranlarını artırması sonucunda ücret artışı ve buna paralel olarak yoksulluğu azaltması hedeflenmektedir. Ekonomik büyümenin eşit bir şekilde olmaması en önemli eleştirilerden biridir. Çünkü gelir dağılımının eşit olarak paylaşım yapılmadığı ülkelerde hızlı nüfus artışı ile beraber ekonomik büyümenin yoksulluğu artıracığı tezi savunulurken, gelir dağılımının eşit olduğu ülkelerde ekonomik büyümeye oranla yoksulluk oranının düşeceği savunulmaktadır (Şenses, 2006:262). Ekonomik büyüme ülkelerin durumuna, profiline göre yoksulluk üzerinde değişim gösterebilmektedir.

Yoksullukla mücadele için büyümenin olması gerektiği bunun içinde büyümeyi etkileyen faktörlerin, büyüme için önemli olduğu ifade edilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin kısa vadede yaşadığı işsizlik ve yoksulluk, uzun vadede yaşadıkları gelir dağılımındaki adaletsizlikler bu ülkelerin yaşadıkları sorunlardandır.

2.3.2. Doğrudan Yaklaşımlar

Doğrudan yaklaşımlarda yoksulluğun önlenmesi için devlet ikincil mekanizmalarla (vergi, sosyal güvenlik, sosyal yardım, sağlık, eğitim) politikaları ile doğrudan strateji geliştirmektedir (İncedal, 2013:115).

2.3.2.1. Sosyal yardımlar

Türkiye, yoksullukla mücadele stratejilerini sosyal devlet olmasının bir gereği olarak, sosyal yardım ve sosyal hizmetler bünyesinde yapmaktadır. Sosyal yardımlar, devletin zorunlu bir görevi olarak gözüke de, yoksulluk toplumun bütün fertlerini ilgilendirdiği için herkesi sorumlu kılan bir olgudur (Ceren ve Erdem, 2018:9). Çok yoksul ülkelerde yoksullukla mücadele Dünya Bankası, UNDP gibi kuruluşlara verilmiş ve belirli yoksullukla mücadele stratejileri oluşturulmaya çalışılmıştır (Daşlı, 2018:530).

Bireyi içinde bulunduğu muhtaçlık halinden en kısa zaman da kurtarmayı hedeflemekte olan sosyal yardımlar, aynı zamanda muhtaçlık halini ortadan kaldırarak, bireyi kendi kendine yetecek duruma getirmeyi hedeflemekte ve bu durumda yardımların süreklilik teşkil etmesinin önüne geçmektedir.

Kılıç ve Çetinkaya'ya göre (2012:98) sosyal yardımların tarihsel arka planına baktığımızda İslamiyet öncesi dönemde yardımlar devlet eliyle yapılırken, İslamiyet sonrası dönemde Allah rızası için hayırlar yapılmaktadır. Anadolu köylerinde imece usulü ile halk işlerini yapmakta ve geleneksel yöntemler kullanılmaktadır. 18.yy' dan önce ahilik teşkilatı ve daha sonraları kurulan lonca teşkilatı gibi yapılanmaların amacı, eşitlik içinde dayanışma ile karşılıksız bir şekilde yoksul insanlara ulaşmak ve yardım sağlamaktır. Osmanlı devletinde yapılan yardımlar daha çok meslek örgütlenmeleri çerçevesinde yapılmaktadır. Kesgin'e göre (2013:163) ahilik teşkilatı sosyal yardımlar açısından önemli bir noktadır. Ahilik teşkilatı çalışabilecek yaştaki çocuklara ve kişilere hem mesleki eğitim verirken hem de toplumsal bir ahlaki öğretide bulunmaktadır. Meslek sahipleri ve ahilik teşkilatına mensup kişiler tarafından ahilik sandıkları oluşturulmakta ve burada biriken paranın bir

kısmıyla yoksullara, muhtaçlara, hastalara, borçlulara yardımlar yapılmakta veya başka gereksinimler için bu paralar kullanılmaktadır. Ayrıca Osmanlı'da yol üzerinde bulunan kervansaraylar yolculuk yapanların yiyecek, barınma ihtiyacını karşılamakta ve bunun karşılığında hiç para almamaktadır. Bugünkü sosyal yardım sisteminin temellerini atan bu kuruluşlardır. Osmanlıda da son zamanlarında ortaya çıkan Darülaceze, Darüşşafaka ve Kızılay gibi kurumlar yoksul, kimsesiz yaşlı ve çocuklara yardım eli uzatmaktadır (Tunç, 2013:87).

2004 yılında kurulan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü ile ortaya uzmanlık gerektiren çalışmalar ve faaliyetler konulmak amaçlanmaktadır. Çoğurcu'ya göre (2010:73) Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'nün kuruluş amacı yoksullukla mücadelede etkin bir yol izlemek, ulaşılamayan yoksullara da ulaşmak amacıyla belirli yöntemler ve çalışmalar geliştirmektir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü bu çalışma ile puan vererek değerlendirme yöntemini ortaya koymakta ve bu yöntemle göre hak eden yoksulları belirlemektedir. Bu projelerin en önemli amaçlarından biri de ortaya koyduğu objektifliktir.

2011 yılında yeşil kart uygulaması sona ermiş ve yapılan yeni değişiklikle, yeşil karta sahip olanlar ve yeşil karta sahip olmaya hak kazanlarda hiçbir değişiklik olmaması koşuluyla tüm vatandaşlar Genel Sağlık Sigortası (GSS) kapsamına dahil edilmektedir (Zengin vd., 2012:139). Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına göre (2019) Sosyal Yardımlaşma Teşvik Fonunda biriken paralar bugün ihtiyaç sahiplerine ulaşmak için, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü gözetiminde 1.003 Sosyal Yardımlaşma Dayanışma Vakfı tarafından ihtiyaç sahiplerine uygulanmaktadır. Fonun hedef kitlesini yoksul ve yardıma muhtaçlar, şehit ve gazi yakınları, herhangi bir sosyal güvencesi olmayanlar oluşturmaktadır. Sosyal yardımlar yoksullukla mücadele de bir araç olarak görülmesinin yanında, ayni ve nakdi yapılan her türlü yardımı kapsadığı gibi eğitim, sağlık gibi konularda hizmetleri de kapsayan karşılıksız yardımlardır (Yılmaz vd., 2018:600). Türkiye'de sosyal yardım ve sosyal hizmetler Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesi adı altında faaliyetlerini sürdürmektedir (Yıldırım, 2019:25).

Tablo 2.11. Sosyal Yardım Programları ve Yardım Türü

Aile yardımları: Gıda, barınma, konut, yakacak, eşini kaybetmiş kadınlara yapılan yardımlar, elektrik yardımı, yoksulluk yaşayan ailelere yapılan yardımlar, annesi ve babasını kaybetmiş fakir öksüz ve yetimlere yardımlar, babası asker olan çocuklara yapılan yardımlar
Eğitim yardımları: Eğitim yardımı, şartlı eğitim, ücretsiz ders kitabı, taşıma, öğle yemeği, yurt yardımı, engellilere öğrencilere ücretsiz taşıt yardımı
Sağlık yardımları: Kadınlara doğum yardımı, şartlı sağlık yardımı, kronik hastalık yaşayanlara, çoklu doğum gerçekleştirilenlere yapılan yardımlar
Yaşlı ve engelli yardımları: Yaşlı aylığı ve engelli aylığı ve ihtiyaçlarına yönelik yardımlar
Özel amaçlı yardımlar: Terör zararı, afet ve özel durum yardımı, yabancılara yönelik sosyal uyum yardımı, yabancılara yönelik şartlı eğitim yardımı

Kaynak: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, 2019)

Aile yardımları İkinci Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan daha çok çocukları, muhtaç aileleri ve çocuklu kadınların istihdama katılımını artırmak amacıyla uygulanan yardımlardır. Şentürk'e göre (2016:106) Avrupa ülkelerinin çoğunda doğurganlık hızının düşük olması ortaya düşük üretimi getirmekte bu da ülkeler için bir tehdit unsuru oluşturmaktadır. Bundan dolayı Avrupa ülkelerindeki aile yardımları, ülkelerin doğurganlık hızının artması içinde kullanabilen stratejik bir yol olarak tercih edilmektedir (Şentürk, 2016:106). Eğitim ve sağlık yardımı öğrenim yaşındaki çocukları okullardan uzak tutan sebepleri ortadan kaldırmakta ve belirli şartlılık ilkelerine bağlayarak zorunluluk kılmaktadır. Kısacası yapılan bu sosyal yardımlar, herhangi bir güvencesi olmayan, korunmaya muhtaçları (çocuk, engelli, yaşlı, yoksul) korumak amacıyla resmi veya yarı resmi kuruluşlar tarafından parasal veya mal ve hizmet şeklinde yapılan yardımları ve rehabilite çalışmalarını kapsamaktadır (Zengin ve Öztaş, 2009:22).

Ülkemizde 2018 yılı itibariyle Sosyal koruma yardımlarının gayri safi yurt içi hasıla (GSYH) içindeki payı %11,7'dir. Sosyal koruma harcamalarının ise GSYH içindeki payı %11,9'dur. 2018 yılında sosyal koruma yardımları ise toplamda 435 milyondur (TÜİK, 2018). Sosyal yardım alan hane halkı sayısı %15.49 iken, düzenli sosyal yardım alan hane halkı oranı %11.89, geçici sosyal yardım alan hane halkı sayısı %9.87'dir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2017:11). Genel bütçe kaynağında sosyal yardımlara ayrılan giderler yıllara göre artış göstermekte 2002 yılında 1,6 milyar olarak ayrılan gelir miktarı 2010 yılında 11,5 milyara ulaşmış, 2020 yılında ise 69,5 milyar olmaktadır (Bütçe Genel Müdürlüğü, 2020:4). Sosyal yardım programları sayesinde ülkemizdeki tüm vatandaşlara ulaşarak ekonomik anlamda bir büyüme sağlanmaya çalışılmaktadır.

Sosyal yardımlara erişim süreci vatandaşların en sıkıntı yaşadıkları süreçlerden biridir. Geçmiş yıllarda sosyal yardımlara başvuru kağıt usulü ve çok fazla belgenin

istendiği bir sistem olmakta iken personellerin bu süreci işleme si 2 haftayı bulmasından dolayı daha hak temelli ve online veri işleme mekanizmaları ortaya konulması planlanmıştır. Yeşilirmak' a göre (2010:37) Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü halka ulaşmada daha kaliteli daha şeffaf bir yol benimseyerek aynı zamanda bilgi çağının da getirisi olan teknolojileri kullanarak vatandaşlara daha kolay ulaşmayı hedeflemektedir. SOYBİS sistemi ile bir veri tabanı oluşturularak kurumlar arasındaki bilgi akışı sağlanmakta aynı zamanda 6 ay gibi kısa bir zaman diliminde hazırlanan ve e-devlet uygulaması bakımından ortaya sunulan ilk sistem olmaktadır. Kurumların ortak bir elektronik ağda, ihtiyaç sahiplerinin başvurularını aldığı, sosyo- ekonomik durumlarını değerlendirdiği, yardıma muhtaç kişileri tespit ettiği, bilgi akışının daha hızlı ve şeffaf olması amacıyla bir araya gelmesi Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi (BSYBS) ile olmaktadır (Yıldırım, 2019:25). Yardımlardan yararlanmak isteyen kişilerin ikametgah adreslerinin buldukları il/ilçelere gidip başvuru yapmaları ile başlayan süreç, Mütevelli heyetlerinin incelemeleri ile devam etmekte ve BSYBS' nin getirilmesi ile kişilerin refah durumlarını ölçmek amacıyla oluşturulan 'Sosyal Refah Envanteri Testi' ile de yardıma muhtaç kişilerin tespiti yapılmaktadır (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2020:47).

UNDP (2021) Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Raporu'na göre dünyada sosyal yardım politikalarına harcanan miktar 2.9 trilyon iken, bu payın sadece 379 milyarı gelişmekte olan ülkelere aittir. Dünya'da yüksek gelir kategorisinde yer alan ülkeler sosyal yardım harcamaları için kişi başı 847\$ ayırırken, düşük ve orta gelirli ülkelerin kişi başı ayırdığı miktar 124\$'dır. Hatta düşük gelir grubuna dahil olan ülkelerde bu oran kişi başı 4\$ kadar düşmektedir.

2.3.2.2. Sosyal hizmetler

Geçmişten günümüze yardımlaşma faaliyetleri dini ve vicdani temeller üzerine kurulan bir araçtır. Kişilerin ve ailelerinin karşılaştıkları sosyal ve ekonomik sorunlar sonucunda oluşan yoksulluklarını gidermeyi, kişilerin yaşam içindeki refah seviyelerini artırmayı hedefleyen kişileri sosyal, kültürel, ekonomik açıdan güvence altına almayı amaç edinen hizmetler bütünüdür (Ertaş, 2021:9). Sosyal hizmetler çocuk, engelli, kadın, yaşlı gibi toplumun dezavantajlı ve ihtiyaç sahiplerinin tespitini yaparak onlara "koruyucu, önleyici, geliştirici, destekleyici, rehberlik "hizmetlerini hızlı ulaştırabilmek için ihtiyaç halinde çalışan kamu ve yerel yönetimler, STK'lar, gönüllüler ile koordineli iş yürüten bir yapıdır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022b). Toplumda dezavantajlı bulunan

engelli, kadın, çocuk, yardıma muhtaç kişilere hem maddi hem de rehabilite çalışmaları ile onları buldukları durumdan kurtarmayı hedeflemektedir.

Sanayileşme dönemi sosyal sorunların başladığı, emeğin yerini kitlesel üretimin aldığı, emeğe yönelik üretim yapanların piyasada rekabet şansının olmadığı bir dönemdir. Rekabet edemeyecek kadar zayıflayan ailelerin ve kişilerin temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumlara düşmesi, kentleşme ile gelen sosyal sorunların artması sosyal hizmetler kavramının ortaya çıkmasına yol açmıştır (Ertaş, 2021:11). Sosyal Hizmetlerin konusunu oluşturan sosyal politikadır. Modern anlamda sosyal hizmetlerin gelişimi Cumhuriyetin ilk yıllarında başlamış, Darülaceze, Kızılay ve Çocuk Esirgeme Kurumu sosyal hizmetler alanında faaliyet gösteren ilk kurumlardır. 1983 yılında çocuk, yaşlı, engelli, muhtaç kişilerin ihtiyaçlarını karşılama görevi Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna verilmiştir. Kimsesiz yaşlılara ihtiyaç ve bakımlarını gidermek için bakım evleri açılması, özel eğitime ihtiyaç duyulan çocuklara özel eğitim kurumlarının açılması, konut edinme fonunun amaçları dışında kullanılması sebebiyle kanunun iptali sonunda yerine TOKİ hizmetinin getirilmesi sosyal hizmetlerin bünyesinde hizmet vermektedir (Kırmızı ve Hüseyinli, 2019:14). BM'lerin 1954 yılında kurduğu ancak 1959 yılında sonuçlanan Sosyal Hizmetler Enstitüsü'nde sosyal hizmetler ve sosyal yardımların işlevselliği tartışılmış, Türkiye'nin bu alanda geriliği konuşulan konulardan biri olmaktadır (Şaşmaz, 2019:9). IFSW (2014) tanımına göre sosyal hizmetlerin ana görevi "sosyal uyum, sosyal değişim ve sosyal düzeni" sağlayarak, insanların refahı ve eşitliği için çabalayan bir disiplindir.

Tablo 2.12. Sosyal Koruma Harcamalarının GSYH'ye Oranı (2019-2020)

(%)	2019	2020
Sosyal Koruma Harcamalarının Toplamı	12.5	13.0
Diğer Harcama ve İdari Masraf	0.2	0.2
Sosyal Koruma ve Yardım Toplamı	12.3	12.8
Hastalık Bakımı	3.4	3.4
Engelli/ Malül	0.4	0.4
Yaşlı/ Emekli	6.1	6.0
Dul/ Yetim	1.5	1.5
Çocuk/Aile	0.5	0.6
İşsizlik	0.4	0.9
Sosyal Dışlanma	0.1	0.1

Kaynak: TÜİK (2019b). Sosyal Koruma İstatistikleri, 2020 <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Sosyal-Koruma-Istatistikleri-2020-37193>

TÜİK Sosyal Koruma İstatistiklerine göre (2019b) sosyal koruma harcaması 542 milyar 2 milyon TL iken, 2020 yılında %20.9 artış oranıyla bu miktar 655 milyar 599 milyon TL'ye ulaşmaktadır. Bu yardımların %98.5 'ini sosyal yardım korumaları

oluştururken, sosyal yardımlar içinde harcanan en büyük miktar 300 milyar 902 milyon ile emeklilere yapılmaktadır. Sosyal koruma yardımlarının %9,7'sini şartlı yardımlar oluştururken, şartlı yardımlar içinde yapılan aile yardımları %45.1 ile en büyük orana sahip iken, nakdi olarak yapılan yardımların en çoğu % 66.5 ile yaşlılara yapılan yardımdır.

EUROSTAT verilerine göre 2020 yılı itibariyle 27 ülkeyi kapsayan Avrupa Ülkelerinde sosyal koruma harcamaları 2018 yılında (%27.9)'dur. 2019 yılı itibariyle bu değer artarak sosyal koruma harcamalarının payı (%28.1) olmaktadır. 2019 yılı itibariyle kişi başına düşen sosyal koruma harcaması 9.065,93'tür. Emeklilik harcamalarının GSYH oranı (12.7)'dir. ILO Dünya Sosyal Koruma, 2020-2022 Raporuna göre; sosyal koruma sağlık hizmetleri başta olmak üzere, işsizlik, yaşlılık, güvencesizlik, doğum durumlarını kapsayan, krizlerin etkisini azaltmayı hedefleyen, sosyal adalet ve sürdürülebilirliği ilke olarak benimseyen bir yapıdır. Rapora göre Dünya nüfusunun sadece (%47)'si bir sosyal koruma yardımından yararlanabilmektedir. Dünyada Avrupa ülkelerinin (%84)'ü en az bir yardımdan yararlanırken, Afrika ülkelerinde bu oran (%17.4)'tür. Dünyada çocukların yarısından fazlası sosyal yardımlardan yararlanamıyor iken, doğum yapmış kadınların sadece (%45)'i annelik ödeneği almaktadır.

2.3.2.3. Mikrokredi uygulamaları

Yoksulluğun çözümü için çareler aransa da bunların çoğu geçici nitelikli olmakta ve yoksulluğa bir son vermemektedir. Yoksulluğa kalıcı olarak çözüm arayanlardan biri de Bangladeşli, Chitagong Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. olmaktadır. Bangladeşli Yunus, toplumda '*yoksulun yoksulu*' kesime ulaşmayı ve toplumda bulunan bir ferdin aslında girişimci olmaya aday olduklarını sadece bunu yapmak için yeterli sermayeye sahip olmadıklarından bahsetmektedir (Balkız, 2015:537). Bangladeşli Profesör çalışmalarına başlamadan önce kendi köyünün yakınındaki kadınları izlemiş, onların sepet üretmek için aracıya para ödediğini ve tekrar sepetleri aracıya sattığını gözlemlemiştir. Toplam 42 kadına ödünç krediler vererek alınacak malzemeleri aracı olmadan kadınların kendisinin almasını sağlamaktadır (Coşan ve Çiloğlu Yörübulut, 2017:47). 1973'li yıllarda öncelikle pilot bir yer belirleyerek ve bambu sepeti üretmek için bir kadına 27\$ kredi vererek, sistemi ortaya sunan Bangladeşli Muhammed Yunus, yoksulluğun azaltılmasındaki asıl izlenilmesini gereken yolun kadın yoksulluğunu azaltmak olduğunu düşünerek bu girişimi başlatmıştır (Ören vd., 2012:319). Bangladeş'te başlamasının altındaki sebepler ise; kötü yönetimle

beraber yaşanan doğal afetlerin de kıtlık ve yoksulluğu arttırması, bu yokluk durumundan kurtulmak amacıyla ülkesi için bir çıkış yolu arayarak bu fikri bulmaktadır.

Mikro kredilerin ortaya çıkmasının temel amacı herhangi bir girişim düşüncesi olup bunun için sermayesi olmayan kişilere destek sağlamak amacıyla ortaya çıkmaktadır. Mikro kredi uygulamasının baş aktörünün sebebinin kadınlar olmasının en büyük nedenlerinden biri de kadınları ekonomik olarak özgürleştirmek ve aileyi bu sayede yoksulluk çizgisinin altından kurtarmaktır. 1997 yılında oluşturulan “Mikro-kredi Zirvesi’nin” ortaya koyduğu mikro-kredi tanımına göre; yoksul kişilere kendi ve ailesinin geçimini sağlamak için verilen miktarı bakımından küçük, aynı zamanda onları üretime katan ve böylelikle kişi başı milli gelirin artmasına ve ekonomik büyümenin yükselmesine yol açan bir programdır (Ceyhan, 2010:1). Grameen Bank tarafından gelişimi sağlanan gelişmiş ülkeleri de içine alan dünyada yoksulluğun azaltılmasına yönelik 1980’li yıllardan itibaren kullanılan, Türkiye’de ise yaygınlık kazanması 2000’ li yılları bulan, belirli bir seviyenin altında gelire sahip kişilerin hâzırdan ziyade üretimde bulunmaları maksadıyla düşük faizli krediler sunan finansal bir hizmettir (Taşpınar, 2013:83). Özellikle bankaların düşük gelirli bireylere kredi vermemesi gibi önemli bir sorunun da çözümü olarak görülmektedir. Geliri olmayan kişilere, kurumlar tarafından kredi verilmemesinin nedenleri ise; yoksul kişilerin bir iş kurması için önce eğitim almaları gerektiğini düşünmeleri ve yoksul kadınların herhangi bir becerilerinin olmadıklarını düşünmeleri ve bu yüzden eğitim vermenin boşa olduğunu savunmaktadırlar (Gökyay, 2008:9). Grameen Bank kredilerini verirken kendini garanti altında tutmanın yolunu zorunlu bir birikim olarak tanımlamakta ve diğer bankalardan da farklı olarak maddi bir koşul beklemediğini söylemektedir (Akbulaev vd., 2017:59). Bankalar kişilere kredi desteği sağlayacağı zaman kişilerin mal varlıkları üzerinden bu miktarı belirlemekte iken, mikro krediler kişilerin mal varlıkları olmasa bile bu kredileri, herhangi bir güvence olmadan verebilmektedir. Krediden yararlanan kişiler aldıkları krediyi ödeyemedikleri zaman herhangi bir mahkeme durumu olmamakta, bir sıkıntının içinde bulunmamaktayken; bankaların verdikleri krediyi alan kişiler ödemedikleri takdirde mahkeme ve mal varlıklarına kaybetme derecesine kadar gelebilmektedir (Öner vd., 2008:65). Mikro krediler üyelerinden her hafta, zorunlu tasarruf yapmalarını isteyerek onlara birikim yapma alışkanlığı kazandırır iken, aynı zamanda kredilerin geri ödenmesi konusunda yaşanacak sorunların çözümü için de bir yol olmaktadır (Mücahit ve Savaşan, 2017:44).

Mikro kredilerin özellikle kadınlara verilmesinin nedenleri şunlardır:

1) Kadınların erkeklere göre ailelerini yoksulluktan kurtarmak için daha duyarlı olduğuna inanılması ve kadınların krediyi daha doğru bir şekilde kullanılmasının düşünülmesi (Şengür ve Taban, 2012:66).

2) Kadınlar ödemeleri zamanında ve aksatmadan yapmakta ve risk alma bakımından erkeklere göre daha gerçekçi işler için riskler almaktadır (Çiftçi ve Akkul, 2013:126).

3) Kadınları toplumda daha ön plana çıkarmak ve kadınları toplumda daha fazla söz sahibi yapmak için özellikle kadınlara yapılan bir kredi desteğidir.

4) Kadınlar erkeklere göre açlık ve yoksulluk durumuyla karşı kaldığı zaman bu durumla daha çok ilgilenen kişilerdir. Evdeki yoksullukta son lokmasını paylaşan, daha verici olan kadındır. Ailede kişi başı yeterli gıda paylaşımı olmuyorsa fedakarlık yapan kişi genelde annelerdir.

5) Kadın yoksulluğunun ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemesindeki payı (Güzel, 2011:83). Aynı zamanda bir anne olan iyi bir eğitim almış kadınlar, çocuk doğurma konusunda ve çocuk yetiştirme konusunda daha bilinçli davranmaktadır. Daha bilinçli bir kadın geleceğe daha bilinçli bireyler getirecektir. Kadınların eğitim düzeyinin düşüklüğü yoksulluğun nesiller arası aktarımını kalıcı hale getirmektedir. 2005 yılı Birleşmiş Milletler tarafından Mikrokredi Yılı edilmiş ve mikrokredi konusunda yoksulların bilgilendirilmesini, onlara kredi sağlayacak kurumlara destek vererek onların mevcut kapasitelerini artırmaya çalışmayı, yoksullukta gözle görülür bir azalma görmeyi hedeflemektedir (Güneş, 2010:41). Mikrokredi uygulamaları yoksulluğu önlemeyi hedeflerken aynı zaman da istihdamı artırarak işsizliği de ortadan kaldırmayı hedeflemektedir. Türkiye’de ilk olarak 2002 yılında Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı tarafından (KEDV), uygulanan ilk mikro kredi kuruluşu olan Maya, kadınlara kendi işlerini kurmaları için kredi desteği vermektedir. 2003 yılında ise uygulamaya konulan Türkiye Grameen Mikrofinans Programı (TGMP), Türkiye İsrافی Önleme Vakfı tarafından kurulan Türkiye’nin ilk mikrofinans programı olmaktadır. Türkiye’de mikro kredi projesinin ilk uygulama alanı Diyarbakır olmuştur. Türkiye Grameen Mikrofinans Programı Faaliyet Raporu’na göre (2019:16) mikro krediden yararlanmak isteyen kadınlar öncelikle, 5 kişilik gruplar oluşturmakta ve mikro kredi konusunda bilgilendirmek amacıyla bir hafta süren her gün birer saatlik eğitime tabi tutulmaktadır.2019 yılında 64 ilde 91 şube ile mikro kredi alan kadın sayısı 33.682 iken, toplam verilen mikro kredi miktarı ise 928.021.190 TL’dir. Sağlanan bu kredilerin en çok

tercih alanlarını ise, daha çok el işleri (%35), temizlik (%8) ve kozmetik (%26) ürünlerinin satışı oluşturmaktadır. Herhangi bir sosyal güvencesi bulunmayan, toprağı olmayan, özellikle kadınlara verilen bu projede ayrıca kadınların birbirlerini tanımamasına, akraba olmamalarına ve aynı yerleşim yerlerinde yaşamamalarına dikkat edilmektedir (Ateş ve Öğütoğulları, 2012:48). Kadınlar 3 günlük eğitime tabi tutulmakta, mikro kredi hakkında ve geri ödenmesi ile ilgili eğitime tabii tutulmaktadır.

Tablo 2.13. Türkiye Grameen Mikrofinans Programına Göre Mikro kredi Çeşitleri

<p>Temel Kredi</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ TGMP' nin ana mikrokredi türüdür. ❖ Temel kredi miktarı 1.500 TL- 5000 TL arasındadır. ❖ 48 hafta içerisinde geri ödemesi yapılmalıdır.
<p>Girişimcilik Kredisi</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Temel kredisini alıp 1 yılı dolan mikro girişimcilerin yetenekli ve çalışkan olanlarına, ❖ En az 1.500TL – en fazla 5000 TL girişimcilik kredisi verilmektedir
<p>Hayvancılık Kredisi</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ 2009 yılında uygulamaya konulan faaliyet ile hayvan besiciliğı ve yetiştiriciliğı yapmak isteyen mikro girişimcilere verilen 5000 TL limitli kredidir
<p>Sosyal Kalkınma Kredisi</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Düşük gelirli kadınlara temel kredilerin yanında verilen, onların gelir getirici bir iş kurmalarına destek vermek amacıyla verdiği kredi türüdür
<p>İletişim Kredisi</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Düşük gelirli kadınları telefon sahibi yapmak amacıyla verilen kredi türüdür.

Kaynak: Türkiye Grameen Mikrofinans Programı Faaliyet Raporu (2019). <https://tgmp.net/tr/sayfa/faaliyet-raporlari/310/0>

Mikro krediler birçok kadına girişimcilik fırsatı sunarken aynı zamanda belirli yönleriyle de ortaya yeni sorunlar çıkarmaktadır. Mikro krediden yararlanan kadınlar daha çok kayıt dışı alanlarda üretim yaptığından dolayı bu durumun kayıt dışı istihdamın artmasına neden olacağı yönünde endişeler doğmaktadır (Demir, 2016:72). Yoksul kişiler toplumdaki bir tık daha uzak duran kişilerdir. Yoksul kişilerin düşünce ve yaşam tarzları da buna bağlı olarak kolay değiştirilebilecek şeyler değildir. Bu kişiler toplumdaki istediklerini almakta çekingen davranmakta, yetkililerin onları umursamayacaklarını bundan dolayı da kendilerine kredi verilmeyeceğini düşünmektedirler (Taşpınar, 2013:103). Mikro kredilerin yanlış kaynaklar tarafından finanse edilmesi örneğinin; kadınların aldığı kredinin kocası tarafından alınarak kredinin boş yere gitmesi gibi durumlarda mikro kredi yanlış uygulanmakta, asıl hedef kitle yardımıyla yararlanamamaktadır. Mikro kredilerin yanlış uygulanmaması ve hedef kitleye ulaşması neticesinde program yoksulluğun azalmasını sağlayarak, yoksulluğa bir çözüm getirmiş olacaktır.

Dünya’da yoksulluk oranlarının artması ile yoksulluğa karşı çözüm önerileri de artmaktadır. Bangladeş’te yoksulluğa karşı atılan mikro kredi adımları ile birlikte yoksullar güçlendirmektedir. Dünya’nın en büyük Sivil Toplum Kuruluşlarından biri olan BRAC, Bangladeş’te 3 ilde ve 64 ilçede etkin olarak faaliyet göstererek fakir kadınları meslek sahibi yapmakta iken BRAC’ın bileşenlerinden biri olan Kırsal Kalkınma Programı (RDP) yoksul aileleri ekonomik ve sosyal açıdan kalkınmasını sağlamaktadır (R. Halder, 2003:220). Afrika bölgesi yoksulluk oranının yüksek olması nedeniyle mikro finans uygulamalarının güçlendirilmesi gerekirken, Latin Amerika’da bu sistem gelişmiştir. Mikro kredi uygulamalarının bu denli işlevsel hale gelmesinin nedeni ise yoksul kişilere bankaların kredi vermek istememesi bunun nedeni olarak ta karşılığında bekleyeceği maddi teminatın olmamasıdır. Kredi verecek ise de maddi teminat olarak yoksul kişinin toprağını göstermektedir. Yoksul kişiler borçlarını ödeyemeyince toprakları elinden alınan kişileri gördüğü zaman kredi talebine çekinceli yaklaşmaktadır.

2.3.2.4. Şartlı Nakit Transferi

Şartlı nakit transferleri ekonomik olan kötü durumda olanlara, belli şartlar karşılığında verilen bir nakit yardımdır. Şartlı nakit transferlerinin kısa vadedeki amacı doğrudan ihtiyaç sahiplerine yapılan yardım ile temel ihtiyaçlarına daha kolay ulaşmasını hedeflerken, uzun vadedeki amacı ise verilen yardımı belirli şartlılık ilkelerine bağlayarak yardımdan yararlanan annelerin çocuklarının geleceğine yatırım yaparak yoksulluğun kuşaktan kuşağa aktarılmasını engellemek için nitelikli bireyler yetiştirmeyi hedeflemektedir (Esenyel, 2019: 14). Şartlı nakit transferleri yoksul kişilerin gelirlerine nakit yardımlarla destek sağlarken, eğitim, sağlık hizmetlerinin teşviki ile bireylerin kendilerine de yatırım yapmaktadır. Üçüncü bölümde ana konumuz olan şartlı nakit transferleri detaylı olarak incelenecektir.

3. BÖLÜM

3. SOSYAL RİSKİ AZALTMA PROJESİ KAPSAMINDA ŞARTLI NAKİT TRANSFERİ

3.1. Şartlı Nakit Transferi Tanımı

Yoksulluk sorununun 1990 yılından itibaren zaman geçtikçe artması sonucunda, ülkelerin kuruluşları toplumlarında tepkisi ile bir oluşuma girme zorunluluğu hissetmekte ve özellikle Dünya Bankası'nın, yenilenen sosyal politikalar uygulamalarını yürütmesiyle gündeme gelmektedir. Yoksulluk yükünün kendini en fazla hissettirdiği kuruluşlar olan IMF ve Dünya Bankası'nın 1999 yılında ortaya koyduğu Yoksulluğu Azaltma Stratejisi girişimi ile yoksullar için gerekli adımlar atılması ve gelişmiş ülkelerde ortaya çıkacak herhangi bir kriz durumunda yoksulluk riskinin en aza indirilmesi hedeflenmektedir (Çulha Zabcı, 2003:218). Türkiye 1994 yılından itibaren enflasyon oranlarının değişkenliği, borçlar gibi ekonomik sıkıntılar içindeyken, 2001 krizi Türkiye'nin içinde bulunduğu durumu daha da kötüleştirmiş, 2001 yılında yoksulluk ile karşı karşıya kalan veya yoksul olan kişi sayısının oranı nüfusun tamamını kapsayacak seviyeye ulaşmıştır (Koyuncu ve Şenses, 2004:27). Türkiye'de yaşanan 2001 krizi kişilerin kendi başlarına halledemeyecekleri sorunlar doğurmuş, özellikle toplumun bazı kesimini oluşturan hem korumasız hem de yardıma muhtaç kişiler için ortaya atılan SRAP, yoksulluğun nedenlerini hafifletmek ve risk yönetimini sağlamak için ortaya konulmuştur (Karakoyun, 2008:90). Dünya Bankasından sağlanan krediler ile ŞNT programları başlatılmış ve çoğunlukla bu uygulamaların sorumlulukları devletlere verilerek sürdürülmesi sağlanmıştır. Birtakım programlar ise Dünya Bankasından kredi almaya ihtiyaç duymadan, direkt hükümetler tarafından uygulamaya konulmuştur. İlk defa 1991'de Dünya Bankası tarafından Honduras'ta ŞNT programı uygulanmıştır. Meksika'da 1997 yılında ŞNT programlarının uygulanmasına devam edilmiştir. Bunu takiben Kolombiya, Brezilya, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, El Salvador, Kenya, Jamaika, Malawi, Pakistan, Nikaragua, Güney Afrika, Paraguay, Zimbabwe, Uganda, Peru ve Türkiye'de Şartlı nakit transferleri programları uygulamaları zamanla yayılmıştır (Ayala Consulting, 2006).

Dünya Bankası Yoksulluğun Azaltılması Raporunda (2009) şartlı nakit transferleri faydalanıcılarına uygun transferler yapılmasını ve programa uygun faydalanıcıların dahil edilmesini esas almaktadır. Bu programda değerlendirme ve gözetleme sistemleri, programa

katılan faydalanıcıların oranının artırılması doğrultusunda, şartları yerine getirmesinin değerlendirilmesi bilgi ve belgeleme yöntemleri ile sağlanabildiği belirtilmektedir. Diğer bir ifadeyle, Dünya Bankası ŞNT programlarının şeffaf olduğunu belirtmektedir (Fiszbein ve Schady, 2009:7). ŞNT programları hedef kitlesinin, kullanılan yöntemlerin ve görüşlerin değişmesi doğrultusunda, genel olarak en fakir gruplara ulaşmada etkili olan puanlama sistemlerini kullanabilmektedir (Heinrich, 2007:121; Tabatabai,2006:4).

Şartlı nakit transferinin en genel tanımına göre; sağlık, gıda ve temel eğitim gereksinimlerinin sağlanması açısından, toplumların en yoksul gruplarına yapılan şartlı ve nakdi sosyal yardımlardır. ŞNT, toplumlarda hedef kitledeki grupların belli şartları sağlamaları koşulu ile gerçekleştirilmektedir. Finansal ve ekonomik bunalımların tetiklediği yetersiz ve olumsuz sosyal koşulların olduğu toplumlarda, durumu en kötü olan ya da durumları kötüye giden grupların anne ve çocuklarını kapsamaktadır (Esenyel, 2009:17). Yoksulluk doğrultusunda çözüm stratejilerinin belirlenmesi, yoksul grupların ve yoksul grupların çocuklarının, beşeri sermayelerine yatırım yapılmaktadır (Fiszbein ve Scahy, 2009:22). Şartlı nakit programlarıyla, yoksulluğun azaltılması ve nesiller arası aktarımının önüne geçilmesi hedeflenmektedir (Fiszbein ve Schady, 2009:1).Yoksulluğun azaltılması kişilerin bilgi ve deneyimlerinin artarak gelecek kuşaklara daha nitelikli bireyler olarak ulaşmayı ve bireyler yetiştirmeyi hedeflemek ile ilişkilidir. Temel sağlık, gıda ve eğitimle yoksulluğun bağlantılı olması, kişilerde karşılanması gereken en temel yatırımlarında bu etkenlerle olduğunu ortaya koymaktadır. ‘İnsan Sermayesi Kuramı’ da bu doğrultuda insanların eğitim, sağlık, gıda gibi etkenlerle kendilerine yatırım yaparak gelecekteki gelirlerini artırma amacına dayanmaktadır (Tunç, 1998:85).

ŞNT programları kapsamında yapılacak yatırımlar, genellikle okullaşmaların artırılması, anneler ve çocukların sistematik sağlık merkezlerinden faydalanmasının sağlanması gibi temel sağlık, gıda ve eğitim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yapılmaktadır. Çocukların okullaşmaları ve okullara devamlılıklarını sağlanmasıyla, annelerin ise sağlık kontrollerinin düzenli bir şekilde yapılmasıyla; yoksul kesimlerin çocuklarının olumsuz koşullarda mücadele etmesini kolaylaştıracak ve emek piyasası böylelikle gelecekte nitelikli bireylere ulaşabilecektir (Fiszbein ve Schady, 2009:23). Yoksul durumunda olan ailelere para desteği sağlarken aynı zamanda ailelerin sorumluluk almasını, onların sağlık ve eğitim hizmetlerinden faydalanmasını zorunlu kılan hem geleneksel hem de teşvik edici bir programdır (Rawlings ve Rubio, 2005:29). ŞNT kısa

vadede ekonomik sıkıntılara çözümler bulmak için ortaya çıkarken, uzun vadede ise yoksulluğun son bulmasını, yoksulluğun kuşaklararası geçişini engellemek amacıyla ortaya konulan hem eğitim hem de sağlık desteğini kapsayan sosyal yardım programıdır.

Beşeri sermayenin hedefi kaliteli eğitimle birlikte eğitim seviyesini artırmak, ekonomik ve kişisel gelirin artırılmasını sağlamaktır (Soydan, 2008:535). Kapitalist devletlerin dönüşümü ile beraber eğitilmiş insanların işgücü piyasasındaki yaşam refahının artırılması görüşü de kuramla bağlantılı eleştirilerde kendi içerisinde evrilmektedir. İlk defa 1960'da ortaya çıkan ve batılı devletlerin eğitim teorilerinin yapılmasındaki ekonomik açıdan performansın hedef noktası olan teknoloji, araştırma, eğitim faktörlerinin etkilerinin (Fitzsimons, 1999:1) eğitimle birlikte gerçekleştirilecek beşeri sermayelerde devlet esas alınmaktadır. Fakat 1970 yılında kapitalizmin ekonomik krizle birlikte 1960'larda kapitalist devletlere dönüşmesi ile beşeri sermayelerde bu duruma göre şekillenmiştir. Kamusal harcama ve yatırımlara eğitim için yapılan payın düşürülmesi ve özelleştirmelerin bu alanlarda yapılması düşüncesi kabul görmeye başlanarak, beşeri sermayenin eğitimde kullanılması amacı bu bağlamı kapsayan bir yapıya dönüştürülmesi ile neo-klasik iktisat teorisine uyarlanmaktadır (Soydan, 2008:535). Bu bağlamda ŞNT uygulamaları ile gerçekleşen beşeri sermayeye yapılan yatırımların anlaşılabilirliği açısından unutulmaması gereken, eğitimde neoklasik teorisinin uygulanması, yatırımların dengelenmesini sağlamayacaktır (Fitzsimons, 1999:4). Diğer bir dikkat edilmesi gereken nokta ise, beşeri sermayelerin temelindeki "*İnsani Sermayenin Getiri Oranı*" olmaktadır. İnsani sermayenin getiri oranı teorisinde Bowles ve Gintis tarafından ifade edilen eğitim getirileri oranlarının, kapitalist devletlerin çıkarları doğrultusunda ve sınıfsal düzenin tekrardan türetilmesi açısından geliştiğinden bahsetmek ve ekonomik okullaşma getirisi, işçiler üzerinden yatırımların meşrutiyetinin sağlanması noktasında bir aracı olduğu ifade edilmektedir. Fakat eğitimde sosyal ilişkileri konusunda Bowles ve Gintis, bizzat net bir değerlendirmenin yapıldığına dikkat çekmektedir. Dolayısıyla, yoksulların şartlı nakit transferleri programları sayesinde eğitiminin sağlanmasıyla, beşeri sermayedeki yatırımları ile yoksulluğun ortadan kaldırılacağı düşünülmektedir.

01.01. 2015 tarihine kadar Türkiye, ŞNT programı ile ilgili sosyal koruma ağların hiçbirinde yer almayan fakat kayıt haricindeki sektörlerde kalkınma imkânı bulan, dışlanan kesimlerin sosyalleşmelerinde ve özellikle çocukları olan hanelerin ve bu ailelerdeki kadınları da hedef alan günümüzde de halen başarılı bir program olabilme doğrultusunda

ilerlemektedir. Programda hak iddia etme koşullarından biri, sosyal korunma ağı kapsamında olabilme koşulu, 17.10.2014 senesi SYDF Kurulu kararı ile 01.01.2015 ve 31.12.2015 dönemleri aralığında geçerliliği dönüştürülmüştür. Bu durumda hak sahiplerinin ailelerinden her bireyin sosyal güvenlik içerisinde bir işe alımında, sosyal güvenlik şartlarından kaynaklı olarak ŞNT, sağladıkları yardımların kesilmeyeceğini bildirilmektedir (AÇSHB, 2014:83). Yapılan bu değişikliğin nedeni, piyasa şartlarının değişmesiyle olumsuz yönde etkilenen yoksul çalışanları yardım kapsamına dâhil etmek ve program sayesinde sağlanan başarının daha fazla artırılması hedeflenerek, kalıcılığı hedeflenmektedir.

Geleneksel sosyal yardım programlarından farklı olarak ortaya çıkan ŞNT programında, yapılan kısa vadeli sosyal yardımlar kişilerin uzun vadede yaşamlarını önemli ölçüde etkileyecek, onlara daha iyi bir gelecek için eğitim ve sağlık hizmetlerinden de faydalanmayı teşvik edecektir (Vurkun, 2019:35). Yoksulluk ile mücadelede eğitimin önemine dikkat çeken ŞNT uygulamaları, sefilliğin kalıcı ve anlık etkisini azaltmayı hedeflemektedir. Dolayısı ile yoksulluk ile daha hızlı ve etkili mücadele edebilme açısından amaçlara dikkat çekilmesi gerekmektedir. Türkiye’de de dünya genelinde olduğu gibi kısa ve uzun dönemli amaçları bulunmaktadır.Şartlı nakit transferinin nesiller arası yoksulluk döngüsünün kırılması açısından insan sermaye yatırımlarının geliştirilmesi uzun süreli amacı taşıırken, kısa dönemli amacı ise okul harcamalarının sağlanmasıyla yoksul ve okula gitme durumu bulunmayan çocuklar için okullaşmanın ve okullara devamlılık oranların artırılabilmesi şeklinde olmaktadır (Kara, 2016:5). Uygulamanın uzun ve kısa dönemdeki amaçlarını gerçekleştirebilmesi için 3 ana özelliği olduğu ifade edilmekte ve programın kapsamı bu özelliklere göre belirlenmektedir. Amaçların sistemi ve hedef kitle, koşulların sağlanması ilkeleri, ödeme yapılacak miktar, ödemeler uygulamanın esas özellikleri olmaktadır. ŞNT programının başarıya ulaşabilmesi de bu amaçlara bağlı olarak gerçekleşmektedir (Ortakaya, 2009: 33).

ŞNT programları hakkında Dünya Bankası Yoksulluğun Azaltılması Raporunda (2009) yılındaki raporunda, yoksul kesim faydalanıcılarına uyumlu transferlerin gerçekleştirilmesi, program içerisine uygun faydalanıcıların dâhil edilmesi ve yararlanması esas alınmaktadır. Bu programda değerlendirme ve gözetleme sistemleri olması gereken, programa katılan faydalanıcıların

Şartlı nakit transferleri cinsiyete, yaşa ve gerçekleştirilen yardım miktarlarının ülkeler arasında değişiklik göstermesine göre değişmektedir. Yardımlar kadınlar açısından

pozitif ayrımcılık sağlamakta, özellikle gebe kadınlara, emziren annelere ve kız çocuklarına verilmektedir (Rawlings ve Briere, 2006:8-9; Fiszbein ve Schady, 2009:1). Çocukların yaşına, cinsiyetine ve sayısına göre ödeme miktarları değişerek, annelere verilmektedir. İlkokul öğrencilerine verilen miktar ortaokul öğrencilerine verilen miktardan daha az olur iken aynı zamanda erkek öğrencilere verilen miktar kız öğrencilere verilen miktardan daha az olmaktadır (Son, 2008:23). Bu durumun sebebi eğitim konusunda özellikle cinsiyette pozitif ayrımcılığın oluşturulmasıdır. Nakit para akışının, ŞNT programında sağlanabilmesi açısından oluşturulması gerekli olan ve genellikle sağlık, eğitim hizmetleri alanına bağlı temel şartlar (Fiszbein ve Schady, 2009:1):

- Nakit transferlerin alınmasına yönelik sağlık alanında gerçekleştirilmesi gerekli görülen şartların, genellikle anne ve çocuğun düzenli olarak kontrollerin yapılması, çocukların gelişimlerin gözlemlenmesi, 6 yaş ve altındaki çocukların aşılınması, annelerin gebelik ve doğum sonrasındaki kontrollerinin yapılabilmesidir.
- Annelere ödemelerin gerçekleştirilmesi şartı bulunmaktadır.
- Bir başka hedef ise yoksul grupların eğitim hizmetlerinden yararlanmasını sağlamaktır. Dolayısıyla, eğitimle alakalı gerçekleştirilen transferlerin karşılığında, okullarına devam etmeyen çocukların okullaşma oranlarının %80-85 inde belirli düzeylere göre başarı sağlanması şartı bulunmaktadır (Sarıpek, 2017:100).

Bu şartların sağlanması, uygulamanın hedef kitlesinin insani gelişim doğrultusunda transferlerin koşulları sağlaması ile gerçekleştirebildiği ifade edilmektedir (Barrientos, 2009:165). ŞNT programları, en yoksul grupların öncelik vererek temel hizmetlerinden faydalanmasını sağlamaktadır. Yoksulluk oranlarının azaltılması, yoksullukla mücadelede güçlenmek ve nesiller arası aktarımın engellenmesi amacı haricinde, eğitim ve sağlık hizmetlerinden faydalandırmak, 0-6 yaş grubu çocuk ölümlerinin en aza indirilmesi, hastanelerden doğumların yapılabilmesi, çocuk yaşta işçilerin önüne geçilmesi hedeflenmektedir. Bu durumlara ek olarak çalışmaya gönderilen çocukların okullaşmaları, anneler üzerine ödemelerin gerçekleştirilmesi ve sosyal statü yönünden kadınların güçlendirilmesi, okula giden kız çocuklarını oranlarında artırılması da amaçlanmaktadır (Ortakaya, 2009:11).

2009 yılında Dünya Bankası, küresel çaplı sosyal politikalar düzeyinde annelik rolünü hedefleyen bir tutum sergilemiştir. Bu görüşün iki tane hedefi olduğu belirtilmektedir: Birincisi gelir şoklarının, en çok işsizlikten ve ciddi rahatsızlıklardan etkilenen kadınların toplumsal yönden statüsünün güçlendirilmesidir (Fiszbein ve Schady, 2009). Bir diğer deyişle özellikle kadınların sosyal açıdan güçlendirilmesidir. İkincisi ise yatırımların çocuklara yönelik yapılanların en iyi şekilde annelerin yönetebileceğine inanılmasıdır (Fiszbein ve Schady, 2009:9). Hadad ve arkadaşlarının görüşüne göre (Haddad ve vd.,1997; akt. Briere ve Rawlings, 2006), çeşitli kültür ve medeniyetlere tarih boyunca uygulanan farklı antropolojik, ekonomik ve sosyolojik çalışmaların, erkeklere oranla kadınların çocuklarının eğitimleri ve sağlıkları için daha çok yatırımlar gerçekleştirdiğini belirtmektedir. Yoksulluğun azaltılması açısından ŞNT programları uygulanmasındaki şartların sağlanması ve yardımlar için verilecek tutarların belirlenmesi yoksulluğun belli kıstaslarına göre tanımlanabilmesi ve yoksulların gereksinimlerinin bu göstergeler doğrultusunda belirlenmektedir. Bu bağlamda, yoksulluğun kimlere göre, ne şekilde tanımlandığı da önem arz etmektedir. Şartlı nakit transferleri Bin yıl Kalkınma Hedefleri kapsamında belirli amaçların yerine getirilmesi doğrultusunda kurgulanan araçlardan biri olurken, bu manada hedeflerine göre belirlenmektedir. Foster-Greer-Thorbecke ailesinin üç yoksulluk ölçüsüne göre Dünya Bankası yoksulluğu tanımlanabilmektedir ve yoksulluk üzerinde programın etkilerini değerlendirmektedir: (Fiszbein ve Schady, 2009:107): Yoksulluk derecesinin altında yer alan kişilerin miktarını gösteren “ head count index-kişi sayısı göstergesidir. Yoksulluk sınır arasındaki mesafe ile yoksulların tüketim düzeyini ölçen “yoksulluk açığı göstergesi” dir. Kaynak dağıtımlarının yoksullar arasındaki dağılımını hesaplayan “kare yoksulluk açığı” olmak üzere değerlendirilmektedir (Fiszbein ve Schady, 2009:107).

3.2. Şartlı Nakit Transferinin Tarihsel Gelişimi

1980' lerin neoliberal Washington Konsensüsünden uzaklaşma, devlet hizmetlerinin ortadan kaldırılması ve bölümlere ayrılmış hizmetler ile değiştirilmesi ile karakterize edilir. Genellikle kullanıcı ücretli özel hizmetler, geç dönemin ekonomik çöküşünden sonra 1980 tarihinde ortaya çıkmıştır. Draibe ve Riesco, devleti baş aktör olarak yeniden konumlandıran ve hem kentli yoksullara hem de kırsal köylülere olan bağlılığı yenileyen yeni bir kalkınma stratejisinin ortaya çıkışından bahsetmektedir (Draibe ve Riesco, 2009:43). Bu durumun bir sonucu ise, gelişmekte olan dünyadaki refah modellerinin Avrupa tiplerine benzemeye

başlamasıdır. Yani daha yüksek sosyal sigorta seviyeleri, asgari standartlar için bir endişe ve son çare olarak sosyal yardımdan ziyade güvenlik konusuyla ile karakterize edilmektedir. Bu değişim, insan sermayesinin daha iyi teşvik edilmesi ve yoksul hane halklarıyla daha önceki etkileşimlerde tipik olan, örneğin yoksul hedefleme veya hükümet bakanlıkları arasındaki koordinasyon eksikliği gibi bazı kurumsal eksikliklerin düzeltme arzusuyla yapılmaktadır (Bastagli, 2009:60). Politik bu değişiklikler, nakit transferleriyle ilgili çalışmaları kapsamaktadır. O zamana kadar, nakit transferleri düşük ve orta gelirli ülke politikasında çok az yer almıştır. Hükümetler ve bağışçılar genellikle arz yönlü müdahaleleri (okulların, hastanelerin veya diğer kamu hizmetlerinin kalitesi ve erişilebilirliğini ele alan) veya aynı mal ya da gıda transferlerini tercih etmektedir. Bu, evrensel çocuk yardımlarının, devlet emekli maaşlarının gibi normlar olduğu ve hala norm olduğu yüksek gelirli ülkelerle keskin bir tezat oluşturmaktadır (Doğruloğlu, 2019:87). Refahın sağlanması konusunda çeşitli nedenler öne sürülmüştür. Her şeyden önce, nakit transferlerinin ücretli istihdamda veya diğer üretken faaliyetlerde azalma gibi olumsuz sonuçlara yol açabileceği endişesi olmaktadır. Refah, alıcıların harcamalarında tam bir özgürlük tanınması da verimsiz olarak görülmektedir. Bir politikanın amacı, kontrollü sağlık hizmeti veya besleyici gıda gibi belirli bir malın tüketimini artırmak, bu ek veya kupon transferlerinden ziyade nakit transferleriyle daha az güvenilir bir şekilde gerçekleştirilebilmektedir. Nakit transferlerin hedeflenmesi daha zor olabilmektedir, zenginlere aynı transferlerden daha fazla dikkat çekici gelmesi muhtemel olduğundan ve yerel pazarlarda enflasyonist bir dürtü yaratırsa iki kat gerileyici olabilmektedir (Tosunoğlu ve Kasal, 2020:35).

Yoksul, grupların varlığına ve aktif yönetimine bağlı olan daha karmaşık yardımlardan ziyade, düzenli nakit alınması gibi basit bir şeyden yararlanabileceği fikrine karşı bir isteksizlik olabilmektedir. Ancak aynı şekilde, aynı transferler yerine nakit transferlerin tercih edilmesinin birtakım nedenleri bulunmaktadır. En açık şekilde, nakit alıcının özerkliğinin, beraberinde getirdiği saygınlığı ile birlikte en iyi nasıl tüketim yapıp, yatırım yapabileceğine karar verilmesine izin vermektedir. Nakit, büyük mallardan daha kolay dağıtılır ve toplanır; bunun, mal transferlerinden daha fazla yolsuzluk veya sokak hırsızlığından kaynaklanan kayıplara eğilimli olmadığını kanıtlar. Nakit, aynı transferler gibi onları bastırmak yerine yerel piyasaları canlandırabilir ve yerel ekonomide çarpan etkilerine sahip olabilmektedir. ŞNT nin deneme politikası, 1980'lerde Latin Amerika'nın derin ekonomik durgunlukların tepki olarak, 1995 ve 1997 Meksika ve Asya ekonomik

krizleriyle yoğunlaşan, aşağı yukarı aynı anda ortaya çıkmıştır. Brezilya'daki belediyeler, 1995'te koşullu refah denemelerine başladı; Progres, ülke çapında ilk ŞNT nin, 1997'de Meksika'da başlamıştır.

Koşulluluğun yeniliği, şüphesiz en azından kısmen, yukarıda açıklanan nakit temelli refahla ilgili endişelerden kaynaklanmaktadır. Şartların gerçekleştirilmesi gerekliliğinin dair olumlu teorik nedenleri bulunmaktadır. Bununla birlikte, bazıları koşulların değiştiğini öne sürmektedir. Latin Amerika'nın yoksulluğa yönelik tutumları nedeniyle dayatılan, yani yoksulluğun fırsat eksikliğinden ziyade bireysel başarısızlığın sonucu olduğunu gösterilmektedir. Bu görüşe göre şartların yerine getirilmesi gerekmektedir. . Feitosa de Britto, ŞNT' nin yaygınlaşmasını açıklamak amacıyla tarihsel açıdan gözden geçirmekte ve daha önce tercih edilen refah politikası olan Sosyal Yatırım Fonları ile karşılaştırarak tasarımlarını ve işleyişini incelemektedir. Politika analizi için daha genel olarak politikayı değerlendiren yararlı bir çerçeve geliştirmektedir. . Glassman ve arkadaşları özgün bir yaklaşım benimser ve ŞNT'nin altında yatan varsayımları belirleyerek her birini eleştirel olarak sorgulamaktadır. Bundan yola çıkarak, Şartlı transferlerinin risklerini ve potansiyel olumsuz etkilerini dile getirilmektedir (Glassman vd., 2006:58). Varsayımların, yoksullar arasında sağlık hizmetlerinin kullanımının yetersiz olduğu, yoksul kadınların çocuklarına bakmak için yeterli sağlık bilgisinden yoksun olduğu, sağlık bilgisinin aktarılmasının davranış değişikliğine neden olacağı, koşulların dayatılmasının gerekli olduğu ve sağlık, eğitim hizmetlerinin üstesinden geleceği gibi kavramları içermektedir. Sonuçta (eğer bu varsayımlar yanlışsa veya uygun şekilde vurgulanmıyorsa), planların gereksiz veya verimsiz olması, sağlık hizmetlerinde düşük kalitenin göz ardı edilmesi, sağlık açısından diğer belirleyicilerinin ihmal edilmesi, ŞNT nin sürdürdüğü risklerdir. Bu durumlar bağımlılık ve klientalizmi teşvik etme veya şartlı nakit transferinin hane içi ilişkilere zarar vermesi şeklinde olabilmektedir. Teorik analizler doğrultusunda ve hipotezlerin gayri resmi olarak test etmek için bazı ikincil deneye dayalı veriler sunulmaktadır. Zaman zaman destek olmalarına rağmen iddialar bulunursa, baskın sonuç, çıkarılacak çok az kanıtın olduğudur.

Genel olarak ŞNT nin değerlendirmeleri eleştirilmektedir. Değerlendirme tasarımlarının öncelikle yoksulluk, eşitsizlik, tüketim ve okula devam üzerindeki etkileri tespit etmekle ilgilendiğini gözlemlemişlerdir (Işık, 2019: 147). Sonuç olarak, "...çoğu durumda, sağlık ve gıda hedeflerinin esasen sonradan düşünülmüş, "iyi" olduğu düşünülen ancak daha derinlemesine bir analizi yapılmadığı görülmektedir." Özellikle sağlıkla ilgili

konuların, tutumların ve hane halkının kararları hakkında literatürde henüz keşfedilmemiş bir dizi ilgili sonucu belirlenmekte ve bu faktörlerin sonuçlara nasıl katkıda bulunabileceğini veya sonuçlar üzerindeki etkileri nasıl sınırlayabileceğini sorulmaktadır (Black ve vd., 1980:417). Daha önce tartışılan Dünya Bankası incelemesinin yanı sıra, koşullu transferlerin (hane hibeleri, emekli maaşları, engellilik ve çocuk yardımları gibi) etkilerinin yanı sıra şartlı transferlerin etkilerini göz önünde bulundurarak, daha genel olarak nakit transferleri hakkındaki kanıtları bir araya getiren birkaç inceleme yayınlanmıştır. Save The Children UK (Yablonski ve O'Donnell, 2009) tarafından yayınlanan bir raporda, düzenli, öngörülebilir hane halkı nakit transferlerinin çocuk ölümlerindeki azalmayı hızlandırmada önemli olabileceği, en kısa sürede sağlık hizmetlerine ulaşımını artırarak ve yetersiz beslenmeyi azaltarak kritik bir rol oynayabileceği sonucuna varmaktadır. Üç temel tasarım özelliğini tanımlar: transferin alındığı süre, alıcının yaşı (2 yaşın altındaki bebeklerde uzun vadeli sonuçları etkilemek için kritik derecede önemli bir pencere ile) ve transferin boyutu şeklinde olmaktadır (Saripek, 2017: 101). Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı, iyi işleyen işgücü piyasaları ve sosyal korumanın (nakit transfer planlarını içerir), yoksulların lehine olan ekonomik büyümeyi düşünürken yeterince ilgi görmemiş iki alan olduğunu öne sürmektedir (Promoting Pro Poor Growth, 2009). Son olarak, Birleşik Krallık Uluslararası Kalkınma Departmanı, her türden nakit transfer planına ilişkin hakemli ve yayınlanmamış materyallerin kapsamlı bir incelemesini sunmaktadır (UK Department for International Development, 2011). Belgenin birincil işlevi, destekleyen kanıtları sunmaktır. Departman harcamaları; bu nedenle, başka yerde bulunmayacak içgörüler veya analizler içermez, ancak 16 ülke programına yatırım yapma taahhüdüyle sonuçlanır ve G20 gibi uluslararası forumlarda nakit transfer planlarının genişletilmesini savunmaktadır (Veit-Wilson, 2009:172).

3.3. Şartlı Nakit Transferi Amacı

Kısa ve uzun dönemli olmak üzere ŞNT iki farklı temel amaç taşımaktadır. Yoksul grupların gelir seviyesini artırılması kısa dönem amacı olup, anlık tüketim etkisi ve temel ihtiyaç tüketimlerin artırılması istenmektedir. İnsan sermayesinin ilerlemesine katkıda bulunulması uzun dönem amaçlarının doğrultusunda gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte kuşaklar arası yoksulluk aktarımının önlenmesi amaçlanmaktadır (Vermehren, 2003: 49).

ŞNT programlarının yapılmasının temel nedeni beşeri sermayesinde yoksulların yeterli düzeyde yatırımların gerçekleştirilmesine mani olan sorunlar arasında yer alan piyasa başarısızlıklarına çözüm üretmesi istenmiştir. Bu kapsamda transferler direkt taleple müdahale edilmek amacıyla planlanmış ve hizmetlerden yararlananlar, hizmet sağlayıcıları ve toplumsal açıdan hükümetlerin birbirine karşı sorumluluk ilişkilerinin değiştirilmesi amacını taşımaktadır (Johannsen vd., 2009:139).

ŞNT uygulamaları kısa zamanda yoksulluğu etkilemesi yapılan transferlerin tutarına ve hedef planındaki başarıya; hizmetlerin ulaşılabilirliğine ve programın içeriği ile ilişkili olmaktadır (Grosh ve vd., 2008:318). ŞNT programın uzun zamanlı etkileri ise transferlerin gerçekleştirildiği kaynakların tam olarak uygulanmasına ve sosyal, beşeri sermayenin geliştirilmesi ile ilişkili olmaktadır (Soares, 2009: 3). Uzun süreçte daha verimli olmaları için, temel sağlık ve eğitim hizmetleri çocukların okul dönemindeyken sağlanabilmesi gerekmektedir. ŞNT uygulamalarının yoksul kesim ailelerine anlık ve ters gelir şoku ile karşılaştıklarında, düzenli gelir kaynağı sağlanarak temel tüketim gereksinimlerini karşılayacak nispeten sosyoekonomik güvence verilmelidir (Tzannatos vd., 2009: 13).

3.3.1. Kısa Dönemli Amaçlar

ŞNT programının kısa dönemleri amaçları olan tüketim niteliği ve miktarını artırılması, çocuk işgücü oranının azaltılması, sağlık alanlarda olumlu gelişmeler sağlama olmak üzere üç ana başlık altında incelenecektir.

3.3.1.1. Tüketim miktarını artırma

Toplumsal ve bireysel refah için dengeli ve düzenli beslenmemek ciddi bir problem oluşturmaktadır. Zira çocukluk ve okul öncesi dönemde yetersiz beslenme ve yoksulluk sorunundan kaynaklanan büyüme gelişimlerinin tamamlanmaması, çocukların ve gençlerin ileriki dönemlerinde minimum seviyede telafi edilmektedir. Bu olumsuz durumların oluşması nedeniyle, kümülatif etkiler ortaya çıkarak, uzun süreçte önemli düzeyde refah seviyesini düşürmektedir (Hoddinott ve Bassett, 2009: 6). Bu tür problemlerin önlenmesi için genel olarak toplumlarda marjinalleşmiş kesimler olan yoksulların refah düzeylerinin artırılması gerekmektedir. ŞNT programı ile yoksul grupların tüketim gücü belirli bir seviyede yükseltilerek, uygulamanın temel amacının yerine getirilmesinde kritik öneme sahiptir. Bu programlar, çocuklara yapılan yatırımlar ile uzun süreçte yoksulluk oranlarının düşmesini ve refah düzeyinin de artmasını sağlamaktadır (Sarıipek, 2017:100).

Gıda desteği ve müdahalesi doğrultusunda, öncelikle çocukların uzun sürecek ekonomik, fiziksel ve bilişsel gelişimlerini sağlayarak refah seviyesinin yükselmesine katkıda bulunmaktadır (Bassett, 2008: 15). Çocukların gıda kaynaklarına ŞNT programı üç temel sistemiyle etki etmektedir bunlar; kaynak ve maddi desteğin annelere sağlanması, çocuklara doğrudan gıda takviyesi yapılması, doğru beslenme hakkında anneleri bilinçlendirmektir (Hoddinott ve Bassett, 2009: 6). Çocukların dengeli ve iyi şekilde beslenmeleri konusunda annelerin ciddi sorumlulukları bulunmaktadır. Zira anneler her yeni gelir artışlarında gıda tüketim seviyesini artırma yönünde kullanabilmesi, güçlü bir olasılıktır. ŞNT programı ile gıda miktarının ve kalitesinin artırılması konusunda kendiliğinden bir ilişki doğal olarak bulunmaktadır. Dolayısıyla ŞNT programı yoksul kesimlere, çocuklarının yetersiz beslenme olasılığı olduğu için uygulanmaktadır. ŞNT programıyla uygulanan ve gıda desteklerinin de bulunduğu tamamlayıcı beşeri sermayenin yatırım imkânlarından en çok çocuklar faydalanmaktadır. Genel olarak gıda ve sağlık transferleri, yetersiz beslenmekten en kötü etkilenen 2 yaş ve altı çocukları içerecek şekilde 5 yaşın altındaki çocuklara özellikle uygulanmaktadır (Bassett, 2008: 15). ŞNT programı kapsamındaki ailelere kısa zamanlı tüketim açısından etkileri, anket yapılarak değerlendirilmiştir. Bu anketlere göre, nakit transfer yardımları yapılan ailelerin tüketim eksikliklerinin azaldığı, tüketim gıdalarının miktarının ve kalitesinin arttığı görülmüştür. Bu durum ŞNT programının, destek miktarı ile ilişkili olarak olumlu yöndeki etkilerini artığı görülmüştür. Mesela, Meksika ülkesindeki Progres ve Oportunidades topluluklarının birbiri arasındaki yoksulluk oranı %17 değerinde azaldığı tespit edilmiş; bu topluluklardaki insanların yüksek oranda et ve sebze ile beslenmesinden kaynaklı olarak %7 oranında aldıkları kalori miktarının arttığı görülmüştür. Buna ek olarak, ankete katılanlardan %48'i çok daha kaliteli beslendiğini belirtirken, %19'u beslendikleri gıda miktarının arttığını ifade etmiştir (Hoddinott ve Skoufias, 2004: 44). ŞNT programının Kolombiya'da uygulanmasından sonra kırsal kesimlerde yaşayanların tüketim toplam %19 oranında, şehirlerde yaşayanların ise %9 oranında yükseldiği tespit edilmiştir. Bu artışların neden olan önemli seviyedeki gıda harcamalarındaki artıştır (Attanasio vd., 2005: 6). Aynı şekilde Nikaragua'da tüketim oranında %17'lik bir yükseliş tespit edilmiştir (Grosh vd., 2008: 321). ŞNT programı planlanırken tüketim gıdaların kalite ve miktarlarının artırılması somut bir amaç taşısa da koordineli olarak beslenme politikasının uygulanması, gıda konusunda ŞNT programlarının açıkça etkilerin görülmesi beklenmektedir.

3.3.1.2. Çocuk iş gücünü azaltma

Gelişmekte olan ülkelerde, yoksul kişilere gelir kaybı yaşatan ya da beklenmeyen yeni harcamaların yapılmasına yol açan sakatlanmalar, hastalıklar, ölümler ve doğal afetler gibi durumlara karşı genel olarak yoksulların güvenceleri bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu vakalar karşısında yoksul gruplar genellikle zorunlu olarak kendi çözümlerini üretmektedir. Bu yöntemler arasında öncelikle kredi almak, sınırlı nakit tasarrufların tüketimi, tanıdık bireylerden borç alınması sayılabilmektedir (Karakaş ve Çevik, 2016:895). Fakat asıl problem, bazı durumlarda çocukların risklere karşılık bir stratejik bir parça olarak görülebilmesi, okullarından mahrum bırakılması, bir şekilde aile içi gelire destek sağlamaya zorunlu tutulmasıdır (Aykaç ve Güven, 2018:94). Dolayısıyla çocukların bir işte çalıştırılması veya çalışan bir yetişkinin yerine küçük kardeşine ya da yaşlının bakımına, ev işlerini yapmasına zorlanmasıyla aile içi sorumluluklar yüklemektedir. Bu durumdaki temel problem ise, ilkin yalnızca şokun geçmesine kadar okullarından mahrum edilen çocukların yeniden okullarına dönüşlerinin her zaman gerçekleşmemesidir. Bu durumda şokların geçici olmasına rağmen, çocukların yaşamlarına kalıcı etkilere yol açtığı görülebilmektedir. Yoksul ailelerin şoklar ile başa çıkabilmesi açısından çocuk iş gücünden faydalanmak istemesi, beşeri sermaye birikimlerine ve yoksulluk bakımından gelecekte çocuklara yüklenecek maliyetlerinde olabildiğince fazla tutulması gerekmektedir (Aykaç ve Güven, 2018:96). Dolayısıyla, yalnızca yasaklarla çocuk işgücü problemleri ile mücadele edilmesi kalıcı olarak çözüm üretmemektedir. Çünkü problem, esasen ailenin yoksulluğundan kaynaklanan ve etken olacak sosyal koruma desteklerinden yararlanamamalarından ileri gelmektedir (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, (2020:14)). Bu nedenle öncelikle yapılması gerekenler, yoksul ailelerin çocuklarının riskler ile başa çıkabilme mekanizması olarak kullanacakları gereksinimlerini azaltan kamusal müdahillerin güç kazanmasıdır. Kamusal müdahale mekanizmalarından bu türde olanların arasında ŞNT programı da sayılabilmektedir. Yoksul kesimin en çok gelire ihtiyacı olduğu kriz ve şok zamanlarında, azda olsa düzenli ve garanti olarak gelir sağlayan programlar, yoksul çocuklara risk durumları ile baş edebilmeleri açısından, okullarından mahrum bırakılmasının engelleneceği fikri oluşmaktadır. Nakit desteklerin çocukların okullarına devamı şartı ile verilmesi de bu düşüncüyü güçlendirmektedir. Diğer taraftan, ŞNT programları çocukların çalıştırılma problemlerinin mücadelesinde temeline inme potansiyeline de sahip olmaktadır. Bu programlar sayesinde ekonomik şoklar karşısında savunmasız, kronik yoksulluk, eğitimin sunulmasında karşı karşıya gelen güçlükler, kültürel

alışkanlıklar ve emek piyasasının şartları gibi çocukların işgücü temelindeki sorunlar ile mücadele edilmektedir (Tabatabai, 2010: 3). ŞNT programının pozitif etkilerine rağmen, çocukların işgücü ile ilgili problemlerin mücadelesinde yalnızca bu uygulama kullanılmamaktadır. Zira ŞNT programının en esas ve tek amacı çocukların işgücü oranlarının azaltılması değildir; bu durumdan daha çok pozitif dışsallıkların meydana gelmesidir. Çocuk işgücü farklı boyutları olan bir sorundur ve bu konuda çok daha geniş sosyal ve ekonomik önlemler alınarak mücadele edilmelidir (Bozbek, 2009:28). Bu duruma örnek olarak, toplumsal ve kültürel açıdan çocukların çalıştırılmasının normal ve yerleşik olarak anılması gelenekselleşmiş olabilmektedir. Bu nedenle ŞNT uygulamaları, çocukların işgücü sorunu ile mücadele önlemlerinden sadece bir bölümüdür; toplumunda geleneksel hale gelen tutum ve davranışların bu doğrultuda değiştirilmesi için birtakım tamamlayıcı eylemler ile desteklenmesi gerekmektedir.

Çocuk işgücü problemleri kapsamındaki mücadelelerde yalnızca ŞNT programlarının uygulanması tam olarak karşılayamayacağı doğruluğunu belirten bir diğer hususta, birçok araştırmanın yapılmıştır. Bu araştırmalar sonucunda ŞNT programların çocukların okullaşmaları oranlarına etkileri, çocuk işgücünün azalmasından daha çok olduğu tespit edilmiştir. Bu noktada çocukların okullaşmalarına ve okul haricindeki zamanlarda işe gittikleri düşüncesi oluşmaktadır. Özellikle kız çocuklarında bu durum açıkça görülmektedir. Kız çocukları, ev işini yapma ve kardeşlerine bakma yükümlülüğünü okul ile beraber aynı zamanda yürütülmektedir. Dolayısıyla bir takım ŞNT programların çocukların okullarına devam etmelerinin yanında, zorunlu olarak okul sonrasında yapılan aktivitelere de katılma şartını sunmakta ve böylelikle işte geçirebilecekleri zamanı minimuma çekmektedir. Brezilya'da uygulanan Programa de Erradica çao do Trabalho Infantil (PETI)'nin en belirleyici özelliği böyledir (Tabatabai, 2010: 2). Bu nedenle, çocuk işgücü konusuna ŞNT programları esas etkisi daha net görülmesi açısından yalnızca sayısal verilerle olmayarak, gerçekleştirilen faaliyetlerinde yoğunluğuna göre okula devamlılık ile birlikte verilerin nitel değerleri de araştırılması gerekmektedir.

3.3.1.3. Sağlık alanında olumlu gelişmeler sağlama

Ülkelerde genellikle sağlık hizmetlerine ulaşma ve düzenli olarak faydalanma konusunda en çok engelle karşı karşıya gelen grup yoksullardır. Dolayısıyla, ŞNT programlarının sağlık hizmetlerine ulaşmada engel teşkil eden nakit destekleri sağlayarak, yoksulların sağlık hizmetlerinden faydalanma oranlarını artırma potansiyeli bulunmaktadır

(Vurkun, 2019:35). Bu bağlamda, program sağlık alanlarında denge kurabilmek amacı ile yeniden kaynak dağılımlarında faydalı olabilmektedir (Lagarde vd(a)., 2007a: 1900). ŞNT programlarına katılan insanların sağlıklı olması, düzenli olarak sağlık kontrollerin yapılması şartına bağlı olmaktadır. Genellikle ŞNT programları bu asıl koşulların sağlanabilmesi ile birlikte, insanların sağlıklarını ne şekilde koruyabilecekleri konusunda da bilinçlendirilmesi; kilo ve boy uzunluğu takibiyle, düzenli ve tamamıyla aşıların yapılması, gıda takviyesi ve bulaşıcı türden hastalıkların erken teşhisi ile gelecek nesillerin de sağlıklı olmasını sağlamaktadır (Saritepe, 2019:62). ŞNT programları engelleyici durumların belirlenmesi ve kişilerin kendi kendine önleyecek birtakım davranışları konusunda bilinçlenmeleri bakımından da etkili olabilmektedir (Lagarde vd(b)., 2009: 2).

Çocukların aralarında yalnızca yoksulluk durumlarına bağlı olan sebeplerle, zihinsel ve bedensel eşitsizlikler nedeniyle yoksul grupların daha az beşeri sermaye yatırımlarının oranlarının ortaya çıkmasını engellemeye çalışmaktadır. Yani, ŞNT programları, çocuk ve aileler arasında fırsat eşitsizliklerine bir çözüm olarak sunulmaktadır (Grosh vd., 2008: 313).

Kişilerin sağlık durumları açısından ŞNT programlarının etkilerine baktığımızda, genel olarak sağlık kurumlarına ve hizmetlerine ulaşım kolaylığıyla içerisinde yer alan insanların genel sağlığının zamanla ortaya çıkan gelişmelere veya gerilemesine dayandığı anlaşılmaktadır. Genel bir tespit yapılması için, bu konuyla ilgili araştırma çalışmaların birçoğunda ŞNT programların insan sağlığı üzerinde olumlu etkileri bulunduğu sonucuna varılmıştır (Lagarde vd(b)., 2009: 2). Meksika bölgelerinde, bu program kapsamında beslenme alışkanlıklarında açıkça iyileşme durumları görülürken; kronik ve ciddi hastalarda ise bu durumların aksine gerileme olduğu saptanmıştır. Kırsal bölgelerde %11 oranında bebek ölümlerinde azalma olduğu tespit edilmiştir (Behrman ve Hodinott, 2000: 50). ŞNT programlarında temel olarak, bireylerin sağlıklarını koruma ve hastalıklardan korunabilmek konusunda etkili olabilmektedir. Diğer bir ifadeyle, “sosyal koruma kapsamında talep yanlı sosyal politika müdahaleler” şeklinde belirtilen ŞNT programları, sağlık hizmetleri kullanımını artırmakta, bireylerin beslenme alışkanlıklarında, kalite ve miktarında iyileştirirken, hastalık etmenlerini engelleyici davranışların yaygınlaştırılmasında da başarılı olmaktadır (Lagarde vd(a)., 2007: 1900). ŞNT programlarından başarı sağlanabilmesi birtakım ön koşulların yerine getirilmesiyle sağlanmaktadır. Bu kapsamda, sağlık hizmetlerinden yeteri kadar faydalanamaması durumunda temel olan maddi engellerin ve

eksikliklerin bulunması konusunda, ŞNT programlarının etkinliği artmaktadır. Diğer taraftan, ŞNT programların sağlık konusunda başarı elde etmesi sosyal korunma durumlarının arzına uygun olacak koşulların sağlanması ile direkt bağlantılı olmaktadır. Yani, sağlık hizmetinin kalitesi düşükse, maddi desteğin sunulmasına rağmen bu hizmetlerden faydalanacakların oranlarının artırılmasında yetersiz olabilmektedir (Lagarde vd(b)., 2009:37).

3.3.2. Uzun Dönemli Amaç: Nesiller Arası Yoksulluk Döngüsünün Önüne Geçmek

Yoksullukta önemli azalmalar sağlayarak kapsayıcı ve içerici bir kalkınma hedefleri ile yükselen piyasalar, birçok gelişmekte olan ülkenin en temel amacıdır. Öncelikle, iktisadi fırsatlar üretken ve tamamıyla istihdam yapısının sağlanmasıyla gerçekleştirilebilmektedir. İkinci olarak, meydana gelen iktisadi fırsatlara ulaşım, kişilerin yeteneklerini geliştiren sistemler ile sağlanarak genişletilmektedir. Sonuncusu ise, yalnızca sosyal koruma yöntemiyle asgari refah düzeyleri güvenceye alınmaktadır. İhtiyaç sahibi ve savunmasız insanlara doğrudan refah seviyeleri için yapılan güvenlik ağları, belirtilen üç dayanağın tam olarak ortasında bulunmaktadır. Dolayısıyla, direkt mutlak yoksulluğa ve yetersiz görülen beşeri sermaye çözümleri doğrultusunda yapılan ŞNT programları, günümüze kadar yapılan en etkin güvence ağlarından biri olmaktadır.. Geleneksel sosyal yardımlardan farklı olan ŞNT programları, kısa zamanlı tüketim gereksinimlerini karşılamamaktadır. Bu durma ek olarak sağlık, eğitim ve beslenme gibi bütünleştirici sistemlerle beşeri sermaye yatırımlara destek sağlayarak, uzun süreçte yoksulluk oranların azalmasını amaçlamaktadır. ŞNT programları aynı anda, genel dağıtım konusu hakkında odaklanmanın yeterli olabileceği fikrinin ilerine geçilmekte ve esasen genel olarak yalnızca sektörlerde kayıtlı çalışmakla ilişkilendirilen geleneksel sosyal sigortaların içerdiği gerçek yoksul kişilere ulaşılmasında fayda sağlamaktadır (Rawlings ve Rubio, 2005:29).

ŞNT programları tüm bunların kapsamında, uzun süreçte iki esas amacının yoksulluk durumlarının kalıcı olarak azalması ve sosyal içerme düzeylerinin artırılması yönünde olmaktadır. Özellikle ŞNT programları eğitim ve sağlık alanlarına öncelik vermek üzere, mevcut sosyal hizmetler doğrultusunda talep yanlı teşviklerin bulunduğu durumlarda başarı elde edilebilmektedir. ŞNT programlarının sosyal içerme yönünden, sosyal hizmetlerden geçmiş zamanlardan beri faydalanmaması güvensiz ve yoksul grupların dışlanmışlığının bitirilmesi amacıyla yapılmaktadır (Rawlings ve Rubio, 2005:29).

ŞNT programlarıyla bu amaçların gerçekleştirilmesi, çocuk beşeri sermayelerine uzun süreli yatırımlar yapılması temel strateji olarak belirlenmektedir. Toplumsal bakımdan bahsedilen uzun zamanlı yatırımların kişilerin kısa süreçte korunmasızlığını azaltarak, günümüz çocuklarının ilerleyen zamanlarda toplumda üretken ve tam üyeleri olmaları konusunda destekleyecektir. Bu durum karşısında kuşaklar arasında yoksulluk kısır döngülerinin kırılacağına inanılmaktadır (Tzannatos vd., 2009:209). Bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için eğitim, sağlık ve gıda hizmetlerindeki yatırımların aralarında net olarak görülecek şekilde artması bu müdahalelerin emziren annelerde ve gebelik dönemlerini kapsayarak, olabildiğince erken başlatılabilmesinin gerektiği düşünülmektedir.

ŞNT programları kısaca, uzun zamanlı amacının sosyal içermeyi artırabilmenin en kısa yolunda, çocuk ve gençlik dönemlerinde, yatırımların uygun olarak gerçekleştirilmesi ile ilişkili olduğu düşünülmektedir (Rawlings ve Rubio, 2005:29). ŞNT programlarının bu tür olumlu özellikleriyle ilişkili olarak, kısa zamanda genellikle ülkelerin yoksulluklarla mücadelede temel mekanizmalardan biri olmuştur. Fakat yoksulluk hakkında ŞNT programlarının yapabilecekleri sınırlı kalmaktadır. Yoksulluğun arkasında, özellikle beşeri sermayenin düşük düzeyi olmak üzere birçok yatmaktadır. Bu bağlamda, sosyal korumalarla makro ekonomik istikrarını eşitleyen bütünleştirici makroekonomik politikalar gibi, kronikleşen ve zamanla artan dengesizliklerin ortadan kaldırılmasına ve aynı anda yoksulların fiziki birikimlerinin artırılması yönünde yapılan temel müdahillerde önem taşımaktadır (Feitosa de Britto, 2004: 17). Eğitim ve gıda düzeylerin üzerinde kısa zamanda olumlu etkileri görülen ŞNT programlarının, yoksulluğun kalıcı olarak uzun dönemdeki etkilerinin boyutu araştırılmaktadır. Dolayısıyla, ŞNT programlarına yoksullukla mücadele konusunda tek başına uygulanmaması gerekmektedir. Eğitim konusunda gelişmeler her anlamda daha fazla kazanç sağlamak demektir. Bunun yapılabilmesi için eğitim kalitesinin, ekonomide yeni iş sahalarının oluşturulması, nitelikli elemanların çalıştırılması ve istihdam oranı kapasitelerinin gibi faktörlerde etki edebilmektedir (Feitosa de Britto, 2004:18). Sonuçta, ŞNT programlarının yoksullara ulaşılmasında etkilerin başarılı olduğu görülmektedir. Fakat uzun süreçte sosyal dışlama kalıplarından çıkarılması ve kuşaklar arasında yoksulluk aktarımının önlenmesi konusunda tek başına etkilerinin görülmesi önümüzdeki zamanlarda anlaşılacaktır. Bu amaçların gerçekleşmesinde yalnızca ŞNT programlarının yeterli gelmeyeceğinden, başka sosyal politikalar ile birlikte yürütülmesi gerekmektedir.

3.4. Şartlı Nakit Transferinin Özellikleri

Eşitsizlik ve yoksulluk problemleriyle özgün ve yeni mücadele niteliğinde olan ŞNT üç temel bileşeni vardır. Birincisi, program kapsamında birtakım şartların gerçekleştirilmesiyle nakit transfer desteği sağlanmaktadır. Şartlı nakit transferleri bireylere yatırımlar yaparak onların geleceklerine katkı sağlamayı amaçlayan bunları da belirli şartların yerine getirilmesi amacıyla ortaya koyan mekanizmalardır. İkincisi, sistemlerin mutlak bir hedef mekanizması bulunması gerekmektedir. Bu mekanizma gelir tespitlerine dayalı olacağı gibi, belirli bir nüfus grubu veya coğrafi gibi genel bir hedefleme mekanizması da olabilmektedir. Üçüncüsü ise, ŞNT programında aynı yardımların yapılması yerine nakit yardımlar yapılmaktadır. Bu durumun kişilere aynı yardımlara kıyasla serbestçe daha geniş harcama ve hareket alanı sağlanmaktadır (Bastagli, 2009:60).

3.4.1. Transfere Hak Kazanma Şartları ve Hak Sahipleri

Yoksullukla mücadeleye karşı kısa dönemli ve geçici çözümler yerine ŞNT uzun dönemli ve kalıcı çözümler sunmaktadır. ŞNT' nin bu amaca ulaşabilmesinin en etkili ve basit yolu ise yoksul kesimin beşeri sermayelerini destekleyerek, geliştirilmesinden geçmektedir. Dolayısıyla da bu doğrultuda verilen hizmet şartların yerine getirilmesiyle sistem amacına ulaşabilmektedir. Genel olarak bütün ŞNT sağlık ve eğitim hizmetlerinden yararlanılmasını desteklemekte ve çoğunlukla çocuklara odaklanarak birtakım şartların yerine getirilmesini öne sürmektedir. Yoksul ailelerin çocuklarını okullara kayıt olması, düzenli şekilde okullarına devam etmesi, düzenli aralıklarla kontrollerinin yapılması ve sağlık hizmetlerinden faydalanıp tedavilerinin yapılması, aşı ve beslenme takiplerinin yapılması şartların kapsamında yer almaktadır. ŞNT programlarının şartlarının içerisinde hamile kadınların düzenli aralıklarla ile sağlık bakımlarının tam olarak yapılması da dâhil edilmektedir (Soares, 2014: 3; Grosh ve vd., 2008: 312).

Tablo 3.1. Ülkelere Göre Transfere Hak Kazanma Şartları

Brezilya Eğitim Desteği: Beslenme Desteği:	Çocuklar en az %80 oranında okula devam etmek zorundadır. Çocuklar ve hamile kadınlar düzenli sağlık kontrolü yaptırmak zorundadır. Ayrıca, gerekli görüldüğünde eğitim seminerlerine katılmak da zorunlu tutulmaktadır.
Kolombiya	Aileler, Sağlık Bakanlığı tarafından belirlenen normlara uygun bir büyüme ve gelişme için sağlık kontrollerine devam etmek zorundadır. Eğitim desteği, her 2 aylık dönem için en az %80 okula devam şartına bağlanmıştır.
Kosta Rika	Annenin veya babanın, transfer süresince çocuğunun okulu bırakmayacağını taahhüt eden; bırakması halinde transferin kesileceğini bildiğini gösteren bir "Niyet Mektubu" imzalaması şartı aranmaktadır.
Meksika Eğitim Desteği:	En az %85 okula devam zorunluluğu vardır. Beslenme Desteği: Önceden belirlenmiş plana uygun sağlık merkezi ziyaretleri yapılmak zorundadır.
Arjantin	Çocuklar ve hamile kadınlar düzenli sağlık kontrolleri yaptırmak zorundadır.
Şili	0-6 yaş arası çocuklar düzenli sağlık kontrolü yaptırmak zorundadır.
Dominik Cumhuriyeti	0-5 yaş arası çocuklar düzenli sağlık kontrollerine katılmak zorundadır. Bu çocuklar için büyüme kontrolleri de yapılmaktadır
Ekvator	0-5 yaş arası çocuklar düzenli sağlık kontrollerine katılmak zorundadır. Bu çocuklar için büyüme kontrolleri de yapılmaktadır
Honduras	Okula devamsızlığa en fazla 7 gün izin verilmektedir. Ayrıca düzenli sağlık kontrolü zorunluluğu da bulunmaktadır.
Türkiye	Çocukların okula devam etmeleri için sağlanan eğitim desteği ve okulun açık olduğu dönemler içerisinde 1 ayda 4 günden fazla devamsızlık yapmama şartı. Sağlık Bakanlığı'nın belirlediği zamanlar içerisinde düzenli olarak doktora gidilip rutin kontrollerinin yapılması ve gebelik kontrollerinin yapılması (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022b)

Kaynak: (Pantelic, 2008: 47; Garrett, 2009: 8)

ŞNT programı kapsamında sunulan şartlar birbirine genel olarak benzerlik göstermesine rağmen, ülkeler ve programlar arası birtakım farklılıklar söz konusudur. Mesela ülkelerden bazılarında yaş şartı bulunurken, bazılarında ise yaştan yanısıra başarılı olmanın şartının da yerine getirilmesi istenmektedir. Böylelikle çocukların sınıf atlamalarının ve nitel gelişimlerine katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Bu konuda, Brezilya'nın Bolsa Escola programı hanelerdeki 7 ile 14 yaş aralığındaki çocukların okullarına devam etmeleri şartını ararken, El Salvador ve Kamboçya ülkelerinde çocukların ders notlarında başarı gösterme şartı aranmaktadır. Fakat ülkelerin çoğunda ders notlarında başarılı olma şartı aranmamaktadır. ŞNT programı uygulayan Kosta Rika'da hanelerdeki 6 ile 18 yaş aralığındaki her çocuğun okullarına devam etmeleri şartını yerine getirmeleri karşılığında ailelere yemek kuponu dağıtılmaktadır. Eğitim hizmetleri istatistiklerine göre başarılı olan Kolombiya, Jamaika ve Meksika'da şartlara yalnızca ilkököl öğrencileri kapsama dâhil edilmemekte, ortaokul öğrencilerini de içermektedir. Brezilya'da çocukların sokaklarda boş dolaşmalarını engellemek için PETI programı ile okul sonrası etkinliklere çocukların düzenli şekilde devam etme şartı koşulmuştur. Nikaragua ve Meksika'nın uyguladığı programların şartları kapsamında eğitimle birlikte çocukların sağlık ve beslenmelerin düzenli olarak yerine getirilmesi istenmektedir (Orazem vd., 2009:13).

Programlara ve ülkeler göre sağlık konusundan gerçekleştirilmesi istenilen şartlar değişiklik gösterebilmektedir. Düzenli olarak çocukların sağlık kontrolleri doğumundan sonra 5 ila 6 yaşına kadar yapılması şartı koşulabilmektedir. Program ve ülkeler özel düzenlemeye örnek olarak, Brezilya’da çocukların düzenli olarak bütün aşuların tamamlanması şartı bulunurken, başka ülkeler ise genel olarak sağlık kontrollerinin yapılması şartını aramaktadır. Diğer taraftan birtakım Latin Amerika ülkeleri ise gıda ve sağlık seminerlerini düzenlemesinin yanında, resmi olarak bu seminerlere katılım şartını aramaktadır (Grosh vd., 2008: 314). Fakat ŞNT programlarından önce eğitim ve sağlık hizmetine katılım şartı aranması, kapsamın etkili olmasında yeterli görülmemektedir. Zira ülkelerden bazılarında hizmetlere ulaşımında engel olarak görülebilen ya da görülmeyen birtakım ekonomik, kültürel, geleneksel ve sosyal faktörler bulunmaktadır. Eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşımının bu denli sınırlı olabildiği hallerde, en çok ihtiyaç duyan yoksulların kapsam dışında kalması söz konusu olabilmektedir. Bu durum programının başarılı olmasında engel teşkil etmektedir. Kolombiya, Meksika ve Brezilya’daki kırsal kesimlerde bulunan yoksullar açısından bu durum aynı şekilde geçerli olabilmektedir (Grosh ve vd., 2008: 323). Bu nedenle sağlık ve eğitim hizmetleri ile bağlantılı olan şartların belirlenmesinden daha önce, hizmetlerin önünde engelleyici olabilecek unsurların ortadan kaldırılması gerekmektedir.

Brezilya ülkesinde ŞNT uygulamasının kapsamına dâhil edilecek yoksul ailelerin tespit edilmesi oldukça kısmen karmaşık olmuştur. Brezilya’nın 1988 Anayasası itibariyle hükümet şekli 3 otonom yapı ile yönetilmiştir. Belediyelerin kendi hükümet ve yetkisi bulunurken, yasa sunmada otonom ve etki alanları kapsamında vergilendirilebilir federal yapı şeklinde düzenlenmişlerdir. Bu nedenle, belediyeler anayasa ile beraber yerel hükümet birimi şeklinde daha öncesindeki döneme kıyasla olabildiğince güçlenerek ve desentralizasyon sürecinin dikkat çektiği birimler durumuna gelmiştir (Cunha, 2008: 1). Söz konusu desentralize yapı Bolsa Familia programının yürütülmesinde net bir şekilde görülebilmektedir. Bu durum Bolsa Familia’nın yönetilmesinde 3 federasyonun belirli görevleri ve sorumlulukları bulunduğu anlamını taşımaktadır. Federal hükümetler genel idarenin, Cadastro Único’nun denetlenmesinden, aileler verilen ödemelerden, idari ve teknolojik gelişmelerden, hesap ve şeffaflığın verilebilmesinin artırılmasından sorumlu olmaktadır. Temel olarak eyalet hükümetleri, bölgelerinde yer alan belediyelerin faaliyetlerinden sorumlu olmaktadır. Yerel hükümet ailelerin programla ilişkisinden, Cadastro Único’da, transferlerin tutarından ve benzeyen konularda farklılıkları ortaya

çıkabilecek ekonomik ve sosyal değişikliklerin tespit edilmesi konusunda sorumlu tutulmaktadır. Bu sorumlulukları ve görevlerinden de anlaşılacağı üzere, ŞNT programları içerisinde uygulanabilecek politikaların belirlenmesinde sorumlu olan federal hükümetlere ait olmasına rağmen, uygulamalardaki pek çok detay eyaletlere ve belediyelere bırakılmaktadır. Bu açıdan, Bolsa Familia uygulamasından kimin yararlanması gerektiği konusunun belirlenmesinde belediyeler düzeyinde desantralize şekilde yapılmaktadır. Diğer taraftan, Cadastro Único aracılığı ile bütün bilgilerin toplanabilmesine karşılık, uyumluluk kıstası olarak ailelerin aylık toplam gelir seviyeleri dikkate alınmaktadır (Soares vd., 2014:4). Yani, Bolsa Familia’da hedef belirlemede, birey sayısına göre gelir düzeyleri belirlendikten sonra, hane ve coğrafik temelli olarak yapılabilmektedir. Belediye ve federal alanlar olarak iki ayrı şekilde coğrafi hedefleme uygulanabilmektedir. Ailelerin uygun bulunması konusunu ise Sosyal Kalkınma ve Açlıkla Mücadele Bakanlığı tarafından Cadastro Único’ya aktarılan ve yerel olarak toplanmış hane verilerine dayanarak merkezi şekilde yapılmaktadır (Ortakaya, 2009 200). Programın hedefi, bölge nüfus sayısı ve genişleme planlarına dikkat edilerek hane seçiminin yapılması gerekmektedir. Bir şehrin limitinin dolmasından sonra çocuk, bebek, ergen ve hamile kadınların yer aldığı hanelere öncelik verilmektedir. Bu durumun yanında, Brezilya’nın resmi olarak henüz bir yoksulluk sınırının bulunmaması, hanelerin esasında hedeflemeyi zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla, ailelerin programa uygun olmalarının tespitinde gelir tavanları belirlenmesi için, Bolsa Familia’nın oluşturulduğu dört programdan en cömert miktar dikkat edilerek saptanmıştır. Bunun yapılmasındaki asıl amaç, reform sonucunda ailelerin hiçbirinden geriye dönüşün yaşanmamasının sağlanmasıdır. Ancak Bolsa Familia da bir önceki dönemdeki asgari ücretin belirli bir miktarına ilişkin uygulamalarından vazgeçilmiştir. Genel olarak bir tespit yapılabilmesi amacıyla, Bolsa Familia’nın temel olarak kapsamına iki grup haneyi dâhil ettiği belirlenmiştir. Kapsama dâhil edilen haneler mutlak yoksul olan aylık aldıkları geliri 70BRL’den az olan gruplar ve orta düzeyde 70 BRL ile 140 BRL aralığında aylık gelire sahip olan gruplardır. Demografik yapıya ve gelir durumuna göre bu haneler değişken düzeylerde nakit transferlerden yararlanmaktadır. Fakat Cadastro Único’ya kayıtlı olmaları koşulu ile bu haneler nakit transferlerinden faydalanabilmektedir (Dest, 2009: 11).

3.4.2. Nakit Transferler

ŞNT de her nakit transfer programında sunulduğu gibi, transfer miktarlarının belirlenme konusu tartışma yaratmaktadır. Bu konu ŞNT programının başarı elde etmesi

konusunda son derece önem taşımaktadır. Nakit transfer miktarın belirlenirken birçok unsura dikkat edilerek doğru bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir. Bu faktörler; hanelerin çocuklarının düzenli sağlık ve eğitimleri konusunda kontrollü olarak harcama yapması, çocuklarını işe göndermek yerine okullarına devam etmelerinin sağlanması ve sağlık kontrollerinin düzenli olarak getirebilmeleri için ebeveynlerin işten izin almaları sonucunda oluşan alternatif maliyetlerdir (Vurkun, 2019:21). Ayrıca ülkelerin sosyal politikalar programının finanse edebilme yeteneği ve isteğiyle genel yaşam pahalılıkları gibi kıstaslar başlıca sayılabilmektedir (Vermehren, 2003: 51). Nakit transfer miktarları arttıkça tüketimdeki yoksulluk oranı da düşecektir. Fakat bu durum beşeri sermaye amacıyla marjinal getirilere azaltılmaktadır. Yani nakit transfer miktarları bir noktadan sonra bir birim her artışında, beşeri sermaye yatırımları amacıyla gerilemeye neden olmaktadır. Ayrıca, ŞNT programının fazla aileye ulaşabilme olanağında olması gerekenden daha yüksek maliyetler karşı karşıya gelinmesinde sonlandırılacaktır (Skoufias, 2009: 121). Tam aksine katkıların az olmasının belirlenmesi durumundaysa, program kapsamında çocukların eğitimlerine devam etmelerinde ve sağlık düzeyinin geliştirilmesi bakımından başarı elde edememe ihtimalide artmaktadır. Çünkü desteklerle birlikte ebeveynlerin çocuklarını işe göndermek yerine okullarına göndermeleri konusunda etkili olabilecektir (Kokcu, 2012:25).

Neticede, dünya çapında tek bir yöntemin belirlenebilmesi doğru olmasa da zaman içerisinde kazanılan tecrübelerden yol alarak, nakit transfer miktarlarının yoksulluk sınırının üçte birinden daha az olmaması gerektiği düşünülmektedir (Vermehren, 2003: 51).

Tablo 3.2. Bazı Programlar İçin Nakit Transferi Sıklığı ve Miktarı

Ülke	Ödeme Sıklığı	Transfer Miktarı
Brezilya	Aylık	Hanenin gelir düzeyine ve demografik yapısına göre aylık 5–33 dolar arasında. (Ortalama aylık 24 dolar)
Şili	Aylık	İlk 6 ay 20 dolar, ikinci 6 ay 15 dolar, üçüncü 6 ay 10 dolar ve sonraki 42 ay boyunca 7 dolar.
Kolombiya	Ayda 2 defa	Eğitim: Çocuk başına ilkokulda aylık 6 dolar; ortaokulda aylık 12 dolar Sağlık: Aile başına aylık 20 dolar
Dominik Cumhuriyeti	Aylık	Eğitim: 1-2 ergin olmayan çocuk için 9 dolar, 3 ergin olmayan çocuk için 14 dolar; 4 ve daha fazla ergin olmayan çocuk için 14 dolar. Gıda desteği: 17 dolar
Ekvator	Aylık	Hane Başına 15 dolar. Hasta ve özürlü bulunan hanelerde ayrıca 11,5 dolar.
El Salvador	3 yıl boyunca ayda 2 defa	Sağlık hizmetlerine, beslenmeye ve temel eğitime yönelik talebi canlandırmak için asgari ücretin %15'i ile %18'i arasında.
Honduras	Yılda 2 defa	Eğitim: Çocuk başına yıllık 58 dolarlık alışveriş çeki. Sağlık: Aile başına yıllık 46,3 dolarlık çek.
Meksika	Ayda 2 defa	Eğitim: İlkokulda; çocuk başına sınıfına göre değişen aylık 8-17 dolar ve ayrıca çocuk başına yıllık 11 dolarlık araç-gereç desteği. Ortaokulda; çocuk başına cinsiyetine ve sınıfına göre değişen aylık 25,32 dolar ve ayrıca çocuk başına yıllık 20 dolarlık araç gereç desteği. Sağlık: Emziren annelere, 6-23 aylık tüm çocuklara, beslenemeyen çocuklara 2-5 yaş arası çocuklara aylık 15.5 dolar (155 Peso)
Nikaragua	Ayda 2 defa	Eğitim: 2 ayda bir defa aile başına 17 dolar; çocuk başına yıllık 20 dolar okul araç gereç desteği. Sağlık: Aile başına 2 ayda bir defa 34 dolar.
Paraguay	Aylık	Gıda desteği: Aylık 10 dolar. Sağlık ve Eğitim Desteği: Hane başına 4 çocuğa kadar 0-14 yaş arasındaki her çocuk için 5 dolar, 4'ten fazla çocuğu olan aileler için aylık asgari 15 dolar.

Kaynak: (Pantelic, 2008:53).

Ülkelerden bazılarında, kız çocuklarının okullaşması ve okullarına devam etmeleri erkek çocuklarına göre daha az olması nedeniyle pozitif ayrımcılık yapılmasıyla, destek verilmektedir. Program dahilinde gerçekleştirilen ödeme, çoğunlukla çocukların annesine, bankaya, postaya ya da iletim yollarıyla ülkenin enflasyonist durumuna bağlı olarak ayda, üç ayda bir ya da ayda iki kere düzenli aralıklarla yapılmaktadır (Handayani ve Burkley, 2009: 259). Banka veya posta yolu ile ödemelerin gerçekleşmesi sistemlerin kendiliğinden yürütülebilmesinde ve gerçekçi kayıtların tutulabilmesinin de olanak sağlamaktadır. Düşük gelir grubuna sahip bazı ülkelerin ise ödeme yöntemi daha farklı olmaktadır. Bu duruma örnek olarak Bangladeş'te uygulanan İlköğretim Burs Ödemesi Programı verilebilir; mobil bankaları kullanılarak, bankalara en az 5 km uzaktaki okullara ödemeler ulaşılabilmektedir (Grosh vd., 2008:317). Bu konuda dikkate alınması gereken husus, olması gereken zamanda

ödemelerin gerçekleşmesi, diğer bir ifadeyle güvenilir olabilmesidir. Program kapsamında sunulan şartların yerine getirilmesine rağmen, ödemeler gecikirse taşıdığı amacı zedelemektedir (Vermehren, 2003: 52).

3.4.3. Şartlı Nakit Transferi Programlarından Çıkış Stratejileri

İhtiyacı olan hanelere ya da kişilere sosyal yardımların sunulması süreci, desteğin kendiri kadar önem taşımaktadır. ŞNT içinde bu durum aynen geçerli olmaktadır. Nitekim bu sözde programdan çıkış stratejisi olan uygulama, bir taraftan sosyal desteğe veya programa bağımlı kalmayı sonlandırırken, diğer taraftan yalnızca uygun hanelerin kapsam içinde kalmasını amaçlamaktadır. Ayrıca programdan bazı hanelerin ayrılmasıyla, kısıtlı bütçeden kaynaklı olarak kapsama dâhil edilmeyen diğer hanelerde oluşan boşluk nedeniyle alınabilmektedir. ŞNT kapsamında nakit transfer sağlanan yoksul ailelerin programdan ne zaman ve nasıl çıktıkları ile ilgili kolay bir çözüm daha getirilmemiştir. Bu durumun sebeplerinden biri, program tasarımcıların program kapsamından çıkış stratejisine yeteri kadar ilgi göstermemesinden kaynaklanmaktadır (Stachowski, 2011: 18). Bu husuda ortaya atılan alternatiflerden birincisinde, program kapsamında nakit transferi önceden belirlenenlerin mutlaka bir süre ödeme yapılır ve bu süreç sonunda ise kişilerin sosyo-ekonomik hallerindeki değişimleri göz önünde alınmadan kendiliğinden kesilmektedir.

Alternatiflerden ikincisinde ise kapsama dâhil edilen hanelerin programdan ayrılma koşulları ve sosyo ekonomik durumlarındaki gelişmelere bakılarak düzenlenmekte ve sonrasında nakit transferleri sona erdirilmektedir (Bastagli, 2009: 13). Bu durum doğrudan sonuca odaklıdır. Örnek olarak ortaokul ya da lise eğitimlerinin tamamlanması gibi ŞNT uygulamaların başında öngörülen amacına uygun olacak kıstas saptanabilmektedir.

Alternatiflerden üçüncüsünde ise program içinde yer alan haneler, belirli süreç sonunda ara değerlendirmeye tabi tutulur. Bu nedenle üçüncü durum ortak bir yol gibi görülebilmektedir. Değerlendirme işlemi ile nakit transferlerden hak elde edilme koşulları zaman içinde kolay takip edilebilmektedir. Bazı programlarda kişilerin sosyo ekonomik durumların gelişmesi sonucunda, aldıkları yardımların azalmasıyla bir sonraki aşamaya geçmektedir. Bununla birlikte eğer kişilerin durumlarının uygunluğu devam ediyorsa, nakit transferlerine bir miktar artış yapılarak program içinde kalmaları sürdürülebilmektedir (Bastagli, 2007: 14). Alternatiflerin hepsinin zayıf ya da güçlü yönleri vardır. Bütçenin limitine ve döngüsüne göre programda kalma süreleri belirlenmektedir. Bu nedenle ilk

yöntemin gerçekçi olması itibarıyla, daha çok aileye nakit transferler ulaştırılabilmekte ve bu sayede adil bir dağılım yapılması mümkün olabilmektedir (Handayani ve Burkley, 2009: 259).

Ayrıyeten bu yöntem, bağımlılık oluşması riskini de azaltabilmektedir. Dışardan finanse edilerek desteklenen ŞNT programları bu yöntemi daha çok tercih edebilmektedir. Bunun nedeni dış destek devam ettikçe nakit transfer ödemelerin yapılması ve yeni bir dış destek ile anlaşılmasıyla ancak devam ettirilmektedir.

Tablo 3.3. Bazı Şartlı Nakit Transferi Programlarındaki Çıkış Stratejileri

Ülke	ŞNT	ŞNT Programından Çıkış
Brezilya	Bolsa Familia	Öngörülen kıstaslara uydukları sürece, haneler Bolsa Familia kapsamında kalmaya devam ederler. Kapsamdaki haneler, her 2 yılda bir uygunluğun devam edip etmediğini kontrol etmek için ara değerlendirmeye tabi tutulur.
Şili –	Chile Solidario– Programa Puente	Önceden açık olarak tanımlanmış bir en fazla süre ve çıkış stratejisi bulunmaktadır. “Bono de proteccion” transfer ödemeleri 24 ay boyunca azalan miktarlarda gerçekleştirilir. Bu sürenin sonunda 3 yıllığına programdan çıkış ödemesi yapılır. 5 yılın sonunda haneler programdan çıkar ve otomatik olarak SUF programına dâhil olur. Burada tüm sosyal yardım programlarına öncelikli erişime sahip olurlar. Yardımlar kademeli olarak azalmakta ve kademeli olarak kesilmektedir (UNİCEF, 2014:8)
Kolombiya	Familias en Acción (FA)	5 yılın sonunda haneler kendiliğinden program kapsamından çıkarlar. Aynı zamanda, ailedeki tek çocuğun 18 yaşına ulaşması gibi demografik uygunluk kıstaslarını karşılamadıkları andan itibaren de kapsam dışı kalırlar.
Honduras)	Programa de Asignacion Familiar (PRAF)	Finansman kaynaklarının ulaşılabilirliği ve büyüklüğü süreyi belirlemektedir.
Meksika	Progresas / Oportunidades	3 yılın sonunda bir yeniden değerlendirme işlemi uygulanır. Eğer haneler hâlâ kıstaslara uygunsa, kent alanlarında 4 yılı; kırsal ya da yarı kent alanlarında 6 yılı tamamlayana kadar programda kalmaya devam ederler. Yardımlar özellikle ortaokulları bitirene kadar devam etmektedir (UNİCEF, 2014:9). Bu süre sonunda, hâlâ şartlara uygun durumdalarsa, 3 yıllığına Farklılaştırılmış Destek Programına (Differentiated Support Scheme) aktarırlar.
Nikaragua	Red de Proteccion Social (RPS)	Haneler 3 yıl süreyle nakit transfer alır. Bu süre sonunda, 2 yıl daha hizmetlere erişime sahip olurlar.

Kaynak: (Bastagli, 2007: 24)

Yöntemin zayıf noktası ise, yoksulluk konusunda ŞNT programının tek başına ve anında kalıcı olarak etki etmemesi, öncesinde öngörülmüş çıkış zamanının gelmesine rağmen, destek ihtiyacı henüz bitmemiş hanelerin göz önünde bulundurulmamasıdır (Handayani ve Burkley, 2009: 259). Bu nedenle yöntem, uzun dönemli ŞNT programlarının amaçlarında çelişkiler yaşanması sebebiyle, kapsamdan çıkış stratejisi seçeneklerinden en az

önerilendir. Dolayısıyla, hane içindeki bebelerin ya da okul dönemlerindeki çocukların varlığında gereksiz yere yeniden değerlendirmeler programlarının idari maliyetini artırmayacak ve nakit transferleri kesmeyecek çıkış stratejisine gerekmektedir (Stachowski, 2011: 19).

Kısacası hükümetler, bütçe kısıtlamaları altında çok sayıda aileyi kısa sürelerle kapsamak ile programda kalma koşullarını sağladıkları sürece destek almaya devam eden az sayıda aileye ulaşmak arasında siyasi bir seçim yapmak zorundadır. Genel olarak uygulamalara bakıldığında, hükümetlerin bütçe kısıtlarının baskısı ile mümkün olduğunca çok sayıda yoksul haneyi kapsamak için kısa vadeli destekler uygulamayı tercih ettiği görülmektedir. Bu çerçevede, program kapsamındaki aileler kısa süreli olarak değişir; Sonuç olarak programın yoksul hanelerin çoğunluğuna ulaştığı algısı oluşturulmaya çalışılmaktadır (Stachowski, 2011: 19). Latin Amerika açısından konuya bakılırsa ŞNT programları genelinde geçerli olan tutarlı ve etkin bir çıkış stratejisinin daha belirlenemediği görülebilmektedir. ŞNT programlarının birçoğunda, bütçe kısıtlamaları ya da hükümet değişiklikleri, program çıkış zamanlarını belirleyen ana hususlardır. Bunların dışında bazı programlarda nakiller için belirli bir süre belirlenmekte ve bu sürecin sonunda yoksul aileler otomatik olarak kapsamdan dışına çıkarılmaktadır. Benzer şekilde, bazı durumlarda, yoksul hanelerdeki çocuklar programdaki maksimum yaşa ulaştığında haneler otomatik olarak programdan dışına kalmaktadır (Johannsen vd., 2009: 159). Doğru çıkış stratejilerin uygulanmaması durumunda karşı karşıya gelinebilecek en önemli riskler de tam olarak bu noktada meydana gelmektedir. Bu duruma örnek olarak, yalnızca politik menfaatlere bakıldığında çıkış stratejisinin belirli olduğu halde, programdan ayrılan hanelerin program dâhilindeyken artan refah düzeylerinin devamlılığını kendilerinin sağlayabilecekleri, çocuğunun beslenme ve sağlığında gerilemeye yol açacaklarının engelleyebilecekleri, okullarına devamlılıklarının sağlayacakları kesin değildir. Program kapsamında yer alan hanelerin yoksulluk veya beşeri sermaye göstergelerine göre programdan ayrılmalarının daha uygun olup olmadığı ciddi bir şekilde tartışılmaktadır. Bu soruya verilecek cevap ise programın başlangıcında beşeri sermayenin uzun, orta ya da kısa dönem yoksullukla mücadele amaçlarından hangisini taşıdığına bağlı olarak değişebilmektedir.

3.5. Şartlı Nakit Transferinin Başarısı

ŞNT programlarının etkili olabilmesi için iki aşamalı hazırlık yapılması gereklidir. Aşamalardan birincisi, “uygulamadan önce yapılması gereken işlemler”, ikinci aşama,

“uygulama boyunca yapılması gereken işlemler” olmak üzere belirtilmektedir. Eşitlik ve yoksullukla mücadele kapsamında başarı sağlanması için her iki aşamada doğrudan etkili olmaktadır. Bu nedenle özveriyle ve özenle çalışılması gerekmektedir.

Uygulama Öncesinde Yapılacak İşlemler: ŞNT programları da dâhil olmak üzere herhangi bir sosyal koruma tedbirlerinin uygulanması öncesinde, ülkenin sosyal korunma gereksinimlerinin ve önceliklerinin belirlenmesi için yapılacak analiz iki aşamada gerçekleştirilmelidir. Bu konuda istatistiksel veriler değerlendirilerek, yaygın güvencesizliklerin ve bu güvencesizlikleri etkileyen unsurlar tespit edilmelidir. Böylelikle, coğrafik ya da belirli kesimlere ağırlık vererek ihtiyaçlar ve problemler tespit edilebilmektedir. Bu analize, sosyal koruma taleplerinin belirlenme süreci denilmektedir

İkinci aşamada bulunan sosyal koruma politikasından yararlananların toplam sayısı, verilen desteklerin miktarına, program maliyetlerine ve hedefleme etkinlikleriyle politik popülaritesine dikkat edilmelidir. Sosyal korunma arzlarını talepleri karşılama koşunda bütün bu detay analizlerinin yapılması sonucunda bilgi edilebilmektedir. Eğer talepler fazla ise, bu taleplerin karakterlerine göre sosyal koruma önlemlerinden en etkili olabilecekleri, ne kadar sıklıkta uygulanmasının gerekli olduğuna ya da var olan tedbirlerin değişikliğe ihtiyacı olup olmadığına hususunda karar alınarak, uygulama aşamasına geçilmektedir (Grosh vd., 2008:323). Bu aşamada ŞNT programının ülke için uygunluğuna karar verilmektedir. ŞNT programlarının uygunluğu konusunda karar alınırken etkili olan konulardan biride bütçe olanakları ve mevcut kaynakların miktarıdır. ŞNT programlarının altyapı imkânlarının ve kamunun temel hizmet kalitesi düşük olan az gelişen ülkelerde uygulanabilir mi konusu tartışma yaratmaktadır. Çünkü az gelişmiş ülkelerde sağlık merkezlerin ve okulların az olması ve kısıtlı bütçe kaynaklarının olması gibi eksikliklerden kaynaklı olarak ŞNT programların uygulanmasında engel teşkil edebilmektedir. Bu durumun yerine, daha etkili olabilecek yeni bir dağıtım sistemiyle kaynakların paylaşılması ve var olan hizmetlerin geliştirilmesi daha doğru olacağı düşünülmektedir. Diğer taraftan, siyasi belirsizlikler bu ülkelerde daha sık görüldüğünden, bu programların bir hükümetten diğerine devam edeceğinin kesin değildir.

Şartlı Nakit uygulamaların başarılı olması için gerekli olan uzun süren hazırlık dönemlerin temeli, programdan beklenen destek ve amaçlara katılan şartların detaylı analizlerle belirlenmelidir. Bu durumla birlikte kurumların ve karşılıklı sorumluluklara dayalı bir çerçeveye oluşturulması, şartların takibini ve belirmesini yapan sistemlerin

saptanabilmesi ve hedefleme kıstasların oluşturulabilmesi gerekmektedir (Handayani ve Burkley, 2009: 259; Vermehren, 2003: 51). Hedeflenme mekanizmaların yeteri kadar esnek ve dış etkenlere karşı dirençli olabilecek şekilde tasarlanabilmesi sistemin başarılı olmasında önem taşımaktadır.

Doğru olacak bir hedefleme sistemi sayesinde, programın maliyeti düşecektir. Bu noktada, birtakım programlarda kullanılan yöntem coğrafi hedeflemedir. Coğrafi hedefleme, bölge nüfusunun genelinin yoksul veya yoksul olma olasılığı ilk şokta yüksek olabilecek hanelerin birçoğunun gelir kaynaklarının düzensiz ve belirsiz olduğu hallerde uygulanması doğru olacaktır. Latin Amerika çoğunluğuna bu tarifi uygulanabilmektedir (Tzannatos, 2009: 14). Diğer taraftan, programın transfer şartları ve temel amacı belirlenirken, beşeri sermayelerine en çok problem yaratabilecek alanlara kesinlikle dikkat edilmeli ve şartların içine dâhil edilmesi gerekmektedir. Bu konuda, genel olarak ilkökul yada ortaokul kayıtları ve devamlılıkları, temel sağlık taramaları gibi koşullar başlıca gelmektedir. Fakat bu şartları insanların düzenli olarak yerine getirilmesini beklemeden, bu hizmetlerle bağlantılı yatırımların tamamlanabilmesi ve kolaylıkla herkese ulaştırılabilmesi gerekmektedir (Vermehren, 2003: 51; Grosh ve vd., 2008: 324).

Şartların ve hedefin belirlenmesi aslında birbirleriyle doğrudan bağlantılı ve birbirini tamamlayıcıdır. Yani, şart belirlenirken kişinin nakit destek alabilmesi durumunda nasıl davranacağı hususu gözetilerek hedeflenmelidir. Örneğin, genellikle ŞNT programı doğrudan çocuk işçiliği sorununu hedef almamaktadır. Bunun yerine, çocukları okulda kalmalarına özendirici olacak teşviklerde bulunmaktadır. Hedef yaş, işgücü piyasasına girmek için çok küçük olarak belirlenirse, neredeyse tüm çocuklar zaten okulda olacağından program yeterince etkili olacaktır. Az sayıda çocukların çalıştığı ve daha genç yaşların olduğu bölgeler esas alınır, transferlerin etkileri de sınırlı olacaktır. ŞNT programlarının başarısı için kaçınılmaz olan, ebeveynlerin çocukları için en iyisini istemesidir. Araştırmalara göre çocukları sokaklarda yaşayan ailelerin uyuşturucu kullanma ve satışı, hırsızlık gibi illegal faaliyetlerde bulunanların, çocuğunun kişisel gelişimine ve sağlığına kayıtsız olduğu açıkça görülmüştür. Bu tarz uç örneklerin söz konusu olduğu durumlarda ŞNT programının başarılı olması beklenmemelidir (Tzannatos vd., 2009: 14).

Günümüze kadar gerçekleştirilen uygulamalarda, ŞNT programlarının başarılı olması için tasarlama aşamasında aceleci olunmaması gerekmektedir. Hazırlık sırasında sabit nakit transferlerin ve standart belirlenmeli ve olabildiğince ödeme süresi kısa tutulması

gerekmektedir. Bu şekilde programın uygulanmasının ve anlaşılmasının kolaylaştırılması mümkün olabilmektedir. Diğer taraftan, etkinlik potansiyelinde azalmaya yol açabileceğinden, aynı anda birçok koşul ya da programın uygulanmasından kaçınılması gerekir. Programın bölgesel ve yerel düzeyde, özellikle kırsal alanlarda, zaman içinde yayılma olasılığı göz önünde bulundurularak uygulanabilir olması da dikkate alınmalıdır (Handayani ve Burkley, 2009: 259; Vermehren, 2003: 52). Sonuçta programın uygulanması öncesinde, kapsama dâhil edilen ailelerin programdan yararlanma şartları hakkında eğitim ve bilgi alması başarılı olması açısından önem taşımaktadır. Programın uygulama süreci boyunca gerçekleştirilmesi gereken işlemler ŞNT kamuoyunca bilinen ve sıklıkla gündemde yer alan programlar olması nedeniyle, genel olarak doğrudan kalkınma, refah ve sosyal yardım bakanlıkları gibi büyük ve merkezi örgütlere bağlı kalınarak yürütülmelidir. Programı tamamıyla merkezi olarak tasarlanmasıyla beraber, uygulama aşamasına gelindiğinde sağlık birimi, yerel okul, sosyal yardım ya da refah örgütlerle veya belediyelerle yoğun bir koordinasyon ile yürütülmelidir (Grosh ve vd., 2008: 318).

ŞNT programlarının başarılı olarak yürütülebilmesi için bir diğer önemli husus ise finanse edilmesidir. Ülkelerin genelinde ŞNT programının finansmanı büyük bir oranda veya tamamıyla ulusal bütçe tarafından karşılanabilmektedir. Birtakım ülke örneklerinde, yeterince etkili olamayan sosyal harcama programlarının sona ermesinden ya da diğer sosyal yardım programları tarafından gerekli kaynaklar sağlanmaktadır. Ayrıca, bazı ülkeler, çok taraflı kuruluşlardan veya bağışçılardan destek alarak finansman sağlamaktadır (Grosh vd., 2008: 319). Finansman kısıtlaması herhangi bir sebeple söz konusu ise, nakit transferlerde hak etmelerine rağmen yoksul haneler kapsama alamama durumları ile karşılaşabilmektedir. Bu durumla, özellikle Brezilya'da uygulanan Bolsa Escola programında görülebilmektedir. Program kapsamına alınma potansiyeli bulunan nüfusun yalnızca %2 oranında programdan destek alabilmektedir.

ŞNT programının başarılı olmasındaki diğer bir konu ise denetim mekanizmasının etkili olmasıdır. Bu bağlamda, şartları yerine getirmeyenlerin belirlenip, bir süre verilen desteğin askıya alınması ya da programdan çıkış ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır (Vermehren, 2003: 52). Bütün programlarda bunların en azından temel olarak bulunması gerekmektedir. Bunların haricindeki detaylar ise ülkelerin yerel şartlarına göre belirlenmelidir. Bu nedenle programlara pilot uygulamalar ile başlanarak, yerel koşullara ve başarılı olmaları hususunda uygun süreçlerin belirlenmesi doğru olacaktır.

Başarılı bir Şartlı Nakit Programı İçin Temel Şart: Tamamlayıcı Sosyal Koruma ŞNT Programı, kapsamlı bir sosyal güvenlik ağının yalnızca bir kolunu oluşturduklarından ve diğer sosyal koruma önlemleriyle desteklendiğinde en büyük desteği sağlamaktadır. Çünkü her savunmasız grupta ve durumda bu programların uygulanması doğru olmayacaktır. Başlıca, uzun dönemli müdahaleler isteyen insan gelişim eksikliğinde etkili olmaktadır. Ayrıca krizlerin neden olduğu geçici sorunlar ile mücadelede etkili olmamaktadır. Dolayısıyla yapısal yoksulluğa karşı dönemsel yoksulluğa göre daha etkili oldukları söylenilmektedir. Kriz zamanlarında etkileri yalnızca programa dâhil olan yoksullarla sınırlı kalmaktadır. Oysaki kriz dönemlerinde yoksullara daha hızlı müdahale edilmelidir. Bu duruma karşılık ŞNT Programında başarılı elde edilebilmesi için uygulamaya konulmasının ardından en azından bir yıl boyunca düzenli olarak çalışması gerekmektedir. Bu nedenle, ekonomik kriz zamanlarında ücret desteği, işsizlik sigortası gibi emek piyasası aktif politikaları ya da şartsız nakit transferleri ile başarılı olması mümkün olacaktır (Handayani ve Burkley, 2009: 259). Diğer taraftan, ŞNT Programı programları aracılığıyla hizmetten yararlanma düzeyindeki sayısal artış, otomatik olarak beşeri sermaye birikiminde bir artışa yol açmayabilir. Dolayısıyla, hizmetlerin erişilebilirliğini ve kalitesini iyileştirmek için bazı tamamlayıcı önlemler gerekli olabilir. Ayrıca sağlık merkezi ve okulların kalitesinin yeterli olmaması veya yeterli kalitede ve yeni istihdam yaratılamaması durumunda, programdaki çocuklar kendi gelirlerini elde edebilseler bile ŞNT programları tek başına nesiller arası yoksulluk geçişini kıramayacaktır (Grosh ve vd., 2008: 324). Bir diğer tamamlayıcı önlem niteliğinde aileler, beşeri sermaye birikimini engelleyen davranış kalıplarını o zamana kadar değiştirme konusunda uyarılabilir veya bilgilendirilebilir. Bu manada, birtakım programlar çocukların erken yaşta istihdam edilmesini önlemek için okula devam zorunluluğunu getirirken, bazı programlarda ailelere eğitimin, sağlıklı olmanın, kişisel sağlık bilgisinin, sağlıklı besinlerin hazırlanıp tüketilmesinin önemli olduğu konusunda bilinçlendirmek amacıyla seminerler düzenlenmelidir. Erkenden çocuk sahibi olan ebeveynler için sosyal hizmet görevlerine sorumluluk vermekte yine programların başvuruda bulunduğu bilgilendirme yöntemlerinin arasında yer almaktadır (Skoufias, 2009: 120).

ŞNT programlarından beklenen başarının görülebilmesi için diğer programlarla ve tedbirlerle desteklenmesi ve tanımlanması gerekli görülmektedir. Fakat bu ihtiyaç yalnızca ŞNT programları için geçerli olmayıp, neredeyse bütün sosyal koruma önlemleri içinde geçerli olabilmektedir. Yani, ülkenin bütün sosyoekonomik problemlerini kendi başına

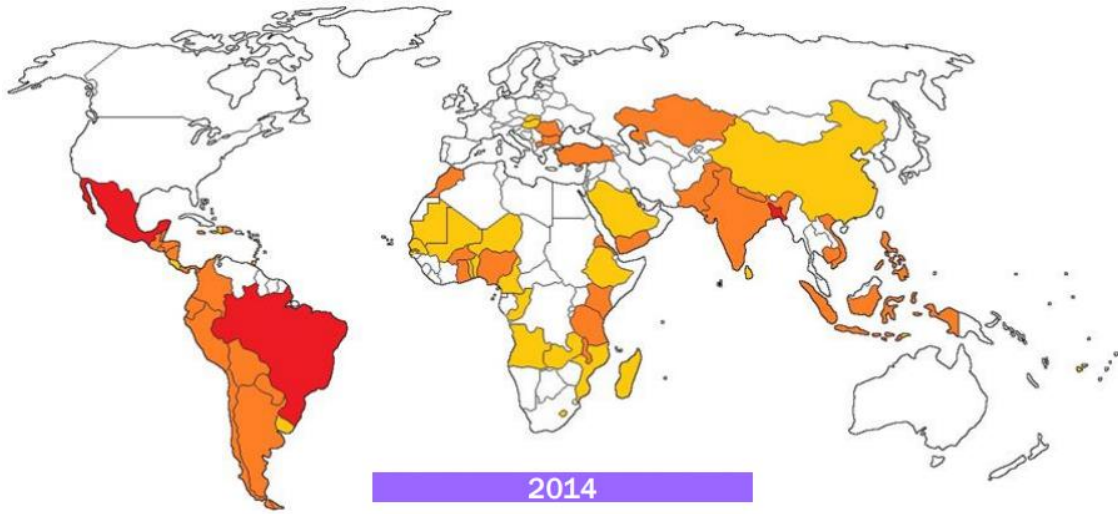
çözebilecek bir sosyal koruma tedbiri yoktur. Bu nedenle bu ortak eksikliklerin bilincinde olarak ŞNT programının yoksulluk oranını azalması ve insani gelişim hedeflerine ulaşabilmesi bakımından umut verici bir çaba olduğu ifade edilebilmektedir.

3.6. Dünya’da Şartlı Nakit Transferi Uygulaması

Gelişmekte olan ülkelerde iyi bilinen ŞNT programına öncülük eden Dünya Bankası ana kurum olmaktadır. Dünya Bankası finansmanı ile özellikle gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelerde uygulanan ŞNT programına, ülkelerin ekonomik halinden kaynaklanan tehlike ve risklere karşılık yoksul, ihtiyacı olan insanları koruma amacı bulunmaktadır (Çulha Zabcı, 2003:218). ŞNT programlarını uygulayan Endonezya, Şili, Bangladeş, Filipinler, Brezilya, Nikaragua, Meksika ülkelerinin kapsamaları bu bölümde açıklanacak ve ABD’deki San Diego ve New York şehirlerinde yapılan eğitim yardımları değerlendirilecektir. ŞNT programları ile eğitim yardımları beraber değerlendirilmesi, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sosyal yardım uygulamasındaki farkın ortaya konulması amaçlanmaktadır (Vermehren, 2003: 49). Endonezya, Bangladeş, Şili, Filipinler, Meksika, Brezilya ve Nikaragua ülkelerinin Şartlı Nakit programları uygulamasının yanı sıra Dünya Bankasından finanse edilmeleri konusunda önemli taşımaktadır. Şartlı Nakit Transferleri ilgili raporunda, Dünya Bankasından finansa edilmesinin yanında bu ülkelerin önemli olmasındaki bir diğer konuda şartlılık ilkelerine göre eğitim yardım programlarını vermesidir (Glassman vd., 2006:58).

Dünya’da ŞNT programlarının çoğu okullaşma oranına katkısı bakımından olumlu gelişmeler sağlamaktadır. Bogota ŞNT programı yükseköğretime kayıt ve mezuniyet şartı ile hareket ederken, Malavi’de ortaokul öğrencilerine verilen ŞNT, Gana’daki burs programları, Kenya’da erken yaşta evliliklere karşı okul temelli müdahaleler ile okullaşma oranları artırılarak yoksulluğun gelecek kuşaklara geçişi engellenmeye çalışılmaktadır (World Bank, 2020c:7). Dünya’ da ŞNT iki planlamaya odaklanmaktadır bunlar; eğitim ve sağlık üzerine yapılan yatırımlardır. Utero erken çocukluk dönemi (6 yaş öncesi), okul çağında olan çocuklar Şartlı nakit transferlerinin uzun vadede etkilerini göstermek için hedef kitlesini oluşturmaktadır (Millan vd.,2022:120). Finansmanlarını farklı aktörlerin üstlenmesi, uygulanmanın süresinde ve kapsamında farklılık görülmesine rağmen programların temel amacı yoksul ailelerin çocuklarının eğitim süreçlerine destek vererek, sosyoekonomik özelliklerinin güçlendirilmesidir. Böylece yoksulluğun nesiller arası

aktarımı engellenecek ve geliş eşitsizliklerinin yoksul çocukların üzerindeki kronikleşecek düşük sosyal statünün oluşabilmesi de önlenecektir (Vermehren, 2003: 49).

Kaynak: World Bank: Social Protection Teams from various regions + ASPIRE
<https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/Event/social-protection/Lindert%20-%20CCTs%20.pdf>

Şekil 3.1. Dünya’da ŞNT’den Yararlanan Ülkeler (2014)

ŞNT programları sadece okullaşma oranını artırmak amaçlı değil aynı zamanda gençlerin sağlıklı beslenmelerine imkan tanıyan bir programdır. Finansmanlarını farklı aktörlerin üstlenmesi, uygulanmanın süresinde ve kapsamında farklılık görülmesine rağmen programların temel amacı yoksul ailelerin çocuklarının eğitim süreçlerine destek vererek, sosyo-ekonomik özelliklerinin güçlendirilmesidir. Böylece yoksulluğun nesiller arası aktarımı engellenecek ve geliş eşitsizliklerinin yoksul çocukların üzerindeki kronikleşecek düşük sosyal statünün oluşabilmesi de önlenecektir (Vermehren, 2003: 49).

3.6.1. Brezilya (Bolsa Familia);

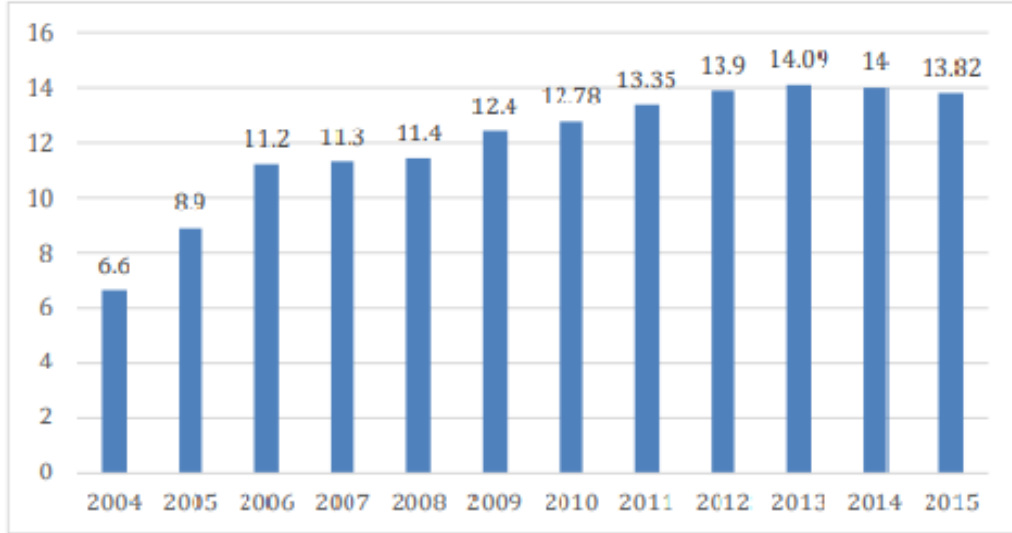
ŞNT, yoksulluğu azaltmak ve insani sermayeyi artırmak için özellikle gelişmekte olan ülkelerde başta Latin Amerika ülkelerinde uygulanmaya başlanmıştır. ŞNT programlarının başarılı bir şekilde yürütülebilen dünya genelinde etkili ve diğer ülkelerin örnek aldığı bir ülkede Brezilya’dır. Dünya’da yoksulluğun sosyo-ekonomik anlamda eşitsizliklerin yaşandığı ülkelerden biri de Brezilya olduğu için yoksulluğu azaltma stratejilerden biri olan ŞNT, 1980’li yıllardan uygulanmaya başlamıştır (Işık, 2019: 65). 1980’li yıllar Dünya için yoksulluğun benimsendiği ve önemsendiği yıllardır. 1995 yılında ŞNT programlarının başarılı bir şekilde yürütülebilen dünya genelinde etkili ve diğer ülkelerin örnek aldığı bir ülkede Brezilya’dır. Gelir dağılımları eşit olmayan ve 2000’li

yılların başlarında nüfusun %13 oranını aşırı yoksulların oluşturduğu Brezilya'nın (The World Bank Data, E.T. 03.09.2021) bu şekildeki bir dezavantaja sahip olmuştur. Fakat 2003 yılında dünya genelinde örnek olarak gösterilen ŞNT programını uygulamaya koyarak, sosyal refah düzeyinde önemli bir gelişme kaydetmiştir. 2000 yılı öncesinde yoksullukla mücadele için girişimlerde bulunan Brezilya hükümetleri, 2003 yılında tüm sosyal yardım uygulamalarını Bolsa Familia programı kapsamında birleştirerek sosyal refah alanında geniş bir değişim yaratmıştır.

ŞNT programları yoksulluğu azaltma da büyük bir pay oynasa da devlet okullarının eğitim kalitesinde bir artış olmamıştır. Brezilya'daki eğitimin kalitesini PISA (ülkeler arası değerlendirme) sınavında da görmek mümkündür. Brezilya eğitimin kalitesini ölçen bu sınavda OECD ortalamasının altında kalmaktadır. 2015 yılı verilerine göre Brezilya 70 ülke arasında bu sınıflandırma da 63. Sırada yer almaktadır (OECD, 2018). Eğitimde yaşanan en büyük sorunlardan biri de gelirleri olmadığı için çocuklarını okula göndermeyen ailelerin çocuklarını okullardan almak zorunda kalmasıdır. Özellikle yoksulluğun azaltılmasının okullaşma oranını artırmakla alakalı olduğu düşünüldüğünden ŞNT programları umut verici bir yoldur. Yoksul ailelere nakdi yapılan yardımlarla eşitsizliklerin ve yoksulluğun azaltılması, eğitim ve sağlığa yapılan yatırımlarla insani birikimin artırılarak yoksulluk döngüsünün kırılması amaçlanmaktadır (Işık, 2019:68).

Brezilya'da uygulanan program Bolsa Famili'dır. Bolsa Familia, aylık geliri 77.01 BRL ve 336 BRL aralığında değişiklik gösteren yoksul olarak nitelendirilen hanelerin kısa dönemde temel sağlık ve eğitim hizmetlerine erişebilmeleridir. Uzun dönemde ise yoksulluk döngüsünü kırabilmeleri amacıyla 2003 yılında Bolsa Familia Programı Brezilya'nın uzun zamanlar süren yoksullukla mücadele konusunda önemli taşımaktadır (Hellman, 2015:5). 6-15 yaş arası çocukları olan aileler net 77 BRL ödeme alırken, aynı zamanda çocuk başına da 35 BRL ödeme almaktadır. 16-17 yaş arası çocuğu olan aileler 77 BRL almakta iken ek olarak beş çocuğa kadar 42 BRL ödeme alabilmektedir (Hellman, 2015:11). Bunun yanında ailelerdeki her hamile kadın ya da çocuklar için ayda 15 Brezilya reali (yaklaşık 5 dolar) nakit destekte bulunmaktadır (Soares, 2009: 3).

Aynı zamanda ŞNT programlarının çoğunda kız çocuklara pozitif ayrımcılığın yapılarak daha fazla tutar ödenmesi Bolsa Familia'da bulunmamaktadır bunun nedeni olarak ta aylık de ödemelere ek ödemelerin yapılıyor oluşudur (Işık, 2019:77).

Kaynak: Aline Gazola Hellman (2015). How Does Bolsa Familia Work: Best Practices in the Implementation of Conditional Cash Transfer Programs in Latin America and the Caribbean”, Inter-American Development Bank, Technical Note IDB-TN-, 856.

Grafik 3.1. 2004-2015 Döneminde Bolsa Familia Programından Yararlanıcı Aile Sayısı (Milyon)

Grafik 3.1’de 2004 ile 2015 yılları arasında Bolsa Familia programından yararlanan ailelerin sayısını gösterilmektedir. 2003 yılında 3.6 milyon aile ŞNT’ den yararlanırken, 2014 yılında yaklaşık olarak 54 milyon kişi yardımdan yararlanmaktadır. 2015 yılında 13 milyon 827 bin 369 sayılı aileye Bolsa Familia programı ile destek verilmiştir. Brezilya’da gayrisafi yurtiçi hasılanın (GSYH) tarafından karşılanan yardımlar %0.5 paya sahiptir. Programda kapsamındaki ortaokul öğrencilerin sınıf geçmedeki başarısı 4 puan artmış ve %75.7 oranından 79.7’ye kadar çıkmıştır (Hellman, 2015: 1).

Brezilya’da uygulanan Bolsa Familia programının tüm dünyada olduğu gibi eleştirileri tembellik yarattığı ve hedef yararlananlara ulaşamadığı doğrultusundadır. Brezilya’da yoksulluk ve eşitsizliklerin çok yüksek olmasından dolayı programdan mucizevi çözümler beklenmemekte, okullaşma oranına etkisini artırmak amacıyla tasarlandığı için bu doğrultuda programı değerlendirmek gerekmektedir. Eğitim politikalarının ve yoksul çocuklarının okullaşma oranlarının artırılması geleceğe yönelik ekonomik gelişim için tek başına uygulandığında yeterli olmayacaktır.

3.6.2. Meksika; Progresca

Meksika’da Brezilya gibi gelir eşitsizliğinin yüksek olarak yaşandığı ülkelerden biridir. Meksika 1990’lı yılların ortalarında önemli bir ekonomik kriz yaşaması sonucunda,

yoksullukla başa çıkmak için sosyal yardım programlarını ilk kez 1997 tarihinde uygulamaya konulmuştur.

Bu programlardan birincisi Eğitim, Sağlık ve Beslenme Programı Progres 2014 yılına kadar Oportunidades olarak bilinen bir ŞNT programıdır. Programın temel amacı yoksullukları kronikleşmiş ailelere temel ihtiyaçlarını, eğitim ve sağlık hizmetlerini sağlayarak insan sermaye birikimi ile yoksulluğun kuşaklararası geçişini engellemektir. Bu yüzden Brezilya'dan sonra ŞNT programlarının en başarılı en geniş kapsamlı yürütüldüğü ikinci ülke Meksika'dır (Işık, 2019:81). Kısa dönemli amacı yoksulluğun azaltılması iken, ara dönemde sağlık hizmetlerine ulaşım, yeterli gıda takviyesi ve insani kapasitelerini geliştirmeleri amacıyla temel eğitim hizmetinden faydalanabilmeleri sağlanmaktadır. Meksika'da devlet okulları ücretsiz olsa da yoksul aile çocukları okula ulaşımı ve devamı konusunda sorunlar yaşanmaktadır. Özellikle çocukların günlük işlerde çalıştırmayı tercih etmekte, çocuklar çoğunlukla eğitimlerine devam edilememektedir. Bu problemin çözülmesi üzerine geliştirilen Oportunidades programının eğitim ögesi yoksul öğrencilere burs sağlamak ve okul materyal ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Böylece çocukların eğitim masraflarının da karşılanması ile beraber çocuklar işyerine okullarına devam edebileceklerdir. Yardımlardan faydalanması beklenen hedef kitlenin sosyo ekonomik göstergelerini belirleyen formun değerlendirilmesi ile kapsama dâhil edilmektedir. Yerel düzeyde başvurular alınırken, kamuda görevli olan sağlık, eğitim ve sosyal güvenlik uzmanları yardımdan kimlerin yararlanacağına karar verebilmektedir. Yerel ofisler, sosyal yardım karşılığında yerine getirilmesi gereken koşulların izlenmesinden de sorumludur. Okullarda, öğrencilerin devam çizelgesi kayıt altına alınmakta ve yerel ofise gönderilmektedir.

Oportunidades programda ön plana çıkan özelliği takip sistemlerinin sahip olduğu kalitedir. Program faydacılarının belli periyotlar ile şartları yerine getirmeleri takip edilmektedir. Oportunidades programı 2014 yılında kapsamını ve yaklaşımını değiştirip Prospera olarak yeniden adlandırılmıştır. Program kısa dönemli değil uzun dönemde yoksulluğu çözmeyi amaçladığından, hedef içeriklerinde de farklılık görülmektedir. Prospera, yoksulların sosyal haklarının bilincinde hareket etme kapasitelerini geliştirmek, sağlık, eğitim ve gıda yardım hizmetlerine erişimlerini kolaylaştırmak ve temel refah hizmetleri sunmasının yanında refahın farklı seviyelere ulaşmasını da sağlayabilmesi üzerine tasarlanmıştır (Dama ve Toklucu Sundaram, 2018:27). Bu sayede yoksulluk

döngüsünün kırılarak, kuşaklar arası aktarımının önüne geçilmesi planlanmaktadır. Eğitim, sağlık ve gıda sabit bileşenler olurken, bu hizmetlere ulaşılması ile birlikte hizmet kaliteleri ön plana çıkarılmaktadır. Bu duruma örnek olarak, yoksulların yalnızca yeterli gıda almakla kalmayıp, beslenme kalitesi ve çeşitliliği, sağlık alanında kaliteli sağlık hizmetleri almanın yanında destek verici ve koruyucu sağlık hizmetlerinin sunulması, okul başarısının ve okula devam ile birlikte eğitim alanında burslarda verilmektedir. İlkokuldan liseye kadar her öğrenciye nakit yardım yapılırken, sınıf geçildikçe bu oran artmakta ve kız çocuklarının okuldan uzaklaştırılması daha kolay olduğu için kız çocuklara pozitif ayrımcılık yapılarak verilen yardım miktarı daha fazla olmaktadır. Sağlık hizmetini tüm bireylere önleyici ve temel sağlık hizmeti olarak uygularken, gıda yardımını 6-23 aylık çocuklara, 2-5 yaş arasındaki çocuklara hamile kadınlara aylık yapılan yardıma ek gıda yardımı yapmaktadır (UNİCEF, 2014:10) Meksika’da programın başarıya ulaşmasının en önemli sebebi Meksika’da özellikle kırsal alanlarda hakim olan yoksulluğun azaltılmasıdır. Kırsal alanlarda yaşayan hanelerin gelirlerindeki artış ailelerin sefalet içinde yaşamalarını bir nebze de olsa azaltmış, yoksulluğun gelecek kuşaklara taşınmasına engel olmuştur (Işık, 2019:83).

Meksika’daki sosyal harcamalar 2015 yılında GSMH %12.1’ini oluşturur iken, 2019 yılında tarihsel bir değerde düşüş yaşanmış (%10.9), 2020 yılında %12.4 lere tekrar ulaşmıştır. Harcamaların %40’ını sosyal koruma harcamaları, %27’sini eğitim, %23’ünü sağlık harcamaları geri kalanını konut, çevre oluşturmaktadır (Hannan vd.,2021:6).

3.6.3. Bangladeş;

Asya’nın ağırlıklı nüfusuna sahip olan ve genelin sosyoekonomik bakımdan dezavantajlı olduğu Bangladeş ülkesinde 1980 yılı itibariyle toplumsal refahı artırılması için çalışmalar yapılmıştır. 1991 yılına ait Dünya Bankası verilerine göre nüfusun %44’ü (Poverty Headcount Ratio at \$1.90 a Day, E.T. 03.09.2021) yoksulluk sınırının altında kalması nedeniyle dünyanın en yoksul ülkesi olarak Bangladeş gösterilmektedir. Bu durum eğitim alanı içinde geçerli olmaktadır. 1981 yılında kadın okuryazarlık Bangladeş’te % 18 oranındayken (Literacy Rate Adult Female, E.T. 03.09.2021) erkeklerin oranı ise yaklaşık olarak %40’ı aşmıştır (Literacy Rate Adult Female, E.T. 03.09.2021). Benzer durumda 1990 yılında yaklaşık olarak 5 milyon çocuk okullaşmamış ve bunların yarısından fazlası da kızlardan oluşturmuştur. Bangladeş bunlarla mücadele edebilmek için sosyal politika programlarına ağırlık vererek, çalışmalarında özellikle eğitim konusunda öncelik vermiştir. Bu süreçte genellikle ŞNT programlarını uygulamıştır. ŞNT programlarını uygulamasında

öncü ülke olarak kabul edilen Bangladeş'te özellikle ilkokul seviyesinde okullaşmaya ve kız çocuklarının eğitimine ağırlık verilmiştir (Ferre ve Sharif, 2014: 4). -Bangladeş uygulanan ŞNT programları;

- FSSP (Kız Öğrenciler için Eğitim Bursu Programı)
- FFE (Eğitim için Gıda Yardımı Programı)
- PES ve PESP (İlköğretim Burs Programları)
- ROSC (Okullaşmamış Çocuklara Erişim Programı)
- Shombhob Programı Kız Öğrenciler için Eğitim Bursu Programı (FSSP)

Bangladeş hükümeti 1982 yılında Ortaöğretim Düzeyindeki Kız Öğrenciler için Eğitim Bursu Programı (Female Secondary School Stipend Program, FSSP) ile kendi tarihleri açısından ilk kez ŞNT programları uygulamasını başlatarak, kız çocuklarının erken yaşta evlenmelerini ve doğum yapmalarını engellemeyi amaçlamıştır. 1982 yılında 6 ile 10 sınıflara giden kızlar için yerel bir STK'nın destekleriyle ilk olarak yerel düzeyde başlatarak FSSP uygulamasından sonra diğer bölgelere de yayılmış ve 1994 yılına kadar programın uygulanması devam edilmiştir. Başarılı bir program olmasıyla birlikte 1994 yılında Dünya Bankası'nın desteğini alan hükümet programın kapsamını tüm kız öğrencilerini içerecek şekilde genişleterek, ülkedeki bütün kız öğrenciler için Eğitim Bursu Programını uygulamaya koymuştur. Aşamalı halde uygulanan programın başlangıç amacıyla özellikle ortaöğretim seviyesinde cinsiyet eşitliğini sağlanması iken daha sonralarda eğitim niteliğinin artırılması ve öğrencilerin maddi istikrarlarını sağlanması yönünde olmuştur.

- Gıda Yardımı Programı (FFE)

1993 ile 2002 yılları arasında uygulanmış ve yoksul öğrencilerin okullaşmaları için uygulamaya konulan Eğitim için Gıda Yardımı Programı (FFE) kapsamındaki şartı ise temel eğitim seviyesindeki çocukların okullarına devam etmeleri karıştığında her ay gıda yardımı yapılmıştır. 1998 yılında Dünya Bankası'nın hayata geçirdiği Yoksulluk Değerlendirmesi (çalışması sonucuna göre Eğitim için Gıda Yardımı Programı (FFE) temel eğitim seviyesinde okullara devamlılığı ve katılımları artırmış fakat yararlanıcıların hedeflemesinde sıkıntılarla karşılaşmış ve yardımların yarısı yoksul olmayanlara yapılmıştır.

- İlköğretim Burs Programları (PES ve PESP)

2001 ile 2002 yılları arasında İlköğretim Burs Programı (Primary Education Stipend Project, PES) içindeki yoksul öğrencilerin okullaşmaları ve devam etmeleri şartıyla aylık olarak 25 takka (yaklaşık 50 cent) yardım desteğinde bulunulmuştur. Fakat yardım miktarının az olması gerekçesiyle program eleştirilmiştir. 2002 yılında ise Bangladeş hükümeti kapsamındaki faydalanıcı gruplarını hedefleyen Eğitim için Gıda Yardımı Programı (FFE) ve İlköğretim Burs Programı'nı (PES) birleştirmiştir.

- Okullaşmamış Çocuklara Erişim Programı (ROSC)

2004 yılında Bangladeş hükümeti beşer yıllık arayla planlanmış, yerel ve şehirlerdeki yoksul çocuklara erişilmesi amacıyla ve Dünya Bankasının destekleriyle birlikte Okullaşmamış Çocuklara Erişim (ROSC) programını uygulamıştır. 2004 ile 2012 yılları arasında uygulanan programda yararlanıcıların çoğu kız çocuklarından oluşturulmuştur. Bu yıllar arasında hükümet yaklaşık olarak bir milyon kız öğrenciyi okullandırmayı başarmıştır.

- Shombhob Programı

Shombhob Programı, 2012 yılında Bangladeş'te uygulanan bir diğer programdır. Shombhob Programının kapsamına ilkokul düzeylerindeki öğrencileri dâhil edilerek ailelerine iki ayda bir defa olmak üzere çocukların temel beslenme ihtiyaçlarına ulaşmalarını sağlayacak ve eğitim hayatlarına devam edebilmeleri için nakit yardım destekleri verilmiştir (Ferre ve Sharif, 2014: 4).

3.6.4. Endonezya

1965 yılından itibaren yoksulluk ile mücadeleyi başlıca gündemine alan Endonezya 1997'de yaşanan Asya krizinden sonra sosyal politika uygulamasına yönelmiştir. Bu uygulamaları yapmalarındaki amaç ekonomik krizden en çok etkilenen yoksul grupların sosyo ekonomik durumlarının iyileştirilmesidir. 2005 yılında Yoksullukla Mücadele Ulusal Stratejisi ile beraber şartlı/şartsız nakit transferi programlarıyla yürütülmüştür (Ferre ve Sharif, 2014: 4).

- Umutlu Aile Programı

2007 yılında Endonezya hükümeti tarafından uygulanan ve ülkedeki ilk ŞNT programı olan Umutlu Aile Programının odak noktası hanelerdir. Programın kısa dönemli hedefi ailelerin harcamalarına destek vererek maliyet yüklerini azaltmaktır. Uzun dönemli amacıysa sağlık ve eğitim hizmetlerine ulaşımı kolaylaştırarak ülke beşeri sermayesine katkı sağlamaktır. Sosyal İşler Bakanlığı ve Ulusal Planlama Ajansı birlikte koordineli şekilde PKH programını yürüterek, kapsamındaki faydacılara aylık 200-600 bin Endonezya rupisi (15-45 dolar) nakit yardım desteği verilmektedir. 2007 yılında pilot çalışmaları yapılarak aşırı yoksul 432 bin aileye yardım yapılmıştır. Benzer sosyo ekonomik koşulları olan, yardım alan ya da almayan ailelere 2007 ile 2009 yıllarında iki anket yapılarak programın ne kadar etkili olduğu hakkında çalışma yapılmıştır. Bunun sonucunda yardım alan hanelerin yardımlardan önceki refahlarının genel olarak yükseldiği ve hane içindeki harcamalarında %10 oranında arttığı belirlenmiştir.

- Sağlıklı ve Akıllı Nesil Programı (Generasi Sehat dan Cerdas)

Endonezya hükümetinin 2007 yılında uyguladığı Ulusal Toplumu Güçlendirme Programı kapsamında hayata geçirilen Sağlıklı ve Akıllı Nesil Programını (PNPM Generasi) İçişleri Bakanlığı yürütmektedir. Sağlıklı ve Akıllı Nesil Programına benzer sosyal yardım programların kısa dönemli amaçları da yoksulluğun olumsuz sonuçlarının azaltılması, uzun dönemli ise insani yatırımların gelişim göstermesini hedeflemektedir. PKH'dan farklı olarak bu programda aileler odak noktası olmayarak toplumu temel alan sosyal yardım ağı ile faydalanıcılara erişilmektedir. Endonezya'daki Milenyum Kalkınma Hedefleri içerisinde Sağlıklı ve Akıllı Nesil Programı uygulamaya konulmuştur.

- Yoksul Çocuklara Destek Programı (Program Bantuan Siswa Miskin)

Kısaltması BSM olan Yoksul Çocuklara Destek Programı'nın yoksul ailelerin çocuklarının okullara katılımlarında ve devamlılıklarında engel olabilecek unsurların ortadan kaldırılması amacıyla uygulanmaktadır. Bu program faydalanıcı çocukları nitelikli olarak eğitimlerine ulaşmaları konusunda destek vermektedir. Çocukların sosyoekonomik koşulları göz önüne alınarak buldukları eğitim düzeylerine göre nakit transferleri gerçekleştirilmektedir. ŞNT programlarından hane temelli olanların aksine BSM programları merkezi yönetilmemektedir. ŞNT programların diğer bir farkı ise programın

finansının 10 bağımsız ajansın yapması ve bu ajansların ortak karar verme zorunluluğunun bulunmasıdır.

3.6.5. Amerika Birleşik Devletleri (New York)

Amerika Birleşik Devletleri sosyal politikaları uygulamasındaki temel amaç yoksul ailelerin sosyal refah seviyelerini artırmak, uzun süreli yardımların bağımlılığının azaltılmasıdır. Bu konuda eğitim desteklerinin temel öngörüsü yardım alanların eğitim düzeylerinin artırılması ile istihdama fırsat sağlamaktır. Böylelikle uzun dönemli yoksul grupların sosyal yardımlara bağlı kalmaması sağlanacaktır.

- Fırsat New York Programı (Opportunity NYC)

2006 yılında uygulanan ve yerel hükümetle bağlantılı şekilde çalışan Ekonomik Fırsat Merkezi yoksullar ile yerel düzeyde mücadele etmeyi amaçlayan bir kurum olarak New York şehrinin ŞNT programı yürütücüsü ve kurucusudur. Ekonomik Fırsat Merkezi tarafından 2007 yılında yürütülen ve gelişmiş ülkenin ilk defa uyguladığı ŞNT programı ise Fırsat New York (Opportunity NYC) olup Meksika'nın Oportunidades programından örnek olarak tasarlanmıştır. Opportunity NYC programının temel amacı ise beşeri sermayesinin artırılması ve yoksulluk döngüsünün kırılmasına neden olacak hizmetlere destek vermeleri karşılığında yardım alan ailelere nakit transferlerinde bulunmaktır. Pilot olmak üzere teste tabi tutulan programların kapsamında nakit transferlerinin haneler, yetişkinler ve çocuklar üzerinde etkileri anlatılmaya çalışılmış ve programın yoksullukla mücadele konusunda etkileri ölçülmüştür.

- Teşvik Programı (Spark)

2007 yılında Opportunity NYC projesi içerisinde başlayan programlardan biri Spark (Teşvik) programı olup Ekonomik Fırsat Merkezi tarafından yürütülerek küçük çaplı ve sosyo-ekonomik bakımdan dezavantajı bulunan ailelere nakit transferlerinde bulunmaktadır. Spark programının, Family Rewards programından farkı ise Harvard Üniversitesi ve New York Şehri Eğitim Birimi iş birliği ile yapılmaktadır. (Project Overview, E.T. 03.09.2010). Programın amacı New York öğrencilerinin %70'i gıda yardımı alan bir kentte azada olsa sağlanacak nakit destekle öğrencilerin akademik başarılarını artırmak üzerine uygulanmaktadır (Georges vd., 2013:65).

Amerika Birleşik Devletleri (San Diego)

- Okula Devamlılığı Teşvik Projesi

Kaliforniya Sosyal Hizmetler Birimi himayesindeki Okula Devamlılığı Teşvik Projesi (School Attendance Demonstration Project, SADP), 1996 yılında San Diego Birleşik Okul Bölgesi ile San Diego Sosyal Hizmetler Birimi (DSS) birlikte uyguladığı programdır. Okula Devamlılığı Teşvik Projesi kapsamına 16 ile 18 yaş aralığındaki çocuklar ve AFDC 51 yardımı verilen yoksul grupların çocuklarına okullarına devam etmeleri şartıyla nakit transferi yapılmaktadır. SADP kapsamında yer alan öğrencilerin okullarına devamlılıklarını artırmak amacıyla fazladan bir ödeme yapılmaz ama devamsızlık söz konusu ise ailelere yapılan AFDC yardımları kesilmektedir (Loring vd., 2002:227).

3.6.6. Filipinler

Yoksulluk açısından olabildiğince dezavantajı olan Filipinler 2000’li yılların başında kadar ekonomik açıdan büyümesine rağmen beşeri sermayenin refahının ve kalkınmasının artırılmasında ilerleme kaydedilmiştir. Bunun temel nedeni ise sosyal yardım alanların yeteri kadar yapılamaması, kurumların aralarındaki koordinasyonsuzluk, ülkenin iyi çalışmayan sosyal yardım politikaların bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Bu duruma ek olarak hedef kitlelerin iyi tespit edilememesi ve yoksul olmayan kesimlere yardımların ulaşması söz konusudur.

- Filipinli Aileleri Destekleme Programı (Pantawid Pamilyang Pilipino Program)

Brezilya (Bolsa Familia) ve Meksika (Oportunidades) programlarından sonra gelen dünya genelindeki en büyük Şartlı Nakit Transferleri programı Pantawid Pamilyang Pilipino (Filipinli Aileleri Destekleme Programı, 4P) olup 2007 yılında Filipinler’de Sosyal Refah ve Kalkınma Sekreterliği’nin başlattığı bir pilot çalışmadır. 2007 yılında uygulanan bu programın başarı kazanmasından sonra 2008’de daha genişletilerek yaygın olarak uygulanmıştır. Dünya Bankası ile Filipinler hükümeti birlikte programı finanse etmektedir (Acosta ve Velarde, 2015: 3).

Filipinler aynı zamanda 4P olarak adlandırılan şartlı nakit transferler programının oranını %4 lerden %20 lere kadar çıkararak küresel çapta da bir yankı uyandırmıştır.

3.6.7. Şili Yardım Programı (Chile Solidario)

2002 yılında uygulanan Şili Yardım Programlarının yoksullukla mücadele eden hanelere nakit destek sağlayarak kısa dönemde bu ailelere etkilerini azaltmak, uzun dönemde ise beşeri sermayeleri gelişimine katkıda bulunarak sosyal yardımlara bağımlılıkları azaltmayı amaçlamaktadır. Bu programın temel hedefi ise nakit yardımlarla doğrudan kişilerin yoksulluk sınırını üzerine çıkarılmamaktadır. Kısa dönemli iyileşme sağlayan bu görüş yerine uzun dönemde yoksul grupların sosyo ekonomik yapıların güçlendirilmesi benimsenmektedir. Yoksul ailelerin sosyal hizmetlerden faydalanarak sosyal çalışmacının da desteğini alarak yoksullukla mücadele becerilerin kazandırılması öncelikleri olmaktadır.

- Tekli Aile Yardımı (Subsidio Unico Familiar)

Aile Yardımı Programı kapsamında sosyal sigortası bulunmayan ve 18 yaşının altında çocukları olan annelere, velilere ya da ebeveynlere aylık olarak verilen ve 8 dolar civarındaki nakit transferlerdir. Tekli Aile Yardımı programın hedef kitlesini Şili Yardım Programı (Chile Solidario) kapsamında yapılan anket gibi Sosyal Yardım Anketi ile belirlenmektedir. Tekli Aile Yardımından yararlanmak için bireylerin sosyal güvenlik sistemlerine dâhil olmamaları ve toplumdaki en yoksul %40'lık kesimde yer almaları gerekmektedir. Diğer bir etmen ise belgeli olarak 6 yaşından büyük çocukların okullarına devam etmelerini göstermeleri gerekmektedir. Her aile başına düşen aylık ödeme ise 6 bin 776 Şili pezosu (14 dolar) dır (Brandt, 2012: 14).

- Aile Etik Yardımı (Ingreso Etico Familiar)

Yoksulluk oranlarının azaltılması amacıyla Şili hükümeti tarafından başlatılan bir diğer program ise Aile Etik Yardımı (Ingreso Etico Familiar) olup 2012'de yasalaştırılmıştır. Aile Etik programı aşırı yoksullukla mücadele etmek için geliştirilmiştir. Program kapsamında yoksulluk etkilerinin azaltılması açısından doğrudan nakit desteklerle müdahale edilmekte ve bunun devam ettirilebilmesi hedeflenerek yararlanıcıların istihdam sağlamaları için beceri kazanmalarında destek vermektedir.

3.6.8. Nikaragua

1979 yılından sonra Nikaragua ilk defa sosyal koruma programlarını uygulamıştır. Fakat 1980 yılında ülke içindeki çatışmalar sebebiyle sosyal yardımları kesmiştir. 1990

yıllarına gelindiğinde ise ülkenin daha adil bir yönetime kavuşabilmesi için sosyal politika alanlarında yeni adımlar atılmaya başlanmıştır. Yeni kurulan yönetim sosyal politikalara dayandığından uygulamaların yapılması uygun görülmemektedir. Fakat iç çatışmalar nedeniyle beşeri sermayeleri zayıfladığı için uygulamaların yapılması gerekmiştir. Bu konuda 1998 yılında uygulamaya konulan Sosyal Destek Fonu (FSS) ve sosyal yardım programların fonların başlanarak, Acil Sosyal Yatırım Fonu (FISE) uygulamasıyla da iç çatışmalardan kaynaklı oluşan olumsuz koşullar telafi edilmeye çalışılmıştır.

- Sosyal Koruma Ağı Programı (Red de Proteccion Social)

Nikaragua hükümeti tarafından 2000 yılında yürütülen Sosyal Koruma Ağı Programı'nın (Red de Proteccion Social, RPS) uygulamaya konulmuştur. Programı finanse eden ise Amerika Kalkınma Ajansı (IDP) olmaktadır. Honduras ve Meksika (Oportunidades) örnek alınarak program tasarlanmıştır. Programın temel amacı beşeri sermayenin güçlenmesi olup, her yoksul aileye üç yıl sürecek gıda harcama yardımlarında bulunmuş ve 5 yaşın altında çocuğu olan kadınlara bakım imkânları sunulmuştur. Program sayesinde ilkökul seviyesindeki çocukların okullarının bırakma oranlarında azalma görülmüştür.

3.7. Türkiye'de Şartlı Nakit Transferi Uygulaması

Sosyal riski azaltma projesi aracılığıyla ortaya konulan şartlı nakit transferleri yoksullukla mücadele politikalarından biridir. Türkiye 2001 yılında tarihin en şiddetli ekonomik krizlerinden birini yaşamıştır. Krizin yoksullar üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak, yoksulları sosyal güvenlik ağlarına dahil etmek, insani sermayeyi korumak ve güçlendirmek ve dolayısıyla yoksullukla mücadele etmek amacıyla program sosyal yardım sistemleri içine dahil edilmiştir (Dama ve Sundaram, 2018:64).

Daha önce mevcut olan ancak 2001 kriziyle derinleşen ve yapısal bir sorun durumuna gelen anne ve çocuk ölüm oranları, Türkiye'nin özellikle kadınlar arasındaki düşük okur-yazarlık oranları gibi sosyal göstergeleri, diğer orta gelirli ülkelere kıyasla oldukça düşük bulunmaktadır. Bu dönemde insani sermaye birikiminin giderek zayıflaması yoksulluğun temel nedeni olmaktadır. Bunun en açık örneği, yoksul ailelerin yoksullukla mücadele olarak çocuklarını okula göndermek yerine çocuklarını işe göndermeye ve çocuk işçiliğinden yararlanmaya başvurmalarıdır (Zabcı, 2003: 229). Türkiye 2000'li yıllarda yaşanan ekonomik krizin etkilerini gidermek için Dünya Bankası aracılığı ile SRAP

projesini ortaya koymuştur (Uzun, 2012:43). 14 Eylül 2001 tarihinde Dünya Bankası ve Türkiye arasında imzalanan antlaşma ile SYDF' na 500 milyon dolar kredi ve Türkiye Cumhuriyetine de 134 milyon dolar kredi tahsis etmiştir (Kokcu, 2012:80). 2003 yılında yoksulluk sebebiyle sağlık ve eğitim hizmetlerinden faydalanmayan ve bunlardan yoksun yoksul hanelerin çocuklara hizmetlerin ulaşabilmesi için nakit transferleri aracılığı ile kolaylaştırmak adına ŞNT programları uygulama çalışmaları başlatılmıştır. 2003 yılında 6 ilde pilot çalışma ile program başlanmış ve 2004 yılında ülke geneline yayılmıştır. Sağlık ve eğitim hizmetlerinden faydalanmayan ailelere doğrudan nakit yardımların yapılmasıyla bu hizmetler sağlanmakta ve Türkiye'de, Şartlı Nakit programları sosyal politika aracı haline gelerek önem kazanmaktadır. SRAP kapsamına dahil edilen yoksul hanelerin buldukları yoksulluk durumlarından kurtulabilmesi için ve oluşabilecek kriz durumlarına karşı gerekli stratejileri geliştirmek için program hazırlanmıştır. SRAP kapsamına dahil edilen projelerden biri de ŞNT dir.

SRAP programının 2007 senesinde bitirilmesiyle ve DB tarafından verilen desteğin geri çekilmesi ile Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) kaynakları ile yürütülmüştür. Program 31 Mart 2007 tarihine kadar SARP Koordinasyon Birimi tarafından yürütülmüş, bu tarihten sonra Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM) tarafından Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu'nun sağladığı kaynaklar ile yürütülmüştür (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022a). Programın uygulamasının sürdürülmesinin nedeni, sağlık ve eğitim hizmetleri yardımlarıyla yoksullukla mücadelede yoksullar üzerindeki baskısını azaltmak ve bu sayede daha iyi bir gelecek sağlamaktır.

ŞNT programının uygulamaya başlanmasındaki amaç, küresel ekonomik sistemlerinde yoğunlukla neoliberal ekonomik politikaların uygulanması, ara sıra ortaya çıkan krizlerden kaynaklı oluşan kronik yoksulluk oranının azaltılmasıdır (Emir, Erbaydar ve Yüksel, 2013: 20).

ŞNT programları krizler karşısında ortaya çıkan programlar olsa da asıl amacı yoksullukla mücadeleye yönelik kalıcı olarak çözümleri görülmesinden kaynaklanmaktadır. Kamu tarafından gerçekleştirilen bu çeşitli yardımların, özellikle yoksul hanelerin sağlık ve eğitim hizmetlerine ulaşmasında göz ardı edilemeyecek destek mekanizması olarak işlev görmesidir. Şartlı nakit transferleri hanelerin gelirlerini artırırken, aynı zamanda eğitim hizmeti ile çocukların bir işte çalışmasını engelleyerek onları okulda tutmakta ve olası kriz

durumlarında risk altında kalan yoksulları oluşabilecek risklerden korumayı hedefleyen, Türkiye'nin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelerde işlev gören mekanizmalardır (Altay ve Aslanpay, 2016: 19).

Türkiye'de ŞNT programları 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu (SYDTK) ile toplumdaki en yoksul kişileri muhtaçlık düzeyine göre kapsamı içine almaktadır (AÇSHB, 2012: 13). Yoksulluk nedeniyle 6 ile 18 yaş aralığındaki çocukları okullara gönderemeyen ya da okullarından zorunlu olarak alan ailelerin çocuklarını okula göndermesini sağlayan, sağlık hizmetinden düzenli olarak faydalanamayan, 0-6 yaş aralığındaki çocukların sağlık kontrollerinin yapılmasını sağlayan ve hamile kadınların hamilelik süresince sağlık kuruluşlarına başvurarak, doğumlarını hastane de yapmak şartıyla verilen yardımlardır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022).

Dünya çapında da örneği bulunan ŞNT programları ülkemizde de ilk öncelikli amacı temel ihtiyaçlarını karşılamaktan yoksun olan ailelerin desteklenmesi ile hızlı bir şekilde yoksulluğu azaltmayı hedeflemektedir. Daha sonraki hedefinde ise düzenli sağlık kontrollerinin yapılmasını ve okullarına devam edebilmeleri şartı ile gelecek için insan sermayesine yatırım yapılmasını artırmaktır (Öcal, 2012: 33).

ŞNT programları, 01.01. 2015 tarihine kadar Türkiye'deki sosyal koruma ağlarının hiçbirinin kapsamında olmayıp fakat kayıt dışındaki sektörlerde istihdam sağlama imkânı bulunan, dışlanan aileleri sosyal içerme kapsamı içerisine alan özellikle çocuklara ve kadınlara odaklı programın başarılı olabilme özelliğini günümüzde de devam ettirmektedir. ŞNT' den yararlanmak için herhangi bir sosyal korunma ağının içine dâhil olmama şartı bulunmaktadır. 17.10.2014 tarihli Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Kurulu kararı ile 01.01.2015 ve 31.12.2015 yılları arasında geçerli olarak değiştirilmiştir. Böylelikle hak sahibi olan ailelerin ya da kişilerin bir sosyal güvenlik kapsamı içinde işe yerleştirilmeleri durumunda, sosyal güvenlik içinde yer almasından kaynaklı olarak ŞNT desteği sona erdirilmektedir (AÇSHB, 2014: 83). Yapılan bu değişikliğin amacı ise piyasa koşullarının değişmesiyle olumsuz olarak etkilenebilecek yoksul çalışanların yardım kapsamı içerisine dâhil etmek ve programın kazandığı başarıyı daha yaygın olarak kitlelere taşıyabilmektir. ŞNT programları, yalnızca sosyal güvencesi bulunmayan kişilerin yanı sıra sosyal güvencesi olup ancak yoksul olan aileleri de kapsama dâhil ederek Türkiye'nin sosyal devlet olması konusunda önemli adım atmaktadır. Günümüzde asgari gelir güvencesinin her vatandaş açısından değerlendirilen ŞNT programının hedef kitlesinin

genişlemesi, kurumsallaşma çabası içinde olan sosyal yardımlarda önemli gelişmeler kaydedildiğini göstermektedir.

Türkiye'deki şartlı nakit transferleri 3 bileşenden oluşmaktadır.

- Şartlı Eğitim Yardımları
- Şartlı Sağlık Yardımları
- Şartlı Gebelik Yardımları

Türkiye'de uygulanan 3 bileşenin ortak amacı, çocuklarını okula göndermeyen yoksul hanelerin eğitim ve sağlık yardımlarına destek vererek, insani sermayelerine yatırım yapmaktadır. İnsani sermayelerine yatırım yapılan çocuklar yoksulluklarını gelecek nesillere taşıyarak yoksulluk döngüsü kırılacaktır.

3.7.1. Şartlı Eğitim Yardımı

Şartlı eğitim yardımının çocuklara yapılmasının nedeni, çocuklara yapılan yatırımların geleceğe taşınan bir nesil ve yoksulluğun nesiller arası taşınmasının önlenmesi amacıyla hareket edilmektedir. Bu yözde ülkemizde ve dünyada şartlı nakit programları uygulanmaktadır. Şartlı nakit transferinin bir bileşeni olan şartlı eğitim yardımı çocuklarını okula göndermeyen yoksul ailelerin çocuklarını okula göndermesi için uygulanan bir sosyal yardım programıdır. 3294 sayılı kanun kapsamında herhangi bir sosyal güvenceye dahil olmayan yoksul ailelerin çocuklarının okullarına devam etmesi amacıyla 4-20 yaş arasında olan yoksul ailelerin çocuklarına verilen, okulların açık olduğu zaman dilimi içerisinde 1 ayda 4 günden fazla devamsızlık yapmamak şartını barındıran ödemelerdir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022b). Yapılan ödemeler annelerin hesabına yatırılmaktadır.

Şartlı nakit transferlerinin en önemli şartlılık ilkelerinden biri de ödemelerin annelere yapılmasıdır. 2021-2022 eğitim öğretim dönemine devam eden öğrencilere verilen yardımlara göre tutar;

İlköğretime devam eden erkek öğrencilere aylık 45 TL

İlköğretime devam eden kız öğrencilere aylık 50 TL

Ortaöğretime devam eden erkek öğrencilere 55 TL

Ortaöğretime devam eden kız öğrencilere 75 TL olarak belirlenme ve bu yardımlar iki ayda bir kere yapılmaktadır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022). Şartlı eğitim yardım miktarlarının kız öğrencilere daha fazla verilmesinin nedeni de yardımların pozitif ayrımcılığı desteklediği yönündedir. Kırsal alanda kız çocukların okula gitme oranı erkek çocuklara göre daha düşüktür bundan dolayı da kız çocukların okullaşmaları, uzun vadede sosyal ve ekonomik yaşam içinde kadın erkek eşitliği dengesinin sağlanması için önemli bir süreçtir (Sundaram ve Dama, 2018:53).

Tablo 3.4. Şartlı Eğitim Yardımlarının Okul Derecelerine Göre ve Cinsiyete Göre Hak Sahibi / Hane Sayısı Dağılımı

Okul Derecesi	Cinsiyet	Hane Sayısı	Hak Sahibi Sayısı
İlkokula devam eden şartlı eğitim yardımı alan öğrenciler	Erkek	498.625	591.422
	Kadın	471.773	567.274
Ortaokula devam eden şartlı eğitim yardımı alan öğrenciler	Erkek	506.016	610.560
	Kadın	487.667	600.004
Liseye devam eden şartlı eğitim yardımı alan öğrenciler	Erkek	232.977	262.314
	Kadın	235.822	272.338
Toplam		1.268,700	2.603,680

Kaynak: Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, (2019:127) Faaliyet Raporu http://www.sp.gov.tr/upload/xSPRapor/files/pijZ2+ACSHB_2019_Faaliyet_Raporu.pdf

Tablo 3.4'e göre ilkokula ve ortaokula giden şartlı eğitim yardımı alan hak sahibi sayısı erkek öğrencilerde daha fazla iken, liseye giden öğrencilerde kadın sayısı daha fazla mevcuttur. Liseye giden yardımdan yararlanan kadın öğrenci sayısının daha fazla olmasının nedeni yapılan yardımların kız çocukların okullaşma sürecine katkı sağladığı yönündedir. Bu tabloda olumsuz olarak görülen bir diğer nokta ise erkek öğrencilerin lise eğitimlerini tamamlamadan okullarından uzaklaştığı düşüncesidir. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından AB IPA(2014-2020) kapsamı altında " *Türkiye'deki Şartlı Eğitim Yardımı Programının Lise Devam Oranları Üzerine Etkisinin Artırılması Projesi* " ile lise çağında okula gitmeyen çocukların okula devamlılığı, okullarından uzaklaşmama hedeflenmektedir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022b).

Şartlı eğitim yardımının amacı kız çocukları okuldan uzaklaştıran yoksulluğun azaltılmasıdır. Şartlı eğitim yardımı ile amaçlanan kız çocuklarının okullaşma oranlarının artması, erken yaşta evlendirilen kız çocuklarının önüne geçilmesi, uzun dönemde ise kadınların sosyo-ekonomik düzende erkeklerle aynı söz hakkına sahip olmasıdır (Sundaram ve Dama, 2018:54).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı yerel düzeyde hizmetlerini Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları ile gerçekleştirmektedir. Şartlı eğitim yardımından yararlanmak isteyen aileler Sosyal yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına giderek bizzat çocuğun annesi, annesi olmadığı durumda babası, ebeveynleri olmadığı durumda çocuğun vasisi tarafından başvuru yapılmaktadır. Yoksul ailelerin başvuruları, aile dosyalarının oluşturulmaları, ailelerin sosyo- ekonomik durumlarının SYDV görevlileri tarafından bizzat yerinde ziyaret edilerek teyit edilmesi sonucunda toplanan bilgilerin elektronik ortamda tutulup, sonucun e-devletten öğrenilebildiği bütünlük bilgisi sistemlerini bir arada toplayan bilişim sistemleri ile sağlanmaktadır (ASPB, 2017:35).

ŞEY' den yararlanan çocuğun okula devamlılığı MEB tarafından kayıt altına alınmaktadır. Okula devamsızlık yapılması halinde okuldan uzaklaşan çocuğun yardımının kesilmesi yoksulluk için kurtarıcı bir durum değildir. Çünkü şartlı eğitim yardımından yararlanan çocuğun okula gelmeyince yardımın kesilmesinden ziyade ilgilenilmesi gereken en önemli konu çocuğun okula gelmeme nedenlerini araştırmaktır.

2018 yılında şartlı eğitime ayrılan kaynak 643.10 milyon iken, 2019 yılında 614.46 milyon, 2020 yılında 730.26 milyondur (AÇSB, 2020:151).

Kriz ve savaş durumları milyonlarca insanın evlerinden uzaklaşarak komşu ülkelere yerleşmesine yol açmaktadır. Savaş ve kriz durumlarının en çok risk altında kalan grupları çocuklardır. Ülkemizde Suriyeli mültecilere büyük oranda ev sahipliği yapmış bir ülkedir. Şartlı eğitim yardımının kapsamı Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından 2017 yılında genişletilerek Milli Eğitim Bakanlığı, Kızılay ve UNICEF'in ortak hareket ettiği şartlı eğitim yardımı ile Türkiye'de geçici süreli koruma altına alınan, okul çağına gelen mülteci çocuklar, Suriyeliler ve diğer yabancı çocukları kapsayacak şekilde düzenlenmiştir (UNICEF, 2022). Okulun açık olduğu dönem içerisinde bir ayda 4 günden fazla (%80) okula gelmediği hallerde yardım kesilmektedir. Çocuklarına okullara düzenli olarak gönderen aileler Kızılay Kart aracılığı ile 2 ayda bir yardımdan yararlanmaktadır. Mültecilere yönelik verilen şey iki ana bileşenden oluşmaktadır;

1. Çocuklarına okula göndermeyen ailelere, çocuklarını okula göndermek için gereken imkanları sağlamak amacıyla nakit yardımlar yapılması. (Maddi güçlendirme). Ana okulundan, 8 sınıfa kadar giden erkek öğrencilere aylık 55 TL, kız öğrencilere 60 TL, 9-12 sınıfa giden erkek öğrencilere 55 TL, kız öğrencilere 75 TL verilmektedir (AÇSB,

2020:151). Kovid salgınının dünyada ve ülkemizde ekonomik sıkıntılara yol açmasından dolayı Kasım ayı içerisinde bir defaya mahsus 518,794 çocuğa 50 TL ekstra ödeme yapılmıştır (UNICEF, 2022:1).

2. Çocuklarını bir ay içinde 4 günden fazla okula göndermeyen ailelerin yardımları kesildiği için, çocukları korumak adına çocuk koruma hizmetlerinin sağlanması. Kızılay tarafından kişilerin durumları yerinde görülerek çocuk ve ailesine onları koruma ve destekleme hizmetleri verilmektedir (UNICEF, 2022) Çocuk koruma bileşeni 15 ilde uygulanmakta ve çocukları riskler karşısında korumayı amaçlamaktadır.

Şartlı eğitim yardımından hızlandırılmış öğretim programından yararlananlar, kamu okulları ve geçici süreli okullarda okuyan öğrenciler yararlanabilmektedir. Şartlı eğitim yardımından yararlanan yabancı çocukların yarısından çoğu Sosyal Uyum (aile başına 250 TL yardımından da yararlanmaktadır.

3.7.2. Şartlı Sağlık Yardımı

3294 sayılı kanun kapsamında nüfusun en yoksul %6'sına dahil olan ve herhangi bir sosyal güvencesi olmayan ailelerin 0-6 yaş arası çocuklarının düzenli sağlık kontrollerini yaptırmak şartıyla şartlı sağlık yardımından yararlanabilirler (Saritepe, 2019: 63).

Sağlık yardımı almaya hak kazanan ailelerin çocukları; 0-6 yaş arası çocukları kapsayan şartlı sağlık yardımı kız ve erkek çocuklara eşit olarak aylık 45 TL olarak belirlenmiştir. Aylık 45 TL olan şartlı sağlık yardımı en fazla 72 ay verilmektedir (AÇSB, 2022).

Şartlı sağlık yardımından yararlanmak isteyen aileler bizzat Sosyal yardımlaşma ve Dayanışma vakıflarına giderek başvuru yapabilmektedir. Şartlı sağlık yardımından yararlanmak için ailede herhangi bir sosyal güvenceden yararlanan birinin olmaması, ekonomik olarak geçimini zor sağlaması ve başvuran kişinin hamile ya da çocuğunun 0-6 yaş arası olması gerekmektedir.

Kişilerin arasında herhangi bir resmi nikah olmaması durumunda kişilere öncelikle yasal işlemlerin yapılması teşvik edilir. Şartlı nakit transferleri annelere verilmesi hedeflenen yardımlardır. Ancak annenin hayatta olmadığı durumlarda baba tarafından doldurulan başvurular kabul edilir. Baba tarafından doldurulan başvuruların geçerli olması için formda doldurulması gereken kısım 2'nin (annenin nüfus cüzdanı fotokopisinin)

eksiksiz doldurulması, anne öldüyse veya anne baba boşanmış velayet babada ise bunlarda belge ile ispat olarak çocuğun babada yaşadığı kanıtlandığı hallerde ödemeler babaya yapılmaktadır (Saritepe, 2019:64).

Şartlı sağlık yardımı ayrıca hamile kadınların doğumlarını hastane de gerçekleştirmek, düzenli sağlık muayenesini yaptırmak kaydıyla yaptığı gebelik yardımını da kapsamaktadır.

Gebe kadınlar hamileliğin ilk 3 ay içinde doktor raporu ile Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarına başvuru yapabilirler. Gebe kadınlar bu süre boyunca düzenli olarak izlenmeli ve rutin kontrolleri sağlanmalıdır. İzlem ve rutin kontrol tarihleri Sağlık Bakanlığı tarafından belirlenmektedir. Hamile olan kadının kontrolleri 4 ile 7 ay arasında ayda bir defa, 8 ile 9. aylarda en az bir defa, doğumdan sonraki 0-6.haftaları içeren tarihlerde en az iki defa olmak kaydıyla düzenli yapılmakta, ödem, varis, kan basıncı dengesi, çocuğun kalbinin sesinin kontrolü doğumdan sonra da bebek ve annenin kontrolleri yapılmaktadır (Atılmış, 2021:32). Hamilelikten sonra belirlenen kontrol tarihleri 0.gün, 7.gün ve 14.gün, 1-6 aylık çocuklarda her ay, 6-18 aylık çocuklarda üç ayda bir, 18-72 arasındaki çocuklarda ise altı ayda bir olarak belirlenmekte aynı zamanda anneye emzirme ve ek gıdaya geçiş eğitimleri verilmektedir (Atılmış, 2021:33).

Hamile kadınlara en fazla 9 ay olmak kaydıyla 45 TL, lohusa kadınlara en fazla 2 ay olmak kaydıyla 45 TL, doğumlarını hastane de gerçekleştiren kadınlara doğum yaptığına dair belgeyi buldukları il/ ilçedeki SYDV larına iletmeleri ile bir defalık olmak kaydıyla 100 TL ödeme yapılmaktadır (ASHB, 2022b). Ödemeler Ziraat Bankası ve PTT hesapları aracılığı ile annelere, anneler yoksa babalara yapılmaktadır. Şartlı Sağlık yardımlarının kesildiği haller ise şunlardır; Bakanlık tarafından belirlenen tarihlerde rutin kontrollerin yaptırılması için sağlık kuruluşlarına gidilmemesi, ölüm halinde, SYDV görevlilerinin ziyareti sırasında aldatıcı durumla karşılaşma (muhtaçlık durumunun sona erdiğini gösteren), yardımdan yararlanan kişilerin SYDV larına bildirmeden ikametgah adreslerini değiştirmesi ve başvuru sırasında imzalanan formdaki bilgilerin yanlış olduğu kanısına varıldığında yardımlar ya tamamen kesilmekte ya da durdurulmaktadır (ASHB, 2022b).

Tablo 3.5. 2018-2020 Yılları Şartlı Sağlık Yardımı Miktarı

Yardım Türü	2018		2019		2020	
	Milyon TL	Kişi Sayısı	Milyon TL	Kişi Sayısı	Milyon TL	Kişi Sayısı
Şartlı Sağlık Yardımı	382.23	1.225,402	390.12	1.1997,752	475.871	1.198.259

Kaynak: AÇSHB (2018-2020) Faaliyet Raporu https://www.aile.gov.tr/media/49934/acshb_2019_yili_faaliyet_raporu.pdf

Tablo 3.5'e göre şartlı sağlık yardımından yararlanan kişi sayısının yıllara göre arttığı görülmektedir. Bu da şartlı sağlık yardımları için harcanan miktarın artmasına, programının kapsamının genişlediğine işaretler. Şartlı sağlık yardımlarının her bir muhtaç durumda olan kişiye ulaşması demek gelecek nesillerin sağlıklarını o denli korumak demektir.

Şartlı sağlık yardımı ile amaçlanan, nüfusun en yoksul kesimini oluşturan %6'nın sağlık hizmetlerine erişmelerini kolaylaştırmak ve rutin kontroller sayesinde erken teşhis ile hastalıklara erkenden müdahale ederek gelecek kuşaklarında sağlıklarını korumaktır (Saritepe, 2019:62). Aynı zamanda şartlı eğitim ve şartlı sağlık yardımından yetim, öksüz ve asker çocukları da yararlanabilmektedir.

3.8. Şartlı Nakit Transferine Dair Literatür Araştırması

ŞNT programının yoksulluk oranlarını azaltma daki başarısının belirlenmesi için etki analiz çalışmaları yapılarak, uygulamanın başarılı olduğu saptanmıştır. Genel olarak aileler üzerinde etki analiz çalışmaları (sağlık, eğitim ve iş gücü) yapılarak veya benzer amaçlar ile yapılan özel anketler sonucunda elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Bu anketlere ek olarak yardım alanlarında detaylı olarak nitel analizler yapılarak, yararlanıcıların görüşleri alınmıştır. Etki analiz çalışmasına, faydalanıcı öğrencilerin okullaşmaları, devamlılığı, başarı ve sağlık göstergeleri ilave edilip araştırmanın verileri incelenmiştir. Araştırma sonucunda programı uygulayan ülkelerdeki 6 ile 17 yaş aralığındaki çocuklarda okullaşma oranlarının yükseldiği, çocuk işçi sayısının azaldığı, yeterli gıda alımı ve sağlık hizmetleriyle doğumdan itibaren sağlıklı nesillerin yetiştirilmesi sağlanmıştır (AÇSHB, 2012: 10). Bangladeş'te uygulamaya konulan ŞNT programında kızların ortaokula devamlılıkları üzerine etkili olduğunu ölçmek için yapılan araştırmanın sonucu olumlu çıkmıştır. 11 ile 18 yaş aralığındaki kızların okullaşma oranının %12 civarında arttığı düşünülmektedir. Ülkenin çoğunluğunda kız öğrencilerin ortaokula kayıt edilme oranları yaklaşık olarak %45'i bulmuştur. Bu durum kızların okullaşma oranlarının arttığını göstermektedir (Khandker ve vd., 2003). Kolombiya'da ŞNT uygulamaların 14 ile 17 yaş

aralığındaki çocukların okullaşmaya etkisi yerel ve şehirlerde yaklaşık olarak %6 civarında olduğu tespit edilmiştir. Ülkenin okullara kayıt oranları, programın uygulanmasından önce şehirlerde yaklaşık olarak %72 olurken kırsal kesimlerde %55 oranında olmaktadır. Program sayesinde şehirlerde %8 ve kırsal kesimlerde %11 oranında artış olduğu görülmüş ve bu oranların yoksullukla mücadele konusunda önemli bir adım olarak görülmüştür (Attanasio vd., 2005). Kolombiya ve Türkiye gibi ülkelerin uyguladığı ŞNT uygulamalarının özellikle ortaöğretim düzeyinde okullara kayıt yaptırmalarında başarı olduğu tespit edilmiştir. Çünkü bu ülkelerde uygulama öncesindeki okullaşma oranları yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Fakat bu konuyla beraber bu çeşitli uygulamaların okullara katılım oranlarında, okul başarılarında ve okulu bırakma oranları üzerinde kısmen daha az etkisi olmaktadır. Bu durumun sebebi ise programın tasarlanmasında eksikliklerin ve tamamlayıcı programların gereksinimi gösterebilmektedir.

Başka bir yönden Nikaragua ve Bangladeş'te uygulanan ŞNT programların öncesinde az olan ilkökul kayıtları erkek öğrencilerde %9 oranındayken, kız öğrencilerde bu oran %13'e kadar çıkmıştır. Programın en fazla kız çocuklarına etkilemesi toplumda cinsiyette pozitif ayrımcılığı göstermektedir. Nikaragua ülkesinde gerçekleştirilen bir araştırmada uygulanmış 3 yıllık ŞNT programların 10 yıl sonrasında eğitim ve öğrenme üzerindeki etkileri görülmüştür. 2000 yılında başlayan programın kapsamına 9 ile 12 yaş aralığındaki erkek çocukları gruplarından herhangi birilerini alarak örnekler belirlenmiştir. Bu örneklerle bakıldığında kısa vadeli programların okullaşma oranlarının yarım puan daha arttığı ve uzun vadede ise program sonrasında bu etkilerin erken yetişkin dönemlerine kadar olan süreçte devam ettiği belirlenmiştir (Vermehren, 2003: 49).. Programda öğrencilerin matematik ve dil başarılarında ciddi kazanımlar sağlandığı görülmüştür. Fakat programın bilme yetisi de herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Bu bulgulara transferlerden hak kazanmış çocukların gözlenmesi ile ulaşılmaktadır. Bu nedenle bu çocukların, ŞNT uygulamalarına etkileri programın sonlanmasından sonrada devam edebildiği konusunda kanıtlar sunulmuştur (Barham, Macours ve Maluccio, 2013). Bolsa Familia Programı (BFP) ile ilgili yapılan bir çalışmada 6 ile 17 yaş aralığındaki çocukların okullaşmaları, sınıf atlamaları ve sınıfta kalmaları üzerine gerçekleştirilmiş ve sonuçları olumlu çıkmıştır. Program kapsamında kızların okullaşma oranının %8.2 civarında arttığı tespit edilmiştir. Bu artışın 6 ile 14 yaş aralığındaki kızlarda %7.3 oranındayken, 15 ile 17 yaş aralığındaki kızlarda ise %8 oranını bulduğu belirlenmiştir. 6 ile 17 yaş aralığındaki bütün çocukların okullaşma oranlarında %4.5 artış görülmüştür bunun fark yaratan bir rakam olmadığı

düşünülmüştür. Bu duruma rağmen, Bolsa Familia Programı (BFP), çocukların sınıflarına geçme başarılarında önemli artışların yaşanması, başarılı olduğunu göstermektedir. 6 ile 17 yaş aralığındaki kız öğrencilerin sınıflarını geçme oranı ise %10.4 seviyesini bulurken, benzer şekilde 15 ile 17 yaş aralığındaki kızlarda %20.9 gibi ciddi artışlar görülmüştür. Program kapsamına dâhil edilen yaş büyük kızların, küçük olanlara göre etkilerinin daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca program kapsamındaki 15 ile 17 yaş aralığındaki kızların sınıf tekrarı yapma oranlarında %17 düşüş olduğu belirlenmiştir. Ancak kızlarda her iki grupta da okulu terk etme oranlarında programın etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Öte yandan, programın erkeklerin sınıf geçişlerini artırdığına dair bir bulguya rastlanmamıştır. Çünkü Bolsa Familia Programı (BFP) faydalanan, 6 ile 14 yaş arası ve 15 ile 17 yaş aralığındaki erkeklerin olası sınıf tekrarı yapmalarının oranı %5- 5.3 oranı bulunduğu tespit edilmiştir. Bu yaş grupları birlikte değerlendirildiğinde sınıfları geçme konusunda etkilerinin önemli derecede azaldığı görülebilmektedir. Bu duruma rağmen, 15 ile 17 yaş aralığındaki çocukların okullarını bırakma oranı %7.2'yi bulunduğu düşünülmektedir. Yani program kapsamındaki 15 ile 17 yaş aralığındaki çocukların, büyük olasılıkla sınıfta kalmalarına rağmen okullarına devam etmelerinin, sınıflarını geçmeleri üzerine bir etkisinin olmadığını göstermektedir. Bu nedenle, programın erkeklerin sınıflarını geçebilmeleri ve okul tekrarı üzerine dengeleyici bir etkisinin olmadığı belirlenmiştir. Bu araştırmanın sonucunda, kızlara pozitif ayrımcılık yapılarak okullaşma oranlarında önemli düzeyde artış olduğu ve program kapsamında 15 ile 17 yaş aralığındaki kızlarda erkeklere göre daha etkili olduğu görülmüştür. Programda erkekler ve kızlar üzerinde başarılı olduğu görülmüş, fakat kızların daha başarılı olduğu belirlenmiştir. Ayrıca program sayesinde yapılan araştırmaya göre erkeklerin kızlara oranla sınıf geçmelerinde daha az olduğu saptanmıştır (De Brauw vd., 2005:309).

Brezilya ülkesinde gerçekleştirilen bir araştırmada Bolsa Escola Familia programının (okul yardımı) beşeri sermaye lerin gelişmesi üzerine etkili olduğu için başarılı görülmüştür (De Janvry vd., 2006: 268). Programdan yararlananların sınıflarını tekrar etme oranları %6'a düşmüştür. Yararlanamayanların ise sınıf tekrarı oranlarında yaklaşık %23 olmak üzere arttığı belirlenmiştir. Okullarına devam edenlerin %7.8 oranında başarısız çocuklara transferlerin yapılması sayesinde %1.8 oranında başarı artışı görülmüştür. Bu önemli gelişmelere rağmen çocukların okul performanslarında halen gerçekleştirilmesi gereken teşvik edici etkenlerin bulundurulması gerekmektedir. Brezilya'da Bolsa Escola Familia programından faydalanmayan grupların okullara katılım oranları %83 (okulu terk oranı

%17) olurken bu kesimin okullardaki başarı oranları ise %88 (okul başarısızlığı oranı %12) seviyesini izlediği görülmüştür. Sınıf geçme üzerinde bu oranların %73 seviyede artışı belirlenmiştir. ŞNT uygulamalarının, yaralanan hanelerin çocukların okullaşma oranı %90.8 civarında artışı belirlenmiştir. Ancak bu artan katılımlara rağmen başarı oranı %87.2 civarında gerçekleşerek, sınıf geçmeleri üzerine %79.2'lik oranda etkilediği görülmüştür. Sonuç olarak programın okullaşma oranı %7.8 iken, sınıf atlama oranı da %6.2 artış göstermiştir. Programda dikkat çeken diğer bir husus ise okul kayıt oranlarında gerçekleşen yükselişin eğitim sürecine ek olarak 1.5 yıl artırdığı ortaya çıkmıştır. Böylelikle program üzerine yapılan yorumların, kişi başı milli geliri ve ücretleri artırmasında etken olduğu tespit edilmiştir. ŞNT uygulamasında, okullara katılımların ve okul başarıları üzerine etkilerinin pozitif yönde olması beklenen bir durumdur. Çünkü yoksul hanelerin çocuklarının ŞNT programlarından yararlanabilmesi sayesinde okullarına devam edebilmektedir. Brezilya'daki Bolsa Escola Familia programının, okullardaki başarı oranını istikrarlı şekilde artırıcı bir sosyal yardım programı olduğu için önem taşımaktadır. Aksi bir durumda yoksulların çocuklarının okullarını bırakma ihtimalinin arttığı görülebilmektedir. Yoksul hanelerin, akademik yeteneklerinin düşük olması ya da başarı potansiyeli az olan çocukların, bir transfer programların kapsamında yer almadan okullarına gitmesi ve devamlılığı dolaylı olarak okul başarılarını da artış görülmesi bir transfer programı olmadan pek de olası görülmemektedir (De Janvry vd., 2006:267). Brezilya'da uygulanan Bolsa Escola Familia programının kapsamında yer alan nüfus ve yapılan transferlerin ödeme tutarları değerlendirilmesinde ülkenin aşırı yoksullukla ve eşitsizlikle mücadele konusunda başarı göstermektedir. 2004 yılında yapılan senelik hane halkı araştırmasında (PINAD), hedefleme yöntemlerinin iyi tasarlandığı Bolsa Escola programında transferler oranlarının %73'ü en yoksul beşte birlik grubu, %94'ünde yoksul grupların ikinci beşte birlik kısmına gönderilmiştir. Ayrıyeten, program sayesinde eşitsizlik durumunun %20 ile %25 yüzdelerinde azalttığı ve %16'lık oranlarında yoksulluğun azalmasında etkisinin görüldüğü belirlenmiştir. ŞNT programlarından birisi olan Bolsa Escola programın taşıdığı amaç tüm gençlerin sekiz yıl süren eğitimlerinin tamamlanmasına katkı sağlamaktır. 1990 senesinde programda, 8 ile 11 yaş aralığındaki çocukların %86'lık oranda olan okul kayıtlarının 2001 yılına gelindiğinde %97 civarına çıktığı belirlenmiştir. Fakat 2001 senesinde 15 yaş ve daha üstünde olan çocukların ise okullara kayıt yaptırılmasının oranı ise %87'lik düşüş yaşanmış ve 18 ile 25 yaş aralığında Brezilya'daki gençlerin %40'ı (9 milyon) ortalama bir eğitimi 8 yılın altında almaktadır (Glewwe ve Kassouf, 2008: 2).

2008 yılında Glewwe ve Kassouf'u tarafından gerçekleştirilen araştırmada Bolsa Escola Familia programının yoksulluğa neden olan en önemli etmenlerden biri olan eğitimin eksikliklerinin tamamlanmasında önemli düzeyde adımlar atıldığı belirtilmektedir. Program kapsamında birinci ve dördüncü sınıfların da okula kayıt yaptırma oranlarını yaklaşık olarak %5.5 oranlarında ve beşinci ile sekizinci sınıf öğrencilerin ise yaklaşık olarak %6.5 oranlarında arttığı düşünülmüştür. Programda birinci ile dördüncü sınıfların arasında yer alan yararlanıcıların okullarını bırakmaları oranı yaklaşık olarak %0,5 olduğu ve beşinci ile sekizinci sınıfların ise oranın %0.4 oranında azaldığı saptanmıştır. Bolsa Escola Familia'nın birinci ve dördüncü sınıfların arasındaki oranın ise yaklaşık olarak %0.9 bulduğu beşinci ile sekizinci sınıfların ise %0.3 oranlarında yükseldiği belirlenmiştir. Sonuç olarak program yararlananlara etkileri programdan destek almalarına göre yaklaşık üç kat daha fazla olduğu tespit edilmiştir (Glewwe ve Kassouf, 2008:31). Bu konuda programın uzun dönemli kapsama dâhil edilenlerin arasında okullaşma oranlarının %18 yükseldiği tahmin edilmektedir. Bu yükseliş, amacı nüfusunun eğitim sürecinde yaklaşık ek olarak 1.5 yıl arttığı ortaya çıkmıştır. Eğitim boyunca her yıl olan artışların ücretinin oranı %8 arttığı saptanmıştır. Eğitim sürecinde yaşanan yükselişlerin, bütün nüfusun transferi üzerinde olumlu etkileri %2 oranında olduğu belirlenmiş ve 1.5 olan eğitim yılı yükselişlerin bireylerin başına milli gelirlerdeki %1'lik artışa katkı sağladığı belirtilmektedir. Nitekim programların, nüfusun yoksul kesiminin üçte birin transferlerinde en fazla %12 oranlarında arttığı yönünde etkileri olduğu görülmüştür (Glewwe ve Kassouf, 2008: 32). Bolsa Escola Familia programında cinsiyet, yaş, coğrafi bölge, kırsal bölge, kenar mahalle ve kentlere odaklanarak 2004 ile 2006 tarihleri arasında gerçekleştirilen etkilerinin değerlendirilmesi sonucuna göre yararlanıcıların eğitimleri üzerine olumlu yönde etkisinin olduğu görülmüştür. Program kapsamındaki 6 ile 17 yaş aralığındaki çocukların okullaşmaları oranlarına %4'lük katkı sağladığı düşünülmektedir. Ayrıca programların, benzer grup çocukların programdan destek almayanlara göre okullarına devam edenlerin oranlarında (tahminen 2 ay boyunca) %0,3 oranında kayıplara neden olmasına rağmen okullarına devamlılık konusunda destek sağladığı belirlenmiştir. Benzer olarak programın çeşitli coğrafik alan ve bölgelerde özellikle kuzeyde, daha aza gelişen kesimlerde ve cinsiyetler arasında pozitif yönde etkileri artmıştır (Schaffland, 2011:4). 2012 yılında Glewwe ve Kassouf tarafından yapılan Brezilya genelindeki okullardan alınan verilere bakılarak yapılan çalışmaya göre Bolsa Escola Familia programında, okullarını bırakanların oranlarının ikinci ve beşinci sınıfa gidenlerde %0.5 olduğu, altıncı ve dokuzuncu sınıfların ise %0.4'lük

oranında düştüğü belirlenmiştir. Programın ayrıca okullaşma ve sınıf atlama oranlarının olumlu etkileri saptanmıştır (Glewwe ve Kassouf, 2012:512).

2012 tarihinde Janvry ve arkadaşları tarafından Brezilya'nın en kuzey bölgesinden seçilen belediyelerin Bolsa Escola Familia programının etkileri araştırılan bir başka çalışma yapılmıştır. Bu çalışmanın sonucunda 6 ile 15 yaş aralığında yoksul hanelerdeki çocukların okullaşmaları üzerindeki etkileri ve okul bırakma oranların yüzdesi %8 azalmıştır. Bu verilerin, 2006 tarihinde gerçekleştirdikleri çalışma bulgularını destekler niteliktedir. 2015 yılında Chitolina ve arkadaşları (2015) tarafından Brezilya'da Bolsa Escola Familia programı üzerinden 16 ile 17 yaş aralığındaki gençleri kapsama alınmasıyla ve yararlanıcı hanelere etkilerin ölçülmesi açısından çalışma yapılmıştır. Çalışmada Brezilya Ulusal Hanehalkı Araştırmasından alınan bulgular kullanılmıştır. En yoksul %20'lik payda yer alan hanelerde bulunan 16 yaşında ve daha üstündeki gençlerin deney grubu olarak seçilirken, kontrol grubu olarak da 15 yaş üstü gençler seçilmiştir. 2007 senesinde başlatılan özellikle 16 ile 17 yaşındaki gençler üzerinde (Bolsa Variavel Jovem BVJ) işgücü, okula katılımların, işgülerine ailelerine ve kendilerine ayırdıkları zaman düşünölmüştür. Programın etkilerini başladıktan sonra ve başlamadan önce tahmin etmek, 2006 ile 2009 yılları arasında hedef kitlede yarattığı farklılıkları ayırıştırma yöntemini kullanmıştır. Program kapsamında 16 ile 17 yaş arası yoksul gençlerin alınması sonucunda genel olarak olumlu etkileri görölmüştür. Gençlerin okulu bırakma oranları düşmüş ve okullarına devam süreleri de artmıştır. Özellikle 16 yaşından büyük olan gençlerin 15 yaş grubuna göre daha çok etkilediğı görölmüştür (Bastagli, 2009:60). Transfer ödemesinin okul kayıtları aileleriyle birlikte yaşayan gençlerde %11 oranında ailesiyle beraber yaşamayanlarda ise %5.4 oranında arttığı belirlenmiştir. 15 ve 16 yaş gruplarındaki erkeklerde ortalama olarak %16 artış yaşanmıştır. Okullara kayıt oranlarında yaşanan artışın nedeni olarak gençlerin çalışırken aynı zamanda okullarına devam etme istekleridir. Bolsa Escola Familia programında bu gruplar üzerinde %4.5 yüzdelerinde bir yükseliş olduğı düşünölmektedir. Brezilya'daki en kuzey bölgesinde de programın etkileri görölmüştür. Nüfusun yaklaşık olarak %53.2 oranında, en kuzey bölgesinde ise %23.4 oranında en güneyinde gerçekleşmiştir. Toplam olarak ölkü nüfusunun ¼'ü söz konusu bölgelere yayılmıştır. Ölkü kaynaklarının eşi olarak dağılmasında başarılı olunamaması Bolsa Escola Familia programın 16 ile 17 yaş aralığındaki gençleri içerecek biçimde genişletilmesi ile bir kısım azaltmaktadır. Ölküenin genelinde başarı gösteren programların, özellikle kuzey bölgesinde okullara katılım oranları %6.5 arttığı saptanmıştır.

Bu bölgelerde yoksulluk diğer bölgelere oranla artması, programın etkilerini daha çok görülmesine neden olmaktadır (Chitolina vd., 2015:195).

Meksika’da yapılan yoksullukla ilgili çalışmaların bir çoğunda, çocukların genelinde en az aralıklı şekilde işte çalıştıkları saptanmıştır. Çocukların çalıştırılmaları hanelerin geçici olan gereksinimleri ya da yoksullukla mücadele stratejilere olmak üzere değerlendirilmektedir. 1997 yılında Progres Oportunidades Prospera programının uygulamaya konulmasının ardından 12 ile 14 yaş aralığındaki çocukların işlerde çalışması genel olarak etkili olduğu görülmüştür. Benzer durumda 2000 tarihinde yapılan çalışmalar sonucunda programda, çocuk işçilerin oranın azalmasında başarılı olduğu belirlenmiştir. Program erkek çocukların çalıştırılmasında %6.5 oranında, kızların çalıştırılmasında ise %4.6’lık oranda azalmasıyla toplam olarak %21 oranında azalma görülmüştür. Kızların düşüş oranı erkeklere göre az olmasa da görünen etkilerin fazla olduğu ve yaklaşık olarak %50 oranında azaldığı belirlenmiştir. Prospera programı kapsamında, çocuğunu okullarına göndermek yerine çalışmaya gönderen aileler için ciddi bir güvenlik ağı şeklinde değerlendirilmiş ve yoksullukla tehlikesiyle çocukların başa çıkması stratejileri olarak kullanılabilmesini engellemektedir. De Janvry ve arkadaşlarının 2006 yılında, Meksika’da genellikle karşılaşılan kendilerine has ve çeşitli şokların yaşanmasında ŞNT programlarından faydalanan çocukların okullaşmaları ve rastgele bir işe gitmelerinde halinde etkilerinin belirlenmesi konusunda hedefli bir araştırma yapılmıştır. Bu çalışma için ŞNT programları kapsamında, şokla karşılaşan ailelerin çocukların işe ya da okullara gönderilme davranışlarının üzerinde ne çeşit bir etken olduğu ortaya konulan bir açıklama modelleme yapılmıştır. Bu modelleme ile Prospera programından alınan verilerle rastlantısal olarak seçilen programın etkileri tespit edilmek istenmiştir. Neticede okul kayıtlarında programın etkili olduğu tespit edilmiştir. Ancak nakit transferlerinin çocukların okullarına devam etmeleri üzerine olumlu etkileri olmalarına rağmen şoklarla karşılaşması ailelerin çocuklarını çalıştırmalarından önlenmemiş ve çocuklarını krizlerle mücadele stratejileri şeklinde kullanmışlardır (Bastagli, 2009:60). Başka bir deyişle nakit transferlerin gelirler üzerine etkileri, şoklar karşısında ailelerin çocuklarını okullarından uzak tutmaları konusunda yeterli olmamıştır. Dolayısıyla ŞNT nin güvenlik ağı olarak değerlendirilmesinde kısa vadeli okullaşma oranlarının yükselmesinde ve uzun vadeli dönemlerde fakir olan çocukların beşeri sermayelerinin geliştirilmesi üzerine transfer miktarların yükseltilmesi gerekli görülmektedir (De Janvry vd., 2006). 2008 yılında Son tarafından gerçekleştirilen çalışmada sağlık ve eğitim yardımlarının daha nitelikli nesiller

yetiştirilmesinde ve yoksulluk döngüsünün kırılmasını sağlayabildiği görülmektedir. Örnek olarak Meksika'da uygulamaya konulan ŞNT programlarının okut kayıtlarındaki oranlar üzerine kızlara ve erkeklere olumlu yönde etkili olduğu görülmüştür. Okuluna devam etmede dezavantajı olan özellikle kızların kayıt oranlarında artış yaşanması söz konusudur. ŞNT okula kayıt oranları erkeklerde %6 yükselirken, kızlarda %9 oranında arttığı tespit edilmiştir. Meksika'da kız öğrencilerin okullarını terk etme ihtimali yüksek iken ŞNT programı sayesinde ortaokula geçenlerin sayılarında %15 artış yaşanmıştır. Prospera programının ilköğrenci kayıtlarında ciddi derecede bir etkisi görülmemiştir. Programın ilk defa uygulandığı ve kamusal hizmetlerin yapılmadığı kırsal kesimde dâhil ilköğretim kayıtlarında %90 dan yüksek olması durumuyla zıt düşmektedir. 2000 tarihli Uluslararası Gıda Politikaları Araştırma Enstitüsünün tarafından hazırlanan rapora göre, kırsal kesimlerde programın uygulanmasıyla birlikte erkek çocuklarının ilköğretime kayıt yaptırmasında %1.07'lik yükseliş yaşanırken %74 oranında, kızlarda ise %1.45'lik yükselişle %96 oranını bulduğu belirtilmiştir. Şehir bölgelerinde ise program kapsamında okul kayıt oranlarına etkili olmadığı saptanmıştır. Fakat programda okulu bırakma oranlarında düşüş yaşanmıştır. Programın açıkça amacı zaten ilköğrenciler üzerine olmamaktadır. Programda, kırsal bölgelerde ilköğretim 3.sınıf ve üstünün, kent alanlarında ise ortaokul ve daha üst sınıflarını kapsamaktadır. Bu nedenle programda ilköğretim üzerinde etkili olması da beklenmektedir. Bu durum karşısında ortaokul düzeyinde tam aksine okullara kayıt oranlarında artış olduğu tespit edilmiştir. 1996-1997 ile 2002-2003 dönemlerinde kıyaslandığında erkek öğrencilerin okullarına kayıt oranı %15,7 olurken, kızların ise %28,7 oranını bulmuştur. Kent bölgelerinde yükseliş, programın başlamasından sonraki iki yılda %4 oranına çıkmıştır. ŞNT programlarının şehir bölgelerine olumlu etkileri, kırsal alanlara göre az olmasına rağmen ortaokul düzeyinde genel olarak etkilerinin daha fazla olduğu görülmektedir (Rowe, 2011). Prospera programının lise düzeyine etkisine bakıldığında yüksek bir oranda olumlu etkilerin sürdüğü görülebilmektedir. 2000-2001 ve 2002-2003 dönemlerinin arasında lise düzeyine kayıt oranlarının kırsal bölgelerdeki oranı %85 iken, şehir bölgelerinde %10 daha arttığı görülmüştür. ŞNT programı, liseye kayıt oranları üzerinde olumlu bir etkisi olduğu tespit edilmiştir (Vermehren, 2003: 49). Pozitif yöndeki etkileri, kayıt desteğiyle ilköğretim ve ortaöğretime kayıt oranlarında, okulların desteğiyle gerçekleştirilmelidir. Meksika'da özellikle ilköğretime kayıttan sonra artan okul terk oranları ve çocukların gelir getirici işlerde veya ailede çalışma eğiliminin yüksek olmasından kaynaklı olarak ortaokul ve lise seviyesinde daha etkili olacağı beklenmektedir. Bu konuda programın ilköğretim ve ortaöğretime ilişkin eğitim çıktıları net olmamakla birlikte 9 ile 15

yaş arasındaki katılımcı çocukların okula kayıt oranını artırdığı ve başarısızlık oranını azalttığı gösterilmiştir (Rowe, 2011). ŞNT programı, eşitsizliğin ve yoksulluğun engellenesinde etkili bir olması konusunda Meksika ve Brezilya örneklerine bakılarak değerlendirilmiştir (Sarıpek, 2012).

Latin Amerika ülkelerinde ŞNT programlarının yoksulluğu ve sosyoekonomik eşitsizliklerin azaltılmasında önem taşımaktadır. Araştırmacılar her iki ülkenin de seçmesindeki sebebi, programın başarıyla uygulanması ve başka ülkeler için örnek teşkil etmesidir. Araştırmanın yöntemi olarak kapsamlı bir literatür taraması seçilmiştir. Yapılan inceleme ve değerlendirmeler sonucunda programın genel olarak etkili olduğu görülse de tam başarı için sosyal sigorta, sosyal hizmet ve temel gelir gibi destekleyici ve tamamlayıcı programlarla birlikte uygulanması önerilmiştir. Özellikle ŞNT programlarından beklenen başarıyı elde etmek için okula devam süresinin artırılmasının yanı sıra eğitimin kalitesini artıracak politikaların da oluşturulması gerektiği vurgulandı. Sonuç olarak, Brezilya ve Meksika'daki yoksulların kaliteli eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimi, insan sermayesinin gelişimi için güçlü bir olanaktır.

Uluslararası kuruluşlar tarafından yapılan titiz araştırmalara göre Prospera, Meksika'da okullaşma oranlarına ve eğitim düzeyine olumlu etki göstermiştir. Katılımcı genç erkeklerin eğitim süresinde 10 ay, genç kızların eğitim süresinde 18 ay ek artış olduğu belirlendi. Program, mesleki eğitim için burs olanaklarını genişleterek gençlerin kayıtlı istihdama erişimlerini sağlamaktadır (World Bank, 2014). Oportunidades ve Prospera'nın programlarının 2002, 2005, 2006, 2009 ve 2012 tarihlerinde yoksullukla mücadelede uzun dönemli etkilerin ölçülmesi bakımından Meksika Hane Halkı Yaşam Anketleri verilerinden deneysel olarak bir analiz çalışmaları yapılmıştır (Delgado vd., 2018:25). Bu çalışmanın sonucunda ise Prospera programında beşeri sermayesindeki gelişimler üzerinde uzun vadeli etkilerinde olumlu yönde etkileri olduğu tespit edilmiştir. Programın uzun vadeli ise en az seviyede etkilerin olduğu belirlenmiştir. Özellikle şartlılık içeriğinden yararlananların uzun vadede kamusal hizmetlerden destek almalarında yalnızca biraz farklılık gözlemlenmiştir. Yararlanıcıların tarımdan yararlanabilmeleri için yararlanacakları programa, yararlanıcılar için eklemeler yapılmıştır. Mesela, hizmet kalitesi yoksul hanelerin beklentilerini karşılamamış ve kızlarla erkek çocukların çalışarak elde edecekleri gelir alternatif maliyeti karşılamamıştır. Bu çocukların ve ailelerin bir süre sonra programı terk etmesine sebep olmuştur (Delgado vd., 2018:126).

Diğer bir çalışmada, Meksika programı Prospera'dan faydalanarak büyüyen gençlerin işgücü, eğitim, kazanç, nüfus, hane istatistikleri üzerindeki uzun vadeli etkilerine tahmin yürütülmüştür (Parker ve Vogl, 2018). Çalışma sonucunda programın gelecek neslin başta kadınlar olmak üzere hane halkının eğitimi, kazancı, istihdamı ve ekonomik halleri üzerine olumlu etkileri bulunduğu tespit edilmiştir (Vermehren, 2003: 49). Kadınların program öncesi işgücüne katılım oranı, hane içindeki durumlarında olduğu gibi çok düşük iken, programla birlikte işgücüne katılımın dörtte bir oranında arttığı ve iş kazançlarının yüzde elli oranında arttığı tahmin edilmiştir. Ancak erkeklerin olumlu eğitim sonuçlarına rağmen işgücüne katılımları çok önemli değildir. Programın erkeklerin kazançları üzerindeki olumlu katkısına rağmen, önemsiz bir etkisi vardır. Çalışma sonucunda tarım sektöründeki işgücünde ciddi derecede azalma olduğu ve bu durumda başka sektörlerdeki işgücü arzının arttığı görülmüştür. Diğer bir deyişle, işgücü piyasasının, işgücü arzlarındaki yükselişine cevap vermekte yetersiz kalmıştır. Ancak, programın hem erkek hem de kadınlarda beşeri sermaye gelişimi veya aile gelir artışı üzerindeki etkisi net olmamakla birlikte, hane halkı işletme kazançları, ev koşulları ve dayanıklı mal bulundurma üzerinde yüksek olumlu etkisi vardır. Sonuç olarak, yoksulluğu azaltmak amacıyla uygulanan Prospera programının çocukluk dönemindeki faydalarının ileriki yaşam için yeterli olmadığı ancak gerekli olduğu saptanmıştır (Parker ve Vogl, 2018: 27).

Türkiye'deki Sosyal Riski Azaltma Projesi'nin etkisini ölçmek için Şartlı Nakit programından faydalanan hanelerin durumunu araştırmak için bir çalışma gerçekleştirilmiştir (Ahmed vd., 2006). Araştırma sonucunda, ülkenin çoğunluğunda yapılan nakit transferleri, 11 ile 18 yaş aralığındaki kızların ortaöğretime kayıt oranlarını yaklaşık olarak %11 oranına çıkardığı, bu grubun ortaöğretime katılım oranların ise %6 artırdığı tahmin edilmektedir. Ancak çalışmanın sonuçlarına göre, programın kızların ilkokuldan ortaokula geçişinde herhangi bir etkinin bulunduğu dair bulguya rastlanmamıştır. Araştırmanın yapıldığı tarihte zorunlu eğitimin sekiz yıl olmasıyla bu durum açıklanabilmektedir (Ahmed vd., 2006). Türkiye'de güneydoğu ve doğu bölgelerinde gerçekleştirilen çalışmalarda, Şartlı nakit transferleri uygulanan program kapsamında kızların aleyhine olmak üzere sosyokültürel önyargının kırılması konusunda başarı göstermiştir. ŞNT programları, hanelerdeki kadınların statüsünü yükseltici yönde etkileri görülmüştür. Özellikle transferlerin kadınlara ödenmesi bu konuda etkileyici olmuştur.

2008 yılında Karakoyun SRAP (Sosyal Riski Azaltma Projesi)- Şartlı Nakit Transferleri ve SRAP-Yerel Girişimler ile birlikte etkilerini değerlendirdiği bir çalışma gerçekleştirmiştir. Araştırmada Aydın ilini baz alarak iki anket yapılmış ve anket verileri grafikler, korelasyon katsayılarına dayalı hipotezler ve ekonometrik analizlerle değerlendirilmiştir. Aydın ilinde ŞNT' den faydalananların eğitim düzeylerinin genel olarak düşük olduğu, düzenli bir gelir ve sosyal güvencelerinin olmadığı belirlenmiştir (Glassman vd., 2006:58). Bu nedenle ŞNT kapsamındaki eğitimlerden faydalarının, yaşam kalitelerini pozitif etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. ŞNT' nin eğitim desteklerinden faydalanmak için okula kayıt ve okuluna devam çocukların sayılarında artış olduğu saptanmıştır. Diğer bir deyişle, programın okullaşma üzerindeki etkileri pozitif yönde olmuştur. Ayrıca faydalanicıların eğitim düzeyleri ile gelir düzeyleri arasında olumlu yönde ilişki olmuştur. Bu duruma göre eğitim seviyesi yükseldikçe gelir düzeyi de artmıştır. ŞNT programı özellikle çocuk yoksulluğunun azaltılmasında ve kadının aile içindeki konumunun güçlendirilmesinde etkilidir. Bu nedenle ŞNT sürdürülmesinin gerektiğine dikkat çekilmektedir.

Anket kapsamına alınan %98,2'si ŞNT programına dâhil olan yardımların sürdürülmesi gerektiğini, %1,8'i ise bir faydasını görmediğini ve devam etmesi doğru bulunmamaktadır (Karakoyun, 2008:93). ŞNT programının özellikle çocuk yoksulluğu başta olmak üzere yoksulluğu azaltmada, eğitimde fırsat eşitliği sağlamada ve cinsiyet ayrımcılığına son vermede başarılı olup olmadığını ölçmek için bir çalışma gerçekleştirilmiştir (Kaya, 2008:130). Bu amaç doğrultusunda Ankara ilinin Keçiören'de beş pilot okul seçilmiş ve alan araştırması yapılmıştır. Detaylı görüşmeler ve odak grup teknikleriyle eğitim hizmetleri programlarından faydalanan çocukların ve ailelerin düşünceleri alınmıştır. Ayrıca çocukların devam ettiği okulların ŞNT' den sorumlu olan müdür yardımcıları, okul yerlerindeki mahallelerin muhtarlığı, Keçiören Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) müdürüne de fikirleri alınmıştır. Daha sonra elde edilen bulgularla nicel ve nitel tekniklerle değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışmadan çocukların eğitim hayatlarına devam edebilmeleri hakkında önemli ipuçları verilmiştir. Fikirleri alınan çocuklardan %71'i, ebeveynleri eğitimle ilgili olabildiğince bilinçli olduklarını kanıtlayacak şekilde destek almasalar dahi çocuklarını okullarına göndereceklerini belirtmişlerdir. Bu duruma karşılık desteklerden faydalanan çocukların ise %27'sinin yardım almamış olsalar ailelerin okullarına gönderemeyeceklerini ifade etmiştir. Fakat okul başarılarının yükseldiğini gösteren bir bulgu görülmemiştir. Yardım alan çocuklar

ile gerçekleştirilen görüşmede başarılı olan çocukların oranı %17 olurken, başarısız ya da değişiklik göstermeyenlerin oranı ise %41 düzeyinde olmuştur. Geriye kalan yüzdelik kısımdaki çocuklar ise fikirlerini beyan etmemiştir.

Program çocukların çalışmasını engellemede etkili olsa da tam olarak engel taşımadığı belirlenmiştir. Çünkü aşırı yoksul ailelerin çocukları bazen ebeveynlerin uygun gördüğü işlerde çalıştırılmıştır. Görüşülen ailelerden hepsinin çocukların okullarına aralık vermeden devam ettiklerini söylemeleri, programın okul devamlılığı konusunda başarılı olduğunu göstermektedir. Görüşü alınan annelerin beyanlarına göre, kadınlara verilen nakit yardımların ailelerin bir çeşit maddi gelir desteği şeklinde algıladıkları ve bu nedenle şartlı nakit transferinin toplum ve aile içindeki kadınların statüsünde değişikliğe yol açtığı sonucu çıkarılmıştır. Sonuçta bütün bu bulgular doğrultusunda kazanılan pozitif çıktılara olmasına rağmen katılımcılar açısından yardım miktarları az bulunmuş ve programın devam edebilmesi için yardımların artırılması konusunda talepte bulunulmuştur (Kaya, 2008.131).

Ülkemizde gerçekleştirilen bir çalışmada sağlık ve eğitim destekleri sonuçlarının değerlendirilmesinde yararlananların üzerinde anket yapılmıştır (Karakoyun, 2008:95). Sağlanan yardımların yararlanıcıların yaşam kalitelerini etkili parametrik ya da parametrik olmayan testler ile analiz yapılmıştır. Yapılan analizin neticesinde SRAP- ŞNT çocukların yoksulluklarını azaltmıştır. Özellikle kızların okul kayıtlarında ve devamlılıklarında yükseliş ve sağlık göstergesinde olumlu yönde katkıları bulunmuştur. Aile içerisindeki kadınların statüsünde iyi yönde bulgular tespit edilmiştir.

Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın 2007- 2008, 2008-2009, 2009-2010 eğitim ve öğretim dönemlerini içeren çalışmaların neticesinde, ülke genelinde ŞNT programlarının yararlanıcılar üzerinde oluşturduğu etkileri olumlu yönde olmuştur. Çalışmada bir kontrol grubu (faydalanıcı olmayan) ve diğeri deney grubu (faydalanıcı) olacak şekilde yapılmıştır. Kontrol gruplarında bulunan erkeklerin 2007-2008 dönemlerinde ortalama olarak okullarına devamsızlıkları % 4.56 oranında olurken, bunu takip eden dönemlerde ise % 4.93 ve %5.99 düzeylerini çıkmıştır. Deney gruplarında bu ortalama %2.24-2.39 ve %3.28 oranlarını bulmuştur. Kontrol gruplarında yer alan kızlarda bu ortalamalar sırasıyla %3.36, %3.95 ve %4.69 düzeylerindeyken, deney gruplarının oranlarıysa %2.04, %2.18 ve %2.86 olmak üzere belirlenmiştir. Kontrol grubundaki erkeklerin devamsızlık oranı kızlara göre daha yüksek iken, deney grubundaki kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Türkiye genelinde

deney grubunda okula devamsızlık oranı kontrol grubuna göre daha düşük olmaktadır. Ayrıca deney grubundaki kızların liseye devam oranları kontrol grubuna göre erkeklerden daha yükselmiştir.

Bulgulara göre ŞNT programlarının özellikle liseye eğitimine devam eden kız öğrenciler üzerinde daha etken olduğu görülmüştür (Tosunoğlu ve Kasal, 2020:35). Programların her iki yılda da ortalama olarak devamsızlıkları düşürerek, hedeflerine ulaştığı belirlenmiştir. Fakat yıllar içinde kontrol grubu için de liseye devamlılıklarında önemli artışlar gözlenmiştir. Bu durumdan zorunlu eğitimin 12 seneye çıkarılması önemli ölçüde etkisi bulunmaktadır. Programların şehirlerde ve kırsal bölgelerde lise eğitimlerine devam edenlerde pozitif yönde etkileri görülmesine rağmen, kırsallardan kentlere kıyasla okula devamlılıkta daha fazla etkili olduğu saptanmıştır.

Okullara devamsızlık oranlarının bölgeler bazında bakıldığında ŞNT programlarının geneli itibarıyla tüm bölgelerde etkileri bulunmaktadır. Programın en etkili olduğu bölge ise Batı Anadolu Bölgesi olmuştur. Bunu takip eden alanlar ise sırasıyla Doğu Marmara, Orta Anadolu ve Ortadoğu Anadolu bölgelerindeki kırsallar olmuştur. ŞNT programlarının en fazla etki gösterdiği alan ise Güneydoğu Anadolu Bölgesi olmuştur. Bunu takip edenler ise sırayla Akdeniz, Orta Anadolu ve Ortadoğu Anadolu Bölgelerinin şehirleridir (AÇSHB, 2012). Çalışmanın nitel verilerine göre, ŞNT programların yararlanıcıların üzerindeki olumlu etkileri tespit edilmiştir. Kapsama alınanlardan bazıları verilen miktarı yeterli bulmamakta, daha fazla ödeme yapılması gerektiğini ama şükür ettiklerini ifade etmişlerdir. Programdan yararlananların yarısı da çocuklarının zaten okullara devam ettiklerini bu nedenle de Şartlı Eğitim Yardımlarının (ŞEY) uygulamalarının etkili olmadığını söylerken, diğer yarısı ise verilen yardımlarla çocuklarının harçlık aldıklarını, kahvaltı yapabildiklerini, okullarına devam etmeleriyle ilgili sıkıntı çekmediklerini ve çocukların okullarına mutlu gittiğini ifade etmiştir (Tosunoğlu ve Kasal, 2020: 35).

Nakit transferleri yapılan kadınlar ödemeleri aldıkları zaman çocuklarının ve evinin ihtiyacını karşıladıklarını, kavgalar ve kadınlara yönelik yapılan şiddetinde azaldığı için memnun kaldıklarını belirtmiştir. Çalışmada başka bir dikkat çekici tespit de okul yöneticileri yapmıştır. Şartlı eğitim yardımı kız öğrencilerin okullara devamlılık konusunda artışların yaşandığı, koşulların değiştiğini ve kız çocuklarını okullarına göndermeleri hususunda ailelerin hassaslık gösterdiğini belirtmiştir. Görüşleri alınan öğretmenlerinin yarısından fazlası ise Şartlı eğitim yardımının ve kız öğrencilerin okul başarılarını olumlu

yönde etkisinin olmadığı, kızların erkeklere kıyasla öncesinde de başarı gösterdiklerini bu nedenle de kız öğrencilerin okullarına devamlılığında etkisi olduğunu belirtmişlerdir (AÇSHB, 2012). Öte yandan, az sayıda yararlanıcı, çocuklarının para karşılığı küçük işlerde çalıştığını ifade etmiştir. Birkaçı daha fazla ücret karşılığında Şartlı eğitim yardımını ödemekten vazgeçeceklerini belirtirken, çoğunluğu çocuklarını mutlaka okula göndereceklerini belirtmiştir. Yaralananların büyük bir kısmı, çocuklarını okula göndermeseler bile, okula göndermek istediklerini, topluma, millete ve devlete yaralı olacakları iyi bir mesleğe sahip olmalarını arzuladıklarını ifade etmiştir (Çulha Zabcı, 2003:218).

011 senesinde, deney grubuna alınan 18 yaşının altındaki çocukların işlerde çalışması oranları 1/30 olurken, 2012 tarihinde bu oran 1/50'leri izlemiştir. İstatistiksel bakımdan bu oranların azalışı anlamlı bulunmaktadır. Benzer olarak kontrol gruplarındaki düşüş ise 2011 senesinde 1/30 oranında olurken, 2012'de 1/40 oranında az bir miktar düştüğü tespit edilmiştir. Ancak burada yaşanan azalışlar istatistiksel açıdan anlamlı gelmemiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda ŞNT programlarından destek alan öğrencilerin nakit ödemelerle çalışma oranında ciddi düzeyde azalışların ortaya çıktığı ve yapılan yardımların çocuk işçilerin sayısını azalttığı konusunda etkili olduğu belirlenmiştir (AÇSHB, 2012).

Yapılan bir diğer çalışmada ise katılımcıların geneli şartlı eğitim yardımının çocukların başarıları üzerinde pozitif yönde etkili olduğu özellikle özgüven ve kişiliklerine saygısında katkı sağlığını belirtilmektedir (Öcal, 2012:38). Bu konuda katılımcılar okullarına devam ettiklerini belirtmiştir. Bütün katılımcılar şartlı eğitim yardımı ile çocukları mutlu olduğunu ve okullarına keyifle gittiğini bildirmiştir. Katılımcıların hepsi kız çocukların iyi bir şekilde eğitim almaları konusunda fikir birliğine varılmıştır. Kız anneleri kendi yaşadıklarının çocuğunun yaşamasının istemediğini ve hedeflerine ulaşmalarını istedikleri ifade etmiştir. Fakat katılanların %10'luk kesim kızların iyi bir şekilde eğitim almaları için 12 yıllık eğitimi yeterli bulduklarını söylemişlerdir. Katılan kadınların, hane içindeki tartışmaların ve şiddet unsurunun önemli nedeni olarak fakirliği göstermiştir. Bu bağlamda şiddete maruz kalanlar ŞNT ile şiddetin %71 oranda düştüğü veya bittiğini belirtmiştir. Katılan kadınlar üzerine yapılan nakit transferlerin kendilerine ödenmesinden mutluluk olduklarını ifade etmişlerdir. Kadınların yüzde altmış bu miktarı genellikle

istedikleri gibi harcama yaptıklarını, ailesindeki saygınlığının arttığı ve güçlü hissettiklerini belirtmiştir (Öcal, 2012:38).

Gerçekleştirilen bir diğer çalışma ise, 2008 senesinde Van şehrinin Edremit ilçesindeki bir sağlık ocağının bulunduğu bölgede kadınların statü ve üreme sağlıkları konusunda yapılmıştır. Çalışmadan elde edilen verilerin değerlendirmesi literatürde yer alan başka çalışmalarla birlikte yapılmıştır Emir, Erbaydar ve Yüksel, 2013:125). Çalışma sonucunda ŞNT programı kapsamındaki kadınlar ile kapsam dışındakilerin birbiri arasında bir fark görülememiştir. Aslında ŞNT programının etkisi kadınların temel gereksinimleri üzerine yarar sağladığı söz konusudur. Fakat ŞNT programları tek başına uygulanmasında toplumda cinsiyet eşitliğin sağlanması konusunda yetersiz kaldığı ve diğer sosyal yardımlarla desteklenmesi halinde bu konuda başarılı olabileceği belirlenmiştir (Soydan, 2008:535). ŞNT hakkında toplumda cinsiyet eşitliğini sağlama konusundaki tek elde edilen bulgu kızların okullara gitme oranlarının arttığına ve cinsiyet farklılık azalmasına yöneliktir. Eğitim hizmeti yardımlarının çocukların okullaşmaları şartı ile sağlanması, daha fazla kızların lehine etkisi olmuş ve okulla devam etmelerindeki oranın arttığı tespit edilmiştir. Bu durumla birlikte ŞNT programlarının şiddet konusunda azaltıcı etkisinin olduğuna dair bir bulgu olmasa da şiddet eylemine yol açan ekonomik yetersizlik durumlarını desteklerle telafi edilmesiyle ilişkili bulunmuştur. ŞNT uygulamaların, hanelerin eğitim hakkında farkındalıklar yarattığına, kızlar ile erkeklerin okullarına kayıtlarında ve devamlılıklarını artışa neden olduğu, toplum içi cinsiyet eşitsizlikleri üzerine olumlu yönde etkileri olduğu tespit edilmiştir (Çulha Zabcı, 2003:218). Ülkemizde uygulanan ŞNT programların ilk amacı toplumsal cinsiyet ayrımcılığı üzerine olmaktadır. ŞNT hedeflerinden biri, kızların eğitime katılımı olurken, diğeri de kadınların işgücü istihdamına katılımının artırılması yönündedir. Yardımlar genel olarak kız çocukların okullarına katılım oranlarının artışa neden olduğu belirtilmiştir. ŞNT programlarının Türkiye’de uygulanmasıyla kadınların statü gücünün artmasının nedeni, nakit transferlerin kadınlara ödenmesiyle gerçekleştiği düşünülmektedir. Fakat Dünya Bankası tarafından yürütülen ŞNT destekleri bakımından bu şekilde söz konusu olmamaktadır. Dünya Bankasına göre kadınlar üzerine nakit transfer ödemelerin gerçekleştirilmesinin sebebi erkeklere kıyasla kadınların özgürce harcama yapması ve genellikle çocuklarının ihtiyaçlarına yönelik yapmalarıdır. Bu nedenle toplumdaki kadınların statülerinin değiştiği ve kadınların güç kazanmasının amaçlandığı söz konusudur. ŞNT uygulamaları kapsamında verilen destekler bu konuda yoksulluk oranlarını azaltması değil de devamlılığını sağladığına inanılmaktadır (Emir vd., 2013: 125).

Türkiye’de uygulamaya konulan ŞNT programlarının yararlanıcılar üzerindeki etkilerinin belirlenmesi için 2010 ile 2012 tarihleri arasında üniversite ve kamu ortaklığı ile gerçekleştirilen bir araştırmada 8.752 tane hane üzerinde etkileri değerlendirilmiştir. Bu çalışmaya göre ŞNT programların bütün kısıtlamalarına rağmen başarı gösterdiği belirlenmiştir. ŞNT uygulamalarının çocukların okullarına devamsızlıkların oranı %50 değerinde düşmüştür (Soydan, 2008:535). Kızların devamsızlık oranındaki azalmanın erkeklere kıyasla 2 kat daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Kırsal bölgelerde bu pozitif etkileri daha çok görülmüştür. 2009-2010 eğitim ve öğretim döneminde, desteklerden faydalanan ve faydalanmayan kız çocukları ile erkek çocukları kıyaslandığında okullarına devamlılık oranları, yardım alanlarda daha fazla olduğu saptanmıştır. Bu duruma göre yararlanıcı erkeklerin ortaokullarına devam etmesi %79,4 oranındayken, kızların ise %79,36 oranını bulduğu belirlenmiştir. Yardımlardan faydalanmayan erkek çocukların ortaokullarına devam oranı %57,19 olurken, kız çocuklarına ait olan oran ise %50,08’i bulmaktadır. İstanbul ve Batı Anadolu şehirlerinde ortaokula devam oranı %70’i bulurken, Karadeniz Bölgesi’nde ise %90 oranına çıkmıştır. Neticede ŞNT programların ortaöğretimde kızların da erkeklerin de okula devamlılık durumlarına artırıcı etkisi olduğunu, fakat kızların erkeklere kıyasla daha olumlu sonuçlar verdiği görülmektedir. Program sayesinde kız çocukların lehine toplumsal normların kırılmasına yol açması da sağladığı katkının önemli olduğunu göstermektedir. ŞNT programlarının, en fazla Batı Anadolu bölgesinin kırsal alanlarında ve Doğu Anadolu Bölgesi şehirlerini de kapsayacak şekilde bütün bölgelere etki etmesi söz konusudur. Yardımlardan en çok faydalanan alan ise Doğu Anadolu Bölgesi olarak tespit edilmiştir (Karakoyun, 2008:90). ŞNT programlarının çocukların bir işte çalışma oranlarını da düşürdüğü görülmüştür. Nakit transferlerin doğrudan kadınlara ödenmesiyle kadınların güç kazandığı ve sosyal yaşantıdaki konumlarının değiştiği, ekonomik özgürlük ve hane içindeki statülerinde olumlu yönde etkilediği düşünülmektedir. ŞNT programlarının okula katılımı, kadınların sosyalleşme ve etkileşimine sağladığı olumlu katkılarına rağmen hane içinde yalnızca anneliğini önemini yükselttiği belirtilmektedir. ŞNT programlarının, nakit transfer miktarın az olması sebebiyle erken yaştaki evlilikleri ve hane içi şiddeti beklenen boyutta engellemediğinden söz edilmektedir. Özellikle kırsal alanlarda yaşayan çocukları işlerde çalıştırılması ciddi bir problemdir. Çünkü gelirlerini tarım faaliyetlerinden sağlayan hanelerin çocukların okullaşmasına ve devamlılığına rağmen tarlada çalıştıkları zamanlarda okullarını tam olarak sürdürememektedir. Dolayısıyla ŞNT programı uygulamaları çocukların işlerde çalıştırılma

problemlerin çözüme ulaşmasında ve beklenen etkilerinin görülemediği belirtilmektedir (AÇSHB, 2014).

2014 yılında Kayam tarafından yapılan çalışmada, 2007-2008, 2008-2009, 2009-2010 eğitim dönemlerine ait Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (AÇSHB) ve Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü'nün verilerini değerlendirerek şartlı eğitim yardımı programının etkilerinin analiz etmiştir. Bu analizde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının yardımları kapsamında verilen bulgular ve Milli Eğitim Bakanlığı'na (MEB) ait okul takip verileri değerlendirilmiştir. Çalışmanın neticesinde ŞEY programı sayesinde gelir seviyesi az olan bölgeler ile yüksek gelirli bölgeler karşılaştırıldığında, öğrenci kızların erkeklere göre, üst sınıftakilerin alt sınıflara kıyasla okula devamlılık konusunda olumlu etkileri görüldüğü kanısına varılmıştır (Kayam, 2014: 24). Eğitim konusunda en büyük engellerden biri olan yoksulluk sorunu olduğu düşünüldüğünde eğitim hizmetleri yardımlarının yapılmasının önemi anlaşılmaktadır.

Gaziantep'de yoksul çocuklar üzerinde yapılan bir araştırmada ŞNT ve benzeri programları çocukların eğitim alabilmesine ve eğitimleri boyunca kapsamda kalmalarında belirleyici olabildiği saptanmıştır (Sallan Gül ve Kahraman, 2015). ŞNT programından faydalananlarla yapılan görüşmelerde, bireyler çocukların gereksinimlerini zorlanarak karşılayabildiklerini ve eğer yardım almasalardı çocuklarını okullarına gönderemeyecekleri ifade etmişlerdir. Araştırmada görüşülen çocuklar kitaplara ihtiyaçları olduğunu, okul kitaplarını ücretsiz alabildiklerini ancak ek kitaplar ve bazı dersler için gerekli olan internete ulaşımında zorlandıklarını, bu nedenle okul başarılarını olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Çocuklar başarılı olmaları konusunda kendilerine ait bir odalarının olmasını da sebep olarak göstermiştir. Düşünceleri alınan çocukların hepsi odalarının bulunmadığını, çalışma ortamlarının sessiz olmadığını ve düzenli olarak kitaplarını kullanamadıklarını ifade etmiştir (Sallan Gül ve Kahraman, 2015).

ŞNT kapsamındaki kadınların program koşullarını değerlendirmek amacı ile mediko-sosyal durumları üzerinde çalışma gerçekleştirilmiştir (Büleç ve Yüksel, 2017:1576). Araştırma Van'ın Erciş İlçesi'nde örnek seçimi yapılmadan ŞNT kapsamındaki 250 kadın üzerinde görüşmelerle yapılmıştır. Şehir bölgelerinde gerçekleştirilen çalışmada ki-kare analizleri kapsamında bulgular değerlendirilmiştir. Bu çalışmanın sonucunda, ŞNT programlarından faydalancı kadınlardan %89,2'si nakit miktarını yeterli görmediklerini, %90'ı ise destekler sayesinde yaşam kalitelerinin arttığını belirtmiştir. Bu nedenle Şartlı

Nakit Transferleri programlarının çocukların yoksulluk durumlarının azaltılmasında ve kadınların haneler içerisindeki statüsünü artırıcı yönde etkilerinin bulunduğu inanılmaktadır (Büleç ve Yüksel, 2017:1575).

Eğitim hizmetleri yardımlarından faydalanan öğrenci ve hanelerin üzerinde etkilerinin anlaşılması açısından Antalya ilinde bir araştırma gerçekleştirilmiştir (Sarı ve Erdoğan, 2017: 287). Araştırma kapsamında verilerin elde edilmesinde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfından (SYDV) eğitim desteği alan aileler arasında rastgele örnekler seçilerek, anket tekniği uygulanmıştır. Eğitim konusunda destek alan ailelerin ve anket çalışmasına katılan 100 tane velinin eğitim düzeylerinin düşük olduğu belirlenmiştir (Karakoyun, 2008:90). Katılımcılardan okuma yazma bilmeyenlerin oranı %23 olurken, okuma yazma bilen 11 bireyde ilkokulu bitirmediklerini ve 56'sının ilköğretim, 9'unun lise, 1 tanesinin de üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir. Antalya Murat paşa İlçesinde ikamet eden kişilerin eğitim düzeyleri düşük olan hanelerin eğitim desteklerine olan gereksinimin fazla olduğunu belirtmektedir. Eğitim seviyesi düşüklüğünün en ciddi yansıması ise yoksulluk ve vasıfsız işgücü artışlarıdır. Bu nedenle eğitim seviyesiyle yoksulluğun bağlantılı olduğunu bu çalışma bir kez daha kanıtlar niteliktedir. Araştırmada katılımcıların geneli, şartlı eğitim yardımı uygulamasının çocukların eğitim ihtiyaçlarının karşılanması açısından yeterli görülmemektedir. Katılımcılardan çok azı ise yapılan yardımların yeterli olduğunu ifade etmektedir. Bu durumla birlikte yararlanıcıların %85'i eğer eğitim yardımlarını olmasa çocuklarının gereksinimlerini yerine getiremeyeceklerini ve evlatlarını okullarından alacaklarını belirtmiştir. Programdan yararlananlardan %57 oranında verilen eğitim yardımlarını amaca uygun olacak şekilde harcadıklarını, geri kalan kısmını ise temel gereksinimleri için kullandıklarını belirtmektedir. Yardımlardan faydalanan hanelerin temel gıda gereksinimlerini karşılayabilmeleri konusunda zorlandıkları düşünülürse yapılan yardımların yoksul aileler için hayati önem taşıdığı ve devletine olan güveni artırdığı kanısına varılmıştır. Görüşülen ailelere çocuklarının okullarına devamlılık durumu sorulduğunda %79'unun evlatlarının ihtiyaçlarını yerine getiremedikleri için okullarına gitmek istemediklerini ve bu tür bahanelere eğitim yardımlarının yapılmasıyla sığınmadıklarını belirtmişlerdir. Ailelerin %93'ü ise çocukların başarı kazanmasında eğitim desteklerinin miktarının artırılmasının yararlı olacağını ifade etmiştir. Bu nedenle verilen nakit transferlerin öğrencilerin gereksinimlerini karşılayabilmeleri konusunda yeterli olmadığı ve çocukların okullarında başarılı olması için miktarın artırılmasını gerekli görülmüştür. Bu araştırma şartlı eğitim yardımı uygulamasıyla beraber ders kitaplarının

ücretsiz dağıtılması, öğle yemeği, kırtasiye, taşıma, iaşe bedeli ve diğer eğitim yardımları kapsamına almaktadır (Doğruloğlu, 2019: 87). Ayrıca araştırmaya katılan kadınlardan %92'si annelere yapılan yardımlar sonucunda yardımın amacına göre harcandığını ve aile içerisinde annelerin konumlarına pozitif yönde katkı sağladığını ifade etmiştir. Çünkü özellikle ev hanımı olan anneler, verilen yardımlar ile aile bütçelerine katkıda buldukları için eşleri tarafından saygı duyulduklarını, bu nedenle sosyal konumlarının ve özgüvenlerinin arttığından söz etmişlerdir (Sarı ve Erdoğan, 2017: 287).

ŞNT programlarının eğitim ekonomisindeki etkilerinin araştırıldığı çalışmada 2016-2017 eğitim ve öğretim döneminde Edirne'de Havsa İlçesinde ilköğretim ile ortaöğretim çağındaki çocukları olan 20 veli ile görüşme yapılarak anket çalışması hazırlanmıştır (Koyunlu, 2017). Çalışma elde edilen nicel verilerle yüzde ve frekans dağılım tabloları oluşturularak yorum yapılmıştır. Araştırmanın neticesinde program kapsamındaki hanelerden %70'inde kesilen yardımlardan kaynaklı olarak çocuklarını okullarına gönderemediklerini bildirmiştir. Ailelerin yarısı çocuklarının başarılı olduğunu söylerken, diğer yarısı da başarılı olamadıklarını belirtmişlerdir. Ailelerden %40'lık kesimi çocuklarının üniversiteye gidecekleri konusunda beklenti içinde olduğunu, %60'ının ise bu durumun olası olmadığını ifade etmiştir. Şartlı eğitim yardımından yardım alan aileler harcamalarının %15 gıdaya, %25 kırtasiye, %30 ulaşım ve %30 kıyafet ihtiyaçlarına yönelik yaptıklarını söylemiştir. Bu rakamlar, ailelerin yapılan yardımları çocukların eğitim ihtiyaçları üzerine harcandığının bir göstergesidir. Görüşü alınan ailelerden %85 paya sahip olanların ŞEY programından aldıkları yardımları çocuklarına harçlık olarak verdiklerini belirtmiştir. Program kapsamındaki ailelerden %65'i çocukların işte çalışmamasını doğru bulmamıştır. Çocukların işte çalışmasını doğru bulan ailelerin oranı ise %15 olarak belirlenmiş ve kararsız kalanların ise %15 oranını bulduğu tespit edilmiştir. Programdan destek almasa da çocuklarını okula göndereceklerini söyleyenler ise %40 oranında olurken, kararsız kalanların oranı % 40 ve %20 oranında ise okula göndermem diyenler olmuştur. %40 oranına sahip çocuklarını okullarına göndereceklerini söyleyenler genellikle muhtaçlık sınırının altında kalan haneler olması eğitimin taşıdığı önemi göstermektedir. Neticede, ŞNT programından yararlanan ailelerle yapılan görüşmeler sonucunda çocukların okullarına gönderilmesi hususunda %89'luk yüzdeyle yardımların ciddi boyutta etki yaptığı görülebilmektedir (Koyunlu, 2017).

4. BÖLÜM

4. YÖNTEM

Bu bölümde; araştırma modeline ilişkin bilgiler, evren ve örneklem, veri toplama aracı, araştırmanın görüşme soruları ve verilerin analizine yer verilmektedir.

4.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı Aydın İli Nazilli İlçesinde yaşayan şartlı nakit transferinden kadınların sosyo-ekonomik durumlarına etkisini değerlendirmektir.

4.2. Araştırmanın Yöntemi

Yoksulluğu azaltma stratejisi kapsamında şartlı nakit transferleri ve kadınların sosyo-ekonomik düzeylerine etkisini belirlemeyi amaçladığımız çalışma modeli nitel yaklaşımda en çok kullanılan görüşme formu ile yapılmıştır. Nitel veri toplama yöntemleri arasında yer alan görüşme olayların ve algıların buldukları doğal ortamında ele alınarak incelenmesini esas almaktadır. Katılımcılar görüşlerini içlerinden geldiği gibi rahatlıkla dile getirebilmesi için nitel araştırma yöntemi oluşturulmuştur. Çalışmanın bütüncül bir özellik taşıması hedef alınmaktadır. Dolayısıyla nitel veri araçlarıyla toplanan veriler de nitel yöntemle analiz edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2021:38).

Katılımcıların konuya ilişkin görüşleri ve algıları nitel araştırma yöntemleri arasında en uygun olanıyla toplanmaktadır. Bu yöntemler arasında görüşme, gözlem ve yazılı dokümanların incelenmesi söz konusudur. Seçilen görüşme tekniğinde ise katılımcıların ve araştırmanın konusuna göre soruların hazırlanması süreci gerçekleşmektedir. Bu çalışma nitel çalışma olup, 15 açık uçlu soru, yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi ile verilerin toplanması ile gerçekleşmiştir. Görüşme ile katılımcıların konuya ilişkin görüşleri, düşünceleri, tecrübeleri ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2000:32).

Bu çalışmanın araştırma soruları şu şekilde oluşturulmuştur.

1) Şartlı nakit transferleri, okul çağındaki çocukların okula devamının sağlanmasında önemli bir etki yapmakta mıdır?

2) Şartlı sağlık yardımları, kadınların doğum öncesi ve doğum sonrası sağlık kuruluşlarından yararlanmasında etkili olmakta mıdır?

Bu çalışmada örneklem belirleme de kartopu yöntemi kullanılmıştır. Kartopu örnekleme yönteminde zincirin ilk halkasına ulaşmak kolay olsa da diğer halkalara ulaşmak için görüşmecinin güvenini kazanmak, tanıdıkları diğer kişilere referans olunması açısından önemlidir (Baltacı, 2018:253). Bu yöntemde amaç seçilecek kişileri en kolay, en hızlı ve en ekonomik olarak toplamaktır (Hasiloğlu vd., 2015:20).

4.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu çalışmanın evrenini Aydın İli Nazilli ilçesinde yaşayan şartlı nakit transferinden yararlanan kadınlar oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise Arslanlı, Sümer, Karaçay, Aydoğdu, Yeni Mahalle, Çapahasan, Ocaklı Mahallesiinde yaşayan Şartlı Nakit transferinden yararlanan 20 kadın oluşturmaktadır. Nazilli Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'ndan 19.11.2021 tarihinde alınan verilere göre 2822 kadın şartlı nakit transferinden yararlanmaktadır. Bunların 2056'sı şartlı eğitim yardımı, 747'si şartlı sağlık yardımı, 19'u ise şartlı gebelik yardımından yararlanmaktadır. Çalışma Şartlı eğitim yardımı, şartlı sağlık yardımı ve Şartlı Gebelik yardımından yararlanan 20 kadın ile gerçekleştirilmiştir.

Nazilli'de Arslanlı, Sümer, Karaçay, Aydoğdu, Yeni Mahalle, Çapahasan, Ocaklı Mahalle Muhtarları aracılığı ile yardımdan yararlanan kişiler tespit edilmiş, daha sonra ise görüşmeye katılan kişiler sayesinde başka yardımdan yararlanan kadınlara ulaşılmıştır. 20 kadının tespiti sonucu, mülakata katılan kadınlarında onayı ile ses kaydı alınarak görüşme gerçekleştirilmiştir Ses kayıtları tek tek incelenerek nitel veri olarak kullanılmıştır.

Çalışmanın yapılabilmesi amacıyla 20.09.2021 tarihinde Aydın ili Nazilli Kaymakamlığından izin alınmıştır, Covid-19 pandemisi nedeniyle görüşmelerin yüz yüze olmasının yapılmasının mümkün olmamasından dolayı görüşmeler telefon yoluyla ve ses kayıt cihazları ile görüşmecilerinde rızası alınarak yapılmıştır.

4.4. Araştırma Veri Toplama Araçları

Görüşme sorularının oluşturulmasında şartlı nakit transferinden yararlanan kadınların sosyo-ekonomik düzeylerine ilişkin alan yazı taranmış ve elde edilen bilgiler

doğrultusunda görüşme formu soruları hazırlanmıştır. Çalışmanın gerçekleştirilmesi öncesinde 28.02.2022 tarihinde Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu, etik kurul uygunluk onayı alınmıştır (EK2). Kesitsel çalışma 05.03.2022-12.03.2022 tarihleri arasında gerçekleşmiştir.

4.5. Verilerin Analizi

Katılımcılardan elde edilen verilerin analizi için nitel araştırma analiz tekniklerinden betimsel analiz ve içerik analiz yöntemi kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e (2021:237) göre, betimsel analizde araştırmanın verileri önceden belirlenmiş olan temalara göre özetlenerek yorumlanmaktadır. Veriler düzenlenirken araştırma sorularının ortaya koyduğu temalar ve gözlem sürecinde kullanılan sorular dikkate alınmaktadır. İçerik analizi ise *“metinlerin ya da cümlelerin içerisinde gizli kalmış anlamların veya orada verilmek istenen mesajların, kavramlar ve kategoriler şeklinde ortaya konularak, nicel ve nitel olarak analiz edilmesidir”* (Güler, Halıcıoğlu ve Taşgın, 2015). İçerik analizinde söylemin açıkça görünen içeriği yerine, gömülü olan içeriğini ortaya çıkarmaya odaklanmaktadır (Bilgin, 2006:16). İçerik analizini kullanmanın asıl amacı, elde edilen verileri açıklayabilecek ilişkilere ve kavramlara ulaşabilmektir. Bunu gerçekleştirebilmek için elde edilen veriler önce kavramsallaştırılır, ardından, veriler ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir şekilde düzenlenip veriyi açıklayan temalar saptanır (Yıldırım ve Şimşek, 2021:26). Araştırmacılar, belli kavram ya da kelimelerin varlığını, anlamlarını ve ilişkilerini belirleyip analiz ederek verilmek istenen mesaja ilişkin çıkarımlarda bulunurlar (Büyüköztürk vd., 2010).

Verilerin analizinde ilk önce veriler ifadelerin benzerliklerine göre gruplamalar kodlanmış, veriler bu kodlanan başlıklara göre düzenlenmiş ve tanımlanmış, görüşmeler tırnak içinde verilerek, görüşmenin kime ait (K1, K2....) olduğu parantez içinde verilmektedir. Veriler yorumlanırken, yarı yapılandırılmış görüşme formunda çerçevesi oluşturulmuş olan temaları kullanmıştır. Ses kayıt cihazı ile kaydedilen yarı yapılandırılmış görüşmeler deşifre edilerek Word dosyasında düz yazı halinde aktarılmıştır. Elde edilen veriler daha önce belirlenen temalara göre özetlenmiş ve içerik analizi ile temalar düzenlenmiştir. Verilerin tanımlanması, özetlenen ve yorumlanan verilerin derinlemesine incelemeler sonucu tüm gerçekliğiyle ortaya konması, benzer verilerin temalar ve kavramlarla bir araya getirilmesi için içerik analiz tekniği kullanılmıştır.

4. BULGULAR

4.6. Sosyo-Demografik Değişkenlere Ait Bulgular

Tablo 4.1' de demografik değişkenler olarak kadınların sosyo-demografik dağılımları yer almaktadır.

Tablo 4.1. Kadınların Sosyo- Demografik Değişkenlerinin Dağılımı

Katılımcı	Yaş	Eğitim Durumu	Medeni Durum	Çocuk Sayısı	Mahalle
K1	51	Lise	Evli	1 Kız	Arslanlı
K2	31	Lise	Evli	1 Kız	Yeni Mahalle
K3	54	İlkokul	Evli	1 Erkek	Karaçay
K4	45	İlkokul	Evli	1 Kız-1 Erkek	Sümer
K5	48	Liseyi açık öğretimden bitirmeye çalışıyor.	Eşi vefat etmiş	4 Erkek	Aydoğdu
K6	30	İlkokul	Evli	2 Kız	Karaçay
K7	46	Ortaokul	Evli	3 Kız- 1 Erkek	Çapahasan
K8	29	İlkokul	Eşi cezaevinde	2 Kız	Karaçay
K9	28	İlkokul	Evli	1 Kız	Ocaklı
K10	28	İlkokul	Evli	1 Erkek	Arslanlı
K11	34	Ortaokul	Evli	2 Erkek-1 Kız	Yeni Mahalle
K12	29	Lise	Evli	2 Erkek	Sümer
K13	32	Lise	Evli	1 Kız	Çapahasan
K14	28	Lise terk	Evli	2 Kız- 1 Erkek	Sümer
K15	43	İlkokul	Evli	4 Erkek-1 Kız	Karaçay
K16	26	Lise	Evli	1 Erkek	Yeni Mahalle
K17	38	Lise	Evli	2 Erkek- 1 Kız	Arslanlı
K18	36	İlkokul	Evli	2 Erkek- 2 Kız	Karaçay
K19	38	Liseyi açık öğretimden tamamlamaya çalışıyor.	Evli	2 Kız	Sümer
K20	42	Ortaöğretim	Evli	3 Kız- 1 Erkek	Çapahasan

Tablo 4.1'e göre çalışmaya katılan kadınların yaş aralığı 26-54'tür. Kadınların eğitim durumları ise 8'i ilkokul mezunu, 5'i ortaokul mezunu, 7'si ise lise mezunudur. Katılımcıların tümü ise evlidir.

Görüşmecilerin hangi yardım türünden yararlandığına dair sorular sorulduğunda görüşmeye katılan 20 kadından 12'si sadece Şartlı Eğitim Yardımından yararlandığını dile getirirken, 3 kadın görüşmeci aynı anda hem Şartlı Eğitim hem Şartlı Sağlık yardımından

yararlandığı, 4 kadın ise sadece Şartlı Sağlık Yardımından yararlandığı, kadınlardan sadece 1'inin gebelik yardımından yararlandığı tespit edilmiştir.

4.7. Başvuru Sürecine Nasıl Ulaşıldığına Dair Bulgular

4.2. Şartlı Nakit Transferinin Başvuru Sürecine Ait Bulguları

Tablo 4.2. Şartlı Nakit Transferlerinin Başvuru Sürecine Ait Bulguları

S.N	Kodlanmış İfadeler	f
1	Komşudan Duyarak Öğrenme (K11), (K15), (K9), (K10), (K12)	5
2	Sosyal Yardımlaşma (K7), (K13), (K8), (K11), (K14)	5
3	Akraba, arkadaş (K14), (K1), (K15), (K18), (K19), (K20), (K13)	7

(* K: Kodlanmış ŞNT'den yararlanan kadınlar)

Şartlı eğitim ve şartlı sağlık yardımları için etkisinin büyük olduğu söylenebilir. Bu duruma verilen en güzel örnek K11 görüşmecisinin verdiği cevaptır.

“ Sosyal yardımlaşmaya gitmişim ben ihtiyacım var filan diye, dedi orada bayan dedi bak Sosyal Yardımlaşmaya geliyorsunuz size bir kağıt vericez bundan PTT'ye gideceksiniz, bundan sonra çocuğunuza şartlı eğitim parası alacaksınız dedi, bazısı sağlık yardımı alıyor, herkes değişik değişik, almak ister misiniz filan diye sordular, tamam dedik, elimize birer kağıt verdiler Sosyal Yardımlaşma hizmetlerinden, oradan PTT ye gittik, o kağıtları verdik, düzenli her ay düzenli gelip alacaksınız dediler, bir buçuk aydan bir buçuk aya, iki senedir üç senedir düzenli gidip alıyoruz (...) daha önceleri çocuk başına 40'ar tl alıyorduk, çocuğun sınıfı büyüdükçe parası da büyüyor” (...) genelde zaten odun- kömür yardımı alan ailelere, dilekçesi olan ailelere, ihtiyacı olan aileler sosyal yardımlaşmaya dilekçe veriyor, benim ihtiyacım var paraya ihtiyacım var, napabilirim paraya ihtiyacım var diye, nasıl bir yol izlemem gerekiyo, Sosyal Yardımlaşmadan da bunlar yetkili kurumlara gidiyo bu yazdığımız dilekçeler, o kurumlar nereye gidiyorsa Aydın Sosyal Hizmetler Müdürlüğüne, o kurumlardan bizlere dönüş yapıldı, bizim yazdığımız dilekçeler karşılığında dönüş yapıldı (...) ben kimliğimi götürüyom, benim şartlı eğitim param var çocuklar onu çekcem cocuklar diyom PTT ye, oradan her ay zamanı geldiğinde, zaten benim şeyde gözüküyor e-devlete girdiğin zaman orada şartlı eğitim parası yapmıştır diye gözüküyo zaten” Görüşme Kaydı, K11).

Aynı zamanda dikkat çeken bir diğer ayrıntı ise görüşmecilerin çoğunun Şartlı nakit transferinden haberdar olmadığı, muhtarlarının aracılığı ile öğrendikleri hatta başvuru sürecinde bile etkin rol oynamadıkları görülmektedir. Bu duruma verilen örnekler aşağıda

yer alan konuşmalar olarak verilmektedir. Verilen frekanslara yönelik en dikkat çekici ifadeye de ayrıca yer verilmiştir. ” Benim zaten kaydım vardı şeyde kaymakamlıktan, yardım aldığım için kaydım vardı. Ben oraya gittim eğitim yardımından şey yapmak istiyorum dedim tabi çocuk okuyo dedim, okuldan şey yaptılar hani hangi okula gidiyo, işte kaç yaşında gibi bilgiler istediler, kaydım olduğu için çokta ekstra bir şey istemediler hatırlamıyorum ya (Görüşme Kaydı, K13).

Görüşmecilerin çoğunluğu anne, arkadaş, akraba, komşu gibi kişiler aracılığı ile başvuru yaptıklarını dile getirmiştir.

4.8. Şartlı Eğitim Yardımının Okul Başarısına- Okul Devamlılığına Etkisine Ait Bulgular

4.3. Şartlı Nakit Transferinin Okul Başarı ve Devamsızlığına Etkisi

Tablo 4.3. Şartlı Nakit Transferlerinin Okul Başarısına ve Devamsızlığına Etkisi

S.N	Kodlanmış İfadeler	f
1	İstekli okula gitme (K1), (K19), (K9), (K7)	4
2	Eskisine göre daha özenli davranma (K3), (K4),(K5), (K17), (K18), (K19), (K12), (K8)	8
3	Bilinçli aile (K8), (K13), (K9)	3
4	Okul başarısının aynı kalması (K5), (K7), (K11), (K13), (K18)	5

(* K: Kodlanmış ŞNT’den yararlanan kadınlar)

Şartlı Eğitim Yardımından (ŞEY) yararlanan kişilere bu yardımla birlikte hayatlarındaki değişimler, çocukların okul başarısındaki değişimler hakkında görüşlerinin ölçüldüğü sorular incelendiğinde zaten çocuklarının okul başarısına sahip olduğunu, yardımların sadece maddi olarak katkı sağladığını belirttikleri söylenebilir. Büyük çoğunluğu “çocuklarım zaten başarılıydı” cevabını vermektedir. Ortaya çıkan sonuca göre verilen bir konuşma şöyledir: “Yani benim çocuklarım zaten başarılı, okula gitmeleri onların başarı sağlamaları için yeterli olur” (Görüşme Kaydı, K18).

Şartlı eğitim yardımının okul başarısına etkisini tanımladıklarında ” çocuklarıma istediğini alabildiğim için o da mutlu oluyor “ daha hırsla derslerine çalışıyor cevabını verdikleri ortaya konulmuştur. Birkaç çarpıcı cevap aşağıda verilmiştir.

“Olumlu olarak arttı tabi çocukların istekleri daha fazla olduğu için ne kadar çok isteklerini yerine getirirsek daha çok mutlu olup, ders çalışıyor” (Görüşme Kaydı, K1).

“Evet evet. Yani öyle çok şuan dediğim gibi daha ilkokulda daha birinci sınıfta. İlk başlarda çok hevesli gidiyordu, ama ilk açıldığı zaman okullar sonradan böyle bi hani gitmek istemiyorum anne, karnım ağrıyor hep böyle bi yalanlar konuşmaya falan başladı, sonradan öğrendik böyle böyle şeylere heves ediyormuş, insanlarda varmış onda olmadığı için kendisini sanırım eksik hissetti onlarda işte sonra işte gitmemeye başladı. Sonra bu yardımı duyunca ondan sonra başvurduğum, yardım geldi, ardından şimdi tabi şu son aylardır daha istekli gidiyor, istediği olunca o da hani kendini daha güvenli özgüvenli olmaya başladı” (Görüşme Kaydı, K9).

Aynı zamanda bazı ailelerin çocukları başarılı olsun diye yardımdan onlara bahsetmedikleri ya da dolaylı olarak ifade ettikleri görülmektedir. Özellikle K3 görüşmecisinin verdiği cevap çocuğunun incinmemesi için yardım aldığını söylemeyen ve dahası motivasyonunu artırmak için bulduğu çözüm ile bilinçli bir annenin varlığından söz ettirmektedir. Bu cevap şöyledir:

“Belki biraz da ben çocuğuma karşı oyun oynamış oldum, şöyle anlatayım, çocuğumun bu konuyu kafasına takmaması ya da kendi içinde rencide olmaması adına ona aldığı yardımı şöyle izah ettim, dedim ki oğlum, kızım sizin akıllı olduğunuz görmüş devlet (...) ve size demiş ki bu çocukların illaki okuması lazım, bu yüzden size böyle ödenek gönderiyorlar, ama bu ödenek derslerinin hepsi 5 olursa geçer gibi, belki klasik bir baskı yapmış oldum ama hani onları da üzmemek adına, onları da kırmamak adına, yardım alıyorsunuz da okuyorsunuz da, ya da anne baba olarak sanki biz onlara yetemiyormuşuz gibi, ki yetemiyoruz da alamıyoruz, ama bunu içlerinde büyütmesinler bize küsmesinler diye öyle söyledim (.....) okula sürekli gitmeniz lazım, derslerinizin 5 olması lazım, en düşüğü 4 olur ama 3 falan kabul etmiyorlarmış, aman gözünüzü seveyim, yüzünüzü kara çıkartmayın (...) diye izah ettim” (Görüşme Kaydı, K3).

“Ben onu söylemedim , yardım alıyorsun demedim (.....) ben söylemediğim için bir sıkıntı olmadı, zaten ben kendim ilgileniyorum, ufaklık hasta olduğu için devamlı kendim ilgileniyorum” (Görüşme Kaydı, K17).

Yukarıdaki konuşmalar incelendiğinde bu yardımı alan kişilerin Şartlı Eğitim Yardımının yararlanan kişilerin çocuklarını okula gönderme konusunda eskisine göre daha dikkatli davrandıkları, çocuklarını okula göndermedeki zorunluluklarının farkında olduğu da söylenebilir. K11 konuşmacısının verdiği cevap en dikkat çekici örnek olarak söylenebilir.

Bu örnek şu şekildedir ‘‘ Evet, gönderdim, zaten göndermesen paranı kesiyola, valla şöyle benim bildiğime göre bir ay süresince kaç defa, mesela bir ayda sekiz günü geçiyorsa, sosyal hizmetler müdürlüğünden geliyolar, konuşuyorlar aile ile çocuğunuzu neden okula göndermiyorsunuz diye, biz bunun için bir yardım sağlıyoruz, estetiklik sağlıyoruz siz bunu neden şey yapmıyorsunuz diye, hani bizim öyle bir sorunumuz olmadığından hiç bize gelen olmadı (Görüşme Kaydı, K11).

Bu konudaki düşünceleri öğrenmek amacıyla verilen cevaplar incelendiğinde Şartlı Eğitim yardımından yararlanan kadınlardan 8’i yardımı almadan önce çocuklarını okula göndermede zorluk yaşadıklarını belirtmiş olmaları, dikkate değer bulunmaktadır. Öte yandan şartlı eğitim yardımı olmasa da çocuklarını okula gönderme konusunda bilinçli ailelerin varlığından söz edilebilir. Bu kişilerin verdikleri cevap tanımları aşağıdadır.

Evet aynen. Tabi gönderiyorduk zaten, bu sene ilk senesi aslında birinci sınıf zaten. Ama zaten gene de destek oluyor, bu iki ayda bir de olsa onun okul harçlığı çıkmış oluyo’’ (Görüşme Kaydı, K8).

‘‘Yardımdan öncesinde de gönderiyordum, şimdi de gönderiyorum. Yardımdan öncesinde şöyle bir sıkıntı oluyordu, şimdi artık her şey çok değişti, gelişti, çocuklar her şeye özeniyorlar, çeşit çeşit her şeyi var çocukların, yani o mesela birinden toka görüyor, kalem kutusu görüyor, kalem görüyo vs. geliyor bundan bize talep ediyor, karşılayabildiğimi karşılamaya çalışıyorum, karşılayamadığım nokta gözü kalıyor’’(Görüşme Kaydı, K9).

‘‘Tabi ben çocuklarımı gönderiyom okula, kız çocuğum bi de okusun yani kızlar okusun, ayakları üzerinde dursun kız çocuğu’’ (Görüşme Kaydı, K13).

Diğer taraftan şartlı eğitim yardımı alan ailelerin çocuklarını okula gönderme de eskisine göre daha özenli davrandıkları görülmektedir. Eskiden hastalık, parasızlık, istediklerini alamama vs. gibi sebeplerle çocuklarını okula göndermeyen ailelerin şartlı eğitim ile birlikte bu sorunlarının ortadan kalktığı bundan dolayı da çocuklarını okula gönderme de daha özenli davrandıkları belirtilmektedir. Görüşülen kadınlardan bazılarının dikkati çeken ifadeleri aşağıda yer almaktadır. ‘‘ Çocukların okula devam süresi daha fazla oldu (...) önceden okula gönderiyorduk fakat çocuk hafif ateşi var aman gitmesin, ağrıyor gitmesin, hava çok soğuk gitmesin, yağmur var gitmesin denilen zamanları bu vesileyle geride bıraktık, bu yardımda en önemli takip edilen konu çocuğun okula devam edip

etmediği, bu hem bizim üzerimizde bir yaptırım oldu göndermemizi sağladı, bunu çok etkiledi, daha düzene girdi, düzensiz miydi değildi'' (Görüşme Kaydı, K3).

''Gönderdim (..) Çok zorlanıyordum hani gönderiyordum ama zorlanıyordum'' (Görüşme Kaydı, K4). ''Olumlu yönde gidiyo, yani daha rahat harçlık verebiliyorum onlara en azından, beslenme koyuyorum en azından ortaokula gidene de'' (Görüşme Kaydı, K5).

''Evet, tabi gönderiyordum ama yetişemiyordum ama ihtiyaçlarını karşılayamıyordum'' (Görüşme Kaydı, K6).

'' Evet ben çocuklarımı okula gönderiyorum, çünkü kendim okumadığım için çocuklarım okusun istiyorum, kendim ne kadar zorluk çeksem de çocuklarım okusun diye elimden geleni yapıyorum, temizliğe gidiyorum kendim, gündelik ev temizliği, apartman temizliği buluyorum ondan sonra çocuklarım okusun diye çalışıyorum, didiniyorum (...) gönderiyordum, gidiyorlardı yine gidiyorlardı ama eee çok gidemiyordu, gidememe nedenleri oluyordu. hasta oluyolardı mesela, hasta oldukları için gönderemiyordum, ya da durumumuz kötü oluyodu mesela para veremiyorum onlara okula gitmeleri için o yüzden bazen gönderemiyorum bazen'' Görüşme Kaydı, K18).

'' Gönderiyordum evet ama çok zorlanıyordum. Yani istedikleri her şeyi alamıyorduk, öğretmenler sürekli bir şey istiyordu, kitap istiyordu boyasına şeyine yetişemiyorduk ama şeyle daha da iyi ilgileniyoruz (Görüşme Kaydı, K19).

4.9. Şartlı Sağlık Yardımının Çocuk ve Aile Sağlığına Etkisine Dair Bulgular

Şartlı sağlık yardımına yönelik sorulan sorularda şartlı sağlık yardımından faydalanan ailelerin çocuklarının düzenli olarak sağlık muayenelerini yaptırduklarını, aile hekimleri tarafından yapılan kontroller hakkında bilgi sahibi olduklarını şu şekilde aktarmışlardır. Yapılan görüşmeye sonucunda ortaya ailelerin çocuklarının sağlık kontrollerini yaptırmak için yardıma gerek olmadığını, bunu yaşamları içerisinde zaten yaptıklarını dile getirdiği söylenebilir. Aynı zamanda özellikle bazı ailelerin çocukların sağlıkları konusunda hassas davrandıklarını, özel aşılarla kadar araştırma yaptıklarını ve aile hekimleri tarafından da aşı zamanı sürekli aranıp, kontrollere gelmesinin hatırlarıldığını dile getirmektedir. Tüm bu sonuçlara yönelik konuşmaların bazı aşağıdadır.

'' Evet, götürüyorum, ya şöyle bir şey e bir kere düzenli aşılarını olmak zorunda zaten, hani bunun yardımıla bi alakası yok tabi günümüzde insan bazen ekmek almaya

parası olmuyo cebinde, bunun yol masrafları oluyo, yol giderleri oluyor, inanın kışında daha zor oluyor, bizim için, o yüzden yani az da olsa iyi. (...) Zaten sağlık ocağına gidiyoruz, mahalleye göre biliyorsunuz aile hekimi var ve mahallenin ayrı ebesi var, ebeler yapıyor genelde, boyunu ölçüyor, kilosunu ölçüyor genelde baş çevresini, aşı takibini yapıyor ve bilgilendiriyorlar örneğin aşının günü gelmeden arıyorlar defalarca, sen telefonu açana kadar arıyorlar, yani çocuğun aşısı var unuttuysan gel diyorlar bu çok güzel bir şey çünkü bazen unutulabilir, hayat telaşı koşturma, çocuk bakımı gerçekten zor ama böyle şeylerin devlet tarafından karşılanması ve hatırlatılması iyi bir şey '' (Görüşme Kaydı , K2).

'' Kontrol dedikleri, boy - kilosu, sağlık açısından herhangi bir unsur gösterdiğine dair her şeyini kontrol ediyorlar, önce ebelerimiz, sonra doktor bey, en son zaten benim kızımı götürmüştüm iki-üç ay önce. Kilo - boy kontrolü, işte sağlık aşıları belli başlı şeyler kontrol altına alınıyor, sonra eğer herhangi bir sorun varsa zaten gerekli hastaneye takviye ediyor oradaki ebelerimiz, yoksa da zaten sıkıntı yaşamıyorum pek'' (Görüşme Kaydı, K8).

'' Yani en azından aklıma takılan sorular oluyo, çocuğum en ufak bir hastalandığı zaman sağlık ocağına gidip gösterebiliyorum, yani çok iyi oldu benim için. (...) mesela aşıları yapılyo, doktorumuzda çok iyi ebemiz olsun, doktorumuz olsun yardımcı oluyorlar, çocuğum çok öksüren bi çocuk kış boyunca sürekli gidiyoruz verdikleri ilaçlar çocuğuma çok iyi geliyor, genelde öksürüğü için ve aşıları için gidiyoruz (Görüşme Kaydı, K10).

Şartlı sağlık yardımından yararlanan ailelerden yardımı çocuğunun hastalığı nedeniyle bulduğunu, tedavi için giderler ve yol masrafları için parayı kullandığını dile getirmektedir.

'' Ana sınıfına giden oğlum, doğuştan hipoglisemi hastası, şeker hastası yani düşük şeker doğumdan sonra nazilli devlet hastanesinde bir hafta yoğun bakımda kaldı. burada tedavisi sonuçlanmadığı için araştırma hastanesine yönlendirdiler (...) orada 40 gün yatınca ilaç tedarik edilmesi gerekiyordu, yurt dışından geliyordu bu ilaç, bu ilaç biraz pahalı bir ilaç, Türkiye'de yok, bulunması çok zor bir ilacı hipoglisemi olduğu için, bebek olduğu için orada duyduk, orada duyunca biz başvuru yaptık, ilaç yardımı için. Sonra eve geldiler falan, evde kontrol yapıldı, çocuklara bakıldı, çocuğun ilacı bu en küçük oğlumun ilacının resmini çektiler yani ondan sonra düzenli olarak sağlık için kontrollerimiz oluyordu her ay bebekken. Yaklaşık üç yaşına kadar hemen hemen ayda götürdüm ondan sonra 6

aydan 6 aya götürdüm, zaten onlar oradan araştırıp bakıyorlar gidip gidilmediğine sağlık şeylerine ondan sonra öyle oldu, ilk önce ilaç yardımı olarak başladı, işte hani kontrollere giderken şey olsun diye yardım olarak başladı (Görüşme Kaydı, K17).

Şartlı sağlık yardımından yararlanan bir annenin verdiği cevaba göre ortaya çıkan durum ise şudur. Bu ailenin yardıma başvurma niyeti sadece maddi getirisinden yararlanmak yani parasal anlamdadır. Bazı ailelerin ise verdiklere cevaba göre de en azından çocuklarının aşılarının düzenli olarak yapıldığı ve aynı zamanda çocuklarının sağlıkları konusunda bilgilendirildiklerine dile getirdikleri ifade ettiği belirlenmiştir.

Ailelerin olası riskler karşısında yoksulluk risklerini korumak amacıyla ailelere şartlı naki transferleri verilmektedir. ŞNT uzun vadede yoksulluğun kalıcı hale gelmesini engellemek, yoksulluk zincirinin kuşaklararası taşınmasını engelleme amacını oluşturmaktadır. Bundan dolayı da ailelere aldıkları yardımı hangi amaç için kullandıkları, gerçekten aldıkları yardım doğrultusunda mı kullandıkları sorulmuştur. Ailelerin çoğunluğu yardımları çocukların eğitimi için ve okul giderleri için kullandığını ifade etmektedir. Özellikle aileler paranın çoğunluğunu çocukların eğitimi için kullanmayı daha doğru bulmaktadır. Bu duruma örnek birkaç konuşma aşağıda verilmiştir.

''Çoğunluğu eğitim için kullanıyoruz evet kızım için. Ona kitaplarını, yardımcı kaynak alma konusunda kıyafeti ayakkabısı o şekilde onun için kullanıyorum. (..) Şu şartlarda hiç bi yardım yeterli değil herhalde. Kızımın mutlu olması hepimizi daha mutlu ettiği için o mutlu olunca hepimiz mutlu oluyoruz'' (Görüşme Kaydı, K1).

''Evi bir şekilde idare edebiliyoruz, iki çeşit yemek yapacağımıza, bir kap çorbayla öğünü geçirebiliyoruz, eğitim öyle değil, eğitimde çocuğun kitabı var, alması gereken kitapları var, kılığı kıyafeti var ayakkabısı var, eğitim çok daha geniş, karın bir şekilde doyuyor. Rahmetli babaannem de şey derdi işte, insanın karnının ekranı yok, yediğin görünmez ama çocuğun giydiği yediği görünür üzerinde taşır derdi rahmetli, o laf hep kulağımda kalmış hani ben klasik annedir yemeyip yediren giymeyip giydiren cinsinden düşünün, o yüzden bu parayı sadece çocuğun defter ve kitap masraflarında kullanmaya çalışıyoruz'' (Görüşme Kaydı, K3).

''Genelde çocuklara harcıyorduk, evdeki eksikleri de kalıyorsa yapıyorduk, ne eksik olursa yapıyorduk'' (Görüşme Kaydı, K4).

Yani, çocukların ihtiyacına. Çocuklara harçlık veriyorum okula giderken, daha rahat oluyo o ay. (..) faydası oldu, en azından özenmiyorlar, harçlık vermediğim zamanda o dönemde hesaba para yattığında hesaba para yattığında rahatlıkla paralarını verebiliyorum, olumlu etkileri var, seviniyorum tabiki orada hesapta para olduğunu gördüğümde, yani çocukların canının istediği bir şeyi alabiliyorum, okula dediğim gibi harçlık verip gönderebiliyorum yani daha rahat oluyo kafam, ne bileyim iyi yani ama dediğim gibi miktarı düşük bana göre (...) tabiki arada bakalım diyorlar karta para yatmış düşüncesi ile arada söylüyorlar'' (Görüşme Kaydı, K5).

''Çocuğun eğitimle ilgili bi ihtiyacı eksiği varsa ona veriyorum, daha yaşı küçük olduğu için cebine para koyup ta dışardan abur cubur yapmasını çok şey yapmıyorum, evde ne varsa ekmek arası peynir bile yapıp evden yesin diye bakıyorum, o an parayı aldığında başka bi ihtiyacım varsa onu da alıyorum. Bu değişiyö. Açıkçası tam net olarak şeye veriyorum diyemem yani eğitimine'' (Görüşme Kaydı, K13).

''Genelde çocuğumun giderlerine, kitaptır vs. ne bilim kalemdir işte tabi kalırsa tabiki illaki eve bi şey almışımıdır ama hep çocuklarıma'' (Görüşme Kaydı, K19)

'' Valla biz şöyle yapıyoruz, hani bir ay çocuklar bekliyo biliyon mu paranın alınacağı günü bildiklerinden, ben çocuklara veriyorum, herkesin ihtiyacı neyse onu alıyo, mesela bu bugün eşofman bu ne alacaksa, gidiyo eşofman alıyor. Mesela 60'ar lira veriyoruz diyelim, 60 lira birine, 60 lira ötekine, 60 lira ötekine diyelim onu aralarında paylaşıyorlar biri eşofman alıyor, biri çorap alıyor, biri kitabını alıyor, öyle (...) her zaman çocuklara vermiyoruz, mesela eskisi gibi değil eskiden 20 liraya pazar harcı gördüğümü biliyorum ben pazar arabamı doldurup geliyordum şimdi 100 lira götürsen yok bitecek, bir şeye yetmeyecek, bi domates 10-15 lira yani mesela'' (Görüşme Kaydı, K11).

''Yani tabi ki çocukların eksikleri olduğu zaman en azından kara kara düşünmüyoruz, okulla ilgili bi şey olduğu zaman oradan gelen para ile onları karşılıyoruz.(..) Yani miktar evet şuan için bana yetiyo ama ilerleyen durumlarda okulun sınıflar büyüdükçe, ihtiyaçlar arttıkça yeterli olur mu bilmiyorum'' (Görüşme Kaydı, K12).

Katılımcıların cevaplarına göre yardımdan alınan para yol parası olarak kullanılmaktadır.

“ Yani yol parası olarak, kullanıyorum zaten verilen şuan, 2022 yılındayız, iki ayda bir verilir açıkçası aylık 45 liraya falan geliyor, geçen sene 35 liralarda felandı, yani o da yol parasına gidiyo başka bi şeye değil cebimizden ekstra yol parası vermiyoruz (..) Yani şu anki pahalılıkta 45 lira evimizin pek ihtiyacına gitmiyor ancak dediğim gibi yol parasına gidiyo (Görüşme Kaydı, K2).

Bir başka görüşmeci ise aldığı şartlı sağlık parasını çocuğunun ilaç masrafları için kullandığını dile getirmektedir.

Çocuğu hastaneye götürüp getiriyorum sonra ilaçları oluyor, şeker stribi için. şuan devlet Allah razı olsun devletimizden, para ödemesi çıkardı, strip parasını ödedim, en son aldım kontrole götürdüm, stripleri yenilendi, striplerini para olarak eczaneye ödemiş oldum, yani ikisini de ikisi için kullanıyorum (Görüşme Kaydı, K17).

Görüşmecilerin çoğunluğu çocuklarının eğitim ihtiyaçları için parayı kullandıklarını belirtirken, 4 görüşmeci yardım parasını aynı zamanda temel ihtiyaçlar ve gıda ihtiyacı içinde kullandığı dile getirmektedir.

“Zaten iki ayda verilen 50 liradan fazla para harcanıyor çocuklara. O an acil bi çocuğum ihtiyacı vardır onu alıyorum, 50 lira nolur ki (...) O an aldık ya parayı o anda acil ne ihtiyaç varsa onu alıyorum (...) Tabi ilk önce çocuğun kalemi yok ise, resim defteri yoksa ilk önce onu alıyorum (Görüşme Kaydı, K7).

“Elimden geldiğince çocuğumun ihtiyaçları için kullanmaya çalışıyorum, ha tabi hiç dokunmadın mı o paraya, tabi ki arada ekmek alıncak o paradan alınıyorum bi yemek ancak o paramda kullanıyorum ama gidip te kendi ihtiyacım için harcamıyorum, yine çocuğum için, ailem için harcıyorum ama bunlar dışında ekstra bir şey için bu paraya dokunamıyorum, yani çocuğuma da diyorum bu senin eğitimin için olan para, biz bunun için harcıyoruz diyorum o da anlamaya çalışıyor bu durumu (Görüşme Kaydı, K9).

“Çocuğum için kullanıyorum, tabiki de ihtiyacımız olduğu zaman eve de kullanıyoruz yani (...) Eşim çalışıyor, ben çalışmıyorum çocuğum küçük olduğu için daha çok onunla ilgileniyorum ama evim içinde komşularıma yapabileceğim bir şeyler varsa o tarzda bir şeyler yapıp komşularıma kendilerime o tarzda destek sağlıyorum yani” (Görüşme Kaydı, K10).

4.10. Şartlı Nakit Transferleri Hakkında Genel Düşünceye Dair Bulgular

4.4. Şartlı Nakit Transferlerine Ait Genel Düşünce

Tablo 4.4. Şartlı Nakit Transferine Ait Genel Düşünce

Kodlanmış İfadeler	f
Küçük ama önemli yardım (K8), (K12), (K13)	3
Hiçbir şeye yetmeyen (K6), (K9), (K4), (K13)	4
Miktarının yetersiz bulunması (K11), (K14), (K15), (K20)	4
Diğer yardımlarla karıştırılma (K11), (K7)	1

(* K: Kodlanmış ŞNT' den yararlanan kadınlar)

Görüşmecilere yardım hakkında ne düşündükleri sorulduğunda bir kısım kadın görüşmeci şartlı nakit transferlerinin yapılmasını olumlu bulduklarını fakat miktarının daha da artırılırsa daha iyi olacağını dile getirirken, bir grup görüşmeci kadın ise miktarını çok az bulduklarını, bu miktarın yeterli olmadığını, günümüz ekonomik koşullarında bu miktarın hiçbir ihtiyaçlarını karşılamadığını dile getirmişlerdir. Bu yüzden de görüşmecilerin şartlı nakit transferleri hakkındaki olumlu ve olumsuz düşünceleri iki bölümde ayrı ayrı verilmiştir.

Olumlu

Şartlı nakit transferleri olumlu olarak değerlendiren kadınlar da aslında yardımın miktarı düşük olsa da, zor koşullarında verilen bir destek olduğu için bu paranın onlar için önem taşıdığını dile getirmektedir. Hatta bazı kadın görüşmeciler ekmek almaya bile parası olmadığı zamanlar olduğunu, bundan dolayı da verilen bu miktarın onun için çok değerli bir yardım olduğunu, bu hayatın aslında küçük şeylerle kurtarılacağını dile getirmiştir. Şartlı nakit transferinden yararlanan kadınların aslında hemen hemen aynı fikirleri dile getirdiği söylenebilir. Verilen cevaplardan en dikkat çekici olanlar özellikle aşağıda verilmektedir.

“ Valla böyle güvenceleri olmayanlar için benim gibi olanlar için çok güzel bir şey küçükte olsa bi nebze de olsa ihtiyaçlarını görüyorlar, ne kadar çok okuyup, eğitim alırsa daha güçlü ayaklarını yere basacağı için kesinlikle eğitim taraftarıyım, ne kadar okursa o kadar mutlu olurum, her şeyimiz onun eğitimi için ” (Görüşme Kaydı, K1).

“E tabi yardımlar olması gereken bir şey. Olumlu buluyorum (...) Yardım olması gereken bir şey, yani yardım olmasaydı dediğim gibi bazen cebimizde ekmek alacak paramız olmuyo, yol parası olarak gördüğüm için gayet güzel yani. Ama daha da artırılabilirdi. Miktarını kesinlikle yeterli bulmuyorum.(...) Olumsuz bi etkisi kesinlikle yok, miktar

artırılmış olsaydı daha da olumlu olurdu en azından özel aşıları da devlet karşılasaydı ya da bu verilen yardımın miktarı artırılmış olsaydı, daha da olumlu olurdu'' (Görüşme Kaydı, K2).

''Bunun ülkede daha da yaygınlaşması, Allah devletimize zeval vermesin, bunu yardım yaptığı, tabiki kimsenin yardıma ihtiyacı olmasın ama konuda özellikle eğitim konusunda verdiği desteklerin daha fazla aileye ulaştırılması konusunda bir temennim var. Bir yandan güzel, bir yandan buna ihtiyaç olması üzücü (...) gidip kocam çekse parayı evin ihtiyacını alır gelirken ama bir anne için dünya da kocasından bile önce evlatları gelir, seçim yapmak zorunda kalsan adamı değil çocukları seçersin o yüzden anne bunu çocukların eğitiminde daha rahat, daha mantıklı şekilde harcar'' (Görüşme Kaydı, K3).

'' Çocuğa en azından, okula giden ortaokul öğrencisi çocuğuma en azından başka arkadaşlarından mağdur olmayacak şekilde iyi kötü eline veriyorum, o da harçlığını yapıyor yani (...) allah razı olsun diyebilirim sadece, en azından küçük çocuğumun eczane masrafı, denizli'ye gidip gelme yol parası ya da orada çocuğumun tahlilleri oluyor ücretli mesela azından onlara verdim, çok olmasa da birazcık olsun yardımcı oldu bana'' (Görüşme Kaydı, K17).

Olumsuz

Görüşmeciler zor bir hayat yaşadıklarını, ekonomik kaygı ve sıkıntılar yaşadıklarını dile getirirken, Şartlı nakit transferlerinin onların hayatında bir değişiklik yaratmadığını dile getirmektedir. Görüşmeci kadınlara göre elbette verilen miktar anlık ihtiyaçları karşılamaya yetse de onları buldukları durumdan kurtarmaya yetmeyecek kadar da küçük bir miktardır. Özellikle yardımların en olumsuz yönü yardımın miktarı olarak bahsedilmektedir. Görüşmeci kadınlar aynı zamanda değişen piyasa koşulları, ürünlerin fiyatlarının artması ile de daha fazla ekonomik sıkıntı çektikleri dile getirmektedir. Sorulan soruya yönelik verilen yorumlardan aşağıda bahsedilmektedir.

'Evet bu yardımın yapılması güzel birşey dediğim gibi miktarı artırılabilir'' (Görüşme Kaydı, K9).

''Tabiki de yeterli değil miktarı. Az çok az. İki aydan iki aya, hani bir ay olsa hani yeter ama kıt kanaat, iki aydan iki aya gerçekten çok az ''(Görüşme Kaydı, K14).

'' Hiçte farketmedi yani, çok düşük bi meblağ verildi (Görüşme Kaydı, K15).

“ Benim üç tane çocuğuma bu verilen para hiçbir şekilde yetmiyor, yetiyor değil, 280 lira hiç bişeye yetmiyor ama hiç yoktan iyidir, gene de sağolsun veriyorlar ya ona şükredin, ama keşke daha fazla olsaydı çocuk başına, seneye lise 1’e gidecek çocuğum, daha fazla olsaydı herkes ona göre bir ihtiyacını karşılayabiliyor yani (...) hayır yetmiyor tabiki de, hayat şartları çok pahalı yetmiyor zaten bi de benim çocuklarım zaten çok pahalı şeyler isteyen hani biliyorlar hayatımızı ne şekilde şekillendirmeye çalıştığımızı, bildikleri için çok pahalı şeyler istemiyor zaten, yani yetmiyor ama yetişmek gibi bir durumumuz, mecburuz yetirmeye (Görüşme Kaydı, K11).

“Aslında bu miktar biraz daha fazla olsa daha güzel yardımcı olacak ta işte olmadığı yerde yardım oluyor işte (...) Sadece gıda yardımı, kömür yardımı aldım bu sene o kadar (...) “ Aslında güzel bi şey ya hani insanların çocukları okutması için zaten bu piyasanın durumu belli biraz destek oluyor bize işte ya, o kadar (...) Çünkü çok az bir miktar olduğu için unutuyorum ben onu, bazen çarşıya çıktığımız zaman kartımıza bakıyoruz o kadar (Görüşmecii Kaydı, K7).

4.11. Tartışma

Şartlı nakit transferlerinin belli koşulların yerine getirilmesine bağlı olan, nitelikli eğitim ile sağlıklı bireylerin gelecek nesillere taşınmasını amaçlayan kuşaklararası yoksulluk zincirini kırmayı hedefleyen bir programdır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2014:24) tarafından uygulanan Şartlı Nakit Transferi Etki Değerlendirme Raporu, 8.752 hanede yapılan çalışmanın bulgularına göre; çocukların okula devam etmesi ve düzenli sağlık kontrollerini yaptırmasının maliyetinin, şartlı nakit transferleri ile kıyaslandığı zaman düşük kaldığını dile getirmiştir. Bu çalışmada da katılımcılar benzer sorunu dile getirmiş, yardımın miktarının yetersizliğini sıklıkla dile getirmiştir. Aynı zamanda aynı çalışma da şartlı nakit transferleri sayesinde okula devamlılık ve okula kayıt oranlarındaki artışın olumlu olduğunun vurgulanması yapılan bu çalışma ile benzer yönleri içermektedir. Bu çalışmada ailelerin aldıkları bu para karşılığında çocuğunun servis parası, yemek parası gibi giderleri karşılamakta eskisine göre daha az sıkıntı yaşadıkları için çocuklarını okula daha düzenli gönderdiği sonucuna varılmıştır. Aileler son derece bilinçli ve çocuklarının eğitim alma taraftarı olsa da bazı ekonomik şartlardan dolayı zorlandıklarını, bu yüzden yardımdan yararlanmadan önce okula devamlılığı tam olarak sağlayamadıklarını dile getirmektedir.

Sallan Gül ve Kahraman (2015:360) tarafından ‘‘Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu: Gaziantep Üzerine Bir Araştırma’’ sonucuna göre şartlı nakit transferleri halk arasında eğitim yardımları olarak bilinmekte, çocukların eğitim sürecine katılımlarında temel yardım türü olarak görülmektedir. Bu çalışmada ise şartlı nakit transferlerinin daha çok sosyal yardımlar ile karıştırılmış, ailelerin sıklıkla kömür yardımından, gıda yardımından aldıkları diğer yardımlardan da bahsetmesi bu sonucu doğrular niteliktedir. Ailelerin çoğunluğunun şartlı nakit transferlerinin neden verildiğini bilmedikleri, yardımın sadece maddi getirisini kullanan, aynı zamanda da bu maddi getiri kesilmesin diye şartlılık ilkelerini yerine getiren aileler oldukları söylenebilir.

Büleç ve Yüksel (2017:1581) tarafından yapılan ‘‘Erciş’te Sosyal Riski Azaltma Projesi Kapsamında Şartlı Nakit Transferi Alan Kadınların Mediko-Sosyal Durumları ve Şartlı Nakit Transferi Alma Koşullarının Değerlendirilmesi’’ çalışmasında şartlı gebelik yardımından yararlanan kadınların başvurmak için en fazla kaç aylık gebe olduğunu bilmemesinden ve doğumdan sonra bebeklerini sağlık kuruluşlarına topuk kanı (% 66) alınması için götürdüğünü dile getirmektedir. Bu çalışmadan elde edilen bulgulara göre kadınlar, aile hekimlerine gittiklerinde çocuklarının benzer şekilde topuk kanı alındığını, boy-kilo ölçümü yapıldığını rahatlıkla dile getirmektedir. Aile hekimlerine götürdüklerinde yapılan işlemleri yardımdan yararlanan kadınların hepsi bilmektedir. Aynı zamanda ailelerin bilinçlendirilmesi onlara kendilerini daha güvende hissettirmektedir.

Kadınlar için, şartlı nakit transferleri daha çok maddi yönü ön planda tutulan, diğer sosyal yardımlardan farkı olmadığı düşünülen bir yardım olarak görülmektedir. Şartlı eğitim yardımlarının okula devamlılığına ve dolayısıyla okul başarısına olumlu katkı sağladığı düşünülürken, şartlı sağlık yardımlarının daha çok miktar olarak katkı sağladığı yönünde durulmuştur. Bununda nedeni olarak şartlı nakit transferinden yararlanan aileler, yoksul ve başka sosyal yardımlardan da yararlanan aileler olduğundan dolayı bütün yardımları tek bir boyut (maddi) olarak koşullandırmışlardır.

5. SONUÇ

Şartlı nakit transferleri kısa sürede birçok ülkenin benimsediği bir politika olmaktadır. Ükelere göre şartlı nakit programları uygulama amaçları değişkenlik göstermesine rağmen, ortak amaçları yoksul hanelerin anlık yoksulluklarını azaltmak, temel ihtiyaçlarını düzenli olarak karşılamayı sağlamak, uzun vadede yoksulluk döngüsünün kırılması için insani sermayeye destek vermektir. Fakat söz konusu bu amaçlarına erişmeleri hususu şartlı nakit programlarının ne derece başarılı olduğu ve etkileri tartışma konusu olmakta ve çözüm yolları aranmaktadır.

Bu çalışma şartlı nakit transferlerini yararlanıcılar açısından değerlendiren bir çalışmadır. Şartlı eğitim yardım miktarının çocukların okula gitmesinde, okula dair harcamalarında ve beslenmesinde yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır. Şartlı nakit transferleri ile beraber alınan yardım sonucunda yardım miktarının az olmasından ve her zaman çocuklar için değil, bazen de temel gıda ihtiyaçları veya evdeki başka bir ihtiyaç için kullanılmasından dolayı ailelerin çocuklarına okulda buldukları süre içerisinde yeterli para vermediği tespit edilmiştir. Yararlanıcılar yardım miktarını az bulsa da parayı ilk önce çocukları için harcamayı, onların istediklerini almayı, onları mutlu etme eğiliminde olduğu anlaşılmaktadır. Ailelerin özellikle şartlı eğitim yardımı uygulamasının şartlarından dolayı çocuklarını okula gönderme konusunda hassas davrandıkları, çocukların eğitimleri konusunda bilinçli davrandıkları anlaşılmaktadır. Yararlanıcıların şartlı sağlık yardımı olmasa da çocuklarını düzenli sağlık kontrollerine götürdüklerini söylemeleri, çocuklarının sağlıklarına önem veren bilinçli bir aile olduğu anlaşılmaktadır. Programdan faydalanan kadınların neredeyse tamamı devletin devamlılığından, yardım aldıkları için devletin onlara güven verdiğinden yardımın miktarını az bulsa dahi elindeki yardımdan dolayı, minnettar olduklarını dile getirdikleri tespit edilmiştir.

Şartlı nakit transferleri, kadınların sosyo-ekonomik durumlarını olumlu etkilese de, yardımın miktarının günümüz koşullarında yetersiz kaldığı fakat yine de hiç yardım almamaktansa bir yardımdan yararlanıyor olmaları onların hayatında bir fark yarattığı sonucuna varılmaktadır. Şartlı eğitim yardımı ve şartlı sağlık yardımından yararlanan aileler çocuklarını zaten düzenli olarak okula gönderdiklerini sadece ekonomik kaygı yaşamadan daha rahat göndermelerinin onlara olumlu katkı sağladığını dile getirmektedir. Şartlı sağlık yardımından yararlanan aileler ise bu yardımla beraber çocuklarının ilaç, yol masraflarını, rutin kontrollerini karşılayabilmelerinin onlarda olumlu etki yarattığını dile getirmelerinden

dolayı, gelecek kuşaklara sağlıklı bireylerin taşınmasında ailelerinde bilinçli davrandıklar sonucuna varılmaktadır.

Şartlı nakit transferlerinin kısa ve uzun vadede yoksulluk sorunlarını azaltabileceği, yoksullukla mücadele de etkin bir araç görüldüğü, nitelikli bireyler yetiştirme konusunda olumlu izlenimler bıraktığı sonucuna varılmaktadır. Fakat aynı zamanda yardım miktarının yetersiz bulunması sonucuna da ulaşılmaktadır.

Araştırmaya dair bulgularından elde edilen sonuçların genel olarak değerlendirilmesi ile aşağıdaki önerilerin uygun olduğu düşünülmektedir.

1) Şartlı nakit transferlerinin neden ödendiğine dair ailelerin bilgi sahibi olmamasından dolayı, daha fazla bilgilendirici uygulamaların yapılması önerilmektedir. Bu sayede Şartlı nakit transferleri amacına uygun işleyecektir.

2) Şartlı nakit transferlerinin miktarını yetersiz bulan kısım br hayli fazladır, mümkünse yardımın miktarı artırılmalıdır.

3) Çocukların okul başarılarının ve okula devamlılıklarının artması için, çocuklar yetkililer tarafından bilgilendirilmelidir.

6. KAYNAKLAR

- Açıkgöz, R. (2017). Kadın yoksulluğu üzerine bir inceleme. *Yardım ve Dayanışma Dergisi*, 1(2),45-60.
- Adak, N. (2010). Sosyal Bir Problem Olarak İşsizlik ve Sonuçları. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 21(2), 105-116.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2022a). *Sosyal Yardım Programları*. 07 Şubat 2022 tarihinde <https://www.aile.gov.tr/sygm/programlarimiz/sosyal-yardim-programlarimiz/adresinden> alınmıştır.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2022a). *Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu*, 06 Şubat 2022 tarihinde <https://ailevecalisma.gov.tr/sygm/genel-mudurluk/sosyal-yardimlasmave-dayan%C4%B1smayi-tesvik-fonu> adresinden alınmıştır.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (T.Y.). *Şartlı Eğitim (ŞEY) ve Şartlı Sağlık (ŞSY) Yardımı*. 15 Kasım 2021 tarihinde <https://www.aile.gov.tr/sss/sosyal-yardimlargenel-mudurlugu/sartli-egitim-saglik-yardimi> adresinden alınmıştır.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2014). *Şartlı Nakit Transferi Etki Değerlendirme Raporu* 20 Nisan 2022 tarihinde <https://www.aile.gov.tr/Uploads/sgb/uploads/pages/arge-raporlar/2014-yili-faaliyet-raporu.pdf> adresinden alınmıştır.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2017). *Türkiye'nin Bütünleşik Sosyal Yardım Sistemi*. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. 27 Şubat 2022 tarihinde https://www.aile.gov.tr/SYGM/PDF/Turkiyenin_Butunlesik_Sosyal_Yardim_Sistem_i.pdf adresinden alınmıştır.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2012). *2012 Yılı Faaliyet Raporu*. 03 Eylül 2021 tarihinde <https://www.ailevecalisma.gov.tr/Uploads/sgb/uploads/pages/arge-raporlar/2012-yili-faaliyet-raporu.pdf> adresinden alınmıştır.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2014). *2014 yılı faaliyet raporu*. 24 Şubat 2022 tarihinde <https://www.ailevecalisma.gov.tr/Uploads/sgb/uploads/pages/argeraporlar/2014-yili-faaliyet-raporu.pdf> adresinden alınmıştır.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2019). *2019 Yılı Faaliyet Raporu*. 25 Şubat 2022 tarihinde https://www.aile.gov.tr/media/49934/acshb_2019_yili_faaliyet_raporu.pdf adresinden alınmıştır.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2020). *Yılı Faaliyet Raporu*. 25 Mayıs 2021 tarihinde <https://www.csgb.gov.tr/media/73621/2020-faaliyet-raporu.pdf> adresinden alınmıştır.
- Akbulaev, N., Ahmedov, T., ve Aliyev, Y. (2017). Yoksulların Bankası: Grameen Bank. *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 56-70.

- Akdemir, B., ve Çalış Duman, M. (2017). Kadın Çalışanların Performansında Cam Tavan Sendromu Engeli. *International Journal of Academic Value Studies*, 3(15), 517-526.
- Aktan, C. C., ve Vural, İ. Y. (2002). Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri. Aktan, C., (Ed), *Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu Deneyimler ve Yeni Fikirler Bildiriler Kitabı* içinde (39-69) (İkinci Baskı). Ankara: SYDGM Yayınları.
- Akyıldız, Y. (2019). İşsizlik ve İŞKUR'un Aktif İstihdam Politikaları. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 71. 94-119.
- Aline Gazola Hellman (2015). How Does Bolsa Familia Work: Best Practices in the Implementation of Conditional Cash Transfer Programs in Latin America and the Caribbean. Inter-American Development Bank, *Technical Note IDB-TN*, 856.
- Altay, A., ve Aslanpay, E. (2016). Kadın Yoksulluğunu Anlamak: Türkiye'ye İlişkin Bir Değerlendirme. *Karatahta İş Yazıları Dergisi*, 4(1), 1-30.
- Altuntepe, N., ve Öztürk, M. (2012). Türkiye'de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması. *Journal of Yasar University*, 3(11), 1587-1625.
- Aras, A. (2012). *Türkiye'de Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Sakarya İli Kentsel Alan Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Arslan, G. (2020). Türkiye'de Yoksulluk ve İşgücü Piyasası. *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 83-105.
- Arslan, H. (2016). Mevsimlik Gezici Tarım İşçiliğini Kırsal Yoksulluk Perspektifinden Anlamak. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 4(2), 1136-1147.
- As, İ. (2017). Yoksulluğun Küreselleşmesi ve Sivil Toplum Kuruluşları. *Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 1(1), 33-66.
- Ateş, G., ve Öğütoğulları, E. (2012). Türkiye'de Yoksullukla Mücadele Mikro-kredi Uygulamaları. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 33-54.
- Atılmış, D. (2021). *Altındağ İlçesinde Şartlı Sağlık Yardımı Alan Kadınların ve Hane halklarının Sosyo-demografik ve Sağlık Düzey Profilleri*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara.1-141.
- Atmaca, Z. (2019). *Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelede Eğitim Politikaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın, A., ve Öztürk, Ş. (2021). Türkiye'nin Yoksullukla Mücadelesinde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının rolü; Pandemi Dönemi Örneği. *Akademik İzdüşüm Dergisi*, 6(1), 141-162.

- Aydın, K., ve Güloğlu, T. (2011). Türkiye'de Nispi Yoksulluğun Sosyo-Ekonomik Analizi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 1(60), 89-118.
- Aygül, H. H. (2018). Eğitime Erişim, Yoksulluk ve Formel/Enformel İşgücü Olarak Üniversite Gençliği: “İstihdam İçin mi Eğitim? Eğitim İçin mi İstihdam?”. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(8), 60-87.
- Aykaç, M. ve Murat, G. (2018). Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi Bağlamında Çocuk İşçiliğinin Önlenmesinde Sosyal Koruma Tabanları. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, Özel Sayı, 93- 118.
- Bakırtaş, T., ve Kandemir, O. (2012, Haziran). Türkiye'de Yetersiz Eğitim ve Yoksulluk İlişkisi. Sözlü bildiri, *Uluslararası İstanbul Finans Kongresi*. İstanbul, 1-19.
- Balkız, Ö. (2015). Mikro Kredi ve Toplumsal Cinsiyet: Eleştirel Bir Değerlendirme. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 3(14), 535-557.
- Baloğlu, F. (2005). Kentsel Yoksulluk: İstanbul'dan Küçük Bir Kesit. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 31, 231-249.
- Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231,274.
- Bassett, L. (2008). Can Conditional Cash Transfer Programs Play a Greater Role in Reducing Child Undernutrition. *World Bank Social Policy Discussion Paper*, 835, 1-84.
- Bastagli, F. (2009). *From social safety net to social policy? The role of conditional cash transfers in welfare State development in Latin America*, IPC-IG Working paper, 60, Brasilia, International Policy Centre for Inclusive Growth, 1-65.
- Bayrakdar, S. (2020). Bütün Yönleri ile Yoksulluğun Görünümü ve Türkiye. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 36, 94-120.
- Behrman, J. R., ve Hodinott, J. (2000). *An Evaluation of the Impact of PROGRESA on Pre-School Child Height*, Research in Agricultural and Applied Economics, 50-74.
- Beyazıt, E. (2020). Sosyal Politika, Yoksulluk ve Kent Yoksulluğu. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(30), 2528-9535.
- Bilge, O. (2009). *Ekonomik Krizlerin Yoksulluk Üzerine Etkileri*. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğu, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Bilgin, N. (2006). *Sosyal Bilimler İçerik Analizi, Teknikler ve Örnek Şirket*. (1.Baskı). Ankara: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 3-240.
- Boratav, K. (2018). *Türkiye İktisat Tarihi*. (23.Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Boratav, K., Keyder, Ç., ve Pamuk, Ş. (1987). *Kriz, Gelir Dağılımı ve Türkiye'nin Alternatif Sorunu*. (2.Baskı). İstanbul: Kaynak Yayınları.

- Boybek, S. (2009). Sosyal yardım uygulamaları ve çocuk işçiliği arasındaki ilişki: Keçiören örneği, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Boz, Ç. (2012). Adam Smith ve Amartya Sen. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(14), 71-96.
- Bölükbaş, M. (2019). Türkiye’de Genç İşsizlik ve Yoksulluk İlişkisi: Bölgeler Düzeyinde Bir İnceleme. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 7(18), 213-229.
- Bölükbaşı, B. (2008). *Türkiye’de Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Buğra, A. (2016). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika*. (7.Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Buz, S., ve Aygüler, E. (2017). Amartya Sen’in Kapasite- Yapabilirlik Yaklaşımı Bağlamında Türkiye’de Yoksulluk Durumu. *Uluslararası Akademik Değer Araştırmaları Dergisi*, 3(15), 177-189.
- Büleç, A., ve Yüksel, A. (2017). Erciş’te Sosyal Riski Azaltma Projesi Kapsamında Şartlı Nakit Transferi Alan Kadınların Mediko-Sosyal Durumları ve Şartlı Nakit Transferi Alma Koşullarının Değerlendirilmesi. *Journal of the Human and Social Science Researches*, 6(3), 1573-1588.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (24. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Carık, T. (2021). *Türkiye’de İşsizlik ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bandırma 17 Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Castaneda, A. and H. Wu., (2020). *The Center Of Gravity Of The COVID-19 Pandemic Is Heading To The Global South*. 28 February 2022; <https://tinyurl.com/yddap4vx>
- Ceren, A., ve Erdem, T. (2018). Türkiye’de Yoksulluk ve Sosyal Yardım Uygulamaları. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü e-Dergi*, 2(1), 6-24.
- Ceyhan, H. (2010). *Yerel İktisadi Kalkınma Bağlamında Mikrokredi Uygulamalarının İstihdama Etkisi ve Karaman İlinde Bir Uygulama*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Chitolina, L., Foguel, M. N., and Menezes-Filho, N. A. (2016). The Impact of the Expansion of the Bolsa Família Program on the Time Allocation of Youth and Their Parents. *Revista Brasileira de Economia*, 70(2), 183-202.
- Coşan, B., ve Çiloğlu Yörübulut, M. (2017). *Küreselleşme ve Yoksulluk İkileminde Mikro Kredi Çıkmazı*. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 13(13), 43-54.
- Cunha, R. (2008) *Entitlement To Income In Brazil: The Experience Of The Bolsa Família Programme*, USA: UNDP.

- Çak, D. (2007). *Kalkınmanın Finansmanının Sağlanmasında Mikrokredi Yöntemi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çakmak, Z. C. (2019). *İnsani Yoksulluk ve İnsani Gelişme Endeksi Alanında Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerin Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Çalışkan, Ş. (2007). Eğitim ve İşsizlik. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 7(13), 285-308.
- Çalışkan, Ş. (2010). Türkiye’de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 59(2), 89-132.
- Çelik, K., Vural, İ. Y., ve Tuncer, G. (2017). Dünya’da ve Türkiye’de Yoksulluğun Genel Görünümü:2002 Sonrası Döneme İlişkin Bir Değerlendirme. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5), 41-79.
- Çetin, İ. (2020). Yoksulluk ve Yoksulluk Göstergeleri: Türkiye ve OECD Ülkeleri Üzerine Bir Karşılaştırma. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(2), 510-532.
- Çiftçi, N., ve Akkul, R. (2013). Cinsiyetler Arası Gelir Eşitsizliğini Gidermede Bir Araç Olarak Mikro kredi: Bilecik İli Uygulaması. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 2(4), 124-138.
- Çoğurcu, C. (2010). Stratejik Planlama, Stratejik Yönetim ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğünde Sosyal Yardım Politikalarına Yönelik Gerçekleştirilen Projeler. *Yardım ve Dayanışma Dergisi*, 1(2), 7-32.
- ÇSGB (2020). *Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı 2017-2023*. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı- Çalışma Genel Müdürlüğü, Birinci Basım, Ankara: Ayrıntı Basımevi, 27-59.
- Çulha Zabcı, F. (2003), Sosyal Riski Azaltma Projesi: *Yoksulluğu Azaltmak mı, Zengini Yoksuldan Korumak mı?* *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 58(1), 215-240.
- Dama, N., ve Toklucu Sundram, D. (2018). *Yoksulluk Döngüsünden Çıkış: Şartlı Eğitim Yardımı*. Ankara: SETA Yayınları, 9-66.
- Darıcan, F.M. (2005). Ekonomik Krizler ve Türkiye. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 17, (39-46).
- Daşlı, Y. (2018). *Yoksullukla Mücadele Aracı Olarak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları*. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19(2), 525-542.
- Delgado, S. O., Kadelbach, V., and Mata Mata, L. (2018). Effects of Conditional Cash Transfers (CCT) in Anti-Poverty Programs. An Empirical Approach with Panel Data for the Mexican Case of PROSPERA-Oportunidades (2002–2012). *Economies*, 6(2), 29.

- De Janvry, A., and Sadoulet, E. (2006). Making conditional cash transfer programs more efficient: designing for maximum effect of the conditionality. *The World Bank Economic Review*, 20(1), 1-29.
- Demir Şeker, S. (2008). *Türkiye'de Sosyal Transferlerin Yoksulluk Üzerindeki Etkileri*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- Demir, Ö. (2016). İstihdam Yaratmada Mikro kredi Uygulamalarının Etkinliği. *İş ve Hayat Dergisi*, 2(3), 52-75.
- Dinçoflaz, N. J. (2010). *Kentteki Kadının Yoksulluğu ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'nün Kadın Yoksulluğuyla Mücadele Politikaları*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, 7-215.
- Doğan, A. (2009). Yoksullar Lehine Büyümede Tarımın Rolü: Sahra-Altı Afrika Örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 1(21), 22-38.
- Doğan, M.E., ve Tatlı, H. (2014). İnsani Gelişme ve Yoksulluk Bağlamında Türkiye'nin Dünyadaki Yeri. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 28(1), 99-124.
- Doğruloğlu, İ. (2019). *Türkiye'de Sağlık Hizmetlerinde Piyasalaşma Süreci Sağlıkta Dönüşüm Programı Kapsamında Kamu Özel Ortaklığı Modeli*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ.
- Draibe, S., ve Riesco, M. (2009). Social Policy and Development in Latin America: The Long View. *Social Policy and Administration*, 43(4), 328-346.
- Durgun, C., ve Oğuz Gök, C. (2017). *Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Bağlamında BRICS & G7 Ülkelerinin Karşılaştırmalı Analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Eker, T. (2021). *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Analizi: Türkiye Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Ekinci Hamamcı, E. D., ve Anık, K. (2020). Kadınların Yoksullukla Mücadelesinde Sosyal Yardımların Rolü: Erzurum'da Bir Uygulama. *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10, 105-131.
- Emek, A.C., (2021, Şubat). Türkiye'de Faiz ve Enflasyon İlişkisi Üzerine Bir Araştırma. *Sözlü Bildiri*, Gürçay, G. (Ed.), Giresun,45-66.
- Emir, İ., Erbaydar, T., ve Yüksel, A. (2013). Şartlı Nakit Transferi Uygulaması Kadınların Toplumsal Konumunu Değiştiriyor mu?. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 5(2), 120-133.
- Engincan, P. (2015). Kentsel Dönüşümün Sonuçları, Kent Yoksulluğu/Yoksunluğu ve Toplumsal Dışlanma. *İdeal kent Dergisi*, 6(16), 107-122.

- Erdem, T. (2003). *Yoksulluk Üzerine Bir Sosyolojik Çalışma: Ankara Kent Yoksulları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Erikli, S. (2016). Genç Yoksulluğun Temel Belirleyicileri: Eğitim ve Düzgün İş. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(1), 283-302.
- Erkul, A., ve Koca, M. (2016). Yoksul Yardımlarını Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma Bağlamında Yeniden Düşünmek. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 3(6), 615-628.
- Erol, N. (2006). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ertaş, S.A. (2021). *Türkiye'de 2002-2019 Dönemi Sosyal Hizmetler Politikası Üzerine Bir İnceleme ve Avrupa Birliği Ülkeleri ile Karşılaştırmalı Bir Analiz*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Es, M., Başkurt, M., ve Zengin, E. (2013). Kentsel Yoksulluğun Uygulanmasında Sosyal Belediyecilik Uygulamalar. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 22-36.
- Esenyel, C. (2019). *Türkiye'de ve Dünyada Şartlı Nakit. Transferi Uygulamaları*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Eurostat (2019). Archive: People at risk of poverty or social exclusion, 02 Şubat 2022 <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics- adresinden alınmıştır>.
- Evcim, N., Güneş, S., ve Karaalp Orhan, H. (2019). Yoksulluk Eşitlik ve Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Düzey-1 Örneği. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 17(4).145-164.
- Everest, B., Kayalak, S., Tan, S., ve Niyaz, Ö., (2012, Eylül). Kırsal Yoksulluk: Çanakkale İli Köprübaşı Köyü Örneği. Sözlü Bildiri. *10.Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi*. Konya, 474-480.
- Feitosa de Britto, T. (2004). Conditional Cash Transfers: Why Have They Become So Prominent in Recent Poverty Reduction Strategies in Latin America. *ISS Working Paper Series /General Series*, 390, 1-55.
- Ferre C. ve Sharif I., (2014). Can Conditional Cash Transfers Improve Education and Nutrition Outcomes for Poor Children in Bangladesh: Evidence from a Pilot Project, World Bank, *Policy Research Working Paper*, No. WPS 7077, 4.
- Fırat, A. (2008). Yoksulluk, Kentlerde Suç Artışı ve Kent Merkezlerinde Özel Güvenlik Hizmeti Verilmesi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(3), 201-228.
- Fiszbein, A. ve Schady, N. (2009), *Conditional Cash Transfers: Reducing Present and Future Poverty*, Washington D.C.: World Bank.

- Fitzsimons, P. (1999), Human Capital The oryand Education, *Encyclopedia of Philosophy of Education*, 1-5.
- Glassman, A., Gaarder, M., and Todd, J. E. (2006). *Demand-sized Incentives for Better Health for the Poor: Conditional Cash Transfer Programs in Latin Americaand the Caribbean*. Inter-American Development Bank, Regional Operations Department II.
- Glewwe, P., ve Kassouf, A. L. (2012). The Impact of the Bolsa Escola/Familia conditional cash transfer program on enrollment, *Journal of Development Economics*, 97(2), 505-517.
- Gökçek Karaca, N. (2014). AB Ülkelerinden Örneklerle Refah Sistemlerine Asgari Gelir Uygulamalarının Ön Değerlendirmesi. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 4(2), 9-42.
- Gökyay, Ç. (2008). *Türkiye'de Mikro-kredi Uygulamaları ve İstihdama Yansımaları*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi,Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Grosh, M., Del Ninno, C., Tesliuc, E., ve Ouerghi, A. (2008). *For Protection and Promotion: The Design and Implementation of Effective Safety Nets*. USA: World Bank Publications.
- Güler, A., Halıçioğlu, M.B. ve Taşgın, S. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*.(9. Baskı).Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gün, S. (2010). *Yoksulluk Döngüsü Bağlamında Sokakta Çalışan Çocuklar*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güneş, E. (2008). *Kütahya'da Kent Yoksulluğu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Güneş, S. (2010). *Yoksullukla Mücadelede Mikro Kredi Uygulamaları ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Proje Destekleri*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Günsoy, G. (2005). *İnsani Gelişme Kavramı ve Sağlıklı Yaşam*. ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 1(2), 35-52.
- Gürses, D. (2007). Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(17), 59-74.
- Güven, A. (2016). Kent, Kentlileşme ve Kentsel Yönetim İhtiyacı. *Journal of International Management, Educational and Economics Perspectives*,1(4), 21-30.
- Güzel, S. (2011). Kadın Yoksulluğu ile Mücadelede Dünya Bankası ve Mikro Kredi Uygulaması: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme. *Azerbaycan Vergi Haberleri Dergisi*, 8, 79-96.
- Haddad, L., Hoddinott, J., and Alderman, H. (Ed.), (1997). *Intra household dress source allocation in developing countries: Models, methods, andpolicy*. USA: Johns Hopkins University Press.

- Halişçelik, E. (2015). *Binyıl Kalkınma Hedefleri ve Yoksul Odaklı Büyüme: Yükselen Ekonomiler Üzerine Ampirik Bir Analiz*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Handayani, S.W. ve Burkley C. (2009). *Social Assistance and Conditional Cash Transfers Proceedings of the Regional Workshop*. Philippines: Asian Development Bank, 3-262.
- Hannan, S.A., Aguirre, J.P., and Bartolini, D. (2021). International Monetary Fund. *IMF Working Papers*, 21(244), 2-24.
- Haşiloğlu, S., Baran, T., ve Aydın, O. (2015). *Pazarlama Araştırmalarındaki potansiyel Problemlere Yönelik Bir İfadeli Ölçekli Maddeleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Hatıpler, M. (2019). Boyut ve Etkenleriyle Sosyal Dışlanmanın Yoksullukla Karşılaştırılmalı İlişkisi. *Bilgi ve Toplum Dergisi*, 1(21), 39-77.
- Hellman, A. G. (2015). How Does Bolsa Familia Work: Best Practices in the Implementation of Conditional Cash Transfer Programs in Latin America and the Caribbean, Washington D.C.: Inter-American Development Bank, *Technical Note IDB-TN*, 856.
- Hoddinott, J., ve Bassett, L. (2008). *Conditional Cash Transfer Programs and Nutrition in Latin America: Assessment of Impacts and Strategies for Improvement*. Cornell University. http://hdr.undp.org/sites/default/files/2021_mpi_report_en.pdf
- ILO (2017). Avrupa ve Orta Asya'da İnsana Yakışır İşin Geleceği: Fırsatlar ve Zorluklar. *Onuncu Avrupa Bölge Toplantısı*. 10 Haziran 2021 tarihinde https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_577337.pdf adresinden alınmıştır.
- ILO (2019). World Employment Social Outlook. *Global Employment And Social Trends*. 02 Mayıs 2021 tarihinde https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_670542.pdf adresinden alınmıştır.
- ILO (2020). World Social Protection Report. *Social Protection At The Crossroads – In Pursuit Of A Better Future*. 12 Aralık 2021 tarihinde https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---soc_sec/documents/publication/wcms_817574.pdf adresinden alınmıştır.
- International Federation of Social Workers (IFSW). (2014). *Sosyal Hizmetin Küresel Tanımı*. 12 Aralık 2021 tarihinde <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/> adresinden alınmıştır.
- Işık, N. (2019). *Şartlı Nakit Transferinin Yoksulluğu Azaltmadaki Rolü: Brezilya, Meksika ve Türkiye'de Şartlı Eğitim Yardımı Uygulaması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Işık, S., ve Mert, M. (2011). İşsizlik ve Yoksulluk Sorununu Çözmeye Yönelik İstihdam/Gelir Garantisi Politikalarının Uygulanabilirliği: Antalya Örneği. *İş Güç İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 13(1), 51-80.

- Işık, Ş. (2005). Türkiye'de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri. *Ege Coğrafya Dergisi*, 14(2), 57-71.
- İlter, M. S. (2019). Kırsal Kalkınmada Tarım ve Hayvancılığın Kırsal Yoksulluğu Azaltmadaki Etkileri Yatağan'ın Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Tarımsal Nitelikleri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergileri*, 19(44), 632-654.
- İmanlı, E. (2018). *Yeni Dünya Düzeninin Geleceği: Eşitsizlik, Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- İncedal, S. (2013). *Türkiye'de Yoksulluğun Boyutları Mücadele Politikaları ve Mücadele Araçları*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Janvry, A. D., ve Sadoulet, E. (2006). Growth, Poverty, and Inequality in Latin America: A Causal Analysis, 1970–94. *Review of Income and Wealth*, 46(3), 267-287.
- Johannsen, J., Tejerina, L., ve Glassman, A. (2009). *Conditional Cash Transfers in Latin America: Problems and Opportunities*. Washington DC: Inter-American Development Bank (IADB).
- Kabaş, T. (2007). Yoksulluğun Çok Boyutlu Olarak Ölçülmesi ve Ülkeler Arasında Yoksulluk Sıralamalarının Yapılması. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 375-394.
- Kabaş, T. (2013). 2002 Yılından Sonra Türkiye'nin Yoksullukla Mücadele Performansının Değerlendirilmesi. *Maliye Dergisi*, 1(164), 68-81.
- Kahraman, M. F. (2019). Yoksulluk Sorununu Anlamlandırma Çalışması: Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma. *Journal of Political Administrative and Local Studies*, 2(1), 43-61.
- Kalfa Topateş, A., ve Topateş, H. (2017). *Sosyal Politika Sosyolojik Açılımlar* (1.Baskı). Denizli: Kafka Kitap Kafe Yayınları.
- Karakaş, B., ve Çevik, Ö. (2016). Çocuk Refahı: Çocuk Hakları Perspektifinden Bir Değerlendirme. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 18(3), 887-906.
- Karakoyun, İ. (2008). *Türkiye'de 1980 Sonrasında Uygulanan Yoksullukla Mücadele Programları: Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) Örneği: Aydın İli Uygulaması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Karayılmazlar, E. (2006). Küreselleşme Sürecinde Yoksulluk ve Eğitim. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(2), 205-225.
- Kartal, N., ve Demirhan, Y. (2014). Türkiye'de Kentsel Yoksulluğun Kırsal Nedenleri ve Çözüm Önerileri Üzerine. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(2), 135-154.
- Kartal, S. (1978). *Kentleşme ve İnsan*. Ankara: Doğan Basımevi.

- Kaya, İ. (2008). *Yoksullukla Mücadelede Eğitimin Rolü: Şartlı Nakit Transferi-ŞNT Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Kayam, S. S. (2014). Şartlı Eğitim Yardımlarının Etkisi ve Etkinliği: Bölgesel Bir Yaklaşım. Yazılı bildiri. *14. Ulusal Bölge Bilimi ve Planlama Kongresi Bildiri Kitabı*. Cilt 3, İstanbul, 2608-2184.
- Kent Araştırmaları Enstitüsü (2015). Kent ve Yoksulluk. *İdeal Kent-Kent Araştırmaları Dergisi*, 16, 5-258.
- Kesgin, B. (2013). *Kamu Sosyal Politikalarında Sosyal Yardım* (1. Baskı.). İstanbul: Pınar Yayınları.
- Keyder, Ç. (1989). *Türkiye'de Devlet ve Sınıflar* (19.Baskı, 14. Cilt). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Khandkher, S, Pitt, M. ve Fuwa, N. (2003) *Subsidy to Promote Girls' Secondary Education: the Female Stipend Program in Bangladesh.*, Washington, D.C: World Bank.
- Kılıç, R., ve Çetinkaya, Ş. (2012). Türkiye'de Yoksullukla Mücadele Sosyal Yardım Stratejileri ve Bir Model Önerisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 34, 93-114.
- Kırmızı, E. ve Hüseyinli, N. (2019). Sosyal Güvenlik Hakkının Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 61(2), 1-16.
- Kızıler, N. (2016). Türkiye'de Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Transfer Harcamaları. *Hayat Ekonomisi Dergisi*, 4(1), 77-100.
- Koca, G. Ş. (2018). Coğrafi Bölgelerine Göre Dünya Ülkelerinin Yoksulluk Düzeyinin İncelenmesi. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 5(29), 3860-3871.
- Kocabacak, S. (2014). Kadın Yoksulluğu ve Kadın Sağlığı Üzerine Yansımaları. *Sosyal Güvence Dergisi*, 6, 135-161.
- Koçak, Y., ve Terzi, E. (2012). Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri. *KAÜ-İİBF Dergisi*, 3(3), 163-184.
- Kokcu, P. V. (2012). *Refah Devletinin Dönüşümü Bağlamında Şartlı Nakit Transferi Uygulaması*.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Korkmaz, M., (2019). *Türkiye'de Yoksullukla Mücadele Politikaları ve Genel Değerlendirmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Korukçuoğlu, D. (2012). *Yoksulluk Sorunu Ekseninde Türkiye'deki İşgücü Piyasalarına Bakış ve Çalışan Yoksul Olgusunun Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Koyuncu, M., ve Şenses, F. (2004). Kısa Dönem Krizlerin Sosyoekonomik Etkileri: Türkiye, Endonezya ve Arjantin Deneyimleri. *Economic Research Center*, 4(13), 1-44.
- Koyunlu, O. (2017). *Eğitim Ekonomisinde Sosyal Yardımın Rolü: Şartlı Nakit Transferi Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Kulaksız, Y. (2014). Yoksulluk Bağlamında Çocuk İşgücü. *Çalışma Dünyası Dergisi*, 2(3), 91-111.
- Kutlu, D., ve Erdoğan, S. (2014). Dünyada ve Türkiye’de Çalışan Yoksulluğu: İşgücü Piyasası ve Sosyal Koruma Politikaları Bağlamında Bir Değerlendirme. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2, 63-114.
- Lagarde, M., Haines, A., and Palmer, N. (2007). Conditional Cash Transfers for Improving Uptake of Health Interventions in Low-And Middle-Income Countries: A Systematic Review. *Jama*, 298(16), 1900-1910.
- Lagarde, M., Haines, A., and Palmer, N. (2009). The Impact of Conditional Cash Transfers on Health Outcomes And Use of Health Services in Low and Middle Income Countries. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, 4, 1-49.
- Metin, B. (2013). Neoliberal Yapısal Uyum Politikalarından Kapsayıcı Kalkınma Çerçevesine- Dünya Bankası’nın Yoksulluk Sorununa Yaklaşım. *Ekonomi ve Hukuk Dergisi*, 37(2),212-233.
- Miskin, B. (2012). Cash Transfers for Poor Students, *World Bank Social Assistance Program and Public Expenditure Review*, 5, 1-33.
- Odabaşı, F. (2009). *Yoksullukla Mücadelede İstihdamın Rolü*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara.
- OECD (2018a). Economic Survey of Turkey. *Conditional Cash Transfer*. 22 Şubat 2022 tarihinde <https://www.oecd.org/economy/surveys/Turkey-2018-OECD-economic-survey-overview.pdf> adresinden alınmıştır.
- OECD (2018b). OECD Data. *Income Inequality*. 02 Mayıs 2022 tarihinde <https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm#indicator-chart> adresinden alınmıştır.
- OECD (2020). OECD Data. *Poverty Gap*. 01 Şubat 2022 tarihinde <https://data.oecd.org/inequality/poverty-gap.htm> adresinden alınmıştır.
- Ofluoğlu, G., ve Balcı, A. İ. (2016). Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Çalışan Yoksullar. *Emek ve Toplum Dergisi*, 5(11), 57-75.
- Ortakaya, F. A. (2009). *ŞNT Programı İçin Yapılan Başvuruların Zaman Serileri ile Modellenmesi*, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara.

- Oyuryüz Şenel, Z. (2012). Kadın Yoksulluğunu Etkileyen Faktörlerin Analizi. Sözlü Bildiri. 5-7 Eylül 10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, Konya, 457-461.
- Ökten, Ş., ve Tüysüz, S. (2017). Kırsal Kalkınma ve Kadın Yoksulluğu: Şanlıurfa Harran Örneği. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 381-404.
- Öner, E., Okan, P., Gökten, S., ve Aypek, N. (2008). Mikrofinans Sistemi ve Ticari Bankaların Mikrofinans Sistemindeki Yeri. *Sosyoekonomi Dergisi*, 8(8), 56-74.
- Ören, K., Negiz, N., ve Akman, E. (2012). Kadınların Yoksullukla Mücadele Aracı Mikro Kredi: Deneyimler Üzerinden Bir İnceleme. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(2), 314-337.
- Özbek, S., ve Türkmen, S. (2020). Finansallaşma, İşsizliği Artırıyor mu? E7 Ülkelerinden Yeni Kanıtlar. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 9(3), 2097-2115.
- Özcan, S. E. (2016). Yoksulluk Göstergesi Olarak Hoşnutsuzluk Endeksi, Türkiye İçin Bir Deneme, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 48, 294-313.
- Özensel, E. (2015). *Türkiye'de Kırsal Yapıların Dönüşümü*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Özgökçeler, S. (2006). *Sosyal Dışlanma Sorunsalı ve Engellileri Sosyal Dışlanma Bağlamında Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Özsoy, D. (2019). *Türkiye'de Yoksullukla İlgili Sosyal Politikalar: Bir değerlendirme Çalışması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Öztürk, M., ve Çetin, B. I. (2009). Dünya'da ve Türkiye'de Yoksulluk ve Kadınlar. *Yaşar Üniversitesi Dergisi*, 11(3), 2661-2698.
- Öztürk, Ş. (2008). Kırsal Yoksulluk ve Neo-liberal Ekonomi Politikaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(5), 606-634.
- Öztürk, U. C. (2015). İşyerinde Tacizin Pembe Hali: Kadınların Kadınlara Uyguladığı Mobbing. *U.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 34(1), 151-174.
- Pantelic, A. (2008). *Poverty Alleviation in Latin America and the Caribbean: A Comparative Analysis of Micro finance and Conditional Cash Transfer*. Master's Research Paper, Boston University, 53.
- Parker, S. W., ve Vogl, T. (2018). *Do Conditional Cash Transfers Improve Economic Outcomes in the Next Generation? Evidence from Mexico*. Working Paper, National Bureau of Economic Research, Cambridge.
- Polat Uluocak, G., ve İçağasıoğlu Çoban, A. (2011). Uluslararası Yardımların "İnsani" Boyutu: Küresel Yoksulluğun Azaltılmasına Yönelik Yardımların İnsan Hakları Perspektifinden Değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(2), 207-215.

- R. Halder, S. (2003). Poverty Outreach and BRAC's Microfinance Interventions: Programme Impact. *Economic Studies*, 19(8), 220-231.
- Rawlings, L. B., ve Rubio, G. M. (2005). Evaluating the Impact of Conditional Cash Transfer Programs. *The World Bank Research*, 20 (1), 22-55.
- Rowe, N. (2011). *Mexico's Oportunidades: Conditional Cash Transfers as the Solution to Global Poverty?* Donald A. Henriksen Fellowship in International Political Economy, Keck Center for International and Strategic Studies. 02 Şubat 2021 tarihinde <https://www.cmc.edu/sites/default/files/keck/student/RoweN%20Fellowship%20REP%2010-11.pdf> .adresinden alınmıştır.
- Saçlı, A. (2019). Türkiye'de Kentsel Yoksulluk Olgusu Üzerine Bir Değerlendirme. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 2(2), 1-21.
- Sallan Gül, S. ve Kahraman, F. (2015). Türkiye'de Çocuk Yoksulluğu: Gaziantep Üzerine Bir Araştırma. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 339-366.
- Sarı, C. ve Erdoğan, N. (2017). Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Eğitim Yardımlarının İlkokul, Ortaokul, Lise Öğrencileri ve Ailelerine Etkileri. Antalya İli Muratpaşa İlçesi Örneği. *Mediterranean Journal of Humanities*, 7(1), 269-288.
- Sarıipek, D. B. (2017). Yoksullukla Mücadelede Şartlı Nakit Transferleri; İnsan Hakları Açısından Bir Değerlendirme. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(20), 94-107.
- Sarıkoca, E., ve Daşlı, Y. (2016). Yoksulluğun Dünya'da ve Türkiye'de Seyri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(43), 1298-1309.
- Sarıtepe, F. (2019). *Türkiye'de Sağlık ve Sosyal Yardımlar: Sivas İlinde Şartlı Sağlık Alanların Memnuniyet Durumu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sağlık Kuruluşları, Sivas.
- Schaffland, E. (2011). *Conditional Cash Transfers in Brazil: Treatment Evaluation of the Bolsa Familia' Program on Education* Courant Research Centre: Poverty, Equity and Growth-Discussion Papers. 84.
- Sen, A. (1992). *Inequality Reexamined* (Massachusetts: Harvard University Press. (1982), *Poverty and Famine. An Essay on Entitlement and Deprivation*, NY: Oxford University Press.
- Sevinç, G., Kantar Davran, M., ve Sevinç, M. R. (2018). Türkiye'de Kırdan Kente Göç ve Göçün Aile Üzerinde Etkileri. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 3(6), 70-82.
- Silver, H. (2007). *The Process of Social Exclusion: The Dynamics of an Evolving Concept*. Working Paper, Department of Sociology Brown University Providence, 1-4.
- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Kanunu. *Resmi Gazete* 19134 (14 Haziran 1986) Erişim Tarihi: 29 Şubat 2021 <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3294.pdf>

- Soydan, T. (2008). İnsan Sermayesi Kuramı.. Başkaya, F.,ve Ördek, A. (Editörler), *Ekonomik Kurumlar ve Kavramlar Sözlüğü Eleştirel Bir Bakış (535-545)*. Ankara: Maki Basın Yayıncılık.
- Şahin, T. (2009). *Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.
- Şahyar Akdemir, D. (2015). *Ayrımcılıkla Mücadele: Çingenelere Yönelik Ayrımcılık Kapsamında Pozitif Ayrımcılık Uygulamalarına Eleştirel Bir Yaklaşım*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şantaş, F. (2016). *Yoksulluk Olgusu ve Türkiye'de Yoksulluğun ve Çeşitli Faktörlerin Sağlık Statüsü ve Sağlık Hizmetleri Üzerine Kullanımına Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şaşmaz, A. (2019). Sosyal Hizmetler Sunum Sistemi ve Sosyal Hizmet Merkezlerinin İşleyiş ve İşlevlerinin Türkiye ve AB Açısından Kıyaslaması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Şener, Ü. (2012). Kadın Yoksulluğu. *Mülkiye Dergisi*, 36(4), 51-67.
- Şengül, Ü., Eslemian, S., ve Eren, M. (2013). Türkiye’de İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Düzey 2 Bölgelerinin Ekonomik Etkinliklerinin VZA Yöntemi ile Belirlenmesi ve Tobit Model Uygulaması. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 11(21), 75-99.
- Şengür, M., ve Taban, S. (2012). Yoksullukla Mücadele Stratejisi Olarak Mikro Kredi Uygulaması: Eskişehir İli Örneği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(13), 59-89.
- Şenol, E. (2010). *İşsizliğin Sosyal Dışlanma Üzerine Etkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şenses, F. (2006). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk (4.Baskı)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şentürk, F. (2016). Türkiye İçin Bir Aile Politikası Model Önerisi. *Sosyal Güvence*, 9, 102-139.
- Şentürk, M. (2009). Türkiye'de Yoksulluk Çalışmaları. *Sosyoloji Dergisi*, 3(18), 205-233.
- Tabatabai, H. (2010). *Conditional Cash Transfers and Child Labour: Experiences and Opportunities*. Geneva: International Labor Organization, 1-14.
- Takım, A., Ersungur, Ş. M., Tural Dikmen, A., ve Aksu, L. E. (2020). Türkiye’de Ekonomik Büyüme ile Gelir Dağılımı Arasındaki İlişki. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 34(1), 227-240.
- Taş, B. (2006). AB Uyum Sürecinde Türkiye için Yeni bir Bölge Kavramı: İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS), *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 185-197.

- Taşpınar, Ç. (2013). *Yoksulluğun Azaltılmasında Mikro Kredi Uygulamalarının Yeri: Afyonkarahisar Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- TEPAV (2011). *Amasya'da Kadın İstihdamının Artırılmasına Destek Projesi (KADES). Kadın Emegi Konferansı Kadın İstihdamı ve Sorun Alanları*. Ankara: Tepav Yayınları.
- Tire, O. (2017). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye'de Kadın Yoksulluğu. *Mavi Atlas*, 5(1), 97-112.
- Tireli, M. (2009). *Küreselleşme ve Yoksulluk: Birleşmiş Milletler (UNDP) ve Dünya Bankası Göstergeleri Işığında Bir Analiz*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.
- Tokol, A., ve Alper, Y. (2018). *Sosyal Politika* (9.Baskı). Bursa: Dora Basım-Yayın.
- Toksöz, G., Özkazanç, A., ve Poyraz, B. (2001). Kadınlar, Kalkınma ve Sosyal Adalet, Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, 08 Eylül 2021 tarihinde <http://kasaum.ankara.edu.tr/gorsel/dosya/1095679034kal.doc> adresinden alınmıştır.
- Topgül, S. (2013). Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksulluğun Kadınlaşması. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(1), 227-296.
- Tosunoğlu, Ş., ve Kasal, S. (2020). Yeni Coronavirus (Covid-19) Salgını ve Sağlıklı Küresel Ekonomi İçin Politika Uygulamaları: IMF'nin Rolü. *Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi*, 2(1), 35-49.
- Tunç, A. (2013, 07 01). *Türk Kamu Yönetiminde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Etkinliği: Trb1 Bölgesinde Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Tunç, A. (2014). Yeni Yoksulluk Kavramı Çerçevesinde Gezi Parkı Olayları: Kamu Yöneticilerine Bazı Öneriler. *Birey ve Toplum*, 4(7), 231-257.
- Tunç, M. (1998). Kalkınmada İnsan Sermayesi: İç Getiri Oranı Yaklaşımı ve Türkiye Uygulaması. *D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi*, 13(1),83-106.
- Tunçsiper, B., ve Kabakçı Günay, E. (2020). *Sosyal Bilimlerde Güncel ve Seçme Yazılar*. (1 Baskı). İstanbul: Ekin Basım Yayınevi, 5-277.
- Tüğen, K., ve Eroğlu, A. (2017). Yoksulluğu Önlemeye Yönelik Sosyal Bütçe Uygulamaları. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 627, 31-46.
- TÜİK (2000). *Genel Nüfus Sayımları*. 03 Şubat 2022 tarihinde [https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=1927-2000\)%20Genel%20N%C3%BCfus%20Say%C4%B1mlar%C4%B1](https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=1927-2000)%20Genel%20N%C3%BCfus%20Say%C4%B1mlar%C4%B1) adresinden alınmıştır.
- TÜİK (2009). *Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Yoksulluk Oranları*. 25 Haziran 2021 tarihinde http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1013 adresinden alınmıştır.

- TÜİK (2018), Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Nüfus, *İstatistiklerle Kadın*. 07 Aralık 2021 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2013-16056> adresinden alınmıştır.
- TÜİK (2019a). *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması*, 22 Temmuz 2021 tarihinde <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33820> adresinden alınmıştır.
- TÜİK (2019b). *Sosyal Koruma İstatistikleri*. 12 Aralık 2021 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Social-Protection-Statistics-2019-33668#:~:text=T%C3%9C%C4%B0K%20Kurumsal&text=Sosyal%20koruma%20harcamas%C4%B1%202019%20y%C4%B1%20da,emekli%20Fya%C5%9Fl%C4%B1lara%20yap%C4%B1lan%20harcamalar%20oldu>. adresinden alınmıştır.
- TÜİK (2020a), Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması. 05 Şubat 2022 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-Bolgesel-Sonuclari-2020-37405> adresinden alınmıştır.
- TÜİK (2020b). Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Bölgesel Sonuçları, 07.01.2022 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-Bolgesel-Sonuclari-2020-37405> adresinden alınmıştır.
- TÜİK (2021). *İşgücü İstatistikleri III. Çeyrek*. 12 Aralık 2021 tarihinde [.https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-III.-Ceyrek:-Temmuz](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-III.-Ceyrek:-Temmuz). Adresinden alınmıştır.
- Tümtaş K., Mim, S., ve Ergun, C. (2014). Göç ve Yoksulluk Kıskaçında Yıkılan Bir Kent: Van. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 5(2),1-23.
- Türk, T., ve Ünlü, H. (2016). Yoksullukla Mücadele Politikaları: 2000 Sonrası Türkiye Örneği. *Vizyoner Dergisi*, 7(14), 92-104.
- Türkdoğan, O. (1974). *Yoksulluk Kültürü Gecekonducuların Toplumsal Yapısı*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Türk-İş (2022, Ocak). 2020-2022 *Açlık ve Yoksulluk Sınırı*. 26 Ağustos 2021 tarihinde <http://www.turkis.org.tr/dosya/56BHNtloKhaU.pdf> adresinden alınmıştır.
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (2022, Ocak). Enflasyon Raporu. *Orta Vadeli Tahminler*. Ankara, 1-45.
- Türkiye Grameen Mikrofinans Programı Faaliyet Raporu (2019). Erişim Tarihi: 02.15.2022 <https://tgmp.net/tr/sayfa/faaliyet-raporlari/310/0>
- Tzannatos, Z., Orazem, P. F., and Sedlacek, G. (2009). *Policy Options to Eradicate Child Labor and Promote Education in Child Labor and Education in Latin America*. New York: Palgrave Macmillan.
- UNDP (2003). *Yeni Yoksulluk ve Türkiye'nin Değişen Refah Rejimi*. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı İçin Hazırlanan Proje Raporu, Ankara.

- UNDP (2019a). İnsani Gelişme Raporu. *İnsani Gelişme ve Toplumsal Entegrasyon*. 03 Mart 2021 tarihinde <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/national-hdrs/nhdr-1997.html> adresinden alınmıştır.
- UNDP (2019b). İnsani Gelişme Raporu 2019: 21. *Yüzyılda İnsani Gelişmedeki Eşitsizlikler*. 07 Mart 2022 tarihinde https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/human_development/hdr2019.html adresinden alınmıştır.
- UNDP (2020). *Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (ÇBYE)*., 15 Kasım 2021 tarihinde https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/human_development/2020-Multidimensional-Poverty-Index-MPI.html adresinden alınmıştır.
- UNDP (2021). Global Multidimensional Poverty Index. *Global Multidimensional Poverty Index 2021: Unmasking disparities*. 15 Şubat 2022 tarihinde <https://ophi.org.uk/global-mpi-2021/#:~:text=The%20global%20Multidimensional%20Poverty%20Index,global%20MPI%20as%20multidimensionally%20poor.> Adresinden alınmıştır.
- UNDP (2022a). No Poverty. Sustainable Development Goals 2022. 11 Şubat 2022 tarihinde <https://www.tr.undp.org/content/turkey/en/home/sustainable-development-goals/goal-1-no-poverty.html> adresinden alınmıştır.
- UNDP (2022b). World İnequality Report. *What Is The Level Of Global Economic İnequality Today?* 05 Şubat 2022 tarihinde https://wir2022.wid.world/www-site/uploads/2022/01/WIR_2022_FullReport.pdf adresinden alınmıştır.
- UNICEF (Ocak, 2014). *Türkiye'de Şartlı Nakit Transferi Programının İyileştirilmesine Yönelik Politika Belgesi*, Ankara.
- Uzun, C. B. (2012). Türkiye'deki Şartlı Nakit Yardımlarının Bölgesel Dağılımı. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 7(28), 37-59.
- Ünlütürk Ulutaş, Ç. (2009). Yoksulluğun Kadınlaşması ve Görünmeyen Emek. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2(21), 25-40.
- Vermehren, A. (2003). *Conditional Cash Transfer Programs: An Effective Tool for Reaching the Poorest and Most Vulnerable* (Ed.). Ana-Maria Arriagada ve Robert Holzman, Volatility, Risk, and Innovation: Social Protection in Latin America and Caribbean, The World Bank.
- Vurkun, S. (2019). *Şartlı Eğitim Yardımı Alan Çocukların Annelerinin Eğitime Dair Düşünceleri: Çankaya Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- World Bank (2014). *Social Protection Teams from various regions + Aspire*. 02 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/Event/social-protection/Lindert%20-%20CCTs%20.pdf> adresinden alınmıştır.

- World Bank (2018). Piecing Together the Poverty Puzzle, *Poverty and Shared Prosperity 2018*. 21 Aralık tarihinde <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/30418/9781464813306.pdf> adresinden alınmıştır.
- World Bank (2020a). Global Poverty Monitoring Technical Note. 2-33. *September 2020 PovcalNet Update What's New*. Development Data Group.
- World Bank (2020b). Poverty and Shared Prosperity 2020: *Reversals Of Fortune*. 22 Şubat 2022 tarihinde <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/34496/9781464816024.pdf> adresinden alınmıştır.
- World Bank (2020c). Toward Successful Development Policies Insights from Research in Development Economics. *Policy Research Working Paper*, 9133, 2-43.
- World Economic Forum (2020) *The Global Gender Gap Report*. 05.01.2022 tarihinde <https://www.weforum.org/reports/gender-gap-2020-report-100-years-pay-equality> adresinden alınmıştır.
- World Inequality Lab. (2022). *Dünya Eşitsizlik Raporu*. 27.03.2022 tarihinde https://wir2022.wid.world/wwwwsite/uploads/2021/12/Summary_WorldInequalityReport2022_Turkish.pdf adresinden alınmıştır.
- Yarar, B. (2015). Küresel yoksulluk içinde kadın yoksulluğu, küresel kadın hareketi içinde yoksulluk odaklı STK'lar. *Fe Dergi*, 7(1), 32-45.
- Yaşar, S. ve Gürbüz, B. (2021). Yoksullukla Mücadelede Sosyal Belediyeciliğin Rolü: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi. *Journal of Academic Value Studies*, 7(2) 268-283.
- Yaşar, S., ve Taşar, M. O. (2019). Kavramsal Olarak Yoksulluk ve Türkiye'de Yoksullukla Mücadele Politikalarının Etkileri. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 19(38), 118-144.
- Yeşilirmak, U. İ. (2010). *Sosyal Yardım Alanında Bilişim Teknolojilerinin Kullanımı: Örnek Model Sosyal Yardım Bilgi Sistemi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.
- Yıldırım, A. (2019). Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele. *İktisadi ve İdari Yaklaşımlar Dergisi*, 1(1), 15-33.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2021). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (12.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, N. (2011). Okul Müdürlerinin Motivasyonları Üzerine Nitel Bir İnceleme. *AİBÜ, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 71-85.
- Yıldız, İ. (2015). *İnsani Gelişme ve İnsani Yoksulluk Bağlamında İnsani Gelişme Endeksi: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler ile Türkiye Karşılaştırması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, A., Aksanyar, Y., ve Güler, T. (2018). Sosyal Yardım Olgusu ve Türkiye'de Şartlı Sosyal Yardım Uygulamaları. *Ekev Akademi Dergisi*, 22(73), 596-609.

- Yılmaz, V., Günseli, S., ve Yakut Çakar, B. (2010). Türkiye'de Eşitsizlikler: Kalıcı Eşitsizliklere Genel Bir Bakış. *Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu*, İstanbul.
- Yılmaztürk, A. (2016). Türkiye'de Kadın Yoksulluğu Nedenleri ve Mücadele Yöntemleri. *Bahkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(1), 770-796.
- Yılmaztürk, A. (2019). Ekonomik ve Sosyal Etkileriyle 21. Yüzyılda Küreselleşme. *İda Academia Muhasebe ve Maliye Dergisi*, 2(2), 137-154.
- Yusufoğlu, Ö. Ş. (2017). Kadın Yoksulluğu Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım: Elazığ Örneği. *Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 1(2), 97-123.
- Yüceol, H. M. (2005). Küreselleşme, Yoksulluk ve Emek Piyasası Politikaları. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(2), 493-512.
- Yüksel Arabacı, R. (2019). Dünya Bankasının Yeni Uluslararası Yoksulluk Sınırları ve Küresel Yoksulluğun Yeniden Değerlendirilmesi. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 9(1), 123-140.
- Zengin, E., ve Öztaş, C. (2009). Yerel Yönetimler ve Sosyal Yardımlar: Üsküdar Belediyesi Örneği. *Aile ve Toplum Dergisi*, 4(16), 19-36.
- Zengin, E., ve Şahin, A., ve Özcan, S. (2012). Türkiye'de Sosyal Yardım Uygulamaları. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 19(2), 133-142.

7. EKLER

Ek 1. Yarı Yapılandırılmış Mülakat Soruları

- 1) Medeni durumunuz?
- 2) Eğitim durumunuz?
- 3) Yaşınız?
- 4) Evlilik Yaşınız?
- 5) Hangi mahallede oturuyorsunuz?
- 6) Şartlı Nakit Transferinin verildiğini nereden duydunuz?
- 7) Kaç çocuğunuz var?
 - A) ilkokula giden çocuk sayısı.. kız .. erkek
 - B) Ortaöğretime giden çocuk sayısı...kız ..erkek
 - C) Liseye giden çocuk sayısı...kız...erkek
- 8) Kaç doğum yaptınız ve çocuklarınızdan ölen oldu mu?.. anne karnında ölüm oldu mu? kaç yaşında öldü? Sizce ölüm nedenleri nedir?
- 9) Doğumunuz nerede gerçekleşti? Evde mi hastanede mi? Kaç doğumunuz evde, kaç doğumunuz hastane de gerçekleşti?)
- 10) Şartlı Nakit transferlerinden (sağlık, eğitim, gebelik) hangisinden yararlanıyorsunuz? (Şartlı eğitim yardımı alıyorsa; çocukları okula düzenli gönderdiniz mi?
 - Çocuklarınızın okul başarısına olumlu- olumsuz etkileri oldu mu?
 - Şartlı sağlık yardımı alıyorsa; şartlı nakit transferlerinin sizin ve çocuklarınızın sağlığına etkileri ne oldu?
 - Gebelik yardımı ise; gebeliğiniz süresince kaç kez hekim kontrole gittiniz?
- 11) Başvuru sürecinden bahsedebilir misiniz? Sizden istenilenler nelerdir?

- 12) Şartlı Nakit Transferinden aldığımız parayı gerçekten o amaç için mi kullanıyorsunuz?
- 13) Şartlı Nakit transferi aldığımız kurum tarafından düzenli aralıklarla denetleniyor musunuz?
- 14) Şartlı Nakit transferinin hayatınıza, aile yaşamınıza, sağlığınıza ve çocuklarınızın okul devamlılığına nasıl bir etkisi oldu?
- 15) Bu yardımlar konusunda genel olarak ne düşünüyorsunuz?

